BÁJNÁ KNIHOVNA

Bájná knihovna

Bájná knihovna

Kateřina Benešová

Václav Školoud

Knihovna Ústeckého kraje

2023

© Knihovna Ústeckého kraje, příspěvková organizace, 2023

ISBN 978-80-7055-291-9 (pdf)
ISBN 978-80-7055-290-2 (brožovaná)

Úvod

náme příběhy neznámých krajin, neznáme příběhy těch známých. Zastavme se na chvíli s knihou, která nás zavede do tajemného světa lidových pověstí a pohádek, v nichž se prolíná minulost a přítomnost s fantazií a skutečnými historickými příběhy. Lidová slovesnost je nedílnou součástí pestré mozaiky duchovní kultury našeho kraje, dnes se však často povědomí o tomto magickém světě vytrácí. Lidé objevují nová místa a příběhy daleko od míst, která nazývají domovem, lokální příběhy jsou pro ně neznámé. Snahou této publikace je představit čtenářům jeden z útvarů lidové slovesnosti – folklórní žánr lidové prózy, vycházející z oblasti dnešního Ústeckého kraje.

Kniha *Bájná knihovna* přibližuje především jednu z forem lidového vyprávění, a to pověsti. Ty slouží jako zrcadlo minulosti a zdroj moudrosti a poučení pro každého z nás. Zapomínat nemůžeme ani na pohádky, které jsou plné fantazie a neuvěřitelných příběhů. I ty se často vztahují dějem nebo postavou ke konkrétnímu místu nebo městu. Hlavním motivem bylo sestavit v této podobě poprvé do jedné publikace pověsti a pohádky našeho regionu, a to bez ohledu na původní jazyk publikace, národnost autora nebo dobu vydání. Při tvorbě knihy jsme čerpali z regionálního fondu Knihovny Ústeckého kraje s cílem představit autentické příběhy vztahující se k některým lokalitám našeho kraje. Prostřednictvím pověstí a pohádek je možné provázat naši identitu s prostorem, v němž žijeme a před námi po staletí žili jiní, ale také probudit naši představivost a propojit nás s minulostí.

Součástí publikace jsou i tři vítězné autorské práce z literární soutěže *Bájné bytosti a strašidla Ústeckého kraje* vyhlášené Knihovnou Ústeckého kraje a dva příběhy zaměstnanců Knihovny Ústeckého kraje.

Přejeme vám, abyste se při čtení pověstí a pohádek z oblasti dnešního Ústeckého kraje ocitli v kouzelném světě plném tajemství, dobrodružství a moudrosti. Ať vás, ale i další generace tyto příběhy provázejí na cestách, inspirují nebo jen pobaví.

Kateřina Benešová

Luis Ricardo Falero, Čarodějnice o sabatu, 1878 (commons.wikimedia.org)

Obsah

BAZILIŠEK 10
BÍLÁ PANÍ 14
BLUDIČKA 22
BLUDNÝ KOŘEN 30
ČARODĚJNICE 34
ČERNÝ PES 54
ČERT 60
DIVOŽENKA 78
DIVÝ MUŽ 84
DOMOVNÍČEK 90
DRAK 94
DUCH 112
HAD 120
HASTRMAN – VODNÍK 128
HEJKAL 160
MARZEBILLA 164
MELUZÍNA 170
MŮRA 174
OBR 178
OHNIVEC 188
PERMONÍK 192
POLEDNICE 200
RARACH 204
RUSALKA 208
RÝBRCOUL 222
SKŘÍTEK 228
SUDIČKA 238
TRPASLÍK 242
UPÍR – VAMPYR 262
VÍLA 268
VLKODLAK 276
PŘÍSPĚVKY KNIHOVNÍKŮ 286
PŘÍSPĚVKY VÝHERCŮ SOUTĚŽE 290
BIBLIOGRAFIE 296

Bazilišek

(Ophidiogallus basiliscus)

Václav Hollar, Bazilišek a kolčava (openartimages.com)

Původ

Bazilišek je zrozen ve dnech, kdy na obloze září Sirius, hvězda považovaná v astrologii za symbol změn a osudových událostí. Sedí-li v tom čase ropucha na kohoutím vejci, vylíhne se z něj bazilišek. Nejčastěji se tato nestvůra vyskytuje v blízkovýchodních oblastech. Jeho přirozeným domovem jsou pouště a další holé a pusté krajiny, kde není téměř žádná vegetace ani život.

Popis

nejčastěji je zobrazován jako žlutooká obluda s tělem jedovatého hada a hlavou kohouta. Může být zachycen i v podobě ještěra s netopýřími křídly a kohoutí hlavou s korunkou. Proto se mu také říká královský had. Již z dob antiky je znám jako strašlivá a smrtelně nebezpečná obluda, před jejímž pohledem je nutné se chránit. Ve středověku byl zobrazován také jako čtyřnohý kohout se žlutým opeřením, velkými ostnatými křídly a hadím ocasem s háčkem na konci.

Svým dechem rozbíjí skály a pálí vše kolem sebe. Nejstrašnější je však jeho pohled. Každý, kdo by mu pohlédl přímo do očí, zkamení. Baziliškův dech, pohled i jed jsou smrtící.

Věří se, že zahubit jej může tchoří puch, kousnutí lasičky nebo kohoutí kokrhání. Nejjistější ochranou je krystal nebo zrcadlo – pokud do něj bazilišek pohlédne, promění sám sebe v kámen. Bazilišek dodnes zůstává zahalen závojem tajemství a je zdrojem strachu pro mnoho lidí. Pokud někdy baziliška potkáte, buďte velmi opatrní a snažte se uchránit před jeho pohledem.

Friedrich Justin Bertuch, 1801 (openartimages.com)

Bazilišek

Když černý kohout zestárne, snese na hnojišti vejce. Z toho se vyklube bazilišek, nejjedovatější zvíře vůbec. Podobá se středně velkému kohoutovi, na hlavě má kohoutí hřebínek, ale jinak je úplně holý a oškubaný a křídla má roztažená jako drak. Zdržuje se ponejvíce ve studních, po sklepích a na opuštěných místech, ale měl by vlastně přebývat ve sklepě každého domu a přinášet štěstí.

Ve vsi Račiněves nedaleko Roudnice nad Labem se jednou takový bazilišek zdržoval na dvoře ve studni. Měl neobyčejně jedovatý pohled. Na koho se ráno jako prvního podíval, ten opuchl, praskl a sešel bídnou smrtí. Studna byla proto široko daleko vykřičená a lidé se jí zdaleka vyhýbali. Jeden muž z Račiněvse měl ale chytrý nápad. V noci, když potvůrka spala, položil na okraj studny zrcadlo; v něm bazilišek ráno spatřil svou tvář a otrávil se jedem vlastního pohledu. *(Krolmus I, s. 352)* [1]

[1] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech*. Praha: Plot, 2009, s. 171. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

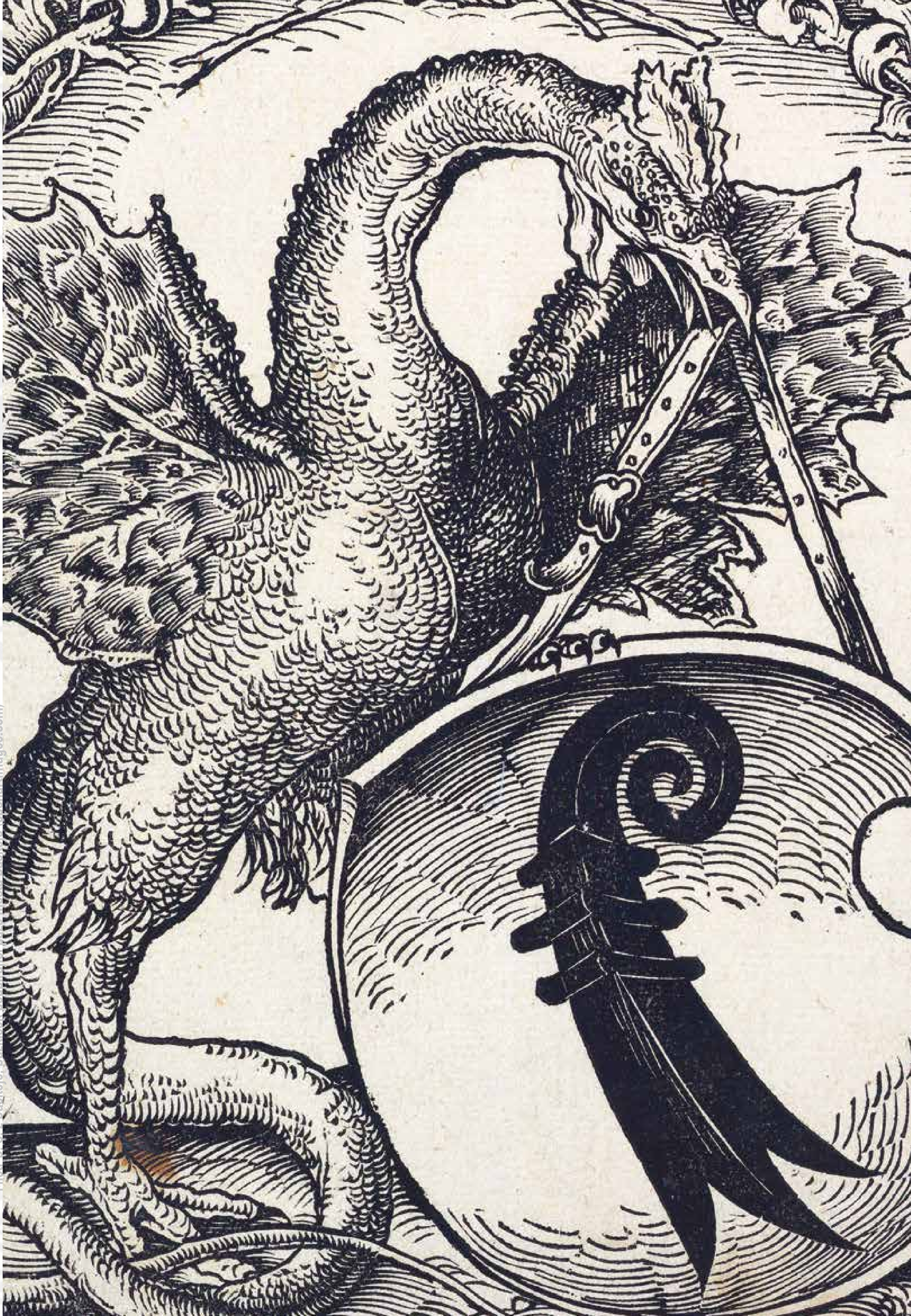

Mistr D. S. z Basileje, Bazilišek podpírající paže města Basileje (openartimages.com)

Bílá paní

(Alba domina)

William Windham, bez názvu, 1913 (commons.wikimedia.org)

Původ

Bílá paní a černá paní jsou dvě tajemné bytosti, které se často vyskytují v různých hradních a zámeckých pověstech.

Bílá paní se obvykle popisuje jako dobrá bytost, která chrání svou rodinu a dohlíží na děti. Jedná se o dobrého ducha zemřelé ženy urozeného původu, jíž se za pozemského života stalo příkoří, nebo byla dokonce týrána někým z příbuzných, nejčastěji manželem. Protože se jí za života nedostalo spravedlnosti a možnosti očistit své jméno, je odsouzena čekat ve své strašidelné podobě na vysvobození. Bloudí po zámeckých nebo hradních chodbách a neslyšně prochází zavřenými dveřmi.

Na druhé straně je černá paní, popisovaná jako zlá bytost, která lidem převážně škodí. Vyskytuje se nejčastěji v temných hlubokých lesích a parcích. Žena odsouzená k tomuto strašlivému údělu byla za pozemského života krutá, nečestná a trápila své okolí. Za své chování byla prokleta a musí strašit, dokud její kletba nepomine.

Popis

Bílá paní se zjevuje jako elegantní dáma v bílém, její postava je průsvitná a působí smutným dojmem. Nosí dlouhé splývavé roucho, vysoký klobouk s vlajícím závojem a rukavice. Tyto rukavice vyjadřují proroctví, která se týkají rodiny nebo majetku rodu. Bílé rukavice předpovídají radostnou událost, zatímco černé upozorňují na blížící se neštěstí, vážné onemocnění nebo smrt. Červené rukavice znamenají varování před požárem. Za pasem může mít bílá paní svazek klíčů a někdy z pořádnosti zamyká všechny dveře na zámcích a hradech, čímž zlobí kastelány a průvodce.

Vznešená dáma v bílém se vyskytuje jen na místech, kde žila za svého pozemského života, většinou stále na těch stejných. Nejčastěji se vydává na svou neslyšnou procházku v nočních až ranních hodinách, někdy jen při konkrétních příležitostech, třeba jednou za rok. Ke zvláštním dovednostem bílé paní patří drobné kouzlení ve prospěch příbuzných z rodu nebo hlídání pokladů.

Perchta z Rožmberka (cs.wikipedia.org)

Bílá paní

Friedrich Graf

O bílé paní se vypráví **na levém břehu Labe**. Jednou tudy v noci šli podloudníci. Ze strany od cesty uslyšeli kýchnout. Jeden z nich se zeptal: *„Kdo je tam?“* a odtamtud zaslechli tichý pláč.

Později šla do toho lesa dívka, vyhledat pro svou nemocnou matku léčivé byliny, a také slyšela kýchnout. Dívka sice nikoho neviděla, ale přece řekla: *„Pomáhej Pán Bůh tobě i všem nebohým duším v očistci!“* Tu před ní náhle stanula bílá paní. *„Ty jsi mne spasila a jako díky ti dám bylinu, po níž se matka uzdraví.“* Nato jí podala svazek bylin a zmizela. Matka byla brzy na to skutečně zdravá.

Černá paní

Vyprávěla Antonie Böhm, předal Wilhelm Kubernatsch ze Stebna

K **oštovský obecní pasák** vždy pásl dobytek **pod Čertovým kamenem**. Jednou na něm uviděl černou paní. Ta mu pokynula, aby k ní přišel. Protože dobytek klidně žral, vystoupal nahoru. Když se uprostřed cesty ohlédl, viděl, že jeho dobytek v divokém úprku běží **přes řeku Bílinu** na protější výšinu. Rychle zase sestoupil dolů, ale jeho dobytek ležel klidně na staré pastvině. Černá paní ale zmizela.[2]

[2] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka*. Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 91–92.

A co další Bílé paní? Odkud ty se vzaly?

[...] V **Benešově nad Ploučnicí** se pravidelně jako bílý přízrak zjevuje bývalá zámecká paní Matylda, kterou na zdejší sídlo unesl jakýsi rytíř. Matyldin otec však svou dceru po několika letech našel a s rytířem se bil. Nešťastná Matylda pak skočila **do řeky Ploučnice** (podobně jako její kolegyně, o které si povíme za chvíli) a kvůli tomu je odsouzena k věčnému životu. Z čedičových skal podél řeky dokonce v zimě vystupuje pára. To prý proto, že si tam Bílá paní Matylda vaří. [3]

Další nevyzpytatelné panny

Nedaleko **Děčína** stojí dnes už jen **zřícenina hradu Ostrý**. Z jeho hradeb kdysi **do řeky Ploučnice** skočila krásná mladá dívka – to z nešťastné lásky. Od té doby je zakletá. Zjevuje se vždy při setmění jako Černá paní, má na sobě dlouhý černý háv a v ruce drží kouzelný proutek. Když ji spatří chlapec, který se jí zalíbí, vhodí svůj proutek do říčních vln. Pokud jej dokáže vylovit, obdaří ho prý kouzelnou mocí. Pokud ale ne, utopí ho. [4]

Zatím to tedy vypadá, že kouzelný proutek Černé paní ještě nikdo nezískal. To by se přece děly v Česku věci!

---

[3] *Strašidelné Česko.* V Praze: Albatros, 2020, s. 72. ISBN 978-80-00-05855-9.
[4] *Strašidelné Česko.* V Praze: Albatros, 2020, s. 78. ISBN 978-80-00-05855-9.

[Tři bílé paní]

Kolem hradu Ostrý často obcházely tři bílé paní. Jedna se zjevovala v mokrém oblečení a zbývající dvě měly kolem pasu na motouzech přivázané obrovské klíče, které při chůzi hlasitě chřestily.

Jednou tudy procházel **mladý tovaryš z Benešova** a náhle se před ním zjevila bílá paní, řinčela klíčem a prosila o vysvobození. Mladík se jí zeptal, co má učinit. Žena odvětila, že musí vykonat svatou pouť do zaslíbené země a opět se sem vrátit. Když mladík namítl, že na takovou cestu je třeba mnoho peněz, bílá paní zmizela a nechala mu na zemi kožený měšec, který byl plný zlaťáků. Mladík odešel do města, kde potkal své kamarády a společně všechny peníze propili. Ráno se probudil z opice, zjistil, že nemá ani vindru a vydal se zpět **k Ostrému**. Postával zde a čekal, zda se bílá paní nezjeví, dokonce na ni volal, ale nikde nikdo.

Když se chtěl celý sklíčený vrátit domů, nenašel správnou cestu, zabloudil v hlubokém lese a znaven usnul. Znenadání ho probudil hlasitý rachot, blížil se jako bouře, dral se jako prudký vichr v houští, dunělo to a bušilo jako klapot koňských kopyt. Mladík se hrozně bál, schoval se do hustého křoví, ale ani tam neměl šanci. Neznámá síla ho popadla za opasek, mrštila s ním vysoko do vzduchu a odhodila ho na protější skálu. Druhý den ho tam jeho kumpáni našli polomrtvého a poté, co jim hrůzou celý sinalý tichým a bázlivým hlasem v útržcích převyprávěl svůj příběh, zemřel. [5]

S bílou paní nejsou žerty

Jeden domoušický chalupník kopal v lese **pod Pravdou** pařezy. V pravé poledne mu syn přinesl oběd. Rozložil si jídlo pěkně na ubrousek, tu chleba, tady sýr, lžíci a misku s polévkou v rukou, a než začal jíst, zažertoval: *„Teď pozveme tajemnou paní na oběd!“* A leknutím pustil lžíci. Z hradu sestupovala dlouhá bílá postava, šaty až k zemi a závoje se kolem ní vlnily, až se mužským hlava zamotala. Utekli oba, otec i syn, který v tom byl nevinně, a doma se těšili, že se přece nic nestalo, že táta neudělal nic zlého. Jenomže chalupník dostal vysokou horečku, zimnici, a víc už nevstal. Zůstalo po něm mnoho sirotků. Na ty bílá paní nemyslela, když jejich tatíka tak krutě trestala za nevinný žert.

Obdobnou pověst zaznamenal také J. Šubrt podle vypravování potomka nešťastného sedláka Václava Praska, který zemřel r. 1929. V jeho podání sedláka zavalil kmen. [6]

---

[5] FRIDRICH, Radek. *Modroret: z pověstí Děčínska*. Děčín: Amici Decini, 2008, s. 93. ISBN 978-80-254-3283-9.
[6] MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012, s. 145. ISBN 978-80-260-2895-6.

Bílá paní u Dolního Žlebu

V lese **u Dolního Žlebu** prý stával zámek jednoho čaroděje. Ten se zamiloval do překrásné dcery vznešeného muže, který sídlil **na druhém břehu Labe**. Velmož mu ji nechtěl dát za ženu, a proto ji čaroděj zlákal k návštěvě, z níž ji už domů nepustil. Oženil se s ní a měli spolu synáčka.

Čaroděj se svou ženou špatně zacházel, zanedbával ji a často ji opouštěl. Zůstávala v zámku uprostřed lesů plných medvědů a vlků sama. Toužila se vrátit domů a hledala mezi služebnictvem důvěryhodné lidi, kteří by ji z rukou čaroděje vysvobodili. Ale nikdo z nich jí nepomohl. Služebníci se báli mluvit, protože i oni byli v moci čaroděje.

Nešťastná žena se chtěla pokusit o útěk, a proto chodila na jedno návrší, odkud vyhlížela, kudy by se mohla vrátit domů. Podle pověsti se dnes pod tím místem nachází **Panenská skála**.

Jednou využila nepřítomnosti svého manžela a pokusila se uprchnout. Byla už dost daleko od zámku, když ji potkal na cestě myslivecký mládenec. Svěřila se mu se svým trápením a poprosila ho o pomoc.

Myslivec jí slíbil, že jí pomůže. Ale i on byl ve službách čaroděje, kterého se bál. Ženě poradil, aby synáčka, kterého vzala na svém útěku s sebou, odložila a utekla sama.

Teprve nyní žena ve svém velikém zoufalství pochopila, že dítě, které čarodějníkovi unesla, jí znemožní, aby slezla po skále dolů. Vztekem bez sebe položila dítě vedle svých nohou na zem a rozbila mu hlavu kamenem. Myslivecký mládenec náhle zmizel a zanechal ji na pospas jejímu osudu.

Když se čaroděj vrátil ze svých cest domů, zjistil, že mu žena i s dítětem uprchla. Vražedkyni dostihl na vrcholu skály. Když ale uviděl tělo mrtvého dítěte, vražedkyni shodil ze skály dolů. Spadla někam **mezi Kutschenskou a Lehminskou stěnu** a zkameněla. Té skále se od té doby říká **Panenská**. Znají ji také lodníci, kteří ji pojmenovali **Dlouhá Lotka**. Jiní ji zase nazývají jen **Líza** nebo také **Jeptiška**.

Podle pověsti se vypráví, že po nějaké době bývalo občas v okolí vidět bíle oděné strašidelné zjevení s černým opaskem, stříbrnou sponou pevně přichyceným k tělu. Přízrak nosíval pod levou paží dětskou hlavičku. Objevoval se právě na místě, kde se podle pověsti tento děsivý skutek stal, a v jeho okolí, po němž se zjevení potulovalo. Říkalo se mu také Bílá paní.

Čaroděj i se svými zámkem po čase zmizel, ale ten děsivý přelud zůstal a dál obchází tento kraj.[7]

[7] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 57–58. ISBN 978-80-7561-069-0.

Bílá paní vrabinecká

Dávno už ztrouchnivěly kříže, které zbožní venkované vztyčili v místech, kde se tři dcery rytíře Damiána rozloučily se životem, aby nepadly do rukou násilníků a nezhanobily čest svou a svého rodu. Do všech světových stran rozmetaly větry jejich zšedlý prach a čas temnými křídly zapomnění zastínil **žalostný osud vrabineckého hradu**.

Ale přišel den, kdy **na strmé znělcové skále nad Babětínem** vyrostla nová tvrz, pevná a mocná. Její pán však, loupeživý rytíř Guntram, chodíval sem jen přespat a osnovat s hrstkou sobě podobných své nečisté a krvavé plány.

Tenkrát, za časů, kdy i pokojný poutník s děravou kapsou si nebyl jist životem, když putoval příšeřím tichých pobřežních stezek, byly veškeré lodní náklady překládány na malé čluny **u Dolního Žlebu**, protože další plavba byla už příliš nebezpečná: **z Labe** vyčnívaly ostré skalní útesy, které děsily i nejotrlejší lodníky.

Svrchovaným pánem, dohlížitelem a výběrčím daní byl zde ustanoven Haase a tomu pomáhal kolozubý zrzek Andreas, licoměrník a špinavec, který se ničeho neštítil. Před Haasem bil čelem o zem, ale za zády se mu bratříčkoval se všemi, jimž nebyl Haase po chuti a kteří ho chtěli **ze Žlebu** vyštípat. Jedním z těch, jimž byl ostražitý výběrčí trnem v oku, byl i rytíř Guntram.

Dozvěděl se o Andreasovi a podplatil ho, aby mu tajně dával zprávy o zboží, které se **v Dolním Žlebu** překládá.

Jednou dostal od něj **vrabinecký pán** zprávu, že v tu a v tu hodinu dorazí **do žlebského překladiště** drahocenný náklad.

Rytíř se neodkladně pustil do příprav přepadení; neměl však potuchy, že ničemný Andreas je už dávno v tajném spojení i **s rytířem z Ostrého**, jenž Guntrama z celé duše nenáviděl: usiloval kdysi o nynější Guntramovu ženu, ale ta mu dala košem: bezmezně milovala Guntrama, třebaže věděla o jeho nekalém řemesle.

Když se **rytíř z Ostrého** dozvěděl, že jeho sok opustí nazítří se svými zbrojnoši **Vrabinec**, narychlo najal kdejakého zlotřilce a hrdlořeza, a kryti nocí kradli se **k Vrabinci**. Cesta byla dlouhá a zlá, po zuby ozbrojení chlapi co chvíli mručeli a bouřili se, ale rytíř je pokaždé umlčel pálenkou a penězi.

Konečně přitáhli **pod vrabineckou skálu**, rozlezli se do děr a vykotlaných stromů, zakryli se travou, lupením a klestím a vyčkávali, až vrabinečtí vyrazí **do Dolního Žlebu** na lup.

Jakmile byl čistý vzduch, vnikli do poloprázdné tvrze, pobili bezbranné služebnictvo a jali se drancovat. Zatím vyvlekl rytíř z Ostrého Guntramovu ženu do sklepení, spoutal ji řetězy a nechal ji polomrtvou hrůzou na pospas osudu. Poté zapálil **Vrabinec**, a když s bohatou kořistí vypravil část zbrojnošů **na Ostrý**, pustil se s ostatními **k Dolnímu Žlebu**, aby **na břehu Labe** své strašlivé dílo dokonal.

Do posledního muže byli povražděni **vrabinečtí**, krev tekla potokem a ani hojné deště ji toho roku nesmyly.

Zpustla **vrabinecká skála** a dlouhou řadu let nevzklíčila na jejích srázech ani nejskromnější bylinka. Nevýslovný smutek obestřel **kraj pod Vrabincem**: za bouřlivých nocí slýchali tu lidé úpěnlivé volání, vycházející z nitra skal. V čase vánočním až do Tří králů bloudíval po chmurných zříceninách bílý stín ženy v dlouhém vlajícím šatě a žalostně lkal. K ránu pak sestupovala **bílá paní vrabinecká** do zasněženého kraje a zvolna se brala mlžnými stezkami podél **pravého labského břehu**; kamkoli vkročila, zrudl sníh krvavými květy. [8]

[8] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 144–146.

Bílá paní

Jednoho večera usnul chudý pomocník učitele **v Libochovicích** ve své světničce hladový a ve starostech, z čeho bude do příští soboty, kdy byla výplata, živ. Ve snu se mu objevila bílá paní. *„Je mi tě líto, že jsi tak chudý,“* řekla, *„jdi o půlnoci* ***do sklepení na hrad Hazmburk****. Ale pamatuj, že až tam půjdeš a až se budeš vracet, nesmíš se ohlédnout, ať by se dělo cokoli.“* Pomocník se probudil a měsíční úplněk mu svítil stříbrným pruhem do světnice. Vtom zazněl roh ponocného a ozval se kostelní zvon. Učitelský počítá údery a napočítá jedenáct. Honem vyskočil z postele, okamžitě se oblékl a pospíchá na hrad. Běžel, jako by mu hlava hořela. Sotva dechu popadaje, doběhl na hrad a stanul ve starém sklepě. Před ním svítila hromada zlaťáků, až zrak přecházel. Mladík se sehnul, aby si jich pár nabral, když uslyší hrčení kočáru. Ohlédl se a uviděl krásné vraníky, postroj samé stříbro a zdobení, olivrejovaný kočí a v kočáře rozložen sám pán vrchní. V pomocníkovi hrklo, hluboce se uklonil, sňal čepici a uctivě pozdravil. Ještě ani pozdrav nestačil doříci a všechno zmizelo. Koně, kočár, pan vrchní, hradní sklep i poklad. [9]

---

[9] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 34–35. ISBN 80-86160-53-X.

Bludička

(Lampyrina pasifea)

Charles H. Whymper, Geography: A Mirage in a Marsh (openartimages.com)

Původ

V některých pohádkách a pověstech se vyskytují bludičky, které lidem jenom škodí. Obzvlášť nemají rády opilce a jiné pozdní chodce, které se snaží svést z cesty a vlákat je do bažin nebo propastí. Tam nešťastník většinou svou cestu skončí. Nicméně existují i bludičky, které lidem pomohou najít cestu k domovu nebo dobrého člověka navedou k místu, kde je ukrytý poklad.

Předpokládá se, že bludičky jsou duše zesnulých, které nebyly schopny najít klid. Jedná se o duše zemřelých násilnou smrtí nebo duše nepokřtěných mrtvých dětí. Nepatří mezi strašidelné bytosti, které by chtěly být spatřeny. Bludička se vyskytuje nejčastěji tam, kam člověk v noci zabloudí jen zřídkakdy – u vodních ploch, na slatinách nebo na opuštěných hřbitovech. Pohybují se v lichém počtu nebo osamoceně.

Popis

Bludička je modrý nebo zelenobílý plamínek poskakující během tmavých nocí, letních i zimních. Největší kouzelnou moc má o svatodušních svátcích, před Vánocemi a o půlnoci na Štědrý den. V pohádkách a pověstech se může objevovat i jako překrásná éterická bytost nebo malé dítě či mužíček. Bludičky jsou veselé a dovádivé, skáčou z místa na místo a tancují prapodivné tance. Svým skotačením se chtějí často jen pobavit a noční chodce trošku vystrašit.

V žádném případě ale není radno si myslet, že je bludička neškodné stvoření. Je to bytost, která dokáže svou kouzelnou mocí dokonce i zahubit. Nemá ráda pokřikování a posměch, za trest takového člověka zmate a zavede hluboko do bažin, kde ho nechá utonout. Nejlepší je při setkání s bludičkou slušně pozdravit a poprosit o doprovod k domovu. Hlavně se nesmí zapomenout poděkovat za svícení na cestu. Účinná je i modlitba za její duši, která ji dokáže vysvobodit z prokletí. Proti pronásledování bludičkou pomáhá obrátit si kapsy naruby, obléci si obráceně košili, prohodit si boty či mít u sebe síru nebo zápalky.

John Doyle. A Will O' The Wisp (openartimages.com)

Bludičky

Jednou o půlnoci šli z tancovačky hoši a děvčata domů **do Prosmyk**. Tu vidí po straně silnice v polích světlo. Chtěli vidět, kdo nebo co to je, a tak šli za světýlkem. To ale bylo stále před nimi a vodilo je křížem krážem po lukách i po polích, takže za chvíli ani nevěděli, kde jsou.

Najednou světýlko zmizelo a oni stáli ve tmě sami. Hned pochopili, že to byla bludička. Teď teprve zpozorovali, že jsou až **u příkopu Terezínské pevnosti.** [10]

Bludička z Koštova

Sedlák z Trmic jednou v adventním čase šel **nahoru do Koštova**, aby tam vyřídil obchod. Vracel se domů teprve pozdě večer a jak tak kráčel po zemské silnici, která vede **podél říčky Bíliny**, uviděl na mlhavé louce poletovat sem a tam plápolající plamínek.

„Podívejme,“ řekl si pro sebe, *„taky dokonce přichází bludička!“* Bludička se usmála a řekla: *„Jen buď rád, že nejsi skřítek! Nešel jsi přímo mezi dvěma stopami kol, jíž jsem tě chtěla odnaučit svévolnému jednání.“*

Potom odhopkovala a ten **opozdilý Trmičák** šel odtud tentokrát s pouhým leknutím. [11]

Bludička mezi Moldavou a Novým Městem

Před necelými třiceti lety bylo možné **v mokřinách a na polnostech mezi Moldavou a Novým Městem** zahlédnout toulajícího se ohnivého muže, jak vleče na zádech velký bílý kámen a volá: Kam ho mám jen položit? Lidé, kteří už byli na jeho neškodné chování zvyklí, se o něho nestarali a šli dál svou cestou. Jednou šel opět nocí a zdálo se, že čeká u vozové cesty. Vtom kolem zvolna klopýtal muž, který si ten večer zřejmě přihnul víc než je zdrávo, zastavil se u ohnivého muže s hraničním kamenem na zádech a vyslechl si jeho obvyklou otázku: Kam ho mám jen položit? – Tam, kdes ho vzal, odpověděl opilec. Postava v tu ránu zmizela a nikdo už ji nikdy neviděl; ale na poli někdo posunul hraniční kámen. Lidé, kteří ho viděli, a také zmíněný opilec, ještě žijí.

(Gebhart, Rakouské pověsti, s. 223) [12]

---

[10] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 44. ISBN 80-86160-53-X.
[11] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 198–199.
[12] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 202. Fabula. ISBN 978-80-7428-011-5.

O hodné bludičce

větýlka čili bludičky nebo také bludničky, jak se jim říkalo dříve, bývaly příčinou záhuby nejednoho smrtelníka. Neboť tahle podivná noční strašidýlka, která tichounce zářila v temnotách, místo aby ukazovala cestu k domovu, zavedla každého raději do bažin, a jen málokterý z takových nešťastníků tam neutonul. Dlužno také říci, že bludiček bývalo ve všech krajích dost a dost, dokud si je lidé nezačali spojovat se světluškami. Ale nejen to – vyprávěli si o nich pamětníci po celé Evropě, a z těch vyprávění by vám nejednou naskočila husí kůže…

Jenom pantáta Florián se těch mihotavých světýlek nikterak nebál, a dokonce si je pochvaloval. Věc se totiž měla asi tak…

I když stál jeho grunt **na dolním konci Lísky**, trvalo to pantátovi dobrou hodinku, než se dostal **do nejbližší hospody v Kamenici**. A cesta zpátky? Ta byla ještě obtížnější – sedlák si rád popil, z krčmy ho často museli vyhazovat jako posledního, a třebaže už nebyl žádný mladík, korbele s truňkem do sebe obracel častěji než leckterý holobrádek v plné síle.

Cesty bývaly tou dobou neřádné, v noci tma jako v pytli, jaký tedy div, že se sedlák nejednou někde na mezi raději vyspal, než aby vážil dlouhou cestu k domovu.

Jednou ale přece jen ženě slíbil, že se vrátí tak, aby mohl s úsvitem nasekat pro Stračenu jetel. I vyrazil z hospody proti svému zvyku ještě před půlnocí, jenže venku zase jako na potvoru byla taková kolomaz, že by dál dosáhl než viděl!

Navíc měl pantáta tentokrát hodně pod čepicí, a tak ani netušil, kam ho nejisté nohy nesou. Zkrátka šel a šel nebo se spíše jen motal a zastavil se, teprve když mu nateklo do holínek a kolem něj to začalo všelijak bublat.

Bažina, jsem v bažině! zkoprněl rázem a najednou zpozoroval, jak v té černočerné noci poskakuje kousek od něho namodralé světýlko.

Bludička, napadlo ho a v té chvíli měl dušičku až za ušima. Přece jen si ale uvědomil, že mu strach nikterak nepomůže. A spustil, jako by se nechumelilo: *„Takovou pěknou bludičku jsem tady ještě nespatřil… Ty snad ani nemůžeš být žádné z těch zrádných světýlek, co zavedou lidi do bažin, jak jsi pěkná. No jo, ty určitě jsi spíš nějaká spadlá hvězda z nebe… Viď, že mě teď dovedeš domů?“*

A věřte nebo ne, bludička jej z mokřiny rychle vyvedla a vesele před ním poskakovala až **k lískovému křížku** na rozcestí, kde ji teprve pohltila tma. Teď už si mohl pantáta oddychnout.

Ale nemyslete si, že se pak polepšil a přestal **do kamenické hospody** chodit, kdepak. Jednou se zas celý nacucaný motal **kolem Jehly**, a snad chtěl na tenhle vrch dokonce vylézt, jindy ryl nosem brázdy **u líseckého rybníka**, potřetí pak hulákal **pod zříceninami Pustého zámku**, že pan Berka z Dubé vstal po mnoha staletích z hrobu. Ale pokaždé, když měl pantáta Florián na kahánku, objevila se místo anděla strážného jeho bludička, aby ho opět v bezpečí dovedla **k líseckému křížku** na rozcestí.

Někdo si možná řekne, že takovou hodnou bludičku si ten starý opilec snad ani nezasloužil. Jen tolik se dá na jeho obranu říci, že si jí vážil, před každým ji obhajoval, a když s ním pro jeho opilství nemluvil doma ani kamnovec, začal jí dokonce říkat Žofinka, jako té moudré svaté.

A Žofinka se o něj při nočních poutích starala tak dobře, že si ani nos v té brázdě, kterou vyryl, neodřel.

Nadarmo se však neříká všeho do času. Pantátovi Floriánovi už pomalu táhlo na sedmý křížek, dech se mu úžil, zato srdíčko se divoce rozbušilo při každé sebemenší námaze či chůzi.

Přihodilo se to jedné jarní noci, když jako obvykle zamířil **z kamenické hospody** domů. Pivečko mu už ani nechutnalo, ale přece jen vypil pár tupláků, aby se mu snad ostatní štamgasti neposmívali.

Bludička Žofinka na něho tentokrát čekala už za první zátočinou, aby se spolu vydali **nahoru do Lísky**. Florián šel, jen co noha nohu mine, často se zastavoval, koukal na hvězdy a po dechu lapal tak zhluboka, jako by chtěl nasát všechen vzduch i s vůní rozpuklé jarní přírody, které si předtím ani nepovšiml.

Bludička ho tentokrát provázela tak blizounko, že by ji snadno mohl chytit i do hrsti. Ani nerejdila, jenom tu a tam poskočila dopředu, aby pantátovi na cestu dobře posvítila.

Ke křížku už ale spolu nedošli. Za lesem se právě na oblohu vyhoupl kulatý, bělounký měsíc, když se Florián zastavil, pak padl, nebo si snad lehl na záda do voňavého pažitu, a sepjal ruce na prsou.

Bludička se mihotala nad ním, jako by ho pobízela k další cestě.

„Ne, ne, milá Žofinko, dnes už spolu ***ke křížku*** *nedojdeme,“* řekl pantáta s odevzdaným úsměvem. *„Mě teď čeká docela jiné putování, víš, tam nahoru... Ale tobě chci ještě za všechno dobré poděkovat. Ať ti Pánbůh zaplatí...“*

„I já ti děkuju, Floriánku,“ promluvila poprvé a také naposled bludička lidským hlasem a pokračovala: *„Tím přáním jsi mne konečně zbavil prokletí, protože i já bývala věru nehodná dušička...“*

Možná že pantáta její slova ještě zaslechl, možná už ne. Ale v té chvíli zaplavila Žofinka svou namodralou září celý palouk i Floriánkovo chladnoucí tělo, aby ji pak už nikdo nikdy jako bludičku nespatřil. [13]

Bludičky

Bludičky jsou v mnoha krajinách pokládány za bludné duše nepokřtěných dětí. Podle jiných to jsou neklidné a nestálé duše, které ve světě lidí měly pykat za nějaké své těžké provinění, avšak zůstaly nepotrestané.

Na cestě u Koštova byly v noci vidět bludičky. Pobláznily každého, kdo tudy měl o půlnoci cestu. Vypráví se, že mnoho z těch lidí, kteří šli **kolem řeky Bělé**, navedly na špatnou cestu a pak je utopily.

U Hrádku se zjevovaly **nad proudící řekou Labe** třikrát po sobě vždy po odzvonění večerního klekání před setměním dva mdlé namodralé plamínky. Ty pak poskakovaly po skalách nahoru, ale marně se snažily dostat vzhůru až na střední kříž. Nakonec u úpatí kříže vyhasly.

Bludičkám se nesmí člověk posmívat. Jeden zloděj dřeva šel **lesem u Stadic** s ukradeným dřívím. Když zahnul na cestu k vesnici, obklopily ho bludičky. Muž se rozhněval a začal na ně křičet:

„Jste bludičky, a proto s vámi nepůjdu!“

Bludičky mu řekly:

„Ty od nás odejdeš jen se strachem!“

[13] HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002, s. 118–120. ISBN 80-7277-083-7.

Sotva to dořekly, žbluňk! Ukradené dřevo i s ním letělo do vody **řeky Bělé**. Bludičky ho po celou jeho cestu sledovaly, aniž to zloděj věděl a cítil.

Trvalo hodně dlouho, než se ve vodě zloděj vzpamatoval a zachránil si život. Když se konečně dopotácel domů, lehl si a pak nadlouho onemocněl.

Bludičky také rády škádlí lidi. V jedné selské usedlosti bylo kolem půlnoci nějak podivně živo. Sedlák vstal a šel se podívat do stáje, co se to tam děje. Velmi se polekal, když uviděl, že se jejich kozel odvázal a utíká pryč. Rychle se rozeběhl za ním a vtom si všiml, že má kozel mezi rohy světýlko. Žbluňk! A sedlák ležel v kachní louži **na břehu Labe**.

Bludičky musí ale občas uvést vše na správnou cestu. Jednou šel nějaký sedlák v adventní době **z Trmic do Koštova**. Když se pozdě večer vracel domů, došel až **k řece Bělé**. Tam se na mlhou zahalené louce míhal sem a tam plamínek.

„Jdu pryč, tohle je určitě bludička!“, řekl si.

Bludička se zahihňala a ušklíbla:

„Buď rád, že nejsi bludička! Sešel jsi z cesty, chtěla jsem tě jen zastavit!“

A zmizela.

Pro tentokrát z toho sedlák ještě vyvázl jen s pouhým strachem.

Také ve starých stromech se na mnoha místech zjevovalo nějaké strašidelné světýlko. **Mezi Němčím a Čeřeništěm** stál jeden zvětralý a vykotlaný dub. V jeho dutině visíval svatý obrázek. U toho dubu nebylo nikdy bezpečno.

Ten, kdo šel v noci kolem, občas zahlédl v dutině stromu světýlko. Byla to duše jednoho zatracence, který u toho dubu zabil svého přítele. Vrah byl dopaden a popraven.

Jeho prokletá duše se na místě zločinu zjevovala kolemjdoucím a prý tam bloudí dodnes.[14]

Bludičky (světýlka) v Podlesí

Čí jste nikdy neslyšeli o bludičkách, o jich kouzelné moci, o jich neodolatelné přitažlivosti, o jich podivném svitu, kterýmž pozdní poutník – chodec omámen, oslněn, zapomíná na všecko, na domov, na svůj život, na svou duši a hyne neoplakán, neoslzen? Jen ta bludička mu svítává nade hrobem každičkou noc. A **v Podlesí** o nich uměli vyprávěti, že posluchači bylo úzko u srdce a neveselo ve hlavě za těch zkazek pohádkářů. Jsou prý v těch světélkách duše nejhezčích dívek, které se mstí hochům za nevěrnou lásku. A o té mstě, jež neznala smilování, kolovaly příšerné řeči mezi lidem **v Podlesí**. **Na Podlesí** leckdo se odvážil zažehnati bludičku, ale jaktěživo to nikdy nikomu za to nestálo.

[14] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 36–37. ISBN 978-80-7561-069-0.

Takového zaříkavatele nejdříve za sebou přilákala a zavedla ho, že o něm vícekráte ani slechu nebylo a když se z večera po klekání zalesklo na lukách světélko, hoši vždycky odvrátili rychle tváře a pospíšili si pod střechu. To prý člověk ztratí paměť, jako by se byl napil čarodějného koření. (V. Beneš Třebízský „Bludné duše.“)

Šel jeden muž z Kornouzu (Mšec u Slaného) přes Vinařice **lesem ke Břínkovu**, kde chtěl zůstat na noclehu. Bylo to na podzim, když den je krátký. Cestu znal dobře, ale když přišel na konec lesa, dal se cestou, která jde pod lesem a tam náhle spadl do vody, o které nevěděl, že by tam někdy byla. Bylo mu to divné. Zdálo se mu, že není na pravé cestě, ale byl tma jako v pytli, nevěděl na kterou stranu se má dát, tak začal volat, neboť myslel, že již musí býti **blízko Břínkova**, že snad se mu někdo ozve. Ale jako z udělání, ani pes se neozval. **Světla z Břínkova** nebylo viděti, protože místo to je v dolíku. Tu spatřil, že před ním někdo jde s lucernou. Tak honem za ním běžel a volal, aby počkal a řekl mu, kde je. Běžel pořád, ale nemohl ho dohonit. Byl již celý mokrý a udýchaný, ale světlo se stále vzdalovalo. Nešel ani pěšinami, běžel přes rokle, přes pole, až najednou octnul se za světýlkem v rákosí. V rybníce se mu světýlko ztratilo. Nevěděl, co se to s ním děje, hrůzou mu vlasy vstávaly. Konečně se mu podařilo, že se dostal nazpět na břeh. Šel po břehu a tu viděl světlo. Šel rovnou k němu, až přišel k domku. Klepal na okno, a když se mu z domu ozvali, tázal se, kde je. Řekli mu, že je **v Divicích**. Prosil, aby ho tam nechali usušit, že spadl do rybníka. V domku bydlela vdova s hochem. Vzali ho dovnitř. Vypravoval jim, co se mu přihodilo, že někdo šel před ním se světlem, že ho zavedl do rybníka a pak se mu ztratil. Vdova mu pak řekla: *„Milej zlatej, to nebyl nikdo se světlem, to byla bludička. Takovejch případů se tady stalo víc. Jen se svlékněte, my vám to vyčistíme, ususíme a zatím si odpočiňte“.* Dlouho mu pak vypravovala o bludičkách. Pak strýc unavený ulehl si a vyspal se. Ráno pak se oblékl do suchých šatů a putoval **do Břínkova** za světla. Tam vyprávěl, co se mu dosud nikdy v životě nepřihodilo.

Mezi Konotopy a Hřivice přišlo často mnoho bludiček, které osamělé chodce honily. Jeden občan nesl necky (dle jiných díži) a když se bludičky za ním hnaly, vlezl pod necky a s hrůzou slyšel, jak bludičky dupou po neckách. [15]

Sedlák a bludička

Sedlák Lukáš z Lísky byl náramně hodný člověk, jen ho do zlata zasadit, i poddajný byl jako vosk, ale v jedné věci byl hotový mezek: když ho to popadlo, musel do hospody, i kdyby se panímáma na hlavu stavěla.

„Nevrč, starucho,“ poplácával ji pokaždé po zádech, *„to víš, člověk už je taková křehká nádoba...“* A druhou rukou už stahoval s hřebíku čepici.

„Zpiťare jeden,“ škytala selka, *„takhle mi chodit domů nabryndaný! Jako holobrádek vyvádíš, a přitom máš na hřbetě pět křížků, bláznivko stará!“*

Jednou se hospodyně tak rozkatila, že div nezůstala ležet: pantáta ji honem strčil do postele a hlavu jí láskyplně obložil mokrým hadrem; když chuděra usnula, vytratil se z domova jako zloděj a hajdy **do kamenické hospody**. Umiňoval si, že se moc nezdrží, ale než odbila půlnoc, byl už zpitý jako cikán.

„Říkal jsi, hospodáři, abych ti připomněl, že chceš jít dneska dřív domů,“ zatřásl jím šenkýř, *„mně nepřekážíš, jenom abys pak nebrblal!“*

[15] ŠUBRT, Jeronym. *Pověsti a příběhy okresu lounského.* 2., dopl. vyd. Louny: Okresní školní výbor, 1930, s. 80–81.

Lukáš poslušně vstal, narazil si čepici a pustil se k domovu. Šlo se mu všelijak, ale myšlenka na ženu ho popoháněla.

„Jsem to ale chlap špatná,“ vyčítal si a ronil krokodýlí slzy, *„ale já ti všecko vynahradím, stará, uvidíš! Už se od tebe nehnu ani na krok... Však je to hanba, máš pravdu...“*

Za Jehlou se zastaví: po pravici se leskne rybník, po levici mokřina a za mokřinou smolná oka několika mělkých rybníčků.

„To mi scházelo,“ myslí si sedlák, ale zpátky se mu už nechce: *„Bůhví, kdy bych se k ženě doškobrcal...“*

Vykročí, ale pořád ho to táhne k jedné straně, a ne a ne se strefit do pěšiny. Boty už má mokré a tu se z husté černoty vynoří bludička a začne se před ním vykrucovat.

„Ty, ty! Nemysli, že nevím, co jsi zač,“ povídá sedlák, ale bludička na něj přátelsky zamrká a začne tak pěkně tajtrdlíkovat, že Lukáš neodolá a jde za ní jako ovce.

„Hele – že bys na mě nebyla taková? Že mě nezatáhneš do rybníka, viď, že ne?“

Bludička se natřese, povyskočí a vznáší se nad suchou pěšinou jako po provázku. Sedlák ji důvěřivě následuje a oči z ní nespustí, a najednou je na rozcestí **před Lískou**.

„Hodná, hodná!“ chválí vděčně Lukáš; bludička několikrát půvabně obtancuje pískovcový podstavec kříže a pak zmizí v temnotě.

Pantáta si pro jistotu vyzuje v síňce boty, ale panímáma spí jako andílek, a tak sedlák vklouzne pod peřinu a za chvilku už spravedlivě pochrupává.

Týden se držel sedlák Lukáš doma, ale v neděli zase zabrousil **do Kamenice** a pak už to vedl po staru: vracíval se domů hluboko po půlnoci, ale pokaždé na něj čekala bludička a poctivě ho přivedla až ke křížku, ať šel kudy šel. Jednou dvakrát se sedlákovi zazdálo, že nějak špatně svítí, a dobrácky jí vyčinil; bludička okamžitě poslechla jako pejsek: zavrtěla se rozpačitě a zazářila jako čerstvě vycíděná lucernička.

Jedné noci, když sedlák Lukáš vyklopýtal **z kamenické hospody** a už za humny vyhlížel své věrné světýlko, udělalo se mu náhle špatně; jako by mu krev z těla odcházela.

„Safraporte,“ vyděsil se pantáta, a vtom už z chumáče mokré trávy vyskočila bludička a svítila jako hvězda.

„To jsem rád, holka zlatá, že jsi tady,“ breptal Lukáš, *„moc! Víš, je ti mi nějak mizerně...“*

A pomaloučku se bral za světýlkem. Vedlo ho nejměkčími cestičkami, co chvíli se zastavovalo, aby si mohl sedlák odpočinout, a když zase nabral dech, popoběhlo o kus dál.

Na rozcestí u křížku se bludička přikrčila k patám pískovcového podstavce a čekala, až k ní zkřísnutý pantáta dovrávorá.

Lukáš smekl čepici a jako obvykle se pokřižoval.

„Nevím,“ zajíkl se, *„ale je mi, jako bychom se dneska viděli naposled... Tak ti, moje milá, za všecko pěkně děkuji...“*

Bludička se krásně rozžhnula a pravila lidským hlasem:

„Dobře jsi udělal, Lukáši, žes mi poděkoval! Jinak by tě čekal zrovna takový osud, jako potkal mne, nešťastnou dušičku...“

Jak to dopověděla, začala se zmenšovat, až byla jako špendlíková hlavička, a pak zhasla.

Sedlák měl najednou pocit, že má hlavu čistou jako ještě nikdy, ale dobře mu nebylo: uprostřed prsou mu začalo pálit a levou rukou prochvívala tupá tlumená bolest.

Sedl si pod kříž, opřel se, šátkem si otřel s čela pot, složil ruce do klína a zadíval se kalnýma očima vzhůru: na nebi se mihotaly chladné hvězdy a navlhlý větřík prochvíval vadnoucími stébly trav.

„Bože můj, jak ten tvůj svět najednou zesmutněl... Ale tak rád bych tu ještě nějaký čas pobyl...“

Zavřel oči a usnul.
Navždy. [16]

---

[16] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 226–229.

Bludný kořen

(Radix aberrare)

Johann Wilhelm Schirmer, Lesní krajina, 1832 (openartimages.com)

Původ

Bludný kořen je záhadný nejen svým původem, ale i vzhledem. Jedná se o jev, který je málo prozkoumaný a opravdu tajuplný. Podle pověstí se může jednat o kořen z čarovného stromu, nebo o zdánlivě zapomenutý klacek, který svým vzhledem připomíná větev. Čarovný kořen může být také kus ztrouchnivělého dubu, který zasáhne přesně o půlnoci blesk. Největší kouzelnou sílu má od soumraku do svítání.

Popis

Bludný kořen svádí pocestné z cest a jejich prokletím je bezcílné bloudění v kruhu až do úplného vyčerpání. Kouzlo nutí nešťastníka stále pokračovat v cestě. Pokud se člověku připlete do cesty bludný kořen, jeho jedinou jistou záchranou je potkat jiného člověka, který ho vyvede z jeho bloudění. Zachránění si nic nepamatují, není tedy možné vyhýbat se místu, kde se kořen nachází. Může být kdekoliv.

Některé kořeny jsou služebníky daleko děsivějších přízraků a nešťastného pocestného mohou zavést do prokletých hradů, opuštěných míst obývaných hejkalem nebo do bažin k bludičkám. Dle pověstí lze kletbu bludného kořene zlomit tím, že si pocestný prohodí boty nebo obrátí košili. S kletbou se musí pocestný snažit bojovat do prvního kohoutího kokrhání.

Ivan Shishkin, Lesní krajina s volavkami (openartimages.com)

Bludné koření

Sto májů, slunečných a voňavých přešlo **krajem pod Tiskými stěnami**. Dávno už práchnivěly kosti hrobaře Josefa, dávno už se propadl nízký růvek při hřbitovní zdi, pod níž spal svůj věčný sen francouzský šlechtic Theofil, ale lidé ještě nepřestali myslet na zlatý poklad, dřímající kdesi pod převisem pískovcové skály. Čas od času putovali za ním zblízka i zdálky, po kapsách amulety a pod košilí čarodějné býlí, natrhané při úplňku, ale všechno marno: kdejaký kousek vřesoviště byl rozryt a rozkopán, i pařezy lidé vyrvali a zobraceli. Vrtali v děrách a skalních slujích, slídili ve vykotlaných stromech, škrábali se do jejich vrcholků, ale francouzský poklad nebyl k nalezení.

Jednoho jarního jitra vypravil se do Sas chalupník Martin, co bydlel **za Libouchcem na samotě**: dostal zprávu, že jeho bratr těžce stůně.

Jakmile dorazil ke třem dubům a pustil se kamenitou cestou do svahu, vypověděly mu nohy službu. Sedl si tedy na pařez a odpočíval. Najednou to za ním zasyklo, a když se obrátil, uviděl modrý jazýček, jak poskakuje mezi dvěma trnisky.

Chalupník zkoprněl a nechtěl věřit očím; když se však řádně rozhlédl a všiml si, že má za zády veliký pískovcový převis, vzpomněl si na francouzský poklad a srdce se mu rozbouchalo.

„Bratr musí počkat,“ řekl si a běžel domů pro nářadí; sotva popadl krumpáč, louplo mu v zádech a už se na nohy nepostavil. Poležel si pár dnů, ale horší než bolesti v kříži byla myšlenka na modré světélko: vězelo mu v hlavě jako trn.

Konečně se natolik pozdravil, že mohl zase vyjít ze stavení. Vyzbrojil se vším, co myslel, že bude potřebovat, a vyrazil **do Tiských stěn**. A rovnou k převisu, pod nímž uviděl modrý plamínek. Sotva stanul na místě, padla na něj taková únava, že sebou hodil pod skálu a usnul.

Třetí den nato uviděli dřevorubci **v Tiských stěnách** prapodivného chlapíka: vlekl se co noha nohu mine, šmátral před sebou jako slepý a oči mu těkaly z místa na místo.

Zavolali na něj, ale on jako by neslyšel a neviděl a motal se od stromu ke stromu dál.

Druhý den ho spatřili znovu, ale to už jim nedalo; obstoupili ho a povídali:

„Kampak, brachu? Nevyznáš se tu, či co? Vždyť jsi tu byl včera!“

Podíval se na ně zkalenýma očima a v zarostlé tváři mu zaškubalo:

„Do Sas, do Sas,“ šeptal.

„Jdeš správným směrem,“ řekli. *„Pokračuj tamhle po té stezce rovnou na sever, zabloudit nemůžeš!“*

Kývl, ale kvečeru tu byl zas, popelavý a zpocený jako myš; opřel se o strom a ztěžka oddychoval.

„To vypadá na skalní skřítky,“ ozval se polohlasem starý Naze. *„Slýchával jsem, že takové věci tropívají. Ale cože si na toho chudáka tak zasedli?“*

„Hej, člověče!“ obrátil se na poutníka, *„pobuď tu s námi chvilku a pověz nám, cos dělal cestou!“*

„Nemám čas, musím do Sas,“ povídal muž a div neusnul vstoje.

Starý Naze mrkl na ostatní:

„Honem, přidržte mu ruce na zádech a řádně mu prohledejte šaty!“

Vrhli se k němu, ruce mu přidrželi vzadu a všechny kapsy mu obrátili naruby.

„Co jsem povídal?“ vykřikl Naze, když jeden z dřevoštěpů vylovil z levé poutníkovy kapsy svazeček hořce vonících bylin. *„Hned rozdělejte oheň a spalte to; ale ještě ho nepouštějte, až všechno shoří!“*

Rozdělali oheň, rostlinky spálili a teprve pak polospícímu poutníku uvolnili ruce.

Rozhlédl se po nich, jako když je vidí poprvé:

„Dej Pánbůh dobrý večer,“ pozdravil, prohrábl si rozcuchané vlasy a odlepil se od smrku.

„Kampak? Snad ne do Sas?“ zasmál se starý Naze.

„Pravda, do Sas,“ přisvědčil vážně chlapík. *„Vzkázali mi, že stůně bratr.“*

Dřevorubci se po sobě podívali.

„A kdy jsi vyšel z domu, prosím tě?“

„Dneska ráno,“ odvětil chalupník Martin.

„I co tě nemá!“ smál se starý dřevorubec, ale když na něj Martin koukal, jako by z nebe spadl, řekl mu o bludném koření, které mu našli v kapse.

„Nedělejte si ze mne blázny,“ zamračil se dotčeně Martin. *„Jakpak by se mi tam asi dostalo?“*

„Nezdříml sis cestou?“ vyptával se Naze. *„Tohle skřítkové dělávají! Kdyby ses ho nezbavil, bloudil bys* ***v Tiských stěnách*** *až do soudného dne!“* Ale chalupník Martin se nerozpomněl na nic: nevěděl už o modrém plamínku pod převisem skály a neměl ani potuchy, že mu tam strážci francouzského pokladu podstrčili bludné koření, aby ho potrestali za to, že dal přednost zlatu před chorým bratrem.

Do Saska se Martin dostal šťastně, ale zpátky se vracel tuze smutný: bratra už živého nezastihl. [17]

[17] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 25–28.

Čarodějnice

(Venefica)

Frans Francken II., Čarodějnice na sabatu (openartimages.com)

Původ

Čarodějnice jsou bytosti, o nichž se vyprávějí legendy a pohádky v mnoha zemích světa. Většinou jsou to ženy, které pomocí kouzel a zvláštních rituálů dosahují věcí, jež by jinak nebyly možné. Čarodějnice používají zlou duchovní moc a lidé se jich odpradávna bojí. Největší obavu vždy měli z kletby nebo uhranutí, které na ně čarodějnice může seslat. Čarodějnice umí svým kouzelným zaříkáváním ovlivnit počasí, vyvolávat duchy a nadpřirozené bytosti, a dokonce

věštit budoucnost. Škodit mohou nejen jednotlivcům, ale i celým rodinám, zvířatům, předmětům nebo místům.

Čarodějnice se často věnují bylinkářství a přípravě různých mastí a lektvarů. Některé z těchto produktů mohou být prospěšné, například léčivé nápoje. Většinou jsou však čarodějnice zlověstné a škodolibé, a proto pokud od nich někdo potřebuje radu nebo pomoc, měl by být opatrný a vědět, co za to babizna chce výměnou.

Ve světě nadpřirozených bytostí jsou čarodějnice často spojovány s ježibabami nebo babou Jagou. Baba Jaga je děsivá slovanská čarodějnice, která je popsána jako stará a zlá stařena s rozcuchanými vlasy, obrovským skobovitým nosem s bradavicí a s dlouhou bradou. Má černé oči a žlutou až hnědou pleť. Její chaloupka se nachází v lese na kuřích nožkách a lemuje ji plot z lidských kostí a lebek. Chaloupka má okna ve tvaru lidských očí a dveře v podobě otevřené tlamy. Baba Jaga má také magické schopnosti, kterými může ovlivnit své okolí, léčit i kouzlit. Další blízkou příbuznou čarodějnice i ježibaby je zimnice. Ošklivá, vyzáblá a nesympatická osoba, která má popelavě bílou tvář, dva až tři zuby a místo rukou kostnaté paráty. Číhá na křižovatkách nebo u božích muk na znavené poutníky nebo opilce, které se pokouší nalákat do řek nebo močálů. Když se jí to nepovede, dýchne na nešťastníka svým ledovým dechem a je s ním do rána konec.

Čarodějnice (Venefica)

Edgar Bundy, Čarodějnice (openartimages.com)

Albrecht Dürer, Čarodějnice na koze (wikimedia.org)

Popis

Čarodějnice na sebe umí brát podobu krásné mladé dívky i svůdné ženy, ale může se také proměnit ve zvíře nebo věc. Její vlastní vzhled je odpudivý až ohyzdný – stařena se špičatou bradou, šedivými rozcuchanými vlasy a téměř bezzubá. Oblečená je jako venkovská žena v obyčejných, hojně záplatovaných šatech s šátkem na hlavě. Společnost jí dělají černý kocour, hadi a krysy. Vzhledově je velmi podobná ježibabě, ale není tak šeredná. Čaruje pomocí kouzelných proutků a k věštění používá magické artefakty a oheň. Věří se, že k létání používá košťata z jasanového dřeva a spletených vrbových a březových proutků, která jsou natřená kouzelnou mastí.

Kromě sebe lidé chránili před uřknutím čarodějnice i domácí zvířata a malé děti. Před vstupem do domu a chléva se jako ochrana zavěšovaly různé rostliny, např. česnek, mák setý, pelyněk černobýl, jalovec nebo kopřiva. Pomoci mohla i větvička hlohu nebo srstky angreštu. Někde se používala i více drastická opatření za použití ostrých předmětů a pastí.

Největší magickou moc mají čarodějnice během filipojakubské noci.

Jacob De Gheyn II., Čarodějnice připravující se na Sabbath (openartimages.com)

Kámen čarodějnice Vely

Pod Doubravskou horou, která nejdále vyběhla z veselé skupiny **kopců a vršků Českého středohoří vstříc zasmušilé hradbě Krušných hor**, leží při cestě podivný osamělý kámen. Je pět kroků dlouhý a uprostřed zrovna tak široký a jeho oslnivě bílá barva přinutí oči každého kolemjdoucího, aby na něm spočinuly.

Je tak trochu záhadou, proč i člověk bez jakékoliv fantazie a naprosto bez obrazotvornosti, jakmile jen pohledem kámen pohladí, vidí štíhlou loď se zdviženou přídí, směle zaříznutou do rozbouřených vln.

Na přídi této kamenné běloskvoucí lodě objeví každý, koho zvědavost přivábí dostatečně blízko, vyryté tři mělké žlábky ukazující směrem k západu. Na otázky, kdo, kdy a proč kámen tak tvrdý, že při úderu ocelovým nožem od něho odlétají jasné jiskry, opracoval, se názory různí.

Jedni míní, že v časech pohanských sloužil kněžkám **z posvátného háje na Doubravské hoře** jako obětnice, druzí zas tvrdí, že nápadný kámen kdysi určoval křižovatku dvou významných obchodních cest, které se protínaly právě **pod hradem na Doubravské hoře** a při něm ležící osadě **Teplice**. Jedna tudy procházela z vnitrozemí dál do Saska a druhá toho místo nemohla minout, neboť vedla rovnoběžně podél **modravého pásu Krušných hor**.

Jak už to na světě chodí, že kolik hlav, tolik názorů, tak někteří soudí, že ony tři vrypy označují polohu **tří dávno zaniklých hradů v pohoří krušnohorském**, které byly kdysi spojeny **s hradem na Doubravské hoře** tajnými podzemními chodbami, a jiní pak nevěřícně toto tvrzení odmítají a vyslovují domněnku vlastní, totiž že záhadné žlábky ukazovaly obchodním karavanám cestu ke třem **krušnohorským průsmykům**.

Škoda, že všem těm moudrým hlavám nestačí, co o něm vypravuje pohádka. Stačilo by jen trochu se poptat po okolí a záhada tajemného kamene by byla rozluštěna. Ať jen se tedy ti nevěřící Tomášové dál trápí hledáním pravdy, my se na rozdíl od nich s pohádkou spokojíme docela rádi.

Před mnoha a mnoha lety se v bezpečném závětří **pod Doubravskou horou** usadila čarodějnice Vela. Byla už velice stará, vlasy měla bílé skoro stejně jako zářivě bílý kámen před její dřevěnou chatrčí, ale protože stáří znamená moudrost a smíření se světem, usmívala se vstříc ustrašeným příchozím bezzubými ústy.

Nepřicházelo jich za ní zrovna málo, avšak nikdo neodešel bez pomoci či dobré rady. Vela znala namíchat sto druhů koření spolehlivě vyhánějícího z těla všechny nemoci, její masti z lesních bylinek zahojily každou ránu i bolák, uměla uzdravit nemocné dobytče i pomoci na svět lidskému mláděti.

Lidé brzy poznali, že svoje čarodějné umění používá k jejich dobru, přestali se jí bát a zvykli si svěřovat jí svoje radosti, ale hlavně starosti, protože těch bylo tehdy mnohem víc.

Generace za generací odcházela po naplnění vyměřeného času tam, odkud není návratu, ale čarodějnice Vela dál žila ve své chýšce u bílého kamene, který už nikdo nepojmenoval jinak než Kámen čarodějnice Vely, stejně šedivá a tíhou stáří sehnutá k zemi a stejně pomáhala radou i skutkem dětem těch, co už odešli.

Často ji vídali dřevorubci a hajní, jak se toulá po lese a hledá svoje léčivé bylinky. Chodila těžce, často se zastavovala a holí rýpala do mechu. Když nachytala někoho při lesním pychu, dovedla být i zlá.

Nezbedným dětem, které místo sbírání lesních plodů vybíraly vajíčka z ptačích hnízd, holí nabila, pytlákovi, co kladl oka na zajíce, přičarovala horkou nemoc, a kradl-li někdo dříví, sedla si na ně a nedala se odehnat.

Tak dlouhý čas byly dny staré čarodějnice podobny jeden druhému jako vejce vejci, že když se

několik dnů a nocí neukázala ve své chatrči, začínali se v osadě strachovat o její osud.

Jak se brzy ukázalo, nestrachovali se zbytečně. Až se ulekli jejího vzezření, když se konečně vrátila. Ještě shrbenější než dřív se šourala z lesa, a když přišla blíž, všimli si, že na beztak už vrásčité tváři hodně nových rýh přibylo. S náměsíčným pohledem, neodpovídajíc na pozdravy se dobelhala až k bílému kameni a počala naň rovnat byliny ze svého košíčku. Čert ví, kde až je musela natrhat, takové v našich horách nerostou. Pak Vela beze slova zmizela v chýši a lidé se dovtípili, že si přeje být sama.

Odešli přetřásajíce podivné chování čarodějnice a v dalších dnech dráždili svou zvědavost hádáním, co to je vlastně za byliny a nač s nimi podivínská Vela provádí tolik záhadných procedur.

Když uschly na slunci, máčela je v jakési hořce vonící tekutině, znovu sušila a znovu máčela v roztodivných vodičkách tak dlouho, až si jí lidé přestali všímat.

Měli ostatně daleko dramatičtější věci na přetřes. Sem **pod Doubravskou horu** přicházely zprávy o tom, co se ve světě děje sice se značným zpožděním, ale kupci tudy projíždějící je přiváželi přece.

Čeští stavové se prý vzbouřili proti Habsburkům, ale byli v bitvě na Bílé hoře poraženi, rozhlašoval onehdy v krčmě jeden. Habsburk stojí ve válce se Švédem, dušoval se za čas druhý.

Lidé přijímali podobné zvěsti s nedůvěrou i se strachem, ale **na teplickém panství** se zatím nic mimořádného nedělo. *„Jak by se sem také Švéd odvážil, když váš pán Vilém Vchynský je jedna ruka s frýdlantským vévodou, knížetem Albrechtem z Valdštejna!“* ujišťoval **teplické** s nadhledem světoběžníka další kupec.

Prostým lidem šla už z té přemíry událostí, jimž ani za mák nerozuměli, hlava kolem. A zrovna tehdy si umanula čarodějnice Vela, že odsud odejde. Postavila si hlavu a na svém rozhodnutí trvala umíněně jako beran. Sotva se tahle novina rozkřikla, seběhli se k její chatrči všichni, kdo jí za mnohé vděčili, aby jí společně takovou pošetilost rozmluvili. Kam by také chtěla jít, cožpak se k ní nedoneslo, jak to ve světě vře?

Vela jen odmítavě zavrtěla hlavou. Je už dávno rozhodnuta. Ale než odejde, zkusí uhádnout **teplickým** budoucnost.

Udiveně pozorovali kolemstojící čarodějnické přípravy. Vela rozdělala na Bílém kameni oheň, pokynula lidem, ať odstoupí, a teprve potom přihodila do plamenů hrst oněch záhadných, tolikrát sušených a znovu máčených bylinek. Z ohně se vyvalil hustý vonný dým. Vela se nad něj naklonila a několikrát se zhluboka nadechla. Užaslí nad těmi kejkly uslyšeli diváci, jak stará čarodějnice cosi blábolí strašným temným hlasem.

Nesouvisle vykřikovala o hrůzách války, která potrvá třikrát deset let, a o porobě a útisku celé české země po celých tři sta následujících roků, než se jí hlas zlomil do nelidského pláče. Všem okolo se ten řev zavrtával až do morku kostí a ledová ruka strachu jim tiskla srdce i hrdla a svazovala nohy.

Po chvíli se čarodějnice trochu ztišila, uchopila svoji dřevěnou hůlku a lehce, jako když nůž zajíždí do másla, vyryla do Bílého kamene tři čáry. Poděšení svědkové se dali na útěk. *„Ale jen třikrát deset a třikrát sto let, pamatujte!“* nesl za nimi vítr poslední Velina slova.

Slova té hrozné věštby se vyplnila. Majitel **teplického panství** hrabě Vchynský byl zavražděn se svým přítelem a ochráncem Albrechtem z Valdštejna v Chebu a na jeho území vtrhli Švédové. Zoufalí ožebračení lidé marně jako štvaná zvěř hledali úkryt v hlubokých lesích. Nikdo jim však nepomohl, ani je neochránil. Snad tenkrát opravdu všechny dobré víly i čarodějnice zemi opustily.

Následujících tři sta let skutečně český lid živořil pod habsburskou nadvládou, a když už se zdálo, že přijde i o to nejcennější, co národ dělá národem, totiž společný jazyk mateřský, vyplnila se slova Veliny věštby podruhé.

Znovu a navzdory všem, kteří to s českým národem mysleli zle, ozývá se líbezná zpěvavá řeč v naší zemi a podle staré věštby vryté do kamene se už nikdy ozývat nepřestane. [18]

[18] JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 118–122.

O žatecké čarodějnici

Řadně se kdysi **na Žatecku** hovořilo o lásce krásné a bohaté dívky k mladičkému seminaristovi z kláštera i o tom, kterak tato láska skončila. K vyprávění tehdy posloužily nejen střípky různých opravdových událostí, ale i dějů zcela smyšlených, jež vybájila jenom lidská představivost, aby tak vznikl příběh celistvý, v němž se obé prolínalo bez rozporu.

Uršula byla dcerou **zámožného a váženého žateckého měšťana Stressnera** a nenašla by se snad v celém městě tou dobou panna krásnější než právě ona. Její temně zelené oči, hluboké jako **tůně v Oharce**, objímaly vesele a bezelstně svět kolem, stejně jako stálý úsměv neopouštěl půvabnou tvář.

Tak ji znal **celý Žatec** a věru, že by se každý podivil, kdyby zvěděl, že v srdci dívka skrývá tajemství a není ani zdaleka tak veselá, jak se zdálo.

Jednou na jaře totiž, právě když kvetly jabloně a vzduch byl plný sladké opojné vůně, spatřila za plotem klášterní zahrady mladého mnicha – seminaristu a ten jediný pohled z očí do očí jim oběma učaroval.

Od té doby Uršula ani mládenec nemohli na sebe zapomenout a třeba se vůbec nedomlouvali, už příští den v podvečer, zatímco ostatní mniši dleli na hodinkách, se ti dva spolu znovu setkali.

A poněvadž jejich láska byla mocnější než všechny světské nebo jezuitské příkazy a zákazy, brzy se shodli na tom, že mládenec z kláštera odejde, aby si mohl vzít dívku za ženu.

Leč nemělo se dít po jejich, jak si bláhově přáli. Sotva se jen Václav (tak se mládenec jmenoval) zmínil o svém záměru převorovi, představený se rozlítil, jako by ho vzteklý pes pokousal a hned dal seminaristu zavřít do studené klášterní cely, aby ho prý tak zbavil všech ďábelských pokušení, řádného mnicha nedůstojných.

Trudno bylo mládenci v klášterním vězení, ale ještě více se mu stýskalo po Uršule. Naoko se však tvářil, že na ni docela zapomněl – a dokonce se mu o tom podařilo přesvědčit i převora.

Brzy se proto dostal znovu do zahrady a jen hořel touhou, aby dívku spatřil a řekl jí, že z kláštera uteče.

I tentokrát Uršula přišla jako na zavolanou a dala Václavovi slib, že na něho bude čekat, kde si jen bude přát.

Nuže, jen šeptem, aby to nikdo nepovolaný nezaslechl, dohodli setkání hned na příští den za soumraku **na málo užívané cestě z Drahomyšle do Strkovic**. Odtud se pak spolu měli vydat dál.

Následující odpoledne Václav opravdu klášter opustil, nikoli však nepozorovaně. Jako temný stín ho následoval sám převor, zvědavý, kam pospíchá, i rozlícený, že byl oklamán.

Šeřilo se, mládenec už byl daleko za městem a **v Drahomyšli** odbočil z hlavní cesty na vedlejší. Teprve však za vesnicí převor zjistil, kam tolik pospíchá: I v houstnoucí tmě bylo poznat ztepilou postavu dívky, která tu čekala...

V té chvíli se Václav k Uršule rozběhl, jenže současně se za ním ozvalo:

„Vrať se, bezbožníku, dokud je čas!“

Křik však mládence nezastavil. Jen se polekaně ohlédl a zrychlil svůj běh.

Převor viděl, že uprchlíka nedopadne – vždyť už i dívka jej pobízela ke spěchu –, a tak zlostí celý bez sebe vyřkl strašlivou kletbu:

„Ať tedy zkameníš na místě, nevydařený mnichu, nechceš-li se vrátit!“

Snad kletba ještě ani nedozněla, když Václav ucítil, jak mu nohy na místě tuhnou a jako kámen vrůstají do země. Ba nestačil ani vykřiknout a místo něho stál na okraji panského pole, kudy běžel, ob-

rovitý balvan, jen letmo připomínající jeho postavu, zahalenou v širokém plášti.

Také Uršula se nemohla děsem ani pohnout, ale už byl u ní převor a zasmál se ďábelsky:

„Konečně jsem tě přistihl, čarodějnice jedna! Hybaj teď se mnou zpátky ***do Žatce****, aby ses zpovídala ze svého nečistého řemesla...“*

A popadl dívku za ruku do svých spárů jako do kleští, aby ji pak dovlekl až **na žateckou radnici**.

Snad krasavice ani nevnímala, co se děje, snad byla ještě otřesena tím, co se přihodilo Václavovi, jisté však je, že se nechala odvést jezuitou bez odporu a že ani neprotestovala, když přede všemi konšely na ni ukázal a prohlásil:

„Dejte ji upálit, čarodějnici bídnou! Právě teď jsem byl svědkem toho, že proměnila našeho seminaristu v kámen!“

Po těch slovech nastal v síni zmatek; vždyť nebylo k uvěření, že by dcerka váženého měšťana byla něčeho podobného schopná!

Podlý převor však na hrozném obvinění trval, ba docílil i toho, že měli natáhnout Uršulu na žebřík, aby se přiznala.

Leč alespoň k tomu nedošlo. Ač dívka dobře věděla, kterak se věci skutečně udály, sotva ji přivedli do radničního sklepa a ona zahlédla mučící nástroje i katovy pacholky, sama z obavy před mučením přiznala vše, z čeho ji převor obvinil. Tak to také potom zapsal písař do smolné knihy.

Jezuitova pomsta však měla jít ještě dál. I když v Čechách vládly tou dobou kruté tresty, za čarodějnictví byl souzen málokdo. A přece právě Uršulu odsoudili k upálení, ač se jí sám městský primátor Daniel Žlutický zastával a chtěl ji před hroznou smrtí zachránit.

Proto šestého června roku 1668 vyšel **z žateckého vězení** k popravišti smutný průvod: Dívku vedli k přichystané hranici. Šla prý bez obav a neozvala se ani, když ji přivázali ke kůlu a plameny se kolem ní rozhučely...

Staré záznamy však dodávají, že sám kat zbavil ze soucitu ubohou dívku života svým mečem potají předem – aby se netrápila bolestmi, které jí měl oheň způsobit. [19]

O čarodějnici

Obecní pasáček v Šebířově neměl nikterak lehké živobytí. Kolikrát se mu kravky rozeběhly a on je musel shánět až do noci, aby měl stádečko pohromadě, kolikrát za svou práci nedostal ani krajíc chleba s hrníčkem mléka!

Ale Honzík, jak pasáčkovi říkali, si nikdy nenařík al. Raději se potuloval se stádečkem po vršcích, díval se na modré nebe i na putující oblaka a bylo mu na světě docela dobře.

Jednou se dostal se stádem až **na Babiny**. Seděl na kopci, chytal lelky a kravičky se kolem klidně popásaly, když kde se vzala tu se vzala, objevila se shrbená stařena s díží a rovnou ke Stračeně, aby ji podojila.

[19] HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, s. 113–116.

„Jedeš, babo!“ byl Honza rázem na nohou, popadl bič a už se na stařenu hnal.

Ta ale nikterak nečekala. Sotva pasáka zahlédla, dala se na útěk; přesto mu ještě pohrozila:

„Dej si pozor, abys nelitoval, dneska krávy domů nepřivedeš!“

S těmi slovy zmizela.

Honzík na příhodu hned zapomněl, ale když se slunce začalo sklánět a on práskl bičem, aby se stádo zvedlo k návratu, zůstaly kravičky bez hnutí na svých místech.

Pasáček se vylekal. Zmateně pobíhal od jednoho zvířete k druhému, strkal do nich, ale marně – zvířata zkameněla!

Pozdě večer dorazil potom **do Šebířova**, ale dlouho tu nepobyl. S bičem a křikem ho rozezlení sedláci vyhnali, aby se bez ztraceného stáda domů nevracel.

Šel tmou, ani nevěděl, kam ho nohy nesou. Už byl daleko za vsí v kopcích, slyšel, jak vítr šumí ve větvích, pěšina mu odběhla bůhvíkam a on klopýtal přes rokytí a kameny.

Až zahlédl nazelenalý kouř a v něm blikavé plaménky. Šel blíž a ocitl se v jeskyni, kde právě ta babice, kterou za dne potkal, míchala v kotlíku nad ohněm jakési lektvary.

Honza padl před ní na kolena.

*„Smiluj se nade mnou, dej, ať mi kravičky zase obživnou. Jinak mě navždycky **ze Šebířova** vyženou!“*

Baba úkosem na pasáčka pohlédla.

„Vidím, že jsi dostal za vyučenou a slíbíš-li, že si příště nadojím mléka, kolik budu chtít, pomohu ti.“

„Kolik jen budeš chtít,“ přisvědčoval pasáček horlivě.

„Tak tedy poslouchej. Ráno, až slunce vstane, musíš svalit všechny zkamenělé kravičky do údolí. Potom zase obživnou. Ale teď už mě nech na pokoji a jdi spát támhle do kouta...“

Honza se poslušně odklidil, jak mu baba přikázala, a sotva ulehl na suchý mech a trávu, usnul jako dudek.

Slunce už bylo vysoko, když se probudil a udiveně promnul oči. Po jeskyni ani památky, ani stařenu vidět nebylo. Zato on sám ležel vedle zkamenělého stáda.

Štípl se do tváře, aby poznal, že se mu všechno jen nezdá, a potom se pustil do díla. Balvan po balvanu, vlastně kravičku po kravičce valil ze svahu do údolí a kde se zastavila, tam rázem obživla. Každá zacinkala zvoncem a jakoby nic se dala do pastvy.

Jen s posledním kamenem Honzík ne a ne hnout, ať napínal síly sebevíc.

Co dělat, pomyslil si a narovnal záda. Teprve teď si všiml, že nastal večer a že musí hnát stádo domů.

Tenkrát ho už sedláci nevyháněli; přivedl totiž kravek správný počet, i když ta jedna na kopci zůstala.

Inu, Honzík se se svým dobrodružstvím nechlubil, poněvadž by mu stejně nikdo nevěřil.

A po čase by tomu nevěřil ani sám, nebýt onoho podivného kamene, který mu jeho noční dobrodružství připomínal. Stařena se totiž od té doby **na Babinách** neukázala. [20]

[20] HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979, s. 152–155.

Mléčná čarodějnice

Obyvatelé arkvartičtí se nemohli vynadivit: stará Barbel měla jedinou kravku a k tomu tak hubenou, jako by hlísty žrávala, ale čtvrtek co čtvrtek prodávala tři až čtyři libry másla. A prodávala je, pečlivě zabalené do křenových lupenů i teď, když její stračena měla telátko.

„Jak to děláš, Barbel?“ ptal se babky sedlák Rössler, který už z toho nemohl poslední dobou ani spát, ale Barbel jen loupla po pantátovi, k němuž chodila už celé roky pomáhat, baziliščíma očkama a vyštěkla:

„Přej, a bude ti přáno!“

„Buď bez starosti, Barbel,“ zamračil se sedlák. *„Já nejsem z těch, co závidí i nos mezi očima, ale z volského kopyta jsem se zrovna nenarodil. Buď povíš, anebo –“*

„Anebo co?“ vysunula babka špičatou bradu.

„Nu, pro začátek třeba jen to, že od nynějška už můj práh nepřekročíš, rozuměno?“

„Jak myslíš, hospodáři,“ ušklíbla se Barbel. *„Jestliže jsem neumřela hlady, když ses ještě bil s housaty, neumřu ani teď.“*

Tři dny na to přestaly Rösslerovy krávy dojit.

„Vidíš, já ti říkala, abys nechal Barbel na pokoji,“ povídala selka, *„teď to máme!“*

„Je to čarodějnice!“ soptil Rössler, *„patří na hranici!“*

„Možná; ale z tvé mísy neubývalo, tak jsi měl držet jazyk za zuby. Jiní taky vidí, co ty, ale mlčí. Však vědí proč.“

Vtom někdo zaklepal: byl to jednooký kramář, který chodil po vsích a prodával nitě, knoflíky, stuhy, zrcátka a nože; u Rösslera vždycky jednu noc přespával v kůlně.

Druhý den časně zrána šla selka sbírat vejce a uviděla, jak na prsou pochrupujícího kramáře sedí černý pták a z očí mu šlehají modrojasné blesky. Položila ošatku a kalupem se vrátila do kuchyně.

„Ženo, toho starocha nám poslalo samo nebe!“ směje se sedlák. *„Bezpochyby se vyzná v čarování; já mu řeknu, aby nám od Barbel odpomohl!“*

Kramář Rösslera pozorně vyslechl, vytáhl z kapsy černé zrcátko, něco drmolil a podal je sedlákovi:

„Na, podívej se!“

Černé zrcátko bledne a jasní – a sedlák valí oči: vidí Barbelinu chalupu, vidí Barbel, jak jde přes dvorek s velikým ucháčem, staví jej k višňovému pařezu, přidřepuje a dojí mléko. Husté a tučné crčí z pařezu jako z kravského vemene, pění se a za chvíli je hrnec plný. Rössler zakleje, odhodí zrcátko, popadne bejkovec a žene se přes náves a za ním letí **půl Markvartic**: sedlák křičí, svolává na Barbel hromy a blesky a kleje, až se nebe otvírá.

„Ukaž se, čarodějnice!“ řve sedlák jako smyslů zbavený, ale Barbel nikde; Rössler se vrhne k višňovému pařezu a řeže do něj bejkovcem, až jiskry lítají. **Markvartičtí** koukají jako spadlí z měsíce a jeden druhého se ptá, co se vlastně děje, že sedlák tak řádí.

Vtom všichni zmlknou a vytřeští oči: z Barbeliny chalupy vyráží příšerný jek; Rössler nechá pařez pařezem, rozrazí dveře do síňky a ztuhne: v kaluži mléka leží na zemi Barbel, skelné oči v sloup, a tělo má probodeno kořeny višňového pařezu…

Minul rok.

Na čarodějnici Barbel i jednookého kramáře, který tenkrát **z Markvartic** zmizel a už se tam nikdy nevrátil, se pomalu zapomnělo.

Jednou navečer vracel se sedlák Rössler **z Horních Habartic**. Třebaže se teď Barbelině opuštěné chalupě vyhýbal jako sova světlu, vzal to dneska, aby si zbytečně nezacházel, zadem, kolem její zahrady. Když šel okolo vrátek, zalátovaných zrezivělým drátem, zazdálo se mu, že slyší kroky: otočil se a vidí, že stavení je slabě osvětleno. Z rozevřených dveří se line mdlá namodralá záře a z chalupy vycházejí černě oblečené ženštiny: na hlavách ovinutých bílými loktušemi nesou díže, vědra, hrnce a poklopy od máselnice, jdou pomalu a husím pochodem a beztvaré obličeje mají jako z mouky.

Rösslerovi stydnou nohy a řídké vlasy se mu ježí, nemůže však udělat ani krok; čarodějnice se blíží, procházejí zadrátovanými vrátky jako duchové a jakmile vstoupí na cestu, shodí, co mají na hlavách, zařičí a jedním skokem se vrhají na sedláka.

Ráno ho našli před Barbelinou chalupou se zlámaným vazem. [21]

---

[21] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 185–187.

Čarodějnice z Bořně

Povídka od Ireny Eckertové

V době, kdy z tmavých horských lesů se od místních usídlených Keltů dralo křesťanství k pohanským Slovanům, kdy rukou Němců se pralesy ve vnitřním Česku prosvětlovaly, a oráči německých sedláků měnili půdu v úrodnou zem, sídlil **v Bílině** mocný purkrabí Eppo. O něm je tato povídka:

Eppo měl velmi krásnou dceru, jménem Mila. Protože neměl syna, byla Mila jediná dědička jeho rozsáhlého panství a mnoho rytířů a hrabat se ucházelo o její ruku. Ale před všemi dala přednost zbrojnošovi, který byl synem německého šlechtice a přišel na hrad, aby se zde naučil – jak bylo tenkrát zvykem – rytířskému obyčeji.

Když se hrabě Eppo dozvěděl, že Mila miluje jenom knapa-zbrojnoše, rozzlobil se a nechal jej chytit a uvalit do tmavého hradu. Tady smělý mladík měl zapomenout na podobné myšlenky. Milu ale poslal **na hrad Košťál**, kde by, podle mínění otce měla v kruhu veselých spoluhráček, na zbrojnoše zapomenout. Ale ona plakala ve dne v noci a snažila se srdce svého otce obměkčit. Jednou si vzpomněla, že slyšela něco o nějaké čarodějnici, která žila **na Bořni u Bíliny** a připravovala kouzelný lektvar, kterého, když se někdo napil, obměkčil se a byl milý. Ve svém zoufalství se nyní Mila rozhodla navštívit kouzelnici Bilanu a poprosit ji o pomoc. Noc byla temná a vichřice řádila, přesto si ji dcera hraběte Eppoa zvolila pro svou návštěvu **k bořeňské čarodějnici**. Doprovázela ji jen nejvěrnější služka, a vydaly se na cestu. Vítr kvílel, větve stromů se ohýbaly a s rámusem se zlomené sypaly na zem. Těžko se koně prodírali po cestě v takovém nečase. Nyní se vynořil **Bořeň**, cíl jejich cesty, černý a strmý byl před nimi. Brzy se dostaly až k úpatí skály. Jezdkyně sesedly z koní, přivázaly koně a Mila začala těžce stoupat, neboť jeskyně, doupě kouzelnice byla dosti vysoko. Ptáci v noci vylétali, vyrušeni kroky děvčat, a mezi vichřicí se ozývalo velmi nepříjemně houkání sovy. Vypadalo to, jakoby všechno varovalo Milu před jejím úmyslem. Ale ona varování neuposlechla, byla posedlá jedinou myšlenkou, jak obměkčit srdce otce a zachránit svého zbrojnoše.

Na smrt unavená a vyčerpaná konečně došla k jeskyni, kde byla Bilana. Nemusela dlouho čekat. Brzy z jeskyně vystoupila nepříjemná postava. Sněhobílý vlas vál kolem starého, vrásčitého obličeje, zlé pohledy se dívaly na třesoucí se postavu, která před ní stála. V ruce hořící louč nyní zvedla, aby se Mile podívala do obličeje a pravila: *„Co je tvým přáním, dcero hraběte Eppa, proč mne rušíš v této noční době?“*

Mezitím se děvče, které se třáslo po celém těle, natolik uklidnilo, že staré ženě svěřila své přání. Na to vyzvala Bilana Milu, aby jí následovala do jeskyně. Zde to vypadalo velmi podivně. Ve světle louče spatřila dcera hraběte doutnající oheň a nad ním velký kotel, ve kterém se něco vařilo a klokotalo. Kolem dokola leželo kouzelnické náčiní, bylinky a kořeny. Nyní vzala čarodějnice dřevěný pohár, naplnila jej vařící tekutinou z kotle, přitom si broukala nesrozumitelná slova, podala jej děvčeti a řekla: *„ když od tohoto nápoje dáš nepozorovaně jen tři kapky tvému otci do jeho „šláftruňku“, bude ti pomoženo“*. Mila rychle podala staré ženě jeden zlaťák a spěchala stejnou cestou zpátky. Brzy byla zase u koní, kde na ni starostlivě čekala její služka. Rychlým cvalem nyní spěchaly domů, kde Mila pečlivě uschovala nápoj a čekala na příležitost, kdy by mohla vyzkoušet účinek.

Příležitost se brzy našla. Příštího dne se na hradě hraběte Eppa konalo veselí, protože se připravoval velký hon, kterého se měla zúčastnit také

Mila. S velikým úlovkem se večer vrátil hradní pán se svými hosty do zámku, kde se usadili k bohatě prostřenému stolu. Brzy se poháry vína točily v kole a všichni měli veselou náladu. Když v pozdní hodině hosté naznačovali, že chtějí odjet, požádal hrabě svou dceru o naplnění pohárů vínem, aby přinesla hostům oblíbený truňk na rozloučenou. Mila konala, jak jí bylo poručeno, rychle ale přidala nepozorovaně pár kouzelných kapek do vína pro otce.

Nebohé děvče ale nevědělo, že **stará kouzelnice z Bořně** jejího otce znala již dříve. Tenkrát, když byl hrabě Eppo ještě mladý, velice se dvořil Bilaně. Rok co rok čekala na hodinu, kdy se může pomstít, protože mezitím uplynulo již tolik času, přesto své ponížení nemohla zapomenout. I když jí nyní prosebnice Mily bylo líto, přesto si Bilana myslela, že nadešla hodina pomsty. Z rukou vlastní dcery dostane hrabě Eppo jed aby jej ihned usmrtil.

A jak čarodějnice předvídala, tak se také stalo. Sotva hrabě dopil sklenici, umíraje klesl k zemi. Hosté se zdrceně rozestoupili a sluhové se snažili hraběte oživit. Ale všechna námaha byla marná. Eppo byl mrtev, Bilana se pomstila. Tento účinek ale Mila netušila a také nechtěla. Nyní byla, i když proti své vůli, vražedkyní svého otce. Zhrzená, strach ze svědomí, spěchala v noci ven, **k Bořni**. Ale ve svém zoufalství nekoukala na cestu. Když ji příští ráno hledali, našla se v rokli mrtvola.

Tak pomsta **čarodějnice z Bořně** zničila celý rod hraběte Eppa. [22]

Levínská čarodějnice

V lese u Levína žili v jedné jeskyni muž a žena. Po nějakém čase se jim narodilo dítě, které ale zůstávalo nepokřtěné. Ke křtu totiž přinášejí rodiče svého novorozence v doprovodu kmotrů, ale dítěti nechtěl jít nikdo za kmotra. Proto se otec dítěte rozhodl a řekl: *„Půjdu ven a až potkám v lese první slušnější ženu, poprosím ji o laskavost.“*

A tak se také stalo. Následujícího večera potkal muž v lese nějakou starou, dost ošklivou ženu, kterou ale i přesto poprosil, aby šla dítěti za kmotru.

Stařena souhlasila, a tak mohlo být dítě konečně pokřtěno. Rodiče tomu byli rádi, děkovali jí a ona pak pozvala na následující neděli mladou a krásnou matku pokřtěného dítěte k sobě domů.

Mladá žena se tedy vypravila další týden v neděli ke kmotře na návštěvu. Když přicházela k jejímu obydlí, uviděla na cestě dvě kočky, které se rvaly, škrábaly a kousaly, až byly celé zkrvavělé. Vtom náhle přestaly a šly po cestě vedle ní. Potom se objevili dva vypelichaní psi, kteří se zpočátku také prali, ale po chvíli šli spořádaně ženě po boku.

Žena se začala bát. Když byla u cíle a přecházela přes dvůr stavení, vyvalil se na ni ohnivý sud, kterého se ještě více vyděsila.

Ve dveřích domu stála stará žena a posměšně se šklebila. Žena vypravovala, co si cestou k ní prožila. To, co uslyšela jako odpověď staré čarodějnice, však bylo hrozné.

„Kočky jsou moje zakleté služky, psi jsou zakletí pacholci a ohnivý sud, to je můj muž. A ty mi budeš také sloužit!“

A tak mladá žena doplatila na svou důvěru a byla vydána té staré čarodějnici napospas. [23]

---

[22] *Ságy a povídky ze Středohoří a Krušnohoří: povídky z Hradišťan.* 1. české vydání. Hrobčice: Obec Hrobčice, [2015], s. 63–67. ISBN 978-80-11-01009-6.
[23] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 51. ISBN 978-80-7561-069-0.

Čarodějnice z Levína

V našem kraji se vyprávělo, že **v Levíně** žil hrnčíř, který měl za manželku podivnou ženu. Říkalo se jí Brodka a byla to prý zlá čarodějnice. Svoje čarodějnictví před lidmi skrývala a čáry a kouzla prováděla jen tajně. Místní kněz ji nabádal k tomu, aby svých zlých činů zanechala, ale žena toho nedbala.

Jednou, když zase svolávala ta svá strašidla, se stalo, že náhle, ještě téhož dne, zemřela. Nikdo nevěděl, jak se to stalo, zda ji někdo zabil nebo jestli zemřela jen tak. Vzhledem k tomu, že lidé neznali příčinu její smrti, nechtěli ji pohřbít na hřbitově mezi zbožné a počestné lidi, a proto ji zahrabali na jednom rozcestí v polích.

Brzy se ukázalo, že jen tak neodešla. Vracela se zpět mezi lidi, avšak vždy proměněná ve všelijaká podivná zvířata. Děsila pasáky, plašila dobytek a lidem způsobovala mnoho nejrůznějších trápení a starostí. Čas od času byla také viděna i ve své lidské podobě, v níž přicházela častokrát **do Levína i do okolních vesnic**. Vstupovala v různých podobách do chalup, mluvila na lidi a často je vyděsila tak, že mnozí z toho leknutí zemřeli.

Lidé si už nevěděli rady, a tak ji nechali vyhrabat. Mrtvá Brodka měla hlavu zakrytu rouškou a všichni přítomní uviděli, že část roušky je do poloviny skryta v jejích ústech. Když ji vytáhli, byla tkanina celá krvavá. Rychle přinesli kůl a zatloukli jí ho mezi prsa. Z těla vytryskl proud krve. Kolemstojící lidé Brodku zase rychle vrátili do jámy a zahrabali.

Krátce potom ji bylo opět vidět, ale již méně často než předtím. Dál děsila místní obyvatele a způsobovala jim smrt. Kolem těch, které usmrtila, pak skákala. Když lidé odhrabali z hrobu hlínu, zjistili, že Brodka drží ve svých rukou ten kůl, který jí byl zatlučen do prsou. Vyndali ji a i s kůlem ji spálili, potom všechen popel vhodili zpět do hrobu a zase zasypali hlínou. Od té doby byl s trápením konec. Na tom místě, kde ji spálili a pak pohřbili, byl ještě dlouho vidět některé dny vzdušný vír. [24]

[24] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 54–56. ISBN 978-80-7561-069-0.

Čarodějka

Jedna selka si všimla, že její kráva dává červené mléko. Cikánka, která u ní právě v tu dobu byla, jí slíbila pomoc. Nechala krávu podojit a mléko svařit. Pak vyšla ven, uřízla pár lískových prutů, vytrhla krávě z ocasu několik chlupů a položila je na mléko. Potom začala mléko pruty usilovně bičovat. Krátce nato přiběhla k domu jakási stařena, celá opařená a s modrými podlitinami po těle. Naléhavě prosila, aby jí půjčili chleba. To byla čarodějka, která mléko začarovala. Když tady nepochodila, zlostně odběhla a už ji tu nikdy nikdo neviděl.

(K. Dörre z Ústí nad Labem) [25]

Čarodějnice v Hraničním lese

Časy přicházejí a odcházejí a pokolení sestupují do hrobů, ale jejich dílo většinou přežívá své tvůrce. Rozličné jsou osudy, které se vznášejí **nad hradem Kyšperkem**. Prošlo jím mnoho pokolení, vznešení duchovní hodnostáři uvolňovali místo mocným bojovníkům. Časy divokých bouří a espoutaných válečných vřav se převalovaly mocnou pevností, ale ta udržovala postavení jako skála v rozbouřeném moři.

Byl to zázrak, a tak v lidu žila víra: **Hrad Kyšperk** bude stát věčně! V nejhůře planoucích vlnách husitských útoků, neboť byl jejich velmi žádostivým místem, ho sám míšeňský markrabě podrobil značným škodám.

[25] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 228. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

Albrecht z Vřesovic jej ale nechal opět co nejlépe vystavět a nově opevnit nákladem 500 kop grošů. Král Vladislav mu potvrdil zástavní list pražského arcibiskupa Konrada a Albrecht si připojil jméno **„z Kyšperku“** a sídlil za svými hradbami jako sup ve svém hnízdě. S ostrým zrakem a s širokým mečem jezdil se svým zbrojnošem po kraji, hned tady, a brzy zase tam, vyhledávat spory. A když se řeklo, **starý z Kyšperku** přijíždí, tak si děti zalezly za pec a sedláci před ním zavírali brány dvorů. Všude platil za drsného chlapa, který nerad dělá moc okolků.

Jednoho rozkošného májového dne projížděl na svém tolarovém koni **starým Hraničním lesem po cestě zvané Kroupy**, slídit v Sasku po kořisti.

Jak tam tak projížděl hvozdem, potkala ho stará lesní žena s vrásčitým obličejem, slzícíma, červenýma očima a orlím nosem. Na rameni nesla otýpku suchého chrastí, třesoucí se pravicí se opírala o silnou hrubou hůl a belhala se se svým břemenem na zádech šikmo přes silnici do křoví na druhé straně.

„Hola, stará“, zvolal **Kyšperčan**, *„co tu děláš a kam vede tvá cesta? He?“*

Na tuto drsnou výzvu se stařena zarazila, podívala se na něj, ale nebojácně, a řekla: *„Pane hrabě, co tady dělám, to můžete přece sám vidět. A kam jdu, hrabátko? No, nevzpomínám si, že já se ho také ptala, kam jede. On jede do Saska do Míšně.“*

Když jí hrabě slyšel takhle mluvit, byl rudý hněvem, zdvihl jezdecký bičík k úderu a řekl: *„Stará křovinová čarodějnice, já ti povím, s kým mluvíš. Uhni, nebo to hrabátko budeš moci poznat!“* –

„Už tě znám! Už tě znám! To já jsem ta čarodějnice, které se na druhé straně říká Wela. Ano, hrabátko, já jsem čarodějnice z ohně, která očarovává dobytek a ve jménu tří čertů v noci Walburgy jezdí dokola na planoucím oři ve veselém tanci. Seber se, hrabátko, abych tvé herce nezaopatřila „Spat“ nebo vdechnutí jankovitosti.“ Při těch slovech podržela před svými bezzubými ústy dlaně a udělala *„buhu!“*. Na toto zvolání tam oblíbený hraběcí kůň udělal skok stranou, a kdyby jezdec nedržel uzdu napnutou, kdo ví, jestli by se udržel v sedle. Tlačil zvířeti ostruhy do slabin, až se vzpínalo. Stařena se pro sebe zachechtala a kvapila se svou otýpkou odtud.

Hrabě vřel hněvem a křičel za ní: *„Jen počkej, čarodějnice, až se příště sejdeme, tak o mně budeš s větší úctou smýšlet.“* Stařena se ale ještě z dálky chechtala a z křoví volala: *„Buď ke mně slušný, hrabátko, a pospěš si, neboť věz, že dny, které ještě **na Kyšperku** strávíš, jsou již sečteny. Vstoupí do něj jiná pokolení a tvá rodová větev bude rozprostřena **přes větší část severní Bohemie. V kraji** se zabydlí německá výchova a mravy a **v Kyšperku a okolí** se budou ozývat krásné německé písně a tóny německé harfy budou znít a šumět **Hraničním lesem**. Ale **pro velkolepý Kyšperk** také brzy udeří poslední hodinka a mocný hrad, který vzdoroval všem bouřím času, bude zapálen kulkou z ručnice neopatrného střelce. Ano, porazí ho jediná kulka z ručnice, taková jsem já čarodějnice z ohně, které Češi nadávají Wela“.* Odříkala tato prorocká slova a huš, byla pryč.

Hrabě naslouchal, sesedl a drahný čas stál vedle svého koně jako ponořený v hlubokém zamyšlení. *„Co to ta čarodějnice povídala?“* říkal si pro sebe. *„Jedna kulka z ručnice má způsobit konec mého hradu? Hahahaha! **Kyšperk**, hrdý, pevný, opásaný hradbami, s vysokými věžemi? Dřív spadne měsíc z nebe, dřív se **Ústí** potopí a **Teplice** se proboří.“* Chvatně vyskočil do sedla: *„Pospěš si, koníčku“,* zavolal, *„neboť již zde déle nebudeme meškat.“* A klusající kůň nesl svého jezdce **nahoru Krušnými horami**.

Májové ráno bylo tak líbezné, les tak příjemně voněl a ptáci na zelených větvích tak kouzelně zpívali, ale pánu Albrechtovi nepřicházela žádná veselá nálada. Nevrlý se obrátil a jel domů.

Přešly týdny a měsíce. Pán Albrech mohl odjíždět nebo zůstávat doma, nikde víc nenacházel svůj klid. Jeho milý kůň onemocněl a jednoho rána ležel ve stáji natažený mrtev. To mu měla způsobit ta čarodějnice.

Hrabě supěl zuřivostí a od té doby mu nikdo nemohl udělat nic k vděku a podle přání. Kdo mohl, šel mu z cesty. Brzy zůstal sám. O lesní čarodějnici nebylo dlouho nic slyšet. Jen když v drsném podzimu nebo v trpkém jaru **kolem Kyšperku** vyvěrala mlha, říkali lidé **v teplickém údolí**: *„Čarodějnice vaří mlžnou kaši.“*

Jednoho dne se událo, co čarodějnice předpověděla. Pán Albrecht se zřekl **Kyšperku** a nastěhoval se tam německý šlechtic, pán Wolfgang von Saalhausen. Z vysokého hradu vlály vesele jeho vlajky, nahoru příkrou hradní cestou stoupali veselí pěvci, v jeho prostorách zněla harfa a housle a mnohé zpěvem nadaní rytíři a urozené paní ve veselém zpěvu a zdálo se, jako by se na všechny časy na krajinu spustila nová, šťastná

doba. Vyměňovaly se spolu turnaje, slavnosti a hony. **V blízké Krupce** bydlel pokojný poustevník, světec Wolfgang, jehož zbožnost byla v říši tak známá, že by dokonce povolán k biskupské stolici do Regensburku.

Na starou čarodějnici **v krupském lese** již nikdo ani nepomyslel a ponenáhlu upadla do zapomenutí. Silné zdravé pokolení ze Salhausesenu přinášelo každý rok nový zelený proutek, takže pán von Salhausen mohl později jako šťastný otec hledět dolů na deset dětí. Ale jednoho dne dostal také pán Wolfgang prostřednictvím jednoho moudrého muže zvěst o předpovědi lesní čarodějnice. Také on se tomu smál a řekl: *„Věz, je to hloupý nesmysl tlachavé ženské.“*

Bylo to v horkém létě roku 1526. **Nad teplickým krajem** leželo olověné a parné nebe a vysoká okna **hradu Kyšperku** se blýskala ve slunečním světle. Na šindelové střeše věže usychal zelený mech a vlaštovky létaly nízko dole nad zrcadlem rybníku.

Na hradě bylo veselo, protože platilo, milému hostu umožnit pobývání tak pěkné, jak je to možné. Jako host byl na hradě přijat mladý společník hradního pána, **pán Zikmund Glac ze Starého Dvora** s přítelem. Nyní byly všechny dny kratochvílí a radostnými hodinami a hradní pán Wolfgang, jakož i jeho urozená choť von Schellenberg, nepřipustili, aby milému hostu něco chybělo.

„Dnes je chválabohu nádherné letní ráno“, řekla Anna von Schellenberg Wolfgangovi, svému manželovi, když oba usedli k snídaňovému stolu. *„Nemyslíte, pane Wolfgangu, že bychom dnes mohli s naším hostem podniknout hon v chladném lese nebo jej vytáhnout na lov na volavku s ušlechtilým sokolem?“*

„Znamenitě“, odpověděl pán Wolfgang, *„já nyní rychle s naším hostem promluvím, zda by mu to bylo vhod. Potom se přichystáme!“* A **pán Zikmund Glac ze Starého Dvora** byl srozuměn.

Slunce žhavě pražilo na střechy hradu. V šedém zdivu cvrkali cvrčci a žluté květiny Mauerritzenblümchen žízní svěsily své hlavy.

Pacholci hřebelcovali koně a dávali jim uzdy. Brzy stáli osedláni připraveni k vyjížďce.

Ruku v ruce nyní kráčel pán Wolfgang s přítelem vnitřní hradní bránou, dvě silné lípy šířily velice sladkou vůni, v níž milé pracovité včelky snaživě zvučely veselou hudbou.

Čeledíni výskali, na lanech táhli hafany a honci s chutí zpívali myslivecké písně.

Náhle to nad jejich hlavami zašumělo. Oba muži užasle hleděli vzhůru, viděli mocného supa, který kroužil kolem hradní věže, a nakonec usedl na vrcholek jedné lípy.

Host rázem strhl svou flintu, přilícil, krátce mířil a již třeskl výstřel. *„Zadrž!“* zvolal varovně pán Wolfgang, ale kulka již opustila hlaveň. Pták se s hrozivým krákáním zvedl do vzduchu a vyrazil **ke Krušným horám**. Těžké a hlučné bylo mávání jeho křídly. Za ním ale z vyprahlé střechy věže zakouřil modrý obláček, který brzy následoval ohnivý jazyk. Všichni na hradě zděšeně ve zmatku pádili. *„Hoří! Hoří!“* volali ze všech koutů. Každý chtěl pomáhat, marně, ale nebylo co zachraňovat. V okamžiku stála střecha včetně trámoví v šlehajících plamenech. Trámy se zřítily, zdi se roztrhly a klesly a pán Wolfgang musel být rád, že sám se svými milými mohl uniknout běsnícím plamenům.

S bědováním odtáhl dolů **do panského domu v Krupce**, odkud jej ale také vyhnal neklid. Místo něj se přistěhoval stoupenec německé šlechty, pán z Bleileben. Ale urozený rod von Saalhausen, který měl statky **ve velké části severní Bohemie**, založil v naší vlasti mnohá požehnání.

Tak došla předpověď lesní čarodějnice vyplnění. **Hrdý Kyšperk** zpustl a nikdy nebyl opět postaven, neboť lidé říkají: V noci kolem dvanácté hodiny tam strašidla házejí kameny a čarodějnice jim vaří čarodějnické pivo. Nikomu není radno v onu hodinu do ruiny vstoupit, leda by to byl „nedělňátko“, který by ve správný čas řekl správné slovo a učinil správný čin, udělal by štěstí a již by nemusel po horách chodit pěšky, mohl by jezdit v nádherném kočáru a být „drahokamenovým“ mužem, před nímž by všichni v údolí z daleka smekali čepice. [26]

[26] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 11–18.

O tajemné Doubravce

ení snad v kraji vrchu, který by byl opředen čáry a kouzly tak jako **Doubravská hora u Teplic**.

Už v pohanských dobách tu prý stály sochy posvátných bůžků a u nich přebýval slovanský žrec, který měl dceru Doubravku. Podle ní také dostal kopec své jméno.

V pozdějších dobách se na samém vrcholku usídlila zlá čarodějnice. Od té chvíle se lidé **Doubravské hoře** zdaleka vyhýbali a běda tomu, kdo tam omylem zabloudil; víckrát ho už nikdo nikdy nespatřil.

Čarodějnice však neděsila jenom lidi. Svým divokým křikem zaháněla i zvěř, dokonce se jí prý podařilo vystrašit a odehnat i všechny sovy, které se tu odjakživa zdržovaly.

Dlouho se nenašel odvážlivec, aby drzou babiznu ztrestal. Až jednou na podzim, kdy se na žloutnoucích dubech usadil ranní mrazík a **Doubravská hora** byla ještě celá utopená v mlze, ozvalo se na cestě klapání koňských kopyt.

A ledva slunce mlhu trochu rozptýlilo, objevil se urostlý mládenec v rytířské zbroji, jak se pomalu blíží na grošovém koni k čarodějčině chatrči.

Babizna už na něho čekala. Jakmile jezdce spatřila, mávla jednou rukou a spustil se takový vítr, že rval stromy z kořenů jako pápěří. Grošák však jel dál. Mávla proto druhou rukou a kopec se začal třást, až ohromné balvany, co jich tu bylo, se daly do pohybu a kutálely se z vrchu.

Ani to jezdce nezastavilo. Teď už byl tak blízko, že napřáhl dlouhé kopí k ráně, když baba začala plivat jedovaté sliny; kam dopadly, tam zela hluboká díra. Ale to ji nezachránilo.

Mládenec se rozmáchl takovou silou, že kopí jen zafičelo vzduchem a čarodějku srazilo **z Doubravské hory** dolů až na pole. Tam prý baba spadla na veliký kámen a zabila se. Dodnes je také na tom kameni obtisk jejího chodidla. [27]

---

[27] HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002, s. 125–126. ISBN 80-7277-083-7.

Čarodějnice z pomezního lesa

Vilém z Hazmburka a **Jakoubek z Vřesovic**, který měl tenkrát sídlo na hradu Jestřebí, byli zapřísáhlí nepřátelé. Jeden byl římský katolík a druhý husita. Na výpravě proti panu Jakoubkovi se jednou vedlo **pánu z Hazmburka** zle. Celá jeho družina byla zajata nebo pobita a jedině on se díky svému rychlému koni zachránil. Bloudil lesními houštinami, kde musel z koně sesednout a mohl jít jenom pěšky a ještě si musel cestu mečem klestit. Po dlouhém bloudění slyšel štěkot psa. Šel po hlase a přišel na lesní mýtinku, kde se krčila polorozpadlá lesní chatrč, celá nakloněná a mechem zarostlá. Před ní stála shrbená babka o hůl opřená, v hubeném vráscitém obličeji jí seděl ostrý, jako zobák zahnutý nos a pichlavé černé oči zkoumavě hleděly na rytíře.

„Dobrý den, matičko! Kudy se dostanu do údolí?“ tázal se pan Vilém. Babka se na ta slova přibelhala blíže, úkosem si ho i koně prohlížela a pravila: *„Tak, tak, pane rytíři, **na Hazmburk** chceš? Znám tě i tvůj hrad stejně jako sta jiných až tam ku Praze a za ní dolů až do kraje pánů Rožmberků.“*

„Nežvatlej, stařeno, a ukaž mi raději, kudy vyjdu z toho proklatého lesa,“ odvětil mrzutě pan Vilém.

„Hihihihi,“ zaskřehotala babka, *„ukáži, ukáži, ale vezměte nejdřív, vzácný pane, za vděk mým pohostinstvím, abyste mi nevynesl spaní. Nemusíte se stydět, i jiní velcí páni byli již mými hosty. Opati, rytíři, biskupové, pan z Jenštejna, arcibiskup a jiní. Snad není panu rytíři má chalupa sprostou?“*

„Bojím se, aby mi tvé hnízdo na hlavu nespadlo, pověz mi raději, kudy vede cesta, spěchám,“ odpověděl nevrle pan Vilém. *„Povím ti tedy, pyšný rytíři, že má chatrč všechny tvé syny přežije. Slzy, krev a pláč jsi zasil po zemi. Hvězda z tvého rodu zapadá a rod tvůj hyne jako vykotlaný dub a z tvého bohatství zbude jen staré harampádí. Utíkej, rychle utíkej, kdyby tě **pán z Vřesovic** dostihl, zle by se ti vedlo,“* krákorala babice. Rytíř na ni hleděl jako opařen. Vzpomínal, až si vzpomenul. Ano, před ním stála čarodějnice z pomezního lesa, o níž se povídalo po celém kraji. Kolikrát chtěl přival řeči babky zastavit, ale slova mu na jazyku vázla. Mlčky vzal koně za uzdu a následoval babku úzkou příkrou stezkou, až stanuli na volném návrší, odkud se před ním rozevřela vyhlídka **do krásného údolí Ohře** a na známé kužele hor. Tam v dáli mu kynuly **obě věže jeho rodného Hazmburka**. Babka sledovala jeho zrak a pravila s úsměškem: *„Jdi, pane rytíři, a pamatuj mé proroctví. Zablýskne se ještě hvězda tvoje, ale bude to jen vzplanutí louče před zhasnutím. Budeš mít jen jediného syna, ale ten zemře bez potomků. Bude slavným, ale jeho sláva a bohatství mu bude jen břemenem, kterého se rád zbaví. Potomci tvoji půjdou s papeženci proti vlastnímu králi, ale vlastizrada se jim zle vymstí. Bohatství a poklady se jim rozutečou mezi prsty a nakonec budou žebrati jako poslední chudák u cesty. Dcera tvá, poslední z tvého rodu, bude oplakávat jeho konec a opuštěné rozvaliny hradu budou jediným svědkem potomkům o zaniklé slávě a smutném konci tvého rodu.“*

Dávno zmlkl skřek čarodějnice, dávno dozněl v zelené hloubi lesa její skřípavý smích a pan rytíř stále stál zamyšlen a hleděl do dáli na svůj hrad, který se již do podvečerní mlhy halil. Byla již noc, když dojel do svého hradu. Od té doby navždy zmizel z jeho tváře úsměv a výchova syna Zbyňka mu byla jedinou starostí.

Když jeho studené tělo kladli do rodinné hrobky, rozhořela se hvězda rodu Zajíců v jeho synovi naposledy, aby docela uhasla. Jeho potomci vykrváceli v cizích službách a poslední svého rodu, paní Kateřina, dcera **pana Jaroslava z Hazmburka**, zemřela jako žebračka. Její duch bloudí jako bílá paní v rozvalinách hradu dodnes. [28]

Líza ze sklepa

V **Trmicích** se povídalo, že v místech, kde stával pivovar, jsou v podzemí skryty veliké sklepní prostory. A ty prý obývala také nějaká čarodějnice, které se říkalo Sklepová Líza. Byla prý stále hladová, a tak se ustavičně sháněla po nějakém jídle.

Matky svým dětem říkávaly:

„Nechoďte si hrát k pivovaru! Číhá tam na vás nebezpečí. Když budete hodně křičet, běhat a povykovat, vyběhne na vás čarodějnice, která se tam skrývá v podzemních sklepích.“

Děti toho ale nedbaly a často si na plácku u pivovaru hrály. Dveře do sklepení zůstávaly otevřené a děti nahlížely dovnitř, protože přece jen tomu tajemství nemohly odolat.

Pak se ale občas stalo, že Sklepová Líza vyběhla hladová ven a začala děti chytat. Když se jí podařilo zmocnit se některého z těch, které nestačilo utéct, schovala se s ním ve své podzemní říši. Matky pak své děti hledaly, ale ty už byly navždy ztracené. [29]

---

[28] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 17–18. ISBN 80-86160-53-X.

[29] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 33. ISBN 978-80-7561-069-0.

Černý pes

(Canis diabolus)

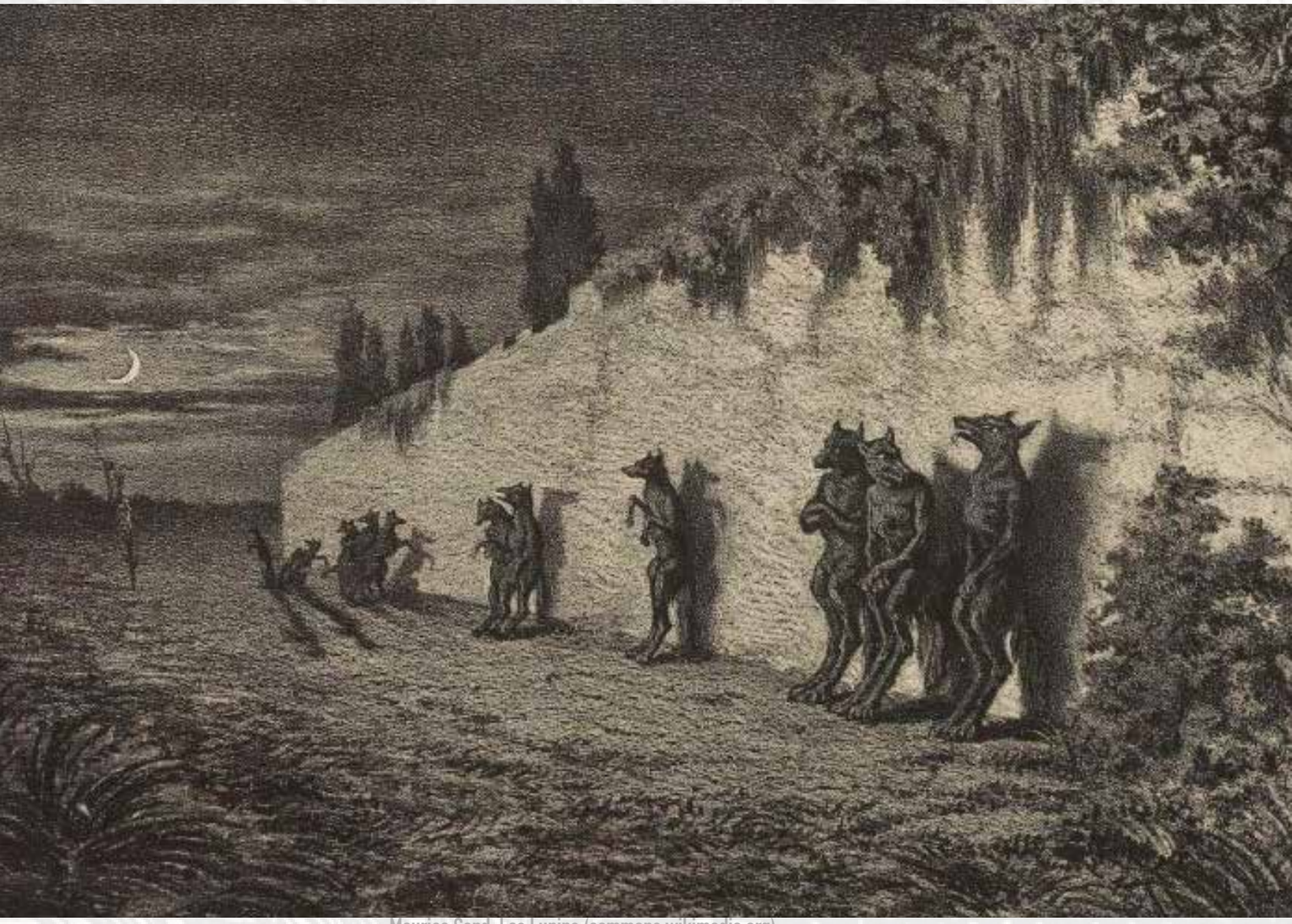

Maurice Sand, Les Lupins (commons.wikimedia.org)

Původ

Po celá staletí je tento děsivý přízrak považován za zjevení samotného ďábla. Znám je po celé západní Evropě. Přirozeným prostředím jsou pro černého psa temná opuštěná blata, vřesoviště, cesty, hluboké lesy a hřbitovy. Přináší smůlu nebo zvěstuje blížící se katastrofu a smrt. Jakmile černý pes vystopuje svou oběť, zpravidla ji nepustí. Někdy útočí ve smečkách, ale častěji spíše samostatně. Prvním znamením jeho příchodu je hrůzostrašné vytí, při kterém tuhne krev v žilách.

Popis

Černý pes patří mezi nejděsivější přízraky. Objevuje se v noci a děsí noční opozdilce nebo poutníky. Svou kořist si černý pes nevybírá náhodně – věří se, že trestá hříšníky. Fyzickým vzhledem je mohutný, ale ke kořisti se přibližuje neslyšně a nezanechává žádné stopy. Jeho srst je černější než nejtemnější noc a ani ve světle se nezaleskne. Z tlamy mu šlehají plameny a vyčnívají dlouhé ostré zuby. Nejděsivější jsou jeho oči, pekelně uhrančivé, planoucí rudým světlem. V českých legendách a pověstech se s černým psem můžeme setkat jako se strážcem pokladu, anebo může být společníkem jiného strašidelného přízraku.

Canis lupus familiaris – 1700–1880 (commons.wikimedia.org)

Černý pes

Sedlák Bernhard z Prosetína byl známý skrblík a necita: ženu usoužil k smrti a čeládka s ním měla peklo na zemi. Nejhůře však nakládal se zvířaty: koně týral a psy trápil hladem, takže se ploužili jako stíny a kostmi jen chrastili.

Nejvíc měl Bernhard spadeno na starého poloslepého vlčáka; když se jednou vyhladovělý pes vplížil do komory a shltnul tam kousek slaniny, zkopal ho Bernhard tak surově, že zvíře zůstalo ležet. Jedna děvečka je potají odnesla do kůlny, přiložila mu na rány hojivé koření a každý večer mu nosila misku mléka, ale sedlák na to brzy přišel; děvečku vyhnal, psa ubil a zanesl ho na mrchoviště.

Za několik dnů jel pro seno **na Maline**.

Toho roku bylo veliké sucho, a když sedlák nakládal, cloumal jím vztek: takhle mizernou úrodu neměl, co pamatuje! Ještě vloni odvážel z louky tři fůry, a letos mu seno dosahuje sotva přes žebřiny!

Zpátky musel podél potoka, který lemovaly vysoké trnité keře. Bernhard věděl, jakou neplechu hospodářům dělávaly, ale jak byl navztekaný, řekl si, že nesleze, i kdyby trakaře padaly.

„Jenom se trošku sehnu, abych projel bez pohromy,“ umiňoval si. Křoviska však byla silnější a záludnější, než si myslel: strhla ho z vozu na kamenitou cestu, kde zůstal s rozbitou hlavou ležet. Když přišla pomoc, bylo už pozdě.

Po Bernhardově pohřbu začalo u potoka strašit: lidé tam vídali běhat velikého psa s černou hlavou, naježenými chlupy a svítícíma očima. Když se setmělo, přeskočil potok, zamířil k mrchovišti a tam beze stopy zmizel. Jednou ho viděli, jak sedí na zadních pod svahem Bernhardovy louky, uši vztyčeny, tesáky vyceněné a z očí mu šlehají blesky.

Tehdy žil **v Hliněné** mladý muzikant: byla to veselá kopa, ale také lehkomyslník k pohledání. Když zrovna někde nehrál, plašil děvčata anebo vysedával po hospodách, pil jako duha, vyzpěvoval a vykládal, kde co viděl a slyšel. Lidé ho poslouchali rádi, uměl vyprávět, ale jakmile se řeč stočila na strašidla, jako když píchne do vosího hnízda:

„Baby pověrčivé!“ vykřikoval muzikant, *„rozumu máte jako komár sádla! Žádná strašidla nejsou, hlupáci!“*

„Aby se ti huba nezkřivila,“ rozzlobil se vysloužilý voják, *„já sám jich viděl na vlastní oči aspoň tucet!“*

„Něco ti povím,“ naklonil se k muzikantovi kostelník. *„Naše Klárka šla tuhle kolem mrchoviště, a že nevíš, kdo tam byl? Černý pes! Hlavu měl jako satanáš a místo očí mu v důlkách hořel oheň!“*

„No bodejť!“ pošklebovал se muzikant. *„Ještě řekni, že to byl Bernhard! Že ho sám luciper začaroval, protože ubližoval zvířátkům! Jdi mi k šípku s takovými řečmi!“*

„Neříkám tak ani tak,“ pokrčil kostelník rameny, *„ale na tvém místě bych se měl na pozoru. Obyčejný pes to není, na to vsadím krk!“*

Týden na to hrál muzikant se svými druhy **v Prosetíně**. Po půlnoci složili nástroje, a protože druhý den byla ve vsi veselka, pozamykali je za výčep do komory. Chvíli ještě poseděli, popili a pak šli domů.

Když minuli poslední **prosetínské chalupy** a blížili se k cestě, po níž jezdíval sedlák Bernhard **na Maline**, vykřikl najednou hliněnský muzikant a chytil se za hrdlo; přiskočili k němu a viděli, jak se zmítá a snaží se zoufale cosi se sebe setřást.

„Co vyvádíš?“ volali jeden přes druhého, *„kdo ti co dělá?“*

„Pomozte mi!“ sípěl muzikant, *„nějaké zvíře na mě skočilo!“*

„Zase přebral,“ usoudil učitelský mládenec, ale hliněnský křičel a trhal sebou, až se všem vlasy ježily.

Najednou se dal na útěk: běželi za ním, ale dostihli ho, až když padl na cestu a zakryl si hlavu oběma rukama.

„Už je pryč,“ sténal, *„už je pryč...“*

Vzali ho mezi sebe a vlekli domů; drkotal zuby a třásl se jako v zimnici.

„Slyšíte, jak vrčí?“ šeptal. *„Jde za námi...“* A ustrašeně se ohlížel. Neslyšeli a neviděli nic.

„Něco se ti zdá, kamaráde,“ utěšovali ho, ale v týle je mrazilo: to byl určitě černý pes!

Hliněnský muzikant si poležel; konečně se jakž takž zmátořil, ale sotva ho poznávali: přestal hrát, mluvil z cesty a ztrácel se, jako když ho zmije pily. Za rok mu kopali jámu.

Když ho pochovávali, seděl na mrchovišti černý pes, ježil srst, z očí metal blesky a příšerně vyl. [30]

Černý pes

Aug. Stolle ze Svádova

U **„Opičích kamenů“** také často ležel černý pes, který mnoha lidem, jedno, jestli šli **do Byňova** nebo **do Březí**, skákal na záda. Komu se to stalo, mohl se modlit, utíkat nebo křičet, zkrátka mohl dělat, co chtěl, strašidlo mu zůstalo viset na krku a musel se s ním táhnout. Když ten trýzněný, strachem zpocený a sotva dechu popadající, přišel **k byňovskému obrazu Nanebevzetí Panny Marie** nebo k obrazu v „uličce“, byl pes jedním rázem ze zad a zmizel.

Ve známost je podávána ještě třetí forma této pověsti: U obrazu Nanebevzetí Panny Marie často ležel černý pes s planoucíma očima. Tomu, kdo touto cestou šel, tomu obluda zahradila cestu, takže se zase musel obrátit. Na jiného pes jen vrčel a další nechal zcela na pokoji a ani se nehnul. [31]

[30] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 85–87.
[31] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 87–89.

Blansko

Sdělil J. Gaube z Mírkova

Jinému by bylo vyzvednutí pokladu lehčí. To jednou šel jeden muž **do Mojžíře**. Nad vesnicí mu vběhl do cesty malý mužík a radil mu, aby nechodil **do Mojžíře**, nýbrž **na hrad Blansko**. Že tam najde ohromný poklad, na němž sedí velký pes. Toho má jen zahnat a to zlato si vzít. Když muž přišel před hradní bránu, leskl se mu naproti jasný třpyt. Ležela tam velká hromada zlata. Rychle k ní přiskočil, ale jiskřil tam očima velký pes. Tu se muž poděsil a utekl. Venku uslyšel naříkající hlas: *„Nyní je to na tisíc let zase uzavřené!“* [32]

Lesní myslivec

Grohmann: Pověsti, vyprávěno G. Beherem z Podmokel

Jeden muž šel za šera **Těchlovickým obecním lesem do Rytířova.** Cestou se cítil unavený a sedl si na smrkový pařez. Tu uslyšel psí štěkot a brzy nato před ním stál lesní myslivec (Waldjäger) se dvěma ohnivými psy. Muž se ve strachu pokřižoval a zvolal: *„Pochválen Pán Ježíš Kristus!“* V ten okamžik myslivec zmizel, ale jeden pes zůstal, ještě jednou muže obkroužil a štěkal na něj. [33]

Lesní pes

Kirschner, Pověsti

Na **vrchu Kalich u Třebušína** provozoval své strašení noční myslivec. Bylo tam slyšet také štěkání nočních psů (Waldhundl). Kdo štěkání následoval, jistě zabloudil a dostal se do neštěstí. Někdy bylo slyšet štěkání lesního psa **v Boštěšicích.** Obzvláště v temných nocích to přicházelo až do blízkosti domů. Když se na to zavolalo, ještě více se to poštvalo. Lesní psi byli doprovodem nočního myslivce. [34]

[32] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 64.
[33] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka*. Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 30.
[34] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 31.

Trpaslíci z Mariánské hory u Ústí

V **údolí Labe se zdvíhá Mariánská hora**, na jejímž úpatí leží **město Ústí nad Labem**. V hoře je jeskyně, kde žili údajně trpaslíci prokazující lidem dobro. Když se jim však za to dostávalo jen nevděku, vystěhovali se a jakýsi Schlegel je převezl **přes Labe**. Když jel potřetí s posledními z nich, zeptal se ho jeden trpaslík, co jsou dlužni. Nic, odpověděl převozník. Nato mu trpaslík řekl, aby si došel pro peníze, které leží **v jeskyni na Mariánské hoře ve rmutovací pánvi**. Schlegel to hned ohlásil duchovním a ti vypravili k jeskyni slavnostní procesí. Když tam všichni dorazili, našli skutečně pánev s penězi a na ní zlatý a diamanty osazený kříž; vedle pánve však ležel černý pes. Farář sáhl nejprve po kříži; jen ho ale držel v ruce, pes vyskočil, položil se na peníze a nikdo už je nemohl vzít. Kříž je prý možné dodnes v kostele vidět.

(F. Brückner z Ústí) [35]

[35] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 135. Fabula. ISBN 978-80-7428-011-5.

Čert

(Sarcophilus)

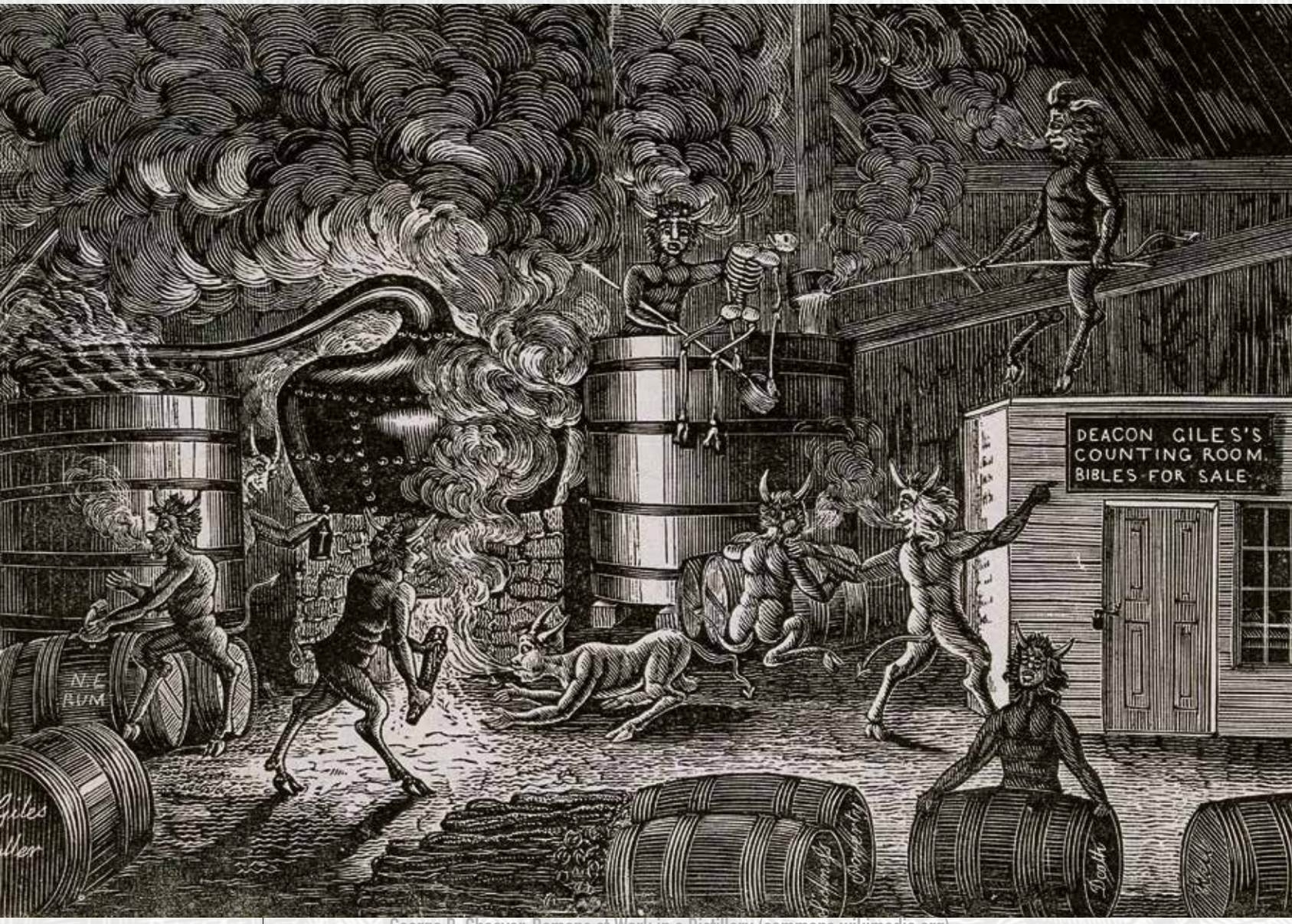

George B. Cheever, Demons at Work in a Distillery (commons.wikimedia.org)

Původ

Původ čertů je možné vysvětlit mytickým příběhem o padlých andělech vyhnaných z nebes. Ti měli být za trest shozeni dolů na zem a někteří propadli až pod povrch země. Jiní při pádu z nebeských výšin spadli do vody a stali se z nich vodníci. S vodníky mají čerti stejnou úlohu, a to lovit duše lidí.

Podle slovanské mytologie se jedná o zlé démony, kteří představují vše zlovolné a zkažené. Jsou odsou-

zeni k věčnému zatracení v pekle, kam mají za úkol pomocí lstí a intrik přivádět hříšníky. Není dobré si zahrávat s peklem a ani bezhlavě „malovat čerta na zeď“. Peklo nikdy nespí a čert se může objevit s úpisem v drápech a nabídkou služby nebo výhody, které bude těžké odmítnout. Po stanovené lhůtě čert přijde a odnese duši nešťastníka do pekla. Čeští čerti jsou naštěstí převážně mdlého rozumu, a pokud je člověk připraven riskovat svůj život, snadno čerta převeze. Avšak pozor na Lucifera, vládce pekla, s ním je horší vyjít. Je to bytost opravdu strašidelná a děsivá.

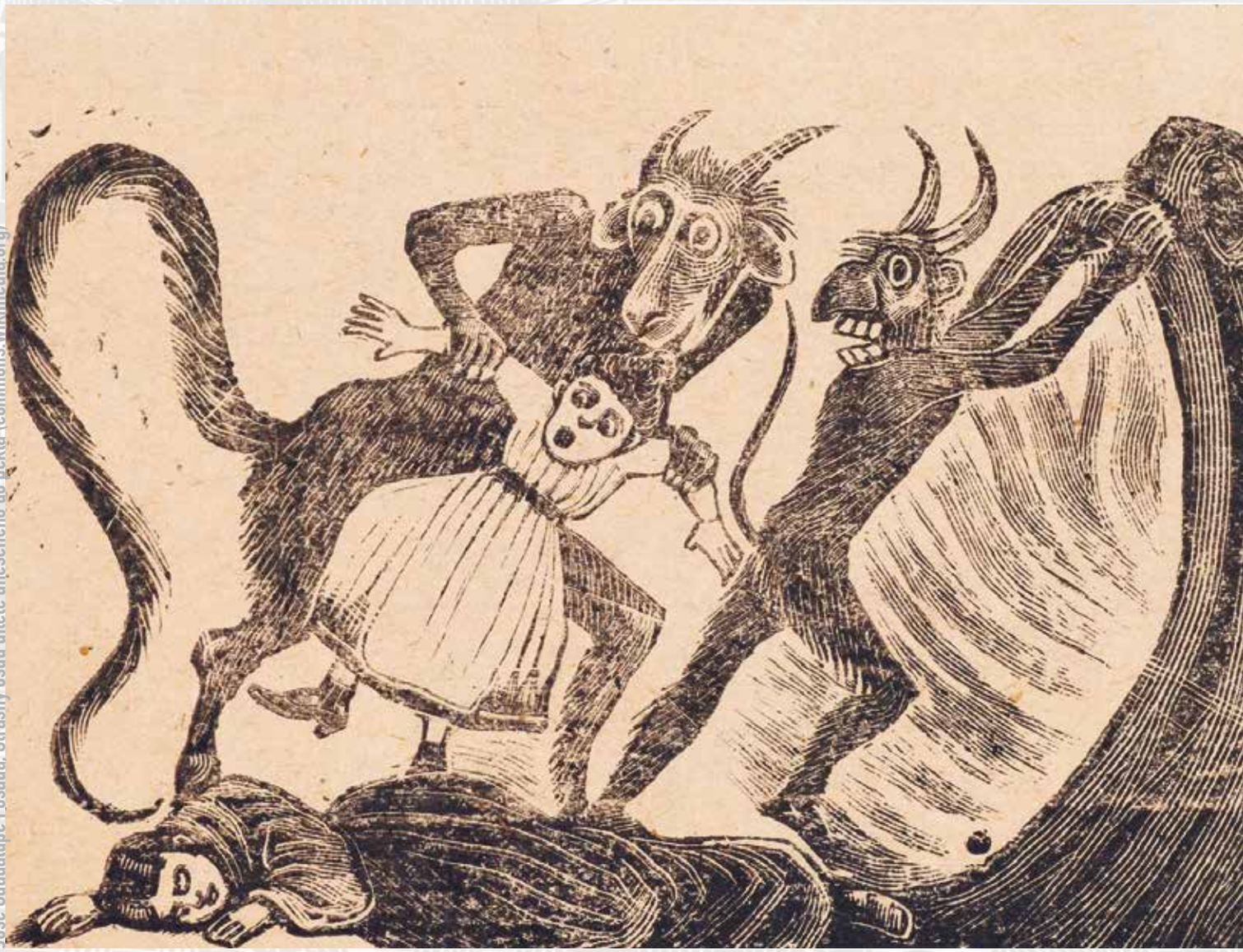

José Guadalupe Posada, Strašný osud dítěte uneseného do pekla (commons.wikimedia.org)

J. L. Magee, Čert svádí Bootha k vraždě prezidenta, 1865 (commons.wikimedia.org)

Popis

Vlastní podoba čerta je odpudivá. Na hlavě má rohy, na rukou drápy, vždy má ocas a chlupatý je jako medvěd. Někdy může mít jedno kopyto a kolem pasu řetěz, který se hodí pro spoutání hříšníků anebo pro přesun těžkých břemen. Obecně známý je hlavní úkol čertů – odnést zkaženou duši do pekla. Pro tento účel jsou obdařeni kouzelnou schopností brát na sebe rozličné podoby. Jednou může čertisko vypadat jako černovlasý, černooký švarný mládenec, jindy zase jako urostlý myslivec v zeleném nebo černém oblečení. Ale také může být kozlem nebo černým psem. Jisté je, že bude cítit sírou – zápachu se nikdy nezbaví.

Čert umí kouzlit a kvalita kouzel je závislá na úrovni, kterou čert v pekle zastává. Peklo má jasně danou hierarchii a úplně nejníž jsou ti nejlínější a nejmíň schopní čerti. Nejvyšší úroveň, a tudíž nejvíc schopností, má vládce pekel Lucifer. Čerti umí také létat a přenést se tak z místa na místo během krátké chvíle.

Hříšník, který se dostane do spárů těchto pekelných démonů, se může zachránit, pokud odčiní své hříchy dobrým skutkem nebo chytře uzavře s čertem sázku, kterou ovšem musí vyhrát. Čertům škodí svěcená voda, jakékoliv peří a kohoutí zakokrhání.

Obraz ze života v Bělorusku, 1882 (commons.wikimedia.org)

Čertovy vousy

Tento příběh se udál v dobách, kdy **Krušné hory** ještě neměly své nynější jméno.

Řecký učenec Aristoteles je nazýval **Orkynioi oroi**, což česky znamená **Dubový les**. Egypťan Ptolemaios dal našim horám jméno **Sudeta ore – Pohoří divokých vepřů**, a Němci jim říkali **Mirkwid – Temný les**.

Vskutku byly tehdy **Krušné hory** porostlé temným neproniknutelným dubovým lesem, v němž si nerušeně pochutnávala na duběnkách nespočetná stáda divokých vepřů.

Tehdy sem ze sousedního Saska zabloudil čert. Celé dny putoval po horách, aniž potkal živáčka, žízeň hasil stříbrnou vodou z horských potoků, ale lesní plody a jedlé kořínky nemohly čertisko nasytit.

Utrmácený a hladový se večer svalil pod mohutnou borovici, rozhodnut hned ráno tenhle nehostinný kraj navždy opustit. Za chvíli už spal po čertovském způsobu na břiše a chrápal, jako když hrom duní.

Zatím temné mraky schovaly ustrašeně blikající hvězdy na nebi a všechno živé dole na zemi poděšeně zmlklo. Blížila se bouře. První blesk rozřízl oblohu, hromová rána ohlušila všechnu lesní havěť, jen čert spal klidně prvním spánkem, který bývá nejsladší.

Další blesk si vyhlédl vysokou borovici, pod níž snil nic netušící rohatý své čertí sny. Tím hroznější bylo jeho probuzení. Zcela zasypán zpřeráženými větvemi borovice ohromeně zíral na rozčísnutý kmen, který vzplál jako ohromná smolná louč.

Čert zakvílel jako poraněné zvíře a zoufale se drápal ze svého po smůle vonícího vězení. Navzájem propletené houževnaté větve borovice jsou však i pro čerta tvrdým oříškem a bylo třeba sebrat všechny síly, aby se osvobodil. Naposledy se vzepjal a podařilo se.

Dřív než se však mohl zaradovat, že je volný, projela jeho tělem ohnivá bolest. Čert vykřikl hrůzou a nechápavě si ohmatával bradu, z níž mu nějaký neviditelný nepřítel vyrval všechny vousy. Až když v příšerném světle blesku a hořícího stromu spatřil svoji okrasu na zemi v jehličí, pochopil. Zanaříkal, až se hory zachvěly, a dal se před bouří na bezhlavý útěk zpátky do Saska.

Snad všechny mocnosti pekelné ho po cestě provázely, neboť i bouřka měla namířeno na saskou stranu hor.

Když oba nevítaní návštěvníci zmizeli za hřebeny, začal promáčený a polámaný les hojit své rány.

Čertovy vousy prý tehdy zapustily kořínky do země mezi jehličí a staly se znich houby kuřátka. [36]

[36] JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 81–82.

O čertech

V **kraji kolem Oharky** bylo dost a dost hastrmanů nebo všelijakých vodních víl a rusalek, ale o čertech, ďáblech, rohatých, raraších (a nevím, jak se ještě ti pekelní umouněnci nazývali) jsi toho moc neslyšel.

Přesto však se dvě čertiska objevila právě tam, kde už měl vodník svou pravidelnou zastávku. Totiž u staré Pecinkové ve mlýně, který vrzavě klapával **nedaleko Postoloprt**.

Přes léto hastrmana vidět nebylo, ale pozdě na podzim, kdy se mlha nad řekou někdy nezvedla po celý den, o něm věděli.

O všedních dnech chodíval do nedaleké cihelny, aby se ohřál. Někdy také pálil cihly a ty, které prošly jeho žabíma rukama, byly vskutku vypálené radost pohledět. Takže se stal vítaným hostem.

Ve mlýně, kam přicházel vždycky večer o sobotách, už z něho takové potěšení neměli.

Objevil se sice vyfintěný v bílé špičaté čepičce, štramáckých zelených kalhotách, ale z levého šosu od černého fráčku mu přece jen voda pořád čůrkem ukapávala.

Pak se posadil na dubovou lavici u pece a začal křičet:

„Jeden fnolek, druhý fnolek a kde je ten třetí fnolek?“ Takhle za sebou dokolečka jako neodbytná skřehotavá ropucha, ale to už mlynářka šupajdila pro celý plech vdolků, aby je vodníkovi podala. Ten se pak do nich pustil, jedl a jedl sypaje na zem drobečky, dokud vdolky nesnědl všechny.

Nakonec, když se mu břicho pod fráčkem už vzdouvalo jako buben, se olízl zeleným žabím jazykem od ucha k uchu, zaskřehotal, vyskočil oknem a byl ten tam.

Tak to chodilo týden co týden, dokud si vodníkových pochůzek nepovšimla právě ona dvě čertiska, o nichž byla řeč na začátku.

Copak vodník, ten je nezajímal, ale na mlynářku měli spadeno. Poněvadž někdy pekla vdolky přes půlnoc, tedy už v neděli – o dni svátečním, a tím se podle tehdejší víry dopouštěla velkého hříchu.

Řekli si proto čerti, že ji při té práci nachytají a hnedle získají alespoň jednu duši.

Jenže stará Pecinková nebyla včerejší. Dobře si všimla, kterak raraši pokukují za oknem a po nějaké době přišla i na to, co asi mají za lubem.

Tvářila se však jako by nic, jenže už napříště zadělala těsto svěcenou vodou. Potom vyčkala přes půlnoc než dala vdolky péct, třeba hladový vodník bouchal pěstí do stolu.

Čerti si mnuli za oknem radostně svoje hnáty a chystali se vletět do sednice.

Ale mlynářka je sama předběhla. Rozrazila okno a házejíc jim vdolky křičela do tmy:

„Jen se neupejpejte, páni pekelníci, a vemte si! A pojďte dovnitř... přece nezůstanete za dveřmi...“

Čerti v té chvíli samozřejmě nevěděli, kterak se tvářit a celí tumpachoví začali vdolky chytat a cpát se jimi.

Ale to si dali! Svěcená voda působila hůře než louh; začala je pálit jako oheň všude, kde se jen vdolku dotkli, i v útrobách; a tak za chvíli uháněli od mlýna, jen se za nimi prášilo, aby se tu už víckrát neukázali.

Pecinková zavřela okno, přisunula zbylé vdolky hastrmanovi, a když se šklebil, že je jich málo, rozdurděně řekla:

„Jez a moc se neošklíbej, zelenáči, nebo to s tebou dopadne stejně jako s rarachy...“

A milý vodník sklonil poslušně hlavu nad talíř a baštil, až mu uši odstávaly, jen aby ho mlynářka opravdu ze mlýna nevyhnala.

Rohatí byli tou dobou už bůhvíkde, bolestně naříkali a foukali si na místa popálená svěcenou vodou.

Dlouho potom ještě hojili rány; ten první v komíně staré a **opuštěné žatecké kovárny**, ten druhý **v lese u Pnětluk**. Mezi lidi se ani na krok neodvážili, avšak po několika měsících jim přece jen otrnulo, a tak se začali znovu rozhlížet po hříšných dušičkách.

Staršímu čertu Teodorovi padl zrak na **nedaleký žatecký klášter**. Začal se tedy ometat kolem, tu oknem či komínem nahlédl, tu z houští v zahradě mnichy pozoroval.

Brzy zjistil, že nežijí tak bohabojně, jak by měli a jak by se snad na první pohled zdálo. Protože někteří zanedbávali své mnišské povinnosti a byli i tací, co místo modlení hráli v klášterní hrobce karty. Čert zajásal a hned hledal příležitost, kterak by se dostal dovnitř.

Brzy se mu měla naskytnout sama od sebe. V klášteře umřel kuchař, takže nebylo nic snadnějšího než nastoupit na jeho místo, zvláště když čert začal mnichům, zvyklým do té doby jen na stravu chudou a prostou, předkládat hotové labužnické divy: koury nadívané zvěřinou, tetřevy v černé jíše, jelení játra na studeno s hořčicí, pávy v kyselici, klobásky z holoubat, fíkovou huspeninu nebo štiku v černém koření či paštičky z raků a všelijaké další a další pochoutky.

Samozřejmě že po takových jídlech mniši tučněli a lenivěli, ale nejen to – ďáblovy lahůdky, silně kořeněné a peprné v nich vyvolávaly chuť na víno či pivo. Takže kromě karbanu se po večerech začali opíjet, přičemž všelijak vejskali, tenořili a basovali.

Čertovský kuchař jim v tom všem rád přisluhoval, plné soudky potají z města přinášel a už měl radost, že co nevidět se mu celá ta bezbožná cháska upíše vlastní krví.

Snad by k tomu i došlo, kdyby ďábla neprokoukl sám opat. Už delší dobu mu bylo divné, že si mniši dělají co chtějí a že ani trest na ně neplatí. Potom spatřil náhodou kuchaře, kterak veze do kláštera povoz plný sudů, a když nakonec ucítil v kuchyni pekelníkův sirný pach, všechno mu bylo jasné – ba i to, že musí jednat co nejrychleji, dokud ďábel nemá ještě duše mnichů ve své moci.

Nejprve tedy zavřel milé mnichy do jejich cel o chlebu a vodě. Sám je také v celách zamkl, přičemž klíče neustále nosil při sobě, aby se k nim rarach přece jen nedostal.

Tak to šlo týden, dva, čert se v kuchyni užíral nudou i vztekem, že mu vyhlédnutá kořist uniká. Rozhodl se tedy klíče opatovi ukrást.

Táhlo k půlnoci, všude bylo ticho jako v hrobě, jen louče v klášterní chodbě prskavě hořely, když se čert připlížil k opatově místnosti.

Dveře zamčené nebyly, pootevřel je tedy a chtěl potichu vstoupit dovnitř, ale ouha: Celým kopytem šlápl do křtitelnice se svěcenou vodou, co tam opat na něho nastražil!

Zakouřilo se, zasyčelo to, ďábel začal vřískat, jako když ho na nože bere, a v té chvíli proletěl jako opravdový čert oknem do noci, jen sirný smrad za ním zůstal.

Od té doby ho také v kraji neviděli, natož v klášteře. Tam však prý ještě dlouho musel opat vést mnichy ke zbožnosti a pro výstrahu jim ukazovat rozbité okno i pár ohnivě zrzavých chlupů, co na něm pekelník zanechal.

I mladší čertisko, které slyšelo na jméno Teobald, se tou dobou začalo rozhlížet po hříšných duších. Rarach brzy zjistil, že jich najde dost a dost **u staré zříceniny hradu Pravda** – útočiště různých pobertů, mordýřů i jiné chásky lotrovské. Hned ale také věděl, že jejich duše peklu neutečou, a poněvadž se asi chtěl Luciferovi zavděčit co nejvíce, hledal svou příležitost i jinde.

Jak by nezvěděl, že právě **v Pnětlukách**, které ležely jeho lesnímu úkrytu nejblíže, jsou lidé samá váda, hádka a křik!

Proč? Tou dobou bývala prý ve vsi jediná studna, takže se sousedé štířili mezi sebou, kdo si vezme vody víc a kdo ne, kdo musí na ni čekat v řadě a kdo ne a bůhvíproč ještě. Časem si uštědřili i nějaké šťouchance, ale opravdová mela, na niž se rarach těšil, ne a ne se strhnout.

Poněvadž byl netrpělivý, řekl si, že jim k pranici sám pomůže.

Jak? Rozhodl se jim potají zasypat tu jedinou studnu a už v duchu viděl, kterak tluče jeden Netlučák druhého, podezřívajíce se ze zlého skutku navzájem.

Ani tady se však čertu jeho záměr nevydařil a **Netlučtí** zůstali hodni názvu své vsi, protože k žádnému tlučení nedošlo. Sami spali netušíce, co se oné noci nad jejich chalupami semlelo.

Aby studnu zasypal, musel rarach přitáhnout obrovský kámen. Nevím, kde ho sehnal, ale byla to hotová skála, takže se s ním věru pořádně zapotil, i když si ho připoutal na hřbet řetězy jak nejlíp i nejpohodlněji svedl.

Pachtil se s kamenem temnou nocí a až **nad Pravdou** si trochu oddychl – teď už to bylo **do Pnětluk** skok a do rána ještě daleko. Nemusí se tedy bát kohoutího zakokrhání, před kterým, jak známo, mají hrůzu všichni rohatí.

Jenže právě v tom se pekelník přepočítal. Stalo se totiž, že zrovna oné noci se do vsi vydali loupežníci **z Pravdy**, aby tu pod rouškou tmy sebrali něco na zub. Slepice, husy, vejce, zkrátka co se jim poštěstí.

Vyhlédli si jednu z chalup poblíž lesa, kde neměli psa, vloupali se do kurníku a pěkně jednu po druhé začali strkat rozespalé pipky do pytle.

Jen kohoutovi se nechtělo. Vysmekl se lotrovi z rukou a začal kokrhat na celé kolo, aby vzbudil hospodáře.

Lupiči sebrali poloprázdný pytel a pelášili honem do lesa. Stejně se vedlo čertovi s kamenem:

Byl právě nad cestou od hradní zříceniny ke vsi, když ho kokrhání zastihlo. Leknutím v té chvíli balvan upustil a s hromováním se i on obrátil na útěk.

Ani jeho, podobně jako pekelníka Teodora, nikdo pak v kraji nespatřil. Pouze **velký černavý pískovec pod Pravdou**, který lidé začali nazývat Čertovým kamenem, po něm zůstal.

Tím kamenem vyzdili ve vsi nové studně, co si vyhloubili, aby nebyly mezi nimi napříště spory a hádky. Jistě všem rohatým na zlost.[37]

---

[37] HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, s. 142–149.

Čertí dráp

Že je čert odjakživa hloupý, ví každé malé dítě, ale tenhle čert byl opravdový trumbera:

Usmyslil si jednou, že postaví **most přes Labe mezi Prackovicemi a Libochovany** a kdo po tom mostě půjde nebo dokonce pojede s vozem, ten bude jeho a odnese ho do pekel.

Most však mohl být postaven jenom v noci, kdy mají temné síly moc a kdy každý slušný člověk spí. A v tom byl háček. Rarach musel dokončit práci do kohoutího kokrhání!

Začal se tedy tužit, sotva odbila půlnoc. Snášel balvany **z nedalekého Hrádku** a vskutku mu šla práce jako čertu.

Zbývalo už jen snést poslední největší kámen. Dřel se s ním, zatínal do něho spáry vší silou, ale skála ne a ne povolit.

Chvilku si odpočinu, času mám přece habaděj, rozumoval, když najednou zaslechl na pěšině hlasy.

„Povídali, že mu hráli! Moje slepice snáší dvakrát větší vejce než ta tvoje chcíplotina!“

„Já ti ukážu chcíplotinu!“ ozval se druhý hlas zlostně a čert viděl, jak se dva opilí strejci do sebe pustili hlava nehlava.

Rány padaly jedna za druhou, ale že kmotři sotva stáli na nohou, většinou vedle. Nakonec se popadli za kštice, aby neupadli a měli pranici snadnější.

To se čertu tak zalíbilo, že docela zapomněl na svůj most. V té chvíli poskakoval kolem soupeřů a povzbuzoval je:

„Jen mu dej! A za ucho... a do nosu, sláva, už je zoubek venku... a pořádně ho nakopni, u Lucipera!“

Jenomže ve svém křepčení dupl čert oběma sousedům kopytem na nohy jako valach. Rázem měl po podívané. Strejci totiž zapomněli na vádu a protože je vyrušil z nejlepšího, dali se vší silou do něho.

Než se vzmohl na útěk, schytal víc ran za rohy, než oba před tím dohromady. Pak upaloval k řece a na most, chlupy celé zježené.

Sousedi za ním, zalíbilo se jim vyplácet čerta, ale než se doplouhali k mostu, zakokrhal **v Libochovanech** první čiperný kohout.

To bylo rámusu, když padal most **do Labe**! A voda kmotry tak pokropila, že měli rázem jasné hlavy a jenom jimi udiveně kroutili, co se přihodilo.

Možná, že by ani nevěřili, nebýt onoho posledního balvanu, který nestačil rarach odnést. Otiskly se na něm totiž jeho drápy, jak se namáhal.

A tomu balvanu se říká Čertí dráp dodnes. [38]

[38] HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979, s. 156–158.

Čertův dráp

Na kopci směrem k Libochovanům je skupina kamenů ruly. Největší z nich vypadá, jako by na něm byly otisky obrovské ruky s drápy, a proto ho místní nazývají „Čertův dráp“.

Lidé si o jeho vzniku vyprávějí dvě pověsti.

V té první se praví, že jednou u tohoto kamene spolu zápasili dva muži a dlouho byl boj nerozhodný, nikdo nemohl vyhrát. Najednou se u nich objevil ďábel a stále jednoho na druhého popichoval. Avšak se zlou se potázal. Oba soupeřící se domluvili a pustili se do něho. Jak utíkal, otiskly se jeho drápy do kamene a ještě dnes jakou na balvanu vidět.

V té druhé pověsti se vypráví, že jednou měl čert stavět **u Libochovan most přes Labe**. Měl být hotov za jednu noc, dříve než kohout zakokrhá. Jeden balvan byl ale tak těžký, že jím nemohl z místa hnout. Marně do něho drápy zatínal, balvan se ani nehnul. Kámen proto dodnes leží na svém místě a je na něm vidět otisk čertových drápů. [39]

Čertovy kameny

Seděla jednou babička Agnes na zápraží, přes oteklá kolena vlňák, koukala do země a hlavou se jí honily neradostné myšlenky: je to nějaký život? O vánocích běhala ještě jako čiperka, a teď má nohy jako konve, sotva sednici přejde. Jestlipak by jí nebylo líp u dědy? Pravda, vzal to zkrátka, ale aspoň se netrápil…

Za chvíli zvedla hlavu a vidí, jak u plotu stojí čert, pošvihává lysým chvostem a zpod kopyt mu srší fialové jiskry.

„Co tu čenicháš?“ vyjela na něho. *„Koukej si jít po svých!“*

„Ne tak zhurta!“ zaprskal čert a chlupy se mu naježily: *„Mám pro tebe návrh: prodej mi duši, a já ti za to vyhojím nohy!“*

Agnes se zamyslela a protože vždycky užívala chytrého koření, povídala:

„To bych musela napřed vědět, jestli mi to stojí za to: jakpak dlouho tady ještě budu?“

Čert se začal ošívat, ale nakonec musel s pravdou ven:

„Tak to já nevím, Agnes! Tyhlety věci u nás nevedeme.“

„Ne? To je škoda!“ ušklíbla se babička. *„Ale kdybys mi ukázal, co umíš, možná, že bych se s tebou o něco*

[39] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 31. ISBN 80-86160-53-X.

vsadila: když prohraji, můžeš si se mnou dělat, co chceš, ale vyhraju-li, duši mi zdvojnásobíš!“

„To by šlo,“ souhlasil čert, třikrát mlaskl, zavrtal oči do babiččiných kolen a něco při tom mrmlal.

Když Agnes pocítila, že má nohy zase jako srnka, přeběhla dvorek a pošeptala rohatému do štětinatého ucha:

„Jsi pašák! Ale teď dávej pozor: o svatojánské noci postavíš ***přes Labe*** *most. Začneš o půlnoci, ale musíš být se vším hotov do kohoutího zakokrhání, jinak prohraješ na celé čáře!“*

„Cheché!“ zařičel čert, *„to je pro mě maličkost!“* A byl pryč.

O svatojánské noci vyšla babička Agnes za humna, co chvíli se podšitě uchichtávala a oči měla na stopkách. Jak nastala půlnoc, přiletěl čert a na zádech balvan jako horu: shodil ho na levý břeh řeky, otřepal se a vmžiku tu byl s druhým; a tak to šlo napořád. Najednou začal z vody vyrůstat mohutný pilíř, a než se babička vzpamatovala, byl první mostní oblouk dokončen.

„Jen si neužeň souchotě,“ smála se do hrsti Agnes, ale jakmile zahlédla, že se čert pouští do druhého pilíře, rozběhla se domů, jako by jí sukně hořely, a rovnou ke kurníku. Vší silou jím zalomcovala:

„Puta, puta, puta! Půť, půť! Na, pipi, na!“

Za chviličku vyletěly na dvorek slepice a za nimi rozčepýřený kokrháč, natáhl krk a spustil:

„Kikirikíí! Kikirikíííí!“

Tu se ozvala rána, že Agnes div neohluchla, v povětří to zafičelo a nad chalupou se hnal čert, plival síru a příšerně nadával.

Když se rozednilo, každý valil oči, jako by mu rozum podvázal: **po levém břehu Labe** byly rozházeny veliké rozdrápané balvany a na jednom místě ležela kupa skoro tisíc loket vysoká. Bylo to kamení, z kterého už čert nestačil dostavět most, a protože babička Agnes všem zevrubně vyložila, jak se všecko o svatojánské noci seběhlo, začalo se tu říkat U čertových kamenů. [40]

Čertův kámen u Pnětluk

Obdobná pověst u J. Šubrta

V **Pnětlukách** byla odedávna jen jedna studna, a tak lidé museli čekat, až voda nateče. Žena, která nutně vodu potřebovala, nevydržela čekat a zlostně zavolala: *„Ať čert tu studnu zatluče, ať není voda pro nikoho!“* Čert dobře slyšel a hned, že vyhoví… Za tmy zaletěl **nad Konětopy na Bor** a utrhl pořádný kus skály. Viděl, že je balvan tak velký, že si ho bude muset připoutat řetězem. A letěl pro ten řetěz do pekla. Zpozdil se ale, a dřív, než doletěl do vsi, uslyšel **z Pnětluk** zakokrhat prvního kohouta. Ztratil všechnu sílu a balvan padl do lesa ve stráni **pod hájovnou Na Brůdku**. Dlouhá léta byly na kameni patrné stopy řetězu i čertových drápů. [41]

[40] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 78–80.
[41] MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012, s. 146–147. ISBN 978-80-260-2895-6.

Čertův kámen

Franz Kunze

V Koštově na řece Bílině měli Čertův kámen, na jehož horní části byl zdi podobný kamenný útvar. Zde si měl čert postavit z kamenů svou chatrč. Protože se ale lidé nenechali jím řídit, opět tu stavbu strhnul a okolí se vyhýbal. [42]

Vyprávěl Josef Dörl ze Žimu

Druhý kámen leží na louce na pěšině **mezi Bořislaví a Žimou**. Staří lidé viděli, že tam o půlnoci zlý duch tropí své neplechy. [42]

Chlumec, anděl a čert

Vyprávěl Anton Schimek z Maršova, který tuto pověst slyšel vyprávět jako chlapec od svého bohosudovského učitele. (Tento klidný výskyt obou protikladů „anděla a čerta" je pozoruhodný.)

V Chlumci kdysi žila žena, která každý den chodila na jahody. Na jahodách byla také třetí den v týdnu a košíček měla nasbíraný skoro plný. Vtom uslyšela hlasitý smích, a když se otočila, viděla před sebou stát anděla a čerta, kteří se oba smáli. *„Proč se smějete?"* zeptala se žena. *„Jen se podívej do svého košíčku!"* byla odpověď. Uviděla v něm ležet velký kámen a ten byl ze zlata. [42]

Homole

Vyprávěl Hans Leppa z Malečova

Mezi Malečovem a Zálezly je vidět otisk čertovy nohy. Před mnoha sty lety tam žila čertova rodina. A čert skákal **z Petrovy skály na vrch Homole a z Homole na vrch Pouta.**

Když někdo něco hledá a nemůže to najít, tak říká: *„Fuj, ale v tom musí mít ocas čert!“* [42]

Vznik Bukové hory

Řídící učitel E. Richter ze Střekova

Jedna stará, prostodušná matička se jednou vsadila s čertem, že nebude s to, za jedinou noc, zcela sám jen svými silami, vybudovat opravdový **most z obce Lesná přes Labe.** Myslela si, že se to čertovi nepodaří, že může svou duši dát klidně do zástavy a tu strašnou smlouvu podepsala svou krví. V ujednané noci začal čert se svým dílem. Aby si namáhavou práci trochu ulehčil, položil mocné kamenné balvany, které si přinesl z Jelečského vrchu, na příkrou údolní stěnu, aby si pro ně později došel. Mostní zdi byly dost rychle dokončeny a on již šel na klenbu. Matička, tak jistá svým vítězstvím, byla nesmírně sklíčená, strachovala se a na obličeji jí vyrazil pot. Když bude hotov, co potom? – Tu jí ve vší nouzi a strachu napadla dobrá myšlenka. Čert musí být hotov do prvního kohoutího zakokrhání, tak bylo ujednáno! Tak spěchala do kurníku, třásla jím a dělala rámus… až se v horách neslo kohoutí pronikavě znějící Kikiriký. – V tom okamžiku bylo dolů z hor slyšet rouhavé klení a láteření, vzteklé nadávání, rachot a hromové dunění, jako by země měla vyjít ze svých spár. – Potom bylo zase ticho jako v hrobě. – Když matička vyšla zvědavě ven, neviděla žádný most, ale nahoře na vrcholu ležela spousta velkých kamenů, které tam žádný člověk dosud neviděl. Ty balvany tam na údolní vyvýšenině nechal ležet čert – a to je **„Buková hora“**. [42]

V Čertově zahradě

Vyprávěla manželka hajného Simona z Chlumce, předal Josef Bugent

V Širém křoví u Varvařova je místo úplně poseté rozpadlými kameny. Toto místo se také nazývá Čertův hřbitov. Lidé vypravují, že se tam mezi 12 a 1 hodinou polední nekonají žádné práce a nemůže tam žádný povoz. Je tam také divoký myslivec a byly odtamtud slyšet divoké hony. Na Čertově hřbitově není bezpečno.

Jeden **sedlák z Nedvězí**, jménem Seiche, tam před mnoha lety chtěl nakládat kameny, a sice zrovna mezi 12 a 1 hodinou. Přes všechnu námahu, přes všechnu dřinu nebyl vůz plný. Dokonce, když chtěl odjet, byl prázdný.

Jeden povozník jednou v blízkosti Čertova hřbitova naložil kamení. Na cestě zpátky musel jet přes to vykřičené místo. Když tudy jel, bylo právě poledne. Naráz zůstali koně stát a přes všechno pobízení a láteření a přes všechno bití se nehnuli z místa. Cesta vedla dolů, ne nahoru. Když hodiny ukázaly jednu, koně táhli a jeli bez námahy dál. [42]

Čertův vrch

Jihozápadně od Řípu blíže vsi Vražkova se vypíná homolovitý vrch čedičového útvaru, nazvaný od lidu **Čertův vrch**. V poměru **k Řípu** je zcela nepatrný: vystupuje znenáhla z úžlabiny, kudy se vine **Hracholuský potok**, a jeho stráně jsou proměněny v role a sady. Jako je známý každému Čechu **Říp**, tak je každému **Podřipanu i Čertův vrch**, a sice z následující pověsti.

Za pradávných časů, kdy na zemi ještě málo vrchů bylo, vsadil se svatý Jiří s čertem, kdo z nich dříve nanese větší vrch. Vítěz směl s přemoženým pak dle vůle nakládat. Ujednáno, vykonáno. Určil se den, kdy se mělo počít a kdy skončit. Oba soupeři se namáhali, jak mohli. Pro zabránění podvodu se určila i místa, odkud měli brát kámen.

Svatý šel na západ, ďábel na sever. První bral veliké balvany čedičové a nosil je na místo, kde nyní strmí **Říp**. Čert bral též čedič poblíže světce a vozil si ho. Na takovou šalbu se svatí v nebi nemohli dívat, i šli k Pánu Bohu, aby tomu odpomohl. Ihned rozkázal Pán Bůh, aby všechny vody z Čech tekly tamtudy, kudy vozí čert ty balvany. Ten soptěl vztekem, když viděl, že se musí brát skrze spousty vod, kdežto svatý Jiří přecházel jen malou říčku. Aby se stále nadarmo nezdržoval, chtěl si [čert] vystavět most. Avšak nadarmo, neboť voda mu ho vždycky strhla jako hříčku, a milý čert nenavezl nic více, než co měl.

Zatím se však svatý Jiří tužil, aby dokázal, že Bůh je silnější než ďábel, i nanesl, ač daleko musel chodit, mohutný vrch Říp. Čert prohrál. Svatý Jiří jakožto vítěz mu rozkázal, aby tu událost sám rozhlásil lidu, a tím se zachovala v pověsti o Čertovu vrchu až na naše časy. [43]

[42] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 68–71.
[43] DVOŘÁK, Karel. *Pohádky a pověsti našeho lidu: z národopisných sběrů akademického spolku Slavia.* Praha: Odeon, 1984, s. 287.

Panenský skok nad Labem

Na levém břehu Labe leží **hrad Vrabinec** (Sperlingstein) a nedaleko odtud ční vzhůru mocná skála, spadající strmě **do Labe**. To je **Dívčí skok**.

Za starodávna, když byl **Vrabinec** ještě pevným hradem, tam žil bohabojný rytíř se ženou a dětmi, třemi roztomilými sladkými děvčaty, dobře vychovanými v křesťanské mravopočestnosti a dvorských mravech.

Dívky byly každým dnem krásnější, ale dobrá matka byla nemocná, tak nemocná, že ani moudrá žena, která znala v lesích ukryté léčivé byliny, jí již nemohla pomoci. A když ležela na smrtelné posteli, pokynula manželovi a dětem k sobě, obrátila na svého chotě prosebně modré německé oči, vzala jeho rytířskou pravici do své chladnoucí ruky a řekla: *„Milý muži, věz, že já vás nyní musím opustit. Milý Pán Bůh tomu tak chce. Prosím vás, nikdy neopouštěj naše tři děvčata! Slib mi to, abych mohla v klidu zemřít.“*

Sperlingsteiner se slzícíma očima řekl: *„Věř, nejmilejší ženo, to Pán Bůh nepřipustí, abych musel od nich odejít. Takto prohlašuji svou přísahu: „Jak dlouho budu mít jen jedno oko v hlavě, tak naše děti neopustím.“* Jednu dívku po druhé objal a přitiskl je na své otcovské srdce.

Umírající se zaradovala a řekla: *„Žijte blaze pospolu, v nebi se opět shledáme.“* Potom zesnula.

Zbožný rytíř držel své slovo. Své dcery střežil a neopominul ani jejich vzdělání.

Konečně dívky rozkvetly v divukrásné mladé ženy jako tři růže, a brzy se pověst o jejich kráse a půvabu roznesla po celé zemi a mnohé mládenecké srdce toužilo, aby mohlo ty roztomilé slečny poznat.

Vrabinec byl brzy touhou mnoha rytířů a mládenců. Nahoru na hrad táhlo množství pěvců se svými houslemi a harfami, kde velebili krásu slečen písněmi i slovy.

Sjížděli se i někteří putující rytíři a ti byli přešťastní, když mohli kráskám jen jednou pohledět do tváří, a byli z toho nemocní láskou. Starý Sperlingsteiner si ale počestnosti svých dcer velmi vážil a tak si musel dotěrné hosty držet od těla.

Jeden jezdec také řekl: *„Sperlingsteiner si myslí hodně vysoko a kolem slečen mohou být jen královští princové.“*

Nejvíce se vytahovala tři Vartemberská hrabátka. Ti žili na svých zámcích v přebytku a hýření a byli známí svými špatnými mravy. Všichni tři najednou se o tři slečny **z Vrabince** ucházeli. Ale Sperlingsteiner se kvůli těm námluvám tak rozhořčil, že ve vzteku řekl: *„Jak dlouho poteče voda **v širokém korytu Labe** a **Vrabinec** bude stát na pevném základu, jak dlouho se Praha nepropadne a **Ústí** nepotopí, tak dlouho ti prostopášníci zde nebudou mít naději.“* –

Otevřel dveře a ti tři Vartemberští mladíci, s obličeji rudými jako rak, opustili hrad.

V jejich žilách vřela krev a jejich hlavy doutnaly pomstychtivostí.

Když opět stáli venku před hradní bránou, otočili se s pohrdáním ve tvářích ke hradu, zvedli pěsti a zvolali: *„To vám připomeneme, Sperlinsteinere!“* A jeli domů **na hrad Střekov**, který také patřil do majetku jejich otce.

Pomstychtivost jim ale ani tam nedopřála klid. Dali hlavy dohromady, k poradě přitáhli dokonce i čerta, jak by Sperligsteinerovi vytřeli zrak a dívky dostali do své moci.

Vždy ochotný čert přišel, poslouchal, usmál se a řekl: *„Není nic lehčího! Ale za svou radu a pomoc požaduji také svůj díl. Časy jsou zlé. Když mi to zajistíte podpisem krví, tak je ta záležitost uzavřená.“*

Domluveno, uděláno.

Dali do zástavy čertovi své duše, čert byl spokojen a řekl: *„Poslyšte, až zítra večerní slunce zezlátne, obléknete si poutnický oděv, stáhnete si kapuce přes hlavy a půjdete **k Vrabinci**. Zaklepáte, a to bych nebyl čert, aby vás nevpustili. Tam budete hovořit následovně: Přicházíme ze svaté země a přinášíme růži z Jericha a vodu z Jordánu. Budete přijati jako tři svatí králové. Na to se spolehněte! Ale říkám vám: Dříve než kohout zakokrhá, vplížíte se na dvůr a to hnízdo podpálíte. Já budu ve vaší blízkosti.“*

Tak byl čert lstivý.

Když přišel večer, učinili ti zlosyni podle jeho příkazu, přitáhli ke hradu jako mniši, prosili o vstup a vychloubali se svými svátostmi. Bylo jim bezelstně otevřeno a obdrželi dobrý poselský chléb. Potom si museli sednout k tabuli a vypravovat. Čert je ponoukal a tak vyprávěli tolik podivuhodností ze země zaslíbené, že se sám oklamaný Sperlingsteiner, ani jeho tři dcery nemohli nabažit poslouchání.

Když se již opravdu cítili unavení, bylo jim nabídnuto přenocování.

Jeden řekl, že učinil příslib, že jaktěživ nebude spát v péřové posteli, nýbrž vždy jen pod širým nebem. Dnes chce jen v klidu ležet na otepi slámy, a sice pod hradní lípou, k libosti Pána Boha.

Nic zlého netušíc, hradní pán mu vyhověl a jeden čeledín mu přichystal slaměné lože. Přitom kroutil hlavou a pro sebe řekl: *„Co to ten kutnu nosící má za zvláštní přání?“*

„Dobrou noc, mnichu,“ řekl nahlas, *„dej pozor, ať ti špačkové z té lípy, kde mají své hnízdo, něco nepustí dolů na obličej.“* Ať už je pryč, mručel si mnich: *„Ty hlupáku! Ty mně chceš říkat, jak se mám chovat?“* Potom si lehl na slámu a dělal, jako by spal. Oči ale nezavřel a nic si toužebněji nepřál, než aby přišel čert a oznámil mu čas. Hned potom, když všichni v hradu leželi v hlubokém spánku, čert rychle k mnichovi přistoupil, strčil do něj a tiše řekl: *„Vstávej, už je čas. Tady máš pochodeň.“*

Mnich vstal, šel k slaměné střeše průchodu, a zažehnutou pochodní jí zapálil. Když hořela, vhodil pochodeň do slámy a brzy červené plameny šlehaly přes střechu. Vhodný závan vzduchu nesl žár vysoko nahoru a brzy stál celý hrad v jasném plameni.

Čert supěl s posměšným smíchem **kolem Vrabince** a z údolí se s divokým křikem nahoru k hořícímu hradu tlačily houfy vojska. Poutníci z hlav shodili kapuce a volali: *„Přišla hodina pomsty! Sperlingsteinare, zúčtujme, vyveď své dcery ven, patří nám.“* Všude byla revolta. Hradní pán ihned uháněl do světnice svých dcer a volal: *„Ve jménu Božím, pojďte milé děti, uprchneme dolů **do údolí Labe** podzemní chodbou! Bez Jeho vůle nám na hlavě nebude zkřiven ani vlas! Pojďte, rychle!“* A vedl třesoucí se dívky po mnoha schodech dolů, hlouběji, stále hlouběji a nakonec ještě pokračovali dobrý kus cesty.

Potom jim do rozpálených tváří zavanul čerstvý, volný noční vzduch. Otec řekl: *„Jsme volní, Pán Bůh nás opět ochránil.“*

Sotva ale skončil, k jejich uším dolehl pustý křik, proti nim se hnali tři jezdci: Vartemberkovi mladíci.

„Prchněte, spěchejte děti,“ zvolal pln strachu Sperlingsteiner, *„Zachraňte se! Já s nimi budu bojovat na život a na smrt. Žijte blaze! Utíkejte, utíkejte. prchejte!“*

Potom se odehrál nerovný boj. Tři proti jednomu. Sperlingsteiner byl brzy přemožen a pod údery raubířů padl v krvi k zemi.

Kde ale byly dívky?

Boží anděl je doprovodil **na Dívčí kámen**. Nepřátelé je pronásledovali také tam. Sklíčené měli volbu: Buď se vzdají, nebo smrt ve vlnách v hloubi pod nimi se nacházejícího **šumícího Labe**. Již se v jejich blízkosti ozýval dusot kopyt koní jejich pronásledovatelů. Již rozeznávaly hrubá slova jednotlivých hlasů mladíků a pekelný smích. Tu poklekly, ve vřelé sesterské lásce se spolu objaly, své duše poručily milému Pánu Bohu, naráz skočily a pak se to stalo.

Raubíři po nich ještě sáhli, ale sáhli jen do prázdného vzduchu. A ty dívky? Jak skončily?

Labské vlny vyskočily naráz výše, dívky pozvedly, odnesly je na písek ostrova a ony tam zdravé poklekly, přislíbily se Pánu Bohu a od té chvíle mu navždy sloužit. Konaly skutky lásky k bližnímu a milosrdenství. Odešly do kláštera do Prahy a zemřely jako letité oblíbené služebnice boží.

Na Dívčím kameni, který tak pěkně zdobí **Labe**, jako Loreleinina skála na Rýnu, dnes stojí pro upomínku na jejich zázračnou záchranu tři kříže a strmý skalní svah dostal jméno **Dívčí skok**, a říká se mu tak ještě dnes.

Ty tři pronásledovatele ale také dostihl jejich osud. Často a často se vrhali loupit a plundrovat do Lužice, až se ucho džbánku utrhlo a byli zajati. Jeden byl rozčtvrcen, druhý byl sťat a třetí visel na šibenici.

To bylo odpykání hříchů. A čert jásal: *„Na mém účtu ale přece ještě přibylo.“* [44]

Hugo Simberg, Ubohý čert se svými dvojčaty, 1898 (commons.wikimedia.org)

[44] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 172–177.

Divoženka

(Nurus divus)

Martin Schongauer, Divoženka, detail, asi 1485 (commons.wikimedia.org)

Původ

Lidé nazývají divoženky také jako divé ženy, bosorky nebo věštice. Jedná se pravděpodobně o zdivočelé lesní panny, které se o sebe přestaly starat. Mezi divoženky patří i jezinky, které jsou však bytosti zlé a úplně zpustlé a šeredné. Jezinky jsou velmi agresivní a hněvivé. Rády chytají malé děti, které vykrmují, aby je pak mohly sníst. I dospělý se před nimi musí mít na pozoru, protože koho chytnou, tomu vyloupou oči. Žijí ve velmi hlubokých nepřístupných lesích. Účinná pomoc proti jezinkám je kočka domácí, té se bojí. Kdo ji má doma, k tomu jezinky nepřijdou.

Jezinky i divoženky jsou zvláštním druhem víl. Společná je jim vášeň pro tanec a spojení s přírodními silami. Stejně jako lesní panny každý večer tancují a z jejich tance vznikají bouře. Divoženky znají tajemství a léčivou moc rostlin a umí předpovídat počasí. Dokážou se stát neviditelnými.

Popis

Divoženky žijí ve skupinách v hlubokých lesích, kde si budují rozsáhlé podzemní skrýše. Domácnost mají zařízenou podobně jako lidé. Živí se ulovenou zvěří, rybami a plody lesa. Velmi rády mají bílý chléb, který si samy pečou. Mouku získávají od lidí výměnou za léčivé bylinky a koření.

Tělo mají chlupaté a na hlavě hrubé černé vlasy. V obličeji jsou výrazné jejich hluboko zapadlé svítící oči, široká ústa, zploštělý nos a velké zuby. Podivná je na divoženkách jejich chůze, protože mají paty dopředu. Jsou schopny se dorozumět s lidmi slovy, ale používají je nesrozumitelně pozpátku. Z nejasného důvodu nosí v rukou tlusté hole. Jejich oblečení je nedbalé, nečisté, složené z krátké zelené sukně, živůtku a šátku z režného plátna. Některé divoženky nosí oblečení jen z kousků zvířecích kůží.

Nebezpečná je touha divoženek po lidských novorozencích. Na rozdíl od jezinek je nechtějí sníst, ale chtějí je vlastnit. Jejich děti jsou šeredné, vrásčité, chlupaté a opravdu k neutišení. Pokud dojde k záměně, neshodují se pověsti v tom, jak správně zareagovat. Podle některých je dobré se vzorně starat o podvržené dítě a vyčkat, až si pro něj matka-divoženka přijde a vrátí ukradené dítě. Podle jiných je naopak potřeba nevšímat si podvržence a matka-divoženka se pro něj po čase vrátí, protože pro něj chce jen to nejlepší.

Strach z příchodu divoženek je hluboce zakořeněn v lidových pověstech. Zahnat je měly bylinky rozvěšené po domě rodičky, například stroužek česneku, máta, pelyněk, libeček lékařský nebo chléb s bílou kůrkou. Největší kouzelnou moc mají divoženky o svatojanské noci.

Obrázek z hrací karty z 15. století (commons.wikimedia.org)

Toho času, kdy ještě nestála **na Božím vrchu** kaple, pásla na svahu kopce jedna dívka krávy. Náhle se před ní zjevila malá šedozelená divoženka a přátelsky ji prosila, zda by ji pořádně neučesala. K tomu dostala pasačka bílý hřeben vykládaný slonovinou, který zacuchané a rozčepýřené vlasy měnil v krásně se lesknoucí prameny. Nakonec divoženka dívce poděkovala a hodila jí za odměnu do zástěry listí. Ale dívka si toho ani pořádně nevšimla, neboť si zvědavě prohlížela nový hřeben, na němž byly vyřezány různé figurky. Odbilo klekání a pasačka si strčila hřeben do vlasů, setřásla darované listí ze zástěry a hbitě vykročila k domovu. Svolala své krávy: *„Stračeno! Malino! Trpko!“* a vedla stádo pomalu domů. Když procházela branou do dvora, stála tam selka a uviděla, jak se dívce na zástěře něco blyští. Hbitě k pasačce přiskočila a zvedla jí ze zástěry těžký zlatý lístek. Dívka překotně vyprávěla, co se jí stalo, a rychle pospíchala zpět **k Božímu vrchu**, aby sebrala zbylé odhozené listí. Nenašla však bohužel nic. Ale i ten jediný lístek jí a jejím potomkům přinesl štěstí a hřeben je prý dodnes uchováván jako vzácnost v jedné verneřické rodině. [45]

Lesní žínky

Lesní žínky někdy v noci vycházejí z lesa a hledají domy, v nichž leží šestinedělka. Zastihnou-li nově narozené dítě bez dozoru, vymění je a na jeho místo položí svoje. Takové děti pak mají velkou hlavu, zůstávají malé a nenaučí se mluvit. Proto se ještě dnes **v okolí Bystřice** věší nad postýlku novorozeněte plachta, aby je zakryla a lesní žínka se k němu nedostala. Šestinedělka se také neodvažuje vyjít z pokoje, v němž leží novorozeně, dokud se jí nedostane požehnání v kostele.

(H. Ph. Cand. Ruschko z Člunku) [46]

Ukradené děti

Na jednom osamělém zámku žili bohatý pán se ženou. Měli dvě děti, které ještě neuměly běhat. Jednou během žní, když rodiče nebyli doma a ostatní obyvatelé zámku pracovali na polích, zaslechla chůva ze dvora krásnou hudbu. Položila děti na stůl a celá zvědavá vyběhla na nádvoří, aby se podívala, co se tam děje. V té chvíli se otevřelo okno a do pokoje vlétly dvě divoženky. Každá uchopila jedno dítě a v tom okamžiku hudba na dvoře utichla. Když se opatrovnice vrátila, spatřila otevřené okno a po dětech jako by se slehla zem, hned věděla, že je unesly divoženky a celá zoufalá vyběhla ze zámku. Tam potkala ostatní čeleď, kterou zahnala z pole prudká bouřka. Divoženky totiž z radosti nad dvěma krásnými dětmi, které se jim podařilo uloupit, roztančily celé povětří. Když chůva všem vylíčila, co se stalo, polekali se tak, že ze strachu před panstvem rozutíkali do všech stran. Chůva si našla práci u pastýře na vzdáleném místě; rodiče, kteří při svém návratu našli zámek prázdný, se však záhy utrápili starostmi a žalem.

Děti zatím vyrůstaly v temné jeskyni, kterou v podzemí obývaly divé ženy. Pokud ji občas opustily, zůstávala u dětí stařena, matka divoženek. Když bylo dětem sedm let, pořádal se v lese hon právě v den, kdy divoženky pekly chleba. Jeho vůně pronikla na povrch a lovci, kteří ji ucítili, to ohlásili knížeti. Ten nechal na místě kopat, ale jeho lidé nevyhloubili dost velkou jámu a nakonec od další práce upustili. Přesto na tom místě vznikla velká díra, kterou do podzemí pronikalo sluneční světlo. Divoženky si ničeho nevšimly a vylétaly jako obvykle za lupem. Jednoho dne děti své slepé strážkyni utekly a prozkoumávaly podzemní chodby. Když dorazily k prosvětlenému otvoru, myslely, že je to lampa, a natáhly se po ní. Sáhly ale do zeminy, a tak začaly hrabat, až uvolnily velký otvor. Vylezly ven a za velkého údivu nad podivnými věcmi všude kolem došly nakonec na louku, kde jejich bývalá opatrovnice pásla dobytek. Ta je brzy podle mateřských znamínek poznala a celá rozradostněná se s nimi vydala na zámek, kde bydleli jejich rodiče. Tam však našla všechno pusté a rozvrácené. Protože mezitím nastal večer, musela s dětmi v zámku přespat. V noci se však objevily rozlícené divoženky, které zjistily, že děti jsou pryč, roztrhaly děvče na kusy a děti zase vzaly s sebou. Od té doby už je nikdo nikdy neviděl ani o nich neslyšel.

(Vernaleken, Mýty a obyčeje, s. 249) [46]

---

[45] FRIDRICH, Radek. *Modroret: z pověstí Děčínska.* Děčín: Amici Decini, 2008, s. 152. ISBN 978-80-254-3283-9.
[46] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 96–97. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

Žínka z hlubokých lesů

Žije v nejhlubším lese a ukáže se jen jednou za sto let. Jedna stará žena **(z Varnsdorfu)** ji prý kdysi viděla a vyprávěla toto: Když jsem byla ještě mladé čiperné děvče, vodívala jsem často na pastvu farářovy krávy. Pastviště bylo až daleko od vsi v lese. Jednou jsem tak seděla úplně sama na louce, jen krávy se pásly poblíž. V ruce jsem měla vřeteno a zahloubaná do myšlenek jsem předla. Vtom něco zaharašilo v listí, přede mnou stála najednou stařena a její pohled mě nemálo vyděsil. Byla jsem přesvědčená, že je to žínka z hlubokých lesů; vypadala totiž zrovna tak, jak mi ji popsala babička.

Byla to hrozně stará a shrbená matička. Dlouhé, jako sníh bílé vlasy jí splývaly v divokých pletencích s hlavy. V ruce držela sukovitou hůl. Zástěru měla vyhrnutou, jako by v ní něco nesla, a nohy měla porostlé mechem.

Kývla na mě a zeptala se: Děvenko, chceš mi učesat vlasy? – Přešla mě hrůza; ale přece jsem sebrala odvahu a pustila se do rozčesávání. Ale matička měla hlavu studenou jako led a také mé ruce za chvilku úplně ztuhly. Roztřásla jsem se, musela se posadit a řekla jsem: Už nemůžu. Matička ke mně přistoupila, vytřásla mi ze zástěry do klína něco listí, pak se otočila, vrávoravým krokem se vydala k lesu a za chvíli po ní nebylo ani vidu ani slechu.

Vyskočila jsem, zahodila povadlé listí, sehnala krávy dohromady a pospíchala s nimi ke vsi. Celá udýchaná a roztřesená jsem dorazila k farnímu dvoru a zavedla je do stáje. Když jsem jim chtěla dát napít, musela jsem si přitáhnout zástěru. Povolila jsem šňůrku a – cink – něco spadlo na zem. Sehnula jsem se, zdvihla to a vidím, že je to dukát. Teď mi bylo všechno jasné. Jeden z lístků, které mi žínka darovala a z nichž jsem pak většinu zahodila, uvízl za šňůrkou a později se proměnil ve zlato. Když jsem pak faráři svůj zážitek líčila, jen kroutil hlavou a nakonec řekl: Vidíš, děvče, mohla sis snadno zadělat na štěstí! – Už nikdy jsem pak lesní žínku neviděla.

Lidé v severních Čechách okolo Varnsdorfu na existenci žínky z hlubokého lesa pevně věří. Když na jaře a na podzim stoupají z hor cáry mlhy, když „les kouří“, říkávají: To lesní žínka vaří! Cáry mlhy považují za kouř z její plotny.

Když se v dubnu blíží přeháňky s kroupami a drobounký déšť zakrývá špičky hor, volají: Vidíte, lesní žínka se vydala do hor!

(Vernaleken, Mýty a obyčeje, s. 242) [47]

[47] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 100–101. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

Křovinová žínka (Buschweibl)

Vyprávění od Hanni Eberlové (Heinrich Lipser)

Na vrchu Rovný byla jeskyně a v ní žila žena, o které se říkalo že je lesní žínka. Stále zůstávala v lese a znala čarovat. Také uměla plivat oheň.

O této křovinové žínce, nazývané též Buschkate nebo Buschkarline, se také povídá, že se vyskytovala **na Tuchomyšlské straně naproti Koštovu**, tam kde se nacházelo více prohlubní, v nichž nalézala dešťovou vodu a kde je stále mokro a vlhko. *„Děti“*, říkalo se, *„tam nechoďte! Křovinová žínka sice bydlí pod zemí a není na denním světle vidět, ale když vás uslyší, vyjde ven, nechce být vyrušovaná! Žínka vás vezme s sebou dolů do úkrytu a již vás nikdy nepustí ven!“* –

Navečer, když je opravdu tma, přichází křovinová žínka také do vesnice, nahlíží okny do světnic, kouká a poslouchá, zda jsou děti hodné a pilné. Nezbedníky Buschkate bere s sebou a nikdo je již nikdy neuvidí.

V době dešťů je vidět z místa, kde Buschkarline žije, někdy stoupat mlhu, a vypadá to, jako by někdo zapaloval oheň. Tu lidé míní, že je doma a vaří kávu. Když to žínka dělá, je to ale známka, že se zlobí. Potom se také říká: *„Ta ještě mnoho pracuje a vaří nám ještě mnoho deště!“* [48]

[48] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 33–34.

Divý muž

(Ceryornis spartoi)

Původ

Conrad Meyer, Divý muž, 1649 (commons.wikimedia.org)

Mužským protějškem divoženky je divý muž, nadpřirozená bytost podobná hejkalovi, která je známa také jako lesní muž. Původ divého muže je zřejmě lidský a k proměně dochází prokletím. Jsou známy případy, kdy se divým mužem stal člověk, který nejednal čestně a byl tedy proklet tímto strašlivým údělem.

Divý muž žije ve skalních slujích nebo v dutinách stromů uprostřed hlubokých lesů, protože chce mít klid od lidí. Trestá ty, kteří narušují klid lesa, anebo jej ničí. Sám pro zábavu dělá v lese nepořádek, hluk a honí zvěř. Nepronásleduje houbaře, ale dřevorubce a myslivce bedlivě sleduje. Povaha divého muže je násilnická, zuřivá a prohnaná, nedá se od něj tedy čekat žádná pomoc nebo laskavost. Je lepší se mu vyhnout.

Někdy se z dlouhé chvíle promění v bludný kořen a nešťastné pocestné zavede do záhuby. Také se umí stát neviditelným a číhat na svou kořist, kterou pak vláčí lesem a odnese do bažin. Obzvlášť má spadeno na mladé krásné dívky, které chce unést do svého doupěte a nikdy již nepustit zpět.

Popis

Divý muž má statné a obrovité chlupaté tělo porostlé mechem. Rozcuchané černé nebo rudé vlasy mu divoce vlají kolem hlavy a obličej má zcela zarostlý. Na hlavě má věnec z lesních květů nebo z kapradí. V ruce jako zbraň nosí sukovitou hůl, jež někdy bývá ovinutá hady. Velmi rychle a neslyšně se pohybuje po lese, který důvěrně zná. Často mu dělá doprovod jiná nadpřirozená bytost, například černý pes.

Obvykle chodí nahý nebo jen lehce zahalený do kousků zvířecí kůže. Živí se syrovým masem lesních zvířat nebo plody lesa. Divý muž je nesmrtelný a nestárne.

Hans Guldenmund, Hans Leonhard Schäufelein, Divý muž a divoženka, 1545 (commons.wikimedia.org)

Divoký muž

Divoký muž má **v regionu severních Čech** dlouhou tradici. Největší úlohu měl při masopustních zábavách a školních svátcích. Tehdy bývalo zvykem, že školní děti poskakovaly kolem zakukleného spolužáka a snažily se, aby z jeho vesty, klobouku, kalhot nebo saka utrhly co nejrychleji a co nejvíce cukrovinek a koláčků, které tam byly zavěšeny. Známost této postavy byla taková, že mnoho hostinců neslo dokonce název „U divokého muže“. O vzniku této tradice vypráví následující pověst, která je téměř 600 let stará.

V prastarých časech, ještě před husitskými válkami, bydlel **na hradě Tolštýn** rytíř, který pocházel ze známého rodu Berků z Dubé, erbu ostrve. Ten měl ve svých službách velmi zlého zbrojnoše, který pocházel ze Saska a jmenoval se Knaut. Rytířově manželce zase sloužila jako komorná velmi hezká a milá dívka jménem Ludmila. Dívka se Knautovi velmi líbila, a proto jí nadbíhal, kde a jak mohl, a drzým způsobem ji obtěžoval. Když ale dívka všechny jeho návrhy odmítla, rozhodl se zbrojnoš, že se jí pomstí. Ukradl proto hradní paní vzácný náhrdelník a ukryl jej v pokoji komorné. Jenom šťastnou shodou okolností unikla Ludmila hrozícímu vězení. Podařilo se jí totiž utéci z hradu těsně předtím, než oklamaná paní vydala rozkaz k jejímu zatčení. Dlouhé hodiny a dny bloudila nešťastná dívka v okolních pralesích, až ji nakonec unavenou a hladovou nalezli **dřevorubci ze Šluknova**, kteří jí u sebe zajistili i ubytování. **Ve Šluknově** byla Ludmila velmi brzy oblíbená nejen pro svoji krásu, ale i pro svoji příjemnou a milou povahu. Netrvalo dlouho a vdala se za mladého měšťanského synka, s kterým žila několik let velmi šťastně, zvláště potom, co se jim narodil zdravý syn.

Mezitím se krajem začala šířit podivná pověst o zlém duchu, který byl jedněmi popisován jako divý muž, jinými jako netvor a ostatními dokonce jako ďábel. Začal údajně řádit v krajině dnešního Holandska, pak se přesunul do Německa a nakonec až do dnešního Saska a k českým hranicím. Řádění tohoto netvora nebyl ušetřen mladý ani starý, všichni byli bezdůvodně zavražděni. Došlo to tak daleko, že jediný den byly na cestě mezi Budyšínem a Novým Městem nalezeny mrtvoly čtyř dětí a tří dospělých. Není divu, že v krajině zavládl strach a zděšení.

Náhodou se stalo, že v té době byl Ludmilin manžel na krátké obchodní cestě. Malý synáček se rozhodl, že otce překvapí a půjde mu naproti. Radostně poskakoval po cestě, ale pak z ní sešel a zabloudil v lese. Když se otec vrátil domů a dítě doma nebylo, zděšeni a plni strachu vyběhli oba rodiče svého synáčka hledat. Když došli až do lesa, tu ke své hrůze zpozorovali pověstného divocha, jak právě chtěl jejich dítě roztříštit o strom. Ve smrtelném strachu se otec i matka vyřítili na divokého muže a s námahou mu vyrvali ohrožené dítě. Těžko by se jim to ale povedlo bez pomoci několika dřevorubců, kteří slyšeli křik a vyběhli z lesa s napřaženými sekyrkami. Divochovi se podařilo uprchnout do houští, ale Ludmila v něm poznala svého smrtelného nepřítele Knauta, který musel po zde zmiňovaném nezdařeném pokusu o loupež náhrdelníku, poté, co se vyjasnilo, jak to všechno bylo, **z hradu Tolštýn** také uprchnout. Od té doby řádil jako divoch a mstil se tak všem lidem. Za jeho dopadení a přemožení byla vypsána velká odměna, ale nikomu se to zatím nepodařilo.

Tu se stalo, že rytíř z rodu Berků z Dubé se zúčastnil i se svou družinou **jedné slavnosti ve Šluknově**. Zatím co byli lidé shromážděni v dobré náladě ve městě a veselili se, přiběhl najednou vystrašený poutník a bledý děsem oznamoval, že v blízkém lese viděl divocha. Měšťané a pacholci bezodkladně vytvořili pod rytířovým vedením družinu pronásledovatelů a vytáhli z města k lesu. Brzy zpozorovali bytost strašlivého vzezření s dlouhými rozcuchanými vlasy a vousy, napolo nahého, oble-

čeného pouze do kusu surové kožešiny. Divoký muž svíral v pravé ruce velký dubový kyj. Pronásledovatelé vytvořili kruh a uspořádali řádný hon. Divoký muž byl postupně vytlačen z lesa až **do Šluknova**, kde byl, jak ujišťuje pověst, jedním z jeho pronásledovatelů proklán mečem.

Velká byla radost měšťanstva a okolního lidu, osvobozeného z hrozného strachu o své životy. Na trvalou památku této události bylo **majitelem šluknovského panství** uděleno měšťanům právo pořádat čas od času honbu na divokého muže. Tento zvyk, který v sobě skrývá dějinné jádro, přežil dlouhou dobu. Když přišel čas, shromáždili se staří i mladí a honili divokého muže před městem i uvnitř, aby ho potom za hlasitého a radostného pokřiku v městské ulici „usmrtili". Samozřejmě, že divokého muže hrál vybraný zakuklený mládenec, který si nesl s sebou vak naplněný zvířecí krví, který byl pronásledovateli nemilosrdně propíchnut, aby krvavé vítězství bylo očividné.

V různých dobách se osvícenci pokusili tento zvyk potlačit a vymýtit.

Takový pokus byl proveden například v roce 1786. V této době se vysvětlovalo, zejména školním dětem, že honba na divokého muže je „pověrčivé, nepatřičné pobíhání ulicemi", a tehdejšímu učiteli Peteru Franzovi Müllerovi se podařilo uspořádat místo honby střeleckou slavnost, která se konala 22. července za účasti 150 žáků.

Přesto se tento zvyk nepodařilo úplně vymýtit, jak ukazuje následující popis o honu na divokého muže o masopustě roku 1883. To se 6. února shromáždila **v novém Střeleckém domě ve Šluknově** maskovaná společnost. Bylo přítomno 117 osob, z toho 52 jezdců a ostatní jako pěší masky. **Od Střeleckého domu** se vydal průvod za hudebního doprovodu do města, aby byl proveden starodávný hon pro obveselení tisíců přihlížejících. Průvod masek se zastavil na tržišti a jeden jezdec přečetl vzpomínku na původní pověst o Knautovi, předanou z dávné minulosti. Mezitím byl divoký muž, zahalený do ovčí kůže a spodního prádla obarveného na barvu lidské kůže, hnán šesti honci s biči hlavními i vedlejšími ulicemi města, při čemž musel, dle původních údajů, třikrát běžet přes tržiště. Zatím bylo ukončeno předčítání a k průvodu masek se přiblížil „cizí" mládenec. Na otázku, odkud přichází, se mladík nejdříve podivil nad velkým množstvím shromážděných lidí se zvláštními maskami a nakonec sdělil, že vně města viděl běžet podivného muže, který byl napolo nahý, oděný pouze do kožešin, s dlouhými černými chundelatými vlasy, které mu visely hluboko přes obličej, a s kyjem v ruce. Po tomto sdělení musel mladík prokázat svou totožnost, což učinil neobvykle velkým cestovním pasem, jehož komický text při předčítání bavil celé naslouchající publikum.

Teď ale právě přiběhl **ze Železniční ulice** na tržiště divoký muž a přes ně pokračoval dále až **do Horní Dražďanské ulice**, kde byl chycen dvěma v záloze číhajícími maskami, svalen na zem a propíchnut. Ve skutečnosti byl pochopitelně pronásledovateli propíchnut pouze měchýř se zvířecí krví, který byl schovaný pod ovčí kůží. Krev vysoko vystříkla, a tak bylo velmi živě znázorněno skolení divokého muže. „Mrtvý" pak byl vyzdvižen na vůz vystlaný slámou, který byl za doprovodu hudby a průvodu masek vezen jako v triumfu městem. Nakonec se průvod masek vrátil zpět **do Střeleckého domu**, kde se rozešel.

Na závěr je nutno konstatovat, že tato slavnost se nekonala pravidelně každý rok, spíše výjimečně, a přes různé pokusy se ji nepodařilo ani trvale rozšířit do jiných měst **v severních Čechách**. [49]

[49] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 121–125. ISBN 80-86160-53-X.

Divoký lovec

Podle pověsti se zdržoval nejvíce **ve skalním městě poblíž Tisé**. Nejčastěji byl vídán za jasných nocí, kdy ho doprovázel velký černý lovecký pes. Lidé dokonce znali skalní sluj, která sloužila jako jeho příbytek a ve které si připravoval ulovenou kořist. Vzhledem k jeho nadpřirozeným schopnostem se ho místní většinou obávali a zejména dbali na to, aby mu nezkřížili cestu.

Jednoho podzimního večera se několik děvčat **z Libouchce** scházelo na pravidelné večerní přástky. Děvčata byla mladá a rozverná, a proto je nenapadlo nic jiného než pokřikovat do lesa směrem k příbytku divokého lovce a žertovat na jeho účet. Nakonec ho ujistila, že mají také ráda zvěřinu, a vyzvala jej, aby jim přinesl kus na ochutnání. Během jejich výskání se ale z lesa ozval štěkot psa, a tak se dívky polekaně nahrnuly do chalupy, usedly ke svým kolovratům a daly se do práce.

Ovšem přitom, jak se štěkot psa přibližoval, řeč ustávala a všichni čekali, co se bude dít. Pojednou se pes ozval už na zápraží a na dveře zabušila těžká ruka. Ve světnici všichni ztuhli. Dveře se rozlétly a do místnosti vešel vysoký zachmuřený muž svérázně oblečený, s dlouhými vlasy a vousy. Přes rameno měl přehozenou mladou, právě zabitou, srnu. Blýskl tmavýma očima a hodil srnu doprostřed místnosti. Hlubokým hlasem vyzval přítomné, aby tedy ochutnali jeho úlovek, ale přitom je důrazně varoval, aby se už nikdy na něj neodvážili pokřikovat. Pak se otočil, práskl dveřmi a odešel.

Ještě dlouho se ve světnici nikdo nemohl ani hnout. Děvčatům bušila srdce až v krku, a kdyby neseděla, tak by se určitě strachy svalila. Nakonec byla ráda, že z toho tak lehce vyvázla, a bylo jim jasné, že již nikdy nebudou divokého muže pokoušet.[50]

Lesní muž

Podobným duchem jako hejkal byl i lesní muž. Říkalo se o něm, že je to prokletý vozka, který za svého života velmi škodil lidem. Ani po smrti prý neměl klid. Byl stále zlý a páchal dále nepravosti. Ve svém neutuchajícím vzteku nejenže lámal větve a vyvracel stromy z kořenů, ale i zabíjel vše, co mu přišlo do cesty.

Jeho noční hulákání bývalo velmi často slyšet **u Radenova** a každému prý nahánělo hrůzu. Nikdo se v tu dobu neodvážil vyjít z domu. Jednou se ho někdo z obce snažil napodobit, ale když se hlas z druhé strany začal přibližovat, nestačil odvážlivec strachy utíkat. Když už si myslel, že je s ním konec, uhodila **na vížce v Blatně** jedna hodina po půlnoci a bylo slyšet hlasité: *„To je tvé štěstí!“*

Lesní muž pronásledoval i **jiného radenovského občana**. Ten se spasil jen tím, že když se přiblížil ke své usedlosti, skočil oknem do jizby.

Někdy se dal lesní muž nést na ramenou i půl hodiny, až měl posměváček na zádech modřiny.[51]

---

[50] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 144–145. ISBN 80-86160-53-X.
[51] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 21.

Albrecht Dürer , Diví muži, 1499 (commons.wikimedia.org)

Domovníček

(Vir domesticus)

Skřítek (commons.wikimedia.org)

Původ

Domovníček je ochranný domácí duch a jeho původ je neznámý. Není ani jasné, jakým způsobem si vybírá domácnost, do níž se nastěhuje. Jisté je, že si vždy oblíbí jednoho člověka v rodině a toho neopustí. I kdyby přítomnost domovníčka byla pro tohoto člověka tak nepříjemná, že by se chtěl odstěhovat ze společně sdíleného domova, přesto by se ho nezbavil. Skřítek domovníček se za ním po čase opět přistěhuje. Ze svého domova k nové rodině odejde pouze po smrti vybraného člena domácnosti. Sám je obdařen nesmrtelností.

Skřítek domovníček lidem neškodí, rád žije v jejich blízkosti. V místě, kde se zabydlí, není žádné další strašidlo.

Popis

Velikostí není domovníček větší než tříleté dítě. Obvykle nosí tmavočervený pláštík, na hlavě špičatou čepici, modravé kalhoty až ke kotníkům a lakované střevíčky se stříbrnými přezkami. Někteří domácí duchové nemají žádné oblečení, pouze hadříky, které našli. Lidem se důsledně vyhýbají, a pokud jsou spatřeni, nebo dokonce obdarováni oblečením, domácnost okamžitě opustí.

Domovníček se pohybuje tiše, ale někdy pro zábavu dupe a šimráním budí spící obyvatele domácnosti. Lidi škádlí jen z čisté radosti a dobroty. Neubližuje lidem ani zvířatům. Obyčejně žije za kamny, v pokoji pod postelí nebo v šatníku.

Skřítek je čistotný a rád pomáhá lidem s úklidem. Odměnou za práci mu je ždibec z každého domácího jídla. Živí se také tím, co si kde olízne. Pokud se vám tedy doma stává, že někde chybí kousek dobroty, nejsou na vině děti, ale váš domovníček!

Richard Doyle, Skřítek a sovy, 1870 (commons.wikimedia.org)

Odměna zahání skřítky

Na ocím od Vánoc do Tří králů se v Čechách a ostatních částech Rakouska říkalo „dolní noci“. Během nich na sebe domácí duchové obzvlášť upozorňují. **U Žatce** žila měšťanská rodina, jejíž paní obvykle v tomto čase měnila služku. Když bylo nové děvče v domě první den a brzy ráno vstalo, aby mělo práce co nejdřív odbyté, zjistilo ke svému údivu, že pokoje i kuchyň už jsou čistě vytřené a veškeré nádobí i náčiní umyté, zkrátka všechno tak, jak má být. V domnění, že to už před ní provedla paní domu, divila se služka, proč tak brzy vstává, a usmyslela si, že druhého dne vstane o to dřív. Když se ale probudila paní, měla z pilného děvčete velkou radost, neboť si naopak myslela, že to byla jeho práce, a potichu si řekla, že je za to odmění. Druhý den služka vstala mnohem dřív, ale zase našla všechno uklizené jako den předtím. Ani třetího dne se jí věc neobjasnila, jak si přála. Když k ní pak byla paní domu i ten den velmi milá a laskavá a chválila ji za její píli, řekla jí konečně, že se jí velmi dotýká, když si paní dělá všechny práce sama. Ta se jí udiveně zeptala, jak to myslí, a obě se pak usnesly, že zůstanou střídavě po několik nocí vzhůru, aby záhadného pomocníka s jistotou odhalily. Hned první noc mezi dvanáctou a jednou uhlídaly dva malinké skřítky v podobě chlapce a dívky, kteří pracovali tak neuvěřitelně rychle, že zakrátko měli domácnost uklizenou. Celé udivené si ženy řekly, že si na ně počkají i další noc, a všechno se opakovalo. Skřítci se objevili, pilně pracovali, a pak šli opět po svých. Zvlášť nápadné oběma ženám bylo, že ubožátka přišla pokaždé úplně nahá. Paní se proto plna soucitu rozhodla, že jim udělá radost a připraví jim na další noc dvě hezká oblečení. Když ale skřítkové přišli a uviděli šatečky, hlasitě se rozplakali a chlapeček své družce řekl: Tak i tady nám teď dají odměnu a nebudeme tu už moct pracovat; kde zase najdeme takovou počestnou rodinu? S nářkem si sbalili dary a odešli, aniž se ještě čeho dotkli, a nikdy už se nevrátili.

(Vernaleken, Mýty a obyčeje, s. 235) [52]

Žába skřítek

V údolí podél břehů řeky Ohře staré pověsti vypravují, že každý dům má svého skřítka. Někdy je to domácí skřítek, jindy velká ropucha, která nejenže neškodí, ale nechá-li se na pokoji, často i štěstí přináší.

Jednou se zjevila dvěma dětem, které byly samy doma. Rodiče museli odejít na pole a děti si spokojeně hrály v kuchyni. Ale jenom do doby, než dostaly hlad. Hned se začaly ohlížet po něčem k jídlu, až objevily misky, kam jim matka připravila ke svačině mléko. Děti položily misky s mlékem na stůl, posadily se a chystaly se jíst. Vtom uviděly, jak z kouta světnice přiskákala velká žába. Sourozenci se nejdříve hodně lekli, ale když viděli, jak na ně žába mile hledí, odlili jí do misky také trochu mléka. Pak se všichni společně pustili do jídla. Když se ropucha nasytila, odhopkala do kouta světnice a tam zmizela. Právě v té chvíli se otevřely dveře a rodiče dětí se vrátili z pole. Oba se udiveně zahleděli na misku, z které pila žába. Byla plná zlaťáků. Od té doby se žába více neukázala. [53]

---

[52] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 143. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.
[53] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 57. ISBN 80-86160-53-X.

Ve stodole

„Ráno budeme mlátit," oznámil sedlák skřítkovi hospodáříčkovi, „*v pět hodin ráno začneme.*" A skutečně v určený čas začal veselý šestihlas cepů, který trval s malou polední přestávkou až do setmění. Když ale začal vyzvánět večerní zvon z místního kostela, řekl sedlák: „*Odložte cepy a odejděte, ať má skřítek hospodáříček klid.*" Všichni odešli, ale zanechali po sobě ve stodole nepořádek.

Když se druhý den ráno vrátili, viděli slámu svázanou do otepí, proseté zrno stálo v pytlích v nejzadnějším koutě stodoly a mlat byl čistý jako sklo. Všichni se tomu divili, jenom sedlák věděl své. „*Tak to byl skřítek hospodáříček,*" podotkl. [54]

Kožíškové od Vtelna

Statek ve Vtelně dodnes připomíná staré časy, přestože už je znovu přestavěný. Téměř každý z okolí by o tom mohl leccos vyprávět. Své neplechy tam totiž prováděl malý mužíček se svou ženuškou, a občas se tam přihodily zvláštní věci. Jednou k večeru přišel na statek trpaslík ne větší než tříleté dítě, který měl na sobě kožešinový kabátek, a tak mu začali říkat Kožíšek. Vyháněl třeba husy z maštale a prohnal je po dvoře, až nemohly popadnout dech a jen otevíraly zobáky. Když doběhly na jedno místo u sýpky, dal jim pokoj a zahnal hejno zpátky do maštale. Často sedával na voji od trakaře, aby se pohoupal. – U vjezdu na statek stálo vodní koryto, u kterého se někdy večer, většinou v neděli, zjevovala stejně malá ženuška v kožíšku a celou noc prala prádlo. Ráno oba zmizeli; jinak ale byli úplně neškodní. Když se statek přestavěl, mužíček se ženuškou navždy zmizeli. Ještě dnes žijí lidé, kteří je kdysi na statku vídávali a smáli se tomu. To všechno mám z vyprávění jednoho nádeníka a zedníka, který sloužil na statku zamlada jako pacholek.

Protože kožíškové nikdy nikomu neublížili, posadila se jednou čeleď (nejstarší, prostřední a nejmladší pacholek spolu s honákem) na míchačku píce pod dřevníkem a pokuřovala z fajfky. Mluvilo se o Kožíškovi a nejstarší pacholek řekl: Počkejte, dneska mu dám na pamětnou! Protože zjevení se zatím neukázalo, byla totiž sobota, uložili se všichni ke spánku; nejstarší, pacholek z Vysočiny, si vzal k ruce klacek a číhal u schůdků do dřevníku. Po chvíli odvážlivec zvolal: Teď dávejte pozor! A všichni se podívali tím směrem. Na voji seděl Kožíšek a houpal se. Pacholek stál s klackem nedaleko a zničehonic se po trpaslíkovi ohnal. Zjevení v ten okamžik zmizelo. Potěšen, že mužíčka shodil z voje a zahnal, ulehl starší pacholek k ostatním a usnul. Druhý den v neděli, když byli všichni doma, se pacholek opět posadil s ostatními na míchačku a pokuřoval. Zůstal pak déle, zatímco ostatní se už uložili ke spánku. Když se ráno probudili, pacholek ležel vedle míchačky, na těle samou modřinu a zvalchovaný byl až hrůza.

Jindy se vrátil domů pozdě a vrata i dveře už byly zavřené. Přeskočil zeď, ale při dopadu najednou viděl, že přistál na hřbetě psovi s ohnivýma očima. Pes ho odvezl až ke dveřím do maštale a tam se mu ztratil pod nohama. Jezdec pak onemocněl, ležel osm týdnů v posteli, na obličeji se mu udělaly žluté puchýře a všichni si říkali, že jeho konec je nedaleko.

(Gebhart, Rakouské pověsti, s. 219) [55]

---

[54] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 189. ISBN 80-86160-53-X.
[55] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 142. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

Drak

(Draco)

Hendrik Goltzius, Drak požírající Kadmovy společníky, 1588 (commons.wikimedia.org)

Původ

Součástí mnoha pohádek a pověstí po celém světě jsou odjakživa draci. Existuje pět hlavních druhů podle místa výskytu: evropský, blízkovýchodní, středovýchodní, indický a orientální. V některých částech světa jsou draci moudří a laskaví tvorové a jsou uctíváni jako bohové. Jinde jsou zase symbolem zla, ničení a chaosu. Drak je chápán také jako had prvotního hříchu, mytické stvoření z říše zla, které

bylo jednou z hlavních postav středověkých bestiářů. Víra v magickou sílu draka přetrvala hluboko do 17. století. Mnoho kabinetů kuriozit, které můžeme chápat jako první muzea, mělo ve svých sbírkách zaručeně pravý exemplář. Zvlášť silná byla víra v magické účinky dračích zubů a kostí.

V našem prostředí existuje nespočet pověstí o dracích a podle nich se zdá, že na některých místech se drakům skutečně líbilo i po několik staletí. Jsou totiž nesmrtelní, s výjimkou malé části na těle, kde je možné jim způsobit smrtelné zranění.

Owen Carter Jones, Drak, mezi 1844 a 1849 (commons.wikimedia.org)

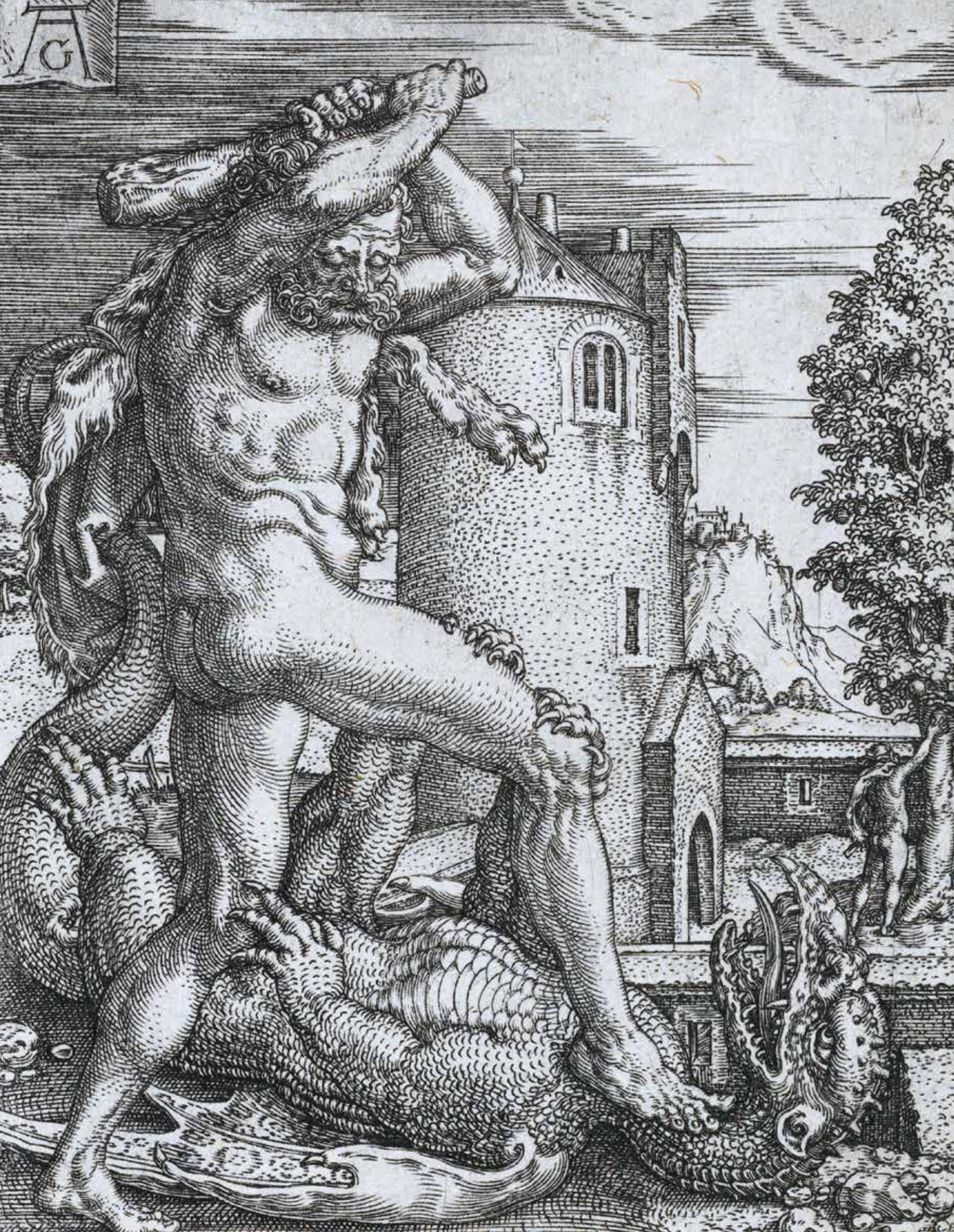

Popis

Ať už budeme na draka nahlížet jako na nejstrašnější fantastické stvoření, nebo jako na laskavou pohádkovou bytost, jedno zůstává jisté. Jedná se o tvora kolosálních rozměrů, nejspíš mužského pohlaví, který chrlí oheň a páchne sírou a z nozder mu stoupá kouř. Objeví-li se bytost podobná hadovi nebo ještěrovi, s tělem pokrytým šupinami, velkými křídly na bocích a čtyřmi tlapami, z nichž každá má čtyři drápy, jedná se určitě o draka.

Draci velmi touží po potravě v podobě princezen nebo urozených panen, ale často se spokojí i s obyčejným člověkem, dobytkem nebo jinými živočichy. Existují i vícehlavé saně, jež se princeznami neživí. Dračí úmysly nejsou většinou dobré, i kdyby byly, drak budí hrůzu a strach už jen svým vzhledem. Za svůj úkryt si nejčastěji vybírá divoké hory, skalní rozsedliny, propasti, opuštěné hrady nebo jeskyně, ale vždy blízko vody.

Draci jsou vysoce inteligentní stvůry, a dokonce často mluví lidskou řečí. Někteří měli za úkol hlídat ukryté poklady a pro jejich získání se musel člověk s drakem utkat v nelítostném souboji na život a na smrt. Pokud někdo draka zkrotí nebo mu pomůže, drak mu je po celý život zavázán bezmeznou loajalitou a projevuje nevídanou laskavost. V soubojích je naprosto nemilosrdný, ale může být přemožen, pokud se mu přes hlavu přehodí posvěcený provaz nebo se pronesou správné kouzelné formule. Nejjistější je ovšem pouze síla a lest.

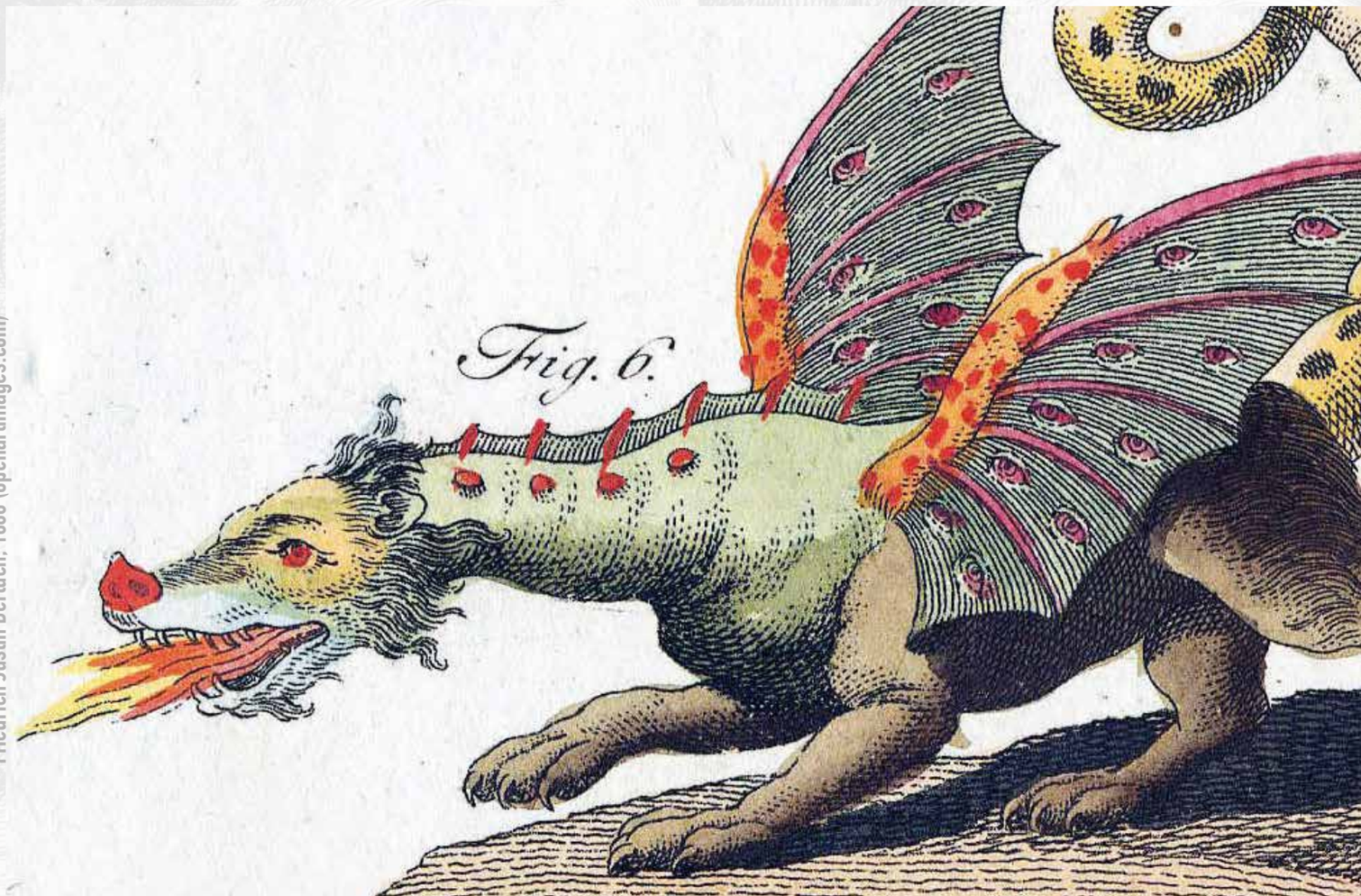

Heinrich Aldegrever, Herkules zabíjí draka, 1550 (commons.wikimedia.org)

Friedrich Justin Bertuch, 1806 (openartimages.com)

Poklad ve zřícenině Rýzmburku

Tam, kde slunce v létě zapadá **mezi vrch Stropník a Loučnou**, se v lesích nacházejí **rozvaliny kdysi pevného a mocného hradu Rýzmburka.**

Význačný šlechtický rod, který zde po staletí vládl, odvozoval svůj původ od Kojaty Hrabišice, který se ještě psal docela po česku **z Oseka** a měl ve svém znaku dvoje překřížené hrábě.

Za vlády posledních Přemyslovců se rod Hrabišiců skvěl na výsluní slávy a panovnické přízně, jenže tehdy se podle ducha doby a vládnoucí módy začal Boreš, syn Slavka z Oseka, zvát Borešem z Rýzmburka.

Poddaným na panství **pánů z Oseka** a později **z Rýzmburka** tyhle šlechtické hrátky se jmény těžkou hlavu nedělaly. Trápilo je něco horšího. **Rýzmburští páni** dovolili mnichům z německého řádu cisterciáků, aby se usadili na jejich území, když je předtím vyhnal **z Kadaně** rozumný **pan Milhost z Maštova.**

Německý klášter se záhy stal metlou a postrachem celého okolí. Snad řízením osudu, spíš však nevybíravým a dravým jednáním mnichů klášter rostl, bohatl a mohutněl, zatímco kdysi slavný rod **pánů z Rýzmburka** chudl, až byl donucen své panství prodat a v 16. století docela splynul s lidem.

Hrad Rýzmburk byl už za husitských válek zcela zchátralý a pustý, kdežto klášter kvetl a blahobytněl ještě v čase našich otců, než i jeho nechvalné činnosti nadobro odzvonila naše spravedlivá společnost.

Avšak dlouho předtím, za dlouhých zimních večerů, se scházeli obyvatelé osady v podhradí u některého ze sousedů ke draní peří nebo jen na kus řeči. Za malými, dřevem a mechem obloženými okénky stříbřil hory sníh, meluzína hvízdala v komíně a z rozpálených kamen sálalo voňavé teplo. To byla doba příhodná ke vzpomínání na události dávno zašlých časů.

Často přečasto slyšeli chudáci z doškových chaloupek pod hradem, že v nejistých dobách husitských válek ukryli opatrní mniši klášterní poklad do sklepení rozpadávajícího se **Rýzmburka.** Když pak zanedlouho všichni sešli se světa násilnou smrtí, zůstal poklad vydřený z krve a mozolů poddaných zapomenut ve skrýši.

Tam prý jej musí strážit duchové **dvou rýzmburských rytířů** za trest, že řád do kraje přivolali. Duch jednoho z bratrů je zaklet ve strašlivého draka s ohnivýma očima, druhý se smí jednou za sto let zjevit poctivému člověku jako malý šedý mužík, aby nabídl klíč od pokladu výměnou za vysvobození z prokletí.

Nenašel se však dosud nikdo tak srdnatý, aby se odvážil sáhnout pro klíč do dračí tlamy. Přes horlivé ujišťování šedého mužíka o dračí mírumilovnosti dožene pohled na nestvůru s dlouhými paráty a plnou tlamou ostrých zubů na útěk i největšího opovážlivce.

Naposledy prý se se zakletými rytíři setkala právě před sto lety **žena chalupníka Sirotka z Oseka.** Žala trávu pro kozu pod skálou, na níž stával pyšný hrad, když tu se pojednou skála rozestoupila a vyšel z ní malý šedivý mužíček.

Dál bylo všechno přesně tak, jak znají **osečtí** ze zimních táček. Marně zapřísahal mužík ženu, že se nemusí ničeho obávat, zbytečně na ni drak upíral prosebný pohled ohnivých očí a podával jí klíč. Ženská strachy jektala zuby a ruku po štěstí nevztáhla. Za chvíli se drak se srdcervoucím povzdechem otočil a odešel. Zbledlý mužík zahrnul

chalupníkovu ženu výčitkami. Ta v tu chvíli nevěděla, zda je jí víc líto ztraceného pro ni zlata nebo těch dvou proklatců. Vida upřímnou lítost, mužík smířlivě zašeptal: *„Stále nám zbývá ještě jedna naděje než spoléhat jenom na odvážné. Musíme čekat, až bude zrušen klášter a rozbořen hrad a ze zdí jeho věže vyroste strom, z jehož dříví bude vyrobena kolébka pro dítě chudého řádného muže. Určitě se dočkáme,“* dodal přesvědčivě, a než na celé století zmizel ve skále, dokonce se na ženu smutně usmál.

Chudák šedivý mužík se ale přepočítal. Svět se změnil. V troskách hradu již sice opravdu vyrostly stromy, avšak pro chudé dítě z nich už nikdo v naší zemi kolébku nepostaví.

A tak dnes nezbývá zakletým rytířům zas nic jiného než znovu zkoušet století za stoletím štěstí u odvážných.[56]

O ševcově pytlačení a džbánském draku

Džbánské lesy nejsou sice příliš hluboké, ale poněvadž tu byla vždycky hojnost zvěře, staly se i rájem lovců.

Už od dob krále Václava, který sem často zajížděl s družinou na hony, je známý Václavův stůl – vyvýšená osmimetrová plošina na samém vrchu Voškové, kde král rád odpočíval. Nad Dučicemi prý zase míval psinec pro chrty, takže se místu začalo říkat Čupkov.

Míjela desetiletí i staletí a zvěře v lesích nikterak neubývalo, ani když místo luku a toulce se šípy chodívalo teď panstvo na hony s puškou. Úlovek byl stále bohatý, ať už šlo o vysokou či černou zvěř, zajíce nebo bažanty.

Věděli o tom páni, ale během doby i kmáni. Tím chci říci, že se sem z okolních vesnic táhli pytláci a pobertové, s nimiž byli samozřejmě všichni hajní na štíru.

Nejvíc pytláků pocházelo ze Hředel, a když v roce 1848 konečně v Čechách došlo k osvobození od roboty na panském, vysvětlili si „konstytuci“, jak se říkalo, právě hředelští pytláci po svém: Teď mohou pořádat hony sami stejně jako šlechta a kdekdo si pro takovou příležitost hleděl opatřit flintu či nějakou bouchačku třeba podomácku vyrobenou.

Tomuhle svérázněmu vysvětlení svobody se samozřejmě vrchnost snažila čelit, jak mohla nejvíc, ale pytláků se stejně nezbavila.

Ve Hředlích hrál mezi nimi prim švec Hlaváček, o kterém šla řeč, že zatímco jednou rukou hladil psa hajného, druhou líčil drátěné oko. Proto jej také panští hlídali a sledovali, kde jen mohli.

Jednou, bylo to ještě před svítáním, si švec vyšel na čekanou. Aby zmátl své pronásledovatele, nezamířil **ke Džbánu**, ale právě na opačnou stranu k Louštínu.

Tentokrát se však přepočítal. Zatímco pobíhal za krušovickou kostárnou ze strže do strže, maje pušku schovanou v pytli, panští ho sledovali jako stíny. Ke svému štěstí nespatřil švec ani zajíčka,

[56] JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 105–107.

natož srnčí, zato si přece jen povšiml, že je sledován a že se kruh kolem něho zužuje.

To tak, aby mě nachytali s puškou, přemítal Hlaváček horečně a v příhodné chvíli, kdy ho nikdo nemohl spatřit, ukryl zbraň mezi balvany v jakési úžlabině a do pytle místo ní strčil obyčejnou větev.

Potom ještě notnou chvíli pobíhal po lese, až se nakonec ocitl znovu na cestě do Hředel.

Tam ho panští obstoupili a hned zhurta:

„Co tu děláš?!“

„Co máš v pytli?“

„Jen se přiznej, nebo tě zavřeme až zčernáš!“

A Hlaváček, naoko celý překvapený, jim ukázal tu větev a že nesl kosti do krušovické kostárny, k čemu by se tedy přiznával. Ale na otázku, kde ty kosti má, odpovědět nesvedl.

Zavřeli ho tedy zatím v Krušovicích na panském a hajdy zpátky do lesa hledat flintu, kterou jistě někde pohodil. A jen co ji najdou, nepomůže mu od vězení ani svěcená voda.

Dopoledne ubíhalo a švec seděl s trudnými myšlenkami v chlívku, dokud nezaslechl zvenčí lehké kroky. Potom se někdo před chlívkem zastavil, ozval se zvuk, jako když se hrách sype a hned dětské bědování:

„Ach bože, to jsem tomu dal! Teď abych ty cvočky vybíral z bláta...“

Ale to je přece můj malý Honzík! poznal Hlaváček hlas svého synka a šeptem mu vysvětlil, kde má hledat pušku, aby ji odnesl dřív, než na ni přijdou panští.

Inu, Honzík vykutáleného tatíka nezklamal. Podařilo se mu vyfouknout flintu hajnému doslova před nosem, a tak po třech dnech marného hledání a vyslýchání museli ševce ze dvora pustit domů.

Třebaže mu pranic nedokázali, měl to Hlaváček, jak se říká, u panských schované. Nedali mu pokoj ve všední den ani ve svátek a netrvalo dlouho, když měl zase na kahánku. Bylo to tak:

Ševci se podařilo přece jen nepozorovaně skolit srnce a zanedlouho v chalupě pekli, vařili, smažili, až celé Hředle natahovaly nosy skrze tu vůni. A našel se závistivec žalobník, který si pospíšil k vrchnosti vyzvonit, že Hlaváček jistě zase pytlačil, když z celé chalupy táhne vůně zvěřiny jako ze zámecké kuchyně.

Tentokrát se k pytlákovi vypravil fořt se starostou i s policajtem, aby ho zatkli na místě, a vskutku se zdálo, že to tak dopadne. Ještě ani nezabušili na vrátka, ještě voříšek nezaštěkal a už je honil mlsný Jura, jak se jim do nosu dralа vůně zvěřiny.

Švec právě stál u plotny nad železňákem, zálibně sledoval kusy kýty v bublající omáčce, když spatřil koutkem oka, kterak na dvorek přichází nevítaná návštěva.

A nebyl by to Hlaváček, kdyby i teď nedokázal, že je hadím ocasem zaštípený. Popadl prázdnou konev z kouta, vmžiku do ní celý železňák vylil, strčil ji do ruky Honzíkovi, do druhé mu přidal plecháček na nalévání a pak ho vystrčil ze dveří, jako že jde s konví pro vodu.

Chlapi se hnali po dvorku do kuchyně, aniž si povšimli klučiny, který je uctivě zdravil, taktak, že se mu pod tíhou konve kolínka nepodlamovala.

Pak už je přivítal švec, samá úklona a bazilišťí úsměv: *„Ale to je vzácnost! Snad nejdete na oběd? Nu, tak se posaďte ke stolu, rádi se rozdělíme, když nepohrdnete obyčejnými brambory na loupačku...“*

Ti tři spíše loupali kolem očima, jenže co naplat. Třeba byla celá světnice plná vůně masa, na kamnech stál skromně železňák s erteplemi. Ani starosta se nepřesvědčil o ničem jiném, když do hrnce sáhl, jestli ty brambory neplavou jen navrchu...

Inu, chtě nechtě museli nakonec odejít od ševce s nepořízenou, ač chalupu prosmejčili od sklípku po hůru. A na té zpáteční cestě ani teď nevěnovali pozornost Honzíkovi, který se vracel od potoka, samozřejmě zase s konví, plnou srnčího masa i smetanové omáčky...

Ještě mnohokrát se pokoušeli ševce při pytlačení dopadnout, ale ten filuta pokaždé nad svými pronásledovateli vyzrál. Jenže nakonec byli všichni rádi, že ve Hředlích pytlák Hlaváček žil, protože slavně skolil strašlivého džbánského draka:

Onen drak prý přiletěl na kopec jednou v létě za bouřky a při rachocení hromu si tu našel skalní sluj, ve které se usídlil.

Hned od druhého dne se začala v okolních vesnicích ztrácet drůbež, potom došlo na psy i kočky. Ve Lhotě, Třeboci, ba dokonce až v Pochválově hospodáři zle žehrali na neznámého zloděje, avšak teprve ve Hředlích přišli na to, kdo jím je.

Tehdy totiž zrovna o polednách dračisko s ohlušujícím hvízdáním do Hředel přiletělo, usadilo se na vysoké hrušni v Pazderovic zahradě a odtud shlíželo chamtivými vyboulenými kukadly, co by sluplo.

Bylo to poprvé, kdy je hředelští spatřili a věru, že se jen otřásli. Hadí tělo porostlé jako šiška tvrdými šupinami, krokodýlí hlava s hřebínkem, kozíma ušima; rohy, roztřepený jazyk a pilovité vlčí zuby. Jak se drak mlsně natřásal, zatínal do silných větví spáry jako hřeby, až z nich míza čůrkem tryskala.

Samozřejmě, že vesničané utekli raději do chalup, zabouchli všechna okna i dveře, proto si drak mohl na opuštěných dvorech vybrat, na co měl zrovna chuť.

Tak to trvalo několik týdnů, než hředelští sebrali odvahu, aby se draka zbavili. Před polednem se schovalo několik dobrých střelců k Pazderům do stodoly, a když obluda přiletěla jako vždy na hrušku, pečlivě zamířili a vystřelili.

Jediná kule nešla mimo, ale všechny se po tvrdých šupinách jen svezly a spadly na zem. Drak se sice trochu ošil, potom však sebral nejtučnější husu, kterou na dvoře spatřil, a rozletěl se **ke Džbánu.**

Teď byla hředelským dobrá rada drahá. Co dělat, když žádná střela nestvůře neublížila? Vždyť půjde-li to tak dál, za krátký čas může žrát i malé děti!

Posléze přišel s nápadem farář. Ulijí-li kuli ze svěceného olova a bude-li střílet kroučovský lesní, který, jak známo, nikdy nechybil, znamená to jistojistě drakův konec.

Kuli ulili ještě toho odpoledne, další dny však čekali marně. Netvor asi trávil poklidně husu ve své chladné jeskyni a na slunce se mu tedy nechtělo.

Až za týden zahvízdal jako obvykle a snesl se celý hladový na hrušeň. To byla lesníkova chvíle. Zalícil, padla rána jako z děla, že potvor jen nadskočil, ale pak zamířil se stromu na louku, uchvátil jehňátko a kde mu byl zase konec?

Podivoval se kroučovský lesní, horlil farář:

„Zplozenec samého Lucifera to musí být, neplatí-li na něho slovo boží...“

„Snad abych to příště zkusil já, když dovolíte, velebný pane,“ ozval se v té chvíli švec, který stál uctivě stranou.

„Vy, Hlaváčku, takový neznaboh?“ nato farář. Lesnímu se však myšlenka zalíbila:

„Jen ať to zkusí, alespoň poznáme tu jeho pytláckou mušku. Ale to ti povídám, ševče,“ obrátil se ke Hlaváčkovi, *„jestli draka nezabiješ, seberu ti flintu na místě a tebe dám do želez, za to, že ji vůbec máš...“*

„A když se mi to povede?“ přerušil švec lesníkovo hudrování.

„No, potom snad někdy nad tvým pytlačením přimhouřím jedno oko...“

S tím se vesničané rozešli, celí zvědaví, jak všechno dopadne.

A dopadlo podle Hlaváčkovy předpovědi. Švec totiž od své prababy kořenářky a tak trochu čarodějky dobře věděl, že život netvora je ukryt v hřebínku, kde také má i jediné nechráněné místo...

Stačilo tedy přesně na hřebínek namířit a vystřelit. Drak spadl ze stromu jako nějaká ohromná hruška za obdivného povzdechu všech sousedů...

Tak se švec a pytlák Hlaváček proslavil. I když farář cosi mumlal o paktování s nečistými silami, i když se vycpaný drak ocitl v kroučovské hájovně jako nějaká jelení trofej.

Ale lesník přece jen to oko nad Hlaváčkovým pytlačením potom podle slibu zamhouřil. [57]

---

[57] HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, s. 166–173.

O tom, jak přírodozpytec nepopsal draka

To jednou takhle před bouřkou přišel **do hospůdky ve vsi Klapý** takový malý pán s brejličkami a dal si malé pivo. Sedl si ke stolu, ucucával z korbílku, koukal oknem ven na déšť a blesky a neustále si cosi zapisoval do sešitu. Chlapi ze vsi na něj koukali a škrábali se ve vousech. Brejlatý pán nebyl zdejší, to bylo jasné na první pohled. Podle oblečení vypadal, že je z města. Safra, že by nějaký úředník na kontrolu vesnice?

„A co vás k nám přivádí, milý pane?“ přisedl si k němu Vláďa Stehno, aby vyzvěděl, co je zač.

„Inu, příroda, pane, příroda,“ odpověděl brejlatý pán, aniž by zvedl zrak od sešitu.

„Naše ves je v naprostém pořádku, o tom můžete ty vaše úřady ujistit. Krávy spořádaně dojí, obilí roste jak má a prasátka se krmí jedna radost,“ hovořil dál Vláďa Stehno. Stále považoval brejlatého chlapíka za revizora z města a jeho poznámku, že ho sem láká příroda, pane, příroda, pokládal za pokus o utajení jeho pravého poslání.

„To je dobře, milý pane, o tom ostatně není pochyb, neboť půda je zde úrodná. Mě ovšem více zajímají živočichové a hlavně plazi,“ pokračoval dál po svém onen brejlatý pán.

Vláďa Stehno začal o tom, že i plazi se zde chovají spořádaně, dokonce ani zmije tu skoro vůbec nekoušou a jestli má zájem, zavede ho k panu starostovi, který ho ujistí o tom, že **ve vsi Klapý** vše klape, jak má. Brejlatý pán konečně zvedl zrak a přikývl. Musel však nejprve vypít ještě jedno malé pivo, než bouřka skončila, a poté ho Vláďa Stehno dovedl k obecnímu úřadu.

Starosta Houžev právě dojídal syrečky. Malého chlapíka nečekal, a tak ho uvítal otevřením oken a srdečným úsměvem.

„Dovolte, abych se představil, pane starosto,“ spustil chlapík. *„Jmenuji se Alois Hušetel a jsem profesorem biologie na novopacké škole. Přivádí mě sem můj vlastní výzkum vzácných druhů plazů.“*

Starosta se zachmuřil. Zdá se, že se Vláďa Stehno spletl. Toho človíčka budou asi opravdu víc zajímat hadi a ještěrky, než dojivost krav. Trochu zklamaně protáhl svůj starostovský knír, ale v žádném případě nechtěl být nezdvořilý.

„Nu, to je moc hezké, ale jak vám mohu pomoci?“ Zavřel okna a vytáhl zbytek syrečků, přičemž jeden kousek nabídl profesorovi.

„V blízkosti vaší vsi by se měl nacházet převzácný exemplář dosud vědecky nepopsaného plaza, ale nevím přesně jak se k němu dostat.“ Profesor syreček neodmítl.

„O tom nic nevím. Co by to mělo být?“ usmál se starosta.

„Prostý lid tento živočišný druh nazývá drakem,“ mluvil učeně pán.

Starostovi zaskočilo, až se zakuckal.

*„Snad nemyslíte **draka z Házmburku**, hradu, který se tyčí nad naší vesnicí? Kriste pane, profesore, to nemůžete myslet vážně, vždyť je to hrůzná obluda žeroucí vše, co jí přijde do cesty!“*

„Vy jste ho viděl?“ zazářily chlapíkovi oči.

„No... Neviděl, ale prý je obludný a zlý. Asi před třemi staletími ho sem přivedl z velikých dálek jeden rytíř. Říká se, že tenkrát to ještě byl malý hodný a hravý dráček, přítulný a milý, ale když rytíř umřel, bylo

všechno jinak. Drak se stal zlým, plival oheň a začal žrát lidi. Jednou prý spolkl najednou sedláka i se čtyřmi voly a vozem, který táhli. Radím vám dobře, raději zkoumejte zmije, než tu obludu z hradu. Dobře, že ji už přes osmdesát let nikdo neviděl. Asi tam spí a dokud bude spát, budu v klidu spát i já a celá ves!"

„Kdepak! To se nemůže nechat jenom tak!" vyskočil profesor. *„Jakmile je někde nějaký tvor vědecky nepopsaný, musí se okamžitě vědecky popsat. Jak by to pak na tom světě vypadalo? To by byl pěkný binec!"*

„Není to tak dávno, co zvířata chodila po světě vědecky nepopsaná a nevadilo jim to," máchl rukou starosta.

„Jenže dnes je jiná doba!" šermoval dál vysokým hláskem učenec. *„Je konec chaosu, vše se musí zařadit a přesně popsat a určit. Proto bych vám byl zavázán, kdybyste mi popsal cestu k hradu, kde má žít onen tvor."*

„Jak je libo, pane. Vydejte se kolem kostela stále vzhůru na kopec k těm dvěma hradním věžím na vrcholu. Mezi nimi pak najdete hlubokou studnu a ta by snad měla vést přímo do jeho doupěte v podzemí. Ale kdo ví? Nikdo tam totiž už léta nebyl."

„Děkuji za radu a syreček. Poroučím se." Za profesorem se zavřely dveře.

Starosta usedl za stůl, vyndal džbán s pivem a pomyslel si, že dnešní doba je příliš složitá.

Vědec funěl do kopce a prodíral se roštím. Cesta na hrad dávno zarostla, a tak nebylo divu, že ji brejlatý pan Hušetel pod nohama ztratil a začal bloudit. Když už vypotil nějaký ten litr potu, usedl celý uřícený a bezradný na kámen a oddychoval, rozhlížeje se přitom kolem. Všude jenom roští a keře a sem tam nějaký strom.

„To jsem se teda pěkně zamotal. Jak já se odtud jenom dostanu?" bědoval. *„Vždyť tady není ani žádný záchytný bod, podle kterého bych se mohl orientovat, žádný mohutný vykotlaný dub, žádné skalisko."* A sotva si tohle řekl, objevil před sebou v houští díru do země temnou jako černá kočka v noci v komoře. Vstal, došel k ní a nakoukl dovnitř.

„Halóóó!" zakřičel. Odpověděla mu pouze ozvěna.

„Co když je to jeden z tajných vchodů do dračího doupěte, o kterém starosta neví? Vždyť sám říkal, že lidé na hrad nechodí, takže nemůže znát všechny tajné chodby," pomyslel si.

Pak se v profesorovi nahromadila vědecká odhodlanost a rozhodl se, že to zjistí. Vytáhl z batohu svítilnu, zapálil jí a vykročil do studené temnoty. Díky své nepatrné výšce se nemusel ani moc ohýbat pod nízkým stropem.

Šel dlouho a vzduch kolem byl čím dál tím víc chladnější. Kamenné stěny olizovala žlutavá záře lampy jen na pár kroků dopředu a pan Hušetel kráčel do neznáma. Tunel se kroutil jako had, chvíli vedl doleva, pak doprava, potom zase nahoru a dolů a profesor už vůbec nevěděl, kde by alespoň přibližně mohl být. Je snad přímo pod hradem? Nebo se chodba stočila na úplně jinou stranu?

Brzy se ze tmy ozvaly sotva slyšitelné hlasy. Hušetel se zastavil a naslouchal. Byly příliš tiché, než aby jim mohl rozumět, a tak se vydal dál dopředu a hlasy sílily. Už rozeznal jednotlivá slova a dokonce bylo slyšet i jakési občasné cinknutí.

„Ale copak, copak?" ozvalo se přímo před ním a ze tmy vystoupil maličký mužík se šedivým plnovousem až na zem. Hušetel se příšerně lekl.

„Vy se nám tu procházíte jako na náměstí! To by takhle nešlo, milej pane. Jak jste se sem vůbec dostal?"

Profesora už nohy z toho překvapení neunesly a sedl si. V životě takhle malého mužíka neviděl. Byl dokonce o dost menší, než on sám!

„Já ... Já ... Našel jsem otvor. Venku ... Tak jsem do něj vlezl, abych ho jaksi prozkoumal," blekotal pan Hušetel.

„No to je pěkný pořádek na tom světě, když lidi vlezou do každé díry, co venku najdou. Copak to se dělá? A co jste vůbec myslel, že tu najdete? Poklad?"

„Eh, nikoliv. Hledám vzácný druh plaza, jsem totiž vědec." V profesorovi se opět rozhořela jiskřička vědecké odvahy. Postavil se před trpaslíka a mírně se uklonil.

„Dovolte, abych se představil: profesor biologie Alois Hušetel z novopacké školy."

„No, aspoň, že máte vychování. Já se jmenuji Štrůdel Skořic, trpaslík druhého řádu z rodu Skořiců od jabloňo-

vých sadů. Pojďte za mnou.“ Trpaslík se otočil a rázným krokem vyrazil.

Hušetel ho následoval, přičemž se snažil urovnat si v hlavě vše, co se právě dověděl.

„Promiňte, ale to označení ‚trpaslík‘ bude zřejmě jakási rodová přezdívka, že?“

„Jaká přezdívka? To není žádná jen tak nějaká přezdívka, pane! Jako jste vy člověk, tak já jsem trpaslík.“

„V tom případě jste vědě dosud neznámý druh savce z rodu lidoopů! To je úžasné!“ Profesor se zaradoval a pak se ještě trpaslíka zeptal, jestli by mu nevadilo, kdyby ho vědecky popsal a zveřejnil o něm podrobnou vědeckou práci a zařadil do učebnic ohrožených savců České země. Trpaslík se dopálil a povídá: *„Milý pane, nejsem žádný lidoop a ve vašem postavení bych si podobné legrácky odpustil. Myslíte si snad, že vás vedu k dortu? Půjdete před trpasličí soud za nedovolené vniknutí do našich tajných podzemních chodeb a řečmi o lidoopech si to jenom zhoršujete!“* A pak už Štrůdel celou cestu nepromluvil ani slovo a profesor taky ne, až došli do velikánské podzemní místnosti osvětlené lesem svíček.

Uprostřed stál velikánský stůl. Kolem něj sedělo asi dvacet trpaslíků a vepředu, tak aby měl přehled, trůnil jeden obzvlášť starý trpaslík se zlatým čepcem na hlavě. Pozornost všech se zaměřila na přicházejícího Štrůdela s Hušetelem.

„Velectěná trpasličí rado, zajal jsem vetřelce, který zabloudil do našich tajných chodeb,“ hlásil Štrůdel Skořic.

Ten úplně nejstarší si trochu upravil čepec a vstal. Zamžoural očima na Hušetela, napil se z korbílku, ve kterém měl dobré trpasličí víno, a pak si odkašlal, aby své řeči, kterou se právě chystal přednést, dodal na vážnosti.

„Tak se na to podívejme! Ono už lidem nestačí, že si zabrali ***celé okolí Házmburku****, oni nám už musí lézt až pod zem! To samozřejmě potrestáme!“*

„Dovolte, abych to vysvětlil, jsem vědec, profesor biologie na novopacké škole...“ bránil se Hušetel, ale starý trpaslík mu skočil do řeči.

„On ten člověčí neotesanec má tu drzost mluvit, když mluví samotný trpasličí král Žul Veliký Třetí, tedy Já! ***Král trpaslíků celého Českého středohoří*** *a kdo ví, kde ještě!“* Napil se vína, aby trochu uklidnil své rozčilení a pokračoval. *„Původně jsem ti chtěl, ty člověčí lumpe, dát nějaký lehčí trest, něco jako tisíc let nucených prací u nás v dolech, ale vidím, že by ses stejně nepolepšil. Štrůdele Skořici, odveď toho provinilce za drakem. Trestem tomuto drzému člověku bude zkrocení té bestie!“*

Štrůdel se podivil.

„Ale králi, pane můj, není to přece jenom příliš přísné?“

„O rozkazech krále se nediskutuje, milý Skořici. Rozkazy krále se pouze plní. Učiň, jak jsem přikázal!“ A král si sedl, přiťukl si korblíkem s ostatními a dál pil a debatoval a profesora Hušetela si již nevšímal.

Soud skončil. Štrůdel se otočil a vedl brejlatého vědce do té nejtemnější chodby, která z místnosti vedla.

„Achich, achich!“ vzdychal stále dokola trpaslík, jak šel společně s odsouzeným profesorem dlouhým tunelem k dračímu doupěti. Bylo vidět, že je smutný. Naproti tomu pan Hušetel neskrýval radost z toho, že konečně spatří převzácného plaza. Vypadalo to, jako by odsouzeným byl trpaslík a ne vědec.

„Máte vy vůbec tušení, co vás čeká?“ zeptal se konečně trpaslík, protože mu už ta profesorova dobrá nálada lezla na nervy.

„Vím! Historický moment pro vědu, neboť popíši nový živočišný druh,“ zářil radostí Hušetel.

„Drak vás sežere jako malinu, milej pane. Ani nestihnete vytáhnout tužku. Víte, co to je, zkrotit draka? To je něco podobného, jako kdyby vás někdo odsoudil k vyčištění zubů žralokovi. Je to v podstatě odsouzení k smrti!“ Trpaslík zdvihl výstražně ukazováček.

„Nevěšte hlavu, třeba se mi to podaří,“ opáčil Hušetel.

„Kdepak! Drak je zlý, toho nezkrotí žádná síla na světě! A náš pan král Žul Veliký Třetí, nechť se těší velké úctě, je už pomalu jako ten drak. Takový rozsudek je příliš krutý.“ V trpaslíkově hlase byl cítit smutek.

„Inu, to víte, vladaři musejí být krutí,“ chlácholil vědec.

„Možná mezi lidmi, pane Hušetel, ale mezi trpaslíky bývají vladaři vlídní a milí. Pravda, občas trochu pustí hrůzu, ale jinak jsou v jádru dobří. I král Žul Veliký Třetí býval takový, ale před tři sta lety mu někdo z pokladnice čarovných pokladů ukradl černý rohlík, a od té doby je takhle mrzutý.“

„Pokladnice čarovných pokladů?“

„Ano. Neměl bych vám to říkat, ale když vás už brzy sežere drak, je to vlastně jedno. Trpaslíci hlídají v podzemí spousty cenností. Některé jsou obyčejné, jako třeba drahokamy a zlato, ale pak tu máme i poklady obdařené kouzelnou a čarovnou mocí. Ty hlídá sám trpasličí král a nikdo k nim většinou nesmí.“

„Čarovná moc? To je z vědeckého hlediska nesmysl, pane Štrůdele.“

„Pche! Z vědeckého hlediska možná, nicméně ty předměty skutečně existují a čarovat umí. Některé mají v sobě dobré kouzlo, jako třeba ten mlýnek, co vám namele vše, nač si vzpomenete, ale jiné jsou zaklety černou magií, a ty umí nadělat pěknou rotyku. Takový byl i černý rohlík, který za velmi dávných časů upekl příšerný černokněžník Pekar a schoval do něj část své zlé moci. Když se něco takového ztratí, je to nepříjemná věc, protože se to může dostat do nepovolaných rukou. Toho se náš trpasličí král bojí ze všeho nejvíc a připisuje si vinu za to, že ho dostatečně nehlídal.“

„Já zase tvrdím, pane Štrůdele, že vše se dá logicky vysvětlit. Žádná kouzla a čáry, ale fyzikální a chemické procesy. Nežijeme přece už dávno ve středověku. Podle mě ten váš černý rohlík není nic jiného, než nějaký připálený kus pečiva, který jednou někdo ochutnal a díky té odporné spálené chuti usoudil, že je to rohlík plný zlé moci. Vše má svůj logický základ! Lidé také dlouho věřili, že vznikli tak, že je někdo uplácal z bláta. A dnes je přitom nad slunce jasné, že se během milionů let vyvinuli z opic. Zřejmě i vy – trpaslíci – jste jenom nějakou další vývojovou větví primátů, kteří se dostali pod zem.“

„My se pod zemí zrodili, pane Hušetel. Ze tmy, prachu a kouzla.“

„Ale takové nesmysly, pane trpaslík! Umíte snad kouzlit?“

„Ovšemže. Každý trpaslík se například dokáže znevažitelnit.“

„Tak ukažte! To jsem zvědav,“ vysmíval se Hušetel, ale trpaslík řekl jen: *„Tak se dobře dívejte,“* ...a zmizel.

Vědec vytřeštil oči, svítil svítilnou na všechny strany, ale po trpaslíkovi jako když se zem slehne. Drbal si bradu, leštil brýle, ale trpaslík nikde.

„Tak vidíte,“ ozvalo se mu přímo u nohou. *„Ne všechno se dá vysvětlit tou vaší vědou. Jsou věci čarovné a záhadné, na které bude věda vždycky krátká.“* Trpaslík se náhle objevil profesorovi přímo před nosem.

Tenhle trpaslíkův kousek Hušetelem otřásl. Nic podobného v životě neviděl a ani si nedovedl vysvětlit, jakým způsobem to mohl trpaslík provést. Ovšem přítomnost kouzel a nadpřirozených jevů stále nepřipustil. Řekl si, že je to možná nějaký úkaz, který věda vysvětlí za sto let, protože v současné době ještě nejsou vynalezeny potřebné přístroje na měření mizení trpaslíků, a šli chodbou dál.

Už bylo pomalu slyšet chrápání spícího draka.

„Za chvíli budeme v jeho doupěti. Musíme tiše, aby se nevzbudil moc brzy,“ šeptal trpaslík.

„Jak dlouho spí?“ zeptal se profesor.

„Dlouho. My mu dáváme pod jazyk každých šest let květ skalníku, což je rostlina, která roste jenom tady v podzemí. Ta dokáže uspat vše živé. Nebýt jí, řádil by tu ostošest.“

Chodba je po dlouhé chůzi nakonec přivedla do temné a zapáchající místnosti. Trpaslík našlapoval po špičkách a profesor ztlumil světlo. Od stěn se odrážel dunivý dračí chrapot.

„Víte, pane Hušetel, vím, že nejste špatný člověk,“ začal trpaslík tak trochu omluvně. *„To náš král má špatnou náladu a vydává přísné rozkazy, s kterými nesouhlasím. A protože jste mi docela sympatický také díky tomu, že nejste tak veliký jako většina lidí, a kdo ví, možná máte v sobě i kapku trpasličí krve po nějakém dávném předkovi, dám vám radu. Až vylezete na hřbet draka, posaďte se mu těsně za krk. Má tam takové dva žíněné šlahouny. Jeden chytněte do levé ruky, druhý do pravé. Těmi můžete řídit směr dračího letu. Když pořádně zatáhnete za oba najednou, drak zrychlí, když je uvolníte, naopak zpomalí. Pozor! Bude sebou škubat, házet, dělat ve vzduchu veletoče, zkrátka všechno možné, aby se vás zbavil, musíte se proto pevně držet. A když si nebudete vědět rady, namiřte ho přímo na hrad a plnou parou ať narazí do jedné z věží. To ho omráčí a my mu pak můžeme v klidu zase dát pod jazyk květ skalníku, aby spal.“*

„Děkuji vám za rady, pane Štrůdele,“ potřásl mu Hušetel dojatě pravicí a pak se vydali k drakovi.

Když ho vědec poprvé spatřil, podlomila se mu kolena. Hora šupinatého těla stočená do klubíčka se pomalu nadouvala a zase klesala jak drak dýchal. Obrovská křídla měl složená podél těla, přední pracky pod hlavou a z huby mu čouhalo několik ostrých zubů. Oči byly zavřené.

„Tak honem nahoru. Až budete připraven, tiše pískněte, já draka probudím,“ povzbuzoval trpaslík vědce.

Ten si odložil svítilnu a pevně se chytil dračích šupin, aby se vyškrábal za krk. Nebylo to snadné, nohy po šupinách klouzaly, ale nakonec se to podařilo a pan Hušetel se usadil drakovi co nejpohodlněji mezi lopatkami a nahmatal šlahouny. Párkrát ještě nabral do plic vzduch, aby se zbavil nervozity, utřel si z rukou pot o kalhoty a uchopil šlahouny jako koňskou uzdu. Zhluboka se nadechl a písknul. Trpaslík otevřel drakovi tlamu, vyndal zpod jazyku květ skalníku a strčil tam místo něj stroužek česneku. Pak uskočil stranou.

Chvilku se nedělo nic. Hušetel si chtěl ještě lépe nasadit brýle, když tu sebou drak cukl. Vědec zaťal pěsti v nichž držel šlahouny a koleny pevněji sevřel hřbet. Žlutě zářící oči se otevřely a drak zabručel. Trpaslík se zneviditelnil.

„Tak už leť, draku! Leť! Ať už to mám za sebou,“ přál si v duchu pan Hušetel.

Drak se postavil, máchl párkrát ocasem a ucítil, že mu něco sedí za krkem. Ohnal se tlamou, aby to sundal. Těsně vedle profesora cvakla čelist plná zubů. Trpaslík mu dobře poradil. Tam, kde seděl, bylo totiž jediné místo, kam si drak hubou nedosáhl. Obluda příšerně zařvala, roztáhla křídla a mocným skokem vzlétla ke stropu jeskyně, který se zužoval do komínu vedoucího ven. Drak do něj vletěl.

Neskutečnou rychlostí stoupali vzhůru až Hušetel cítil, jak ho přibývající světlo píchá stále víc do očí až bylo nakonec všude bílo a on s údivem pozoroval, že vyletěli **ze studny na hradu Házmburku**, o které se zmiňoval pan starosta.

Pod profesorem se otevřel celý **širý kraj Českého středohoří** v plné kráse a jak drak stoupal stále výš a výš mezi mraky, viděl vědec dál a dál.

„Támhle někde na východě za kopci bude Nová Paka. Že já v ní, hlupák, nezůstal!“ pomyslil si a celý se klepal strachy.

Kolem uší mu duněl šum obrovských blanitých křídel, která zuřivě mávala, proud vzduchu mu vháněl slzy do očí a při pohledu dolů dostal závrať. To nejhorší však mělo přijít. Drak s profesorem vyletěl vysoko nad hrad a pak se vrhl střemhlav dolů. Se strašlivým řevem proletěl těsně **nad střechami vesnice Klapý**. Lidé vybíhali z domků a zírali vytřeštěnými zraky na oblohu. Pan starosta hrozil pěstí a křičel: *„Toho zatracenýho pavědce nám bylo dlužno samo peklo, hergot krucifix donrvetr! Probudil tu obludu a ta nás teď všecky sežere nebo spálí.“*

Drak pak zakroužil nad hradem a plivl pořádný chuchvalec ohně na koruny stromů, které rostly na úpatí. Opět zařval, až se země otřásla. Profesor Hušetel se snažil trochu vzpamatovat a dodat si správné vědecké odvahy. Zkusil, co mu radil trpaslík. Zatáhl za levý šlahoun a drak téměř okamžitě zahnul doleva. Zkusil zatahat za pravý šlahoun a drak letěl doprava.

„Funguje to!“ pomyslel si. Nasměroval draka dál od vesnice, nechal ho prosvištět **kolem kopce Ostrý** a pak rovnou **k Milešovce**. Tu s ním obletěl a vracel se zpátky, domnívaje se, že už ho drak plně poslouchá a že ho zkrotil. To by měl ovšem příliš jednoduché.

Drakovi se nelíbilo, jak ho někdo tahá za šlahouny a dělá si s ním, co chce, a tak, když zrovna letěli **nad Košťálovem**, to vzal kolmo vzhůru, což profesor nečekal. Jen tak tak se stačil pevně chytit, že nespadl. Drak provedl tři pořádné veletoče, při kterých se Hušetelovi udělalo nevolno, pak chvíli letěl vzhůru nohama a když už si chudák vědec, přitisknutý k šupinám jako klíště, myslel že spadne, drak se opět narovnal a letěl zase k zemi. Těsně nad ní to prudce zvedl a dál prováděl všelijaké skopičiny, jen aby se toho dotěry, co mu sedí za krkem, zbavil.

Profesor byl celý bledý a snažil se v tom všem zmatku vzpamatovat a rozumně uvažovat. Zatáhl za pravý šlahoun jak nejvíc to šlo. Drak zařval a aniž by chtěl, mrskl sebou ve vzduchu jak ryba ve vodě a letěl vpravo. Profesor konečně zase seděl nohama dolů a řídil draka, jako by to byl nějaký veliký létající kůň. Drakovi se to nelíbilo a trhal sebou a cukal, ale Hušetel přitáhl oba šlahouny vší

silou k sobě a drak zrychlil natolik, že už se z vědcovy moci nedokázal dostat. Profesor ho nasměroval přímo **na hrad Házmburk**.

„Když nebudeš poslouchat, obludo, tak tě zase uspíme!“ procedil mezi zuby Hušetel.

Drak viděl, že míří plnou parou přímo na jednu ze dvou velkých kamenných věží, a zřejmě vytušil, co má jeho „páníček“ v plánu. Žalostně začal řvát, cukal sebou, kroutil se, dělal zkrátka všechno možné, jen aby zabránil bolestivému nárazu.

„Drž, potvoro!“ křičel vědec, ale drak nedržel a hrad se blížil velmi rychle.

A už tu byla věž. Drak zvedl hlavu a snažil se vytočit kolmo vzhůru. Povedlo se mu to jen částečně. Napálil do věže břichem tak silně, až heknul a z tlamy mu vyletělo cosi černého. Obrovské šupinaté tělo se pak vymrštilo odrazem do vzduchu a přistálo na vrcholku věže, kde zůstalo nehybně ležet. Profesor visel dolů držíce se jednoho ze šlahounů a křičel o pomoc, aby ho přišel někdo sundat.

Na bývalém a dávno opuštěném nádvoří hradu se náhle objevilo několik trpaslíků. Mezi nimi i Štrůdel Skořic a král Žul Veliký Třetí. Všichni se překvapeně dívali na tu černou věc, kterou drak vyplivl a která nyní ležela před nimi v trávě. Bodejť by ne, když – jak jistě tušíte – to byl dávno ztracený černý rohlík, kvůli kterému byl trpasličí král tak mrzutý. Drak zvedl hlavu a rozhlížel se kolem sebe. Viděl trpaslíky, viděl černý rohlík a dokonce i profesora Hušetela visícího z věže dolů na jeho dlouhém šlahounu. Opatrně ho uchopil do tlamy a položil na zem, pak sám slezl a řekl dunivým hlasem.

„Strašně se za všechno omlouvám. Od té doby, co jsem sežral ten příšerný spálený rohlík jsem byl jako ve zlém snu. Nedokázal jsem ovládat ani mysl ani tělo a určitě jsem napáchal mnoho škod. Vše je má vina a pokud existuje nějaká možnost, kterou bych to vše odčinil, rád posloužím.“ A drakovi se z očí začaly kutálet slzy velké jako brambory.

Profesor žasl. Ještě v životě nepotkal plaza, který mluví a dokonce se omlouvá. Byl z toho celý vedle a musel si sednout, aby neomdlel. Trpaslíkům se naopak vše vyjasnilo. Král sebral rohlík, strčil si ho do kapsáře a přistoupil k drakovi.

„K odčinění toho bude dost, draku. I když jsme tě udržovali ve spánku jak nejvíc to šlo, párkrát ses probudil a dělal neplechu. Myslím, že když budeš až do své dlouhé smrti pomáhat lidem v okolí, uděláš nejlíp. Těm jsi totiž ublížil nejvíce. Řekni mně ale ještě jednu věc. Jak tě jenom napadlo, sežrat ten prokletý černý rohlík?“

Drak zavzlykal a spustil. *„Víte, to bylo tak. Když můj pán zemřel, neměl mě kdo krmit a sám jsem si ulovit nic nedovedl, protože odmalička žiju mezi lidmi a nikdo mě lovu neučil. Hledal jsem tedy nakonec po celém hradě něco k snědku, abych zahnal hlad a hluboko ve sklepích se mi podařilo najít tenhle zatracený černý rohlík. Spolkl jsem ho jako malinu, začalo mi být špatně a pak už jsem nedokázal ovlivnit, co dělám.“*

Najednou bylo trpaslíkům i přírodozpytci draka líto, ale svůj trest si drak odpykat musel.

A odpykával ho moc rád. Skamarádil se totiž **se starostou ze vsi Klapý** a pomáhal jak jen mohl: nosil těžká břemena, dopravoval letecky spěšné zásilky a roztápěl oheň, kde bylo třeba. Vesničané ho za to měli rádi a díky nim už nikdy netrpěl hlady.

Trpaslíci zase měli radost z toho, že se tak nebezpečný rohlík opět našel a že drak už není zlý, načež vystrojili v podzemí velikánskou hostinu, kam pozvali i našeho profesora Hušetela. Jedli, pili a tancovali celé tři dny. Pak se sám král Žul Veliký Třetí s novopackým vědcem se všemi poctami a díky rozloučil a Štrůdel Skořic mu na památku daroval čarovnou minci, kterou když někdo pevně sevře v dlani, stane se neviditelným, což se profesorovi při pozorování plachých plazů často hodilo. Ten dar dostal ovšem hlavně proto, aby mu vždy připomínal, že na světě stále existují věci, které jsou záhadné, tajemné a vědecky nevysvětlitelné. [58]

[58] ČERNÝ, Dan a Daniel BINKO. *Pohádky Českého středohoří.* 2., rozš. vyd. Děčín: PolArt, 2013, s. 17–30. ISBN 978-80-87286-18-0.

Drak

O dracích se dochovalo jen málo pověstí. Podle jedné z nich zabloudil kdysi chudý dřevorubec **ve vřesovišti mezi Horou Sv. Šebestiána a Načetínem**. Náhle spatřil v dáli ohnivou záři. Šel tím směrem, až přišel k draku, který ležel s otevřenou tlamou u hromady třpytivého zlata. Nedaleko netvora sedělo sedm šedých mužíčků s dlouhými bradami. Kynuli dřevorubci, aby přistoupil blíže, ten ale stál jako zkoprnělý. Tu se jeden z nich k němu přiblížil a povzbudil ho: *„Neboj se, jsi pod naší ochranou. Drak jen střeží poklad, aby se ho nikdo nečistý nedotkl. Jen bezúhonná dívka, jejíž vlasy září jako toto zlato, si může z pokladu vzít, kolik chce, ale jen v noci na Květnou neděli. Musí však přijít se třemi palmovými ratolestmi, které hlásají všem lidem dobré vůle pokoj na zemi!“* Po těchto slovech mužíčkové i drak zmizeli. Ještě dlouho pak dřevorubec bloudil, než našel pravou cestu a za svítání se konečně vrátil domů. Zvěst o jeho příhodě se brzy roznesla po okolí, ale dodnes se nenašla zlatovlasá dívka, která by se pokusila o štěstí.

Také **na lukách u Lidně a u Vysoké** sídlil prý kdysi hrozný drak. Jednou sestoupil do údolí. Prošel mnoha dědinami a všude natropil mnoho zla a neštěstí. Nakonec se dostal až **do Ahníkova**. *Ahníkovští* se však na něj srdnatě vrhli, skolili ho a tak osvobodili od něho celý kraj. Na památku svého udatenství vytepali draka z kovu a pověsili ho na průčelí ahníkovského zámku. [59]

---

[59] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 7.

Budyňský drak

Již uplynulo několik století od doby, kdy se **lidé z městečka Budyně a jeho okolí** obávali zeleného draka žijícího **v řece Ohři**. Byla to prý příšera dlouhá několik metrů, s obrovskou tlamou, z níž trčely dlouhé a velmi ostré zuby. Častokrát se drak odvažoval až k městu, spatřen byl dokonce i **pod budyňským hradem**, nikdo si před ním nebyl jistý. Neustále ohrožoval rybáře i pocestné a za oběť mu padlo už několik lidí, zvláště malých dětí. A tak se zdejší měšťané radili se svou vrchností, jak by se strašlivého netvora zbavili.

Po delším rokování se usnesli, že se obrátí na zdejšího faráře, jestli by nevěděl o nějakém osvědčeném prostředku ke zničení obávaného draka. **Kněz od kostela svatého Václava** byl člověk moudrý. Poradil jim proto, aby po vzoru starozákonního proroka Daniela připravili pro obludu smrtící pochoutku. Měšťané povolali řezníka, jenž zabil pěkné a tučné tele, a do jeho útrob nechali zašít pytel s nehašeným vápnem. Takovouto návnadu pak pohodili **na břehu řeky Ohře**, v místech, kde se drak objevoval nejčastěji. Vrchnost sem též vyslala několik odvážných zbrojnošů, aby z úkrytu sledovali, co se bude dít.

Ještě tentýž den kolem poledního se **voda v Ohři** rozvlnila a na břeh vystoupila tolik očekávaná obluda. Její šupinaté tělo vypadalo jako nejpevnější brnění, země duněla pod dračími nohama, jako by se blížilo zemětřesení. Drak byl hladový a slídil po kořisti. Koulel svýma zlostnýma očima na všechny strany, chtivě klapal zubatou tlamou a vyhlížel svou další oběť. Na říčním břehu však nebylo živé duše, až na tři zbrojnoše ukryté ve křoví, kteří se chvěli při pohledu na příšeru a ustrašeně svírali své halapartny. Rozkaz byl rozkaz, své místo neopustili a s děsem v očích hleděli na blížící se šupinaté monstrum.

Náhle se drak zastavil, aby svými nozdrami nasál libou vůni čerstvého telecího masa. Pak přidal do kroku, objevil vápnem vycpané tele a s hltavým mlaskáním jej během chvilky spořádal. V okamžiku se však dostavil břichabol, drak strašlivě řval, takže celé město trnulo hrůzou, jak to všechno dopadne. Potácivým krokem se dobelhal **k Ohři** a chlemtavě hasil svou velkou žízeň. To už ale v něm začalo pracovat nehašené vápno, drak naposledy zaúpěl a pukl jako nafouknutá měchuřina.

Zbrojnoši vyskočili z křoví a příšeře uštědřili ještě několik ran svými halapartnami. Pak draka naložili na vůz a s velkou slávou jej odvezli do města. **Budyně** byla zachráněna, nikdo se již nemusel obávat o svůj život. Na památku této události byla drakova mrtvola vycpána a natřena smolou a městská rada ji nechala zavěsit v radniční síni. Dnes je možné draka spatřit přímo **na budyňském hradě**. Ve skutečnosti však jde o nilského krokodýla, kterého si živého přivezl kdysi z cest **Jan Zajíc z Hazmburka**, majitel zdejšího hradu a městečka. Nějaký čas prý krokodýl žil na budyňském hradě ve vodním příkopu a po své smrti byl jako kuriozita uchován pro další pokolení. [60]

---

[60] HLAVÁČEK, Petr. *Řeka Ohře v bájích a pověstech: Žatec.* Žatec: Destinační agentura Dolní Poohří, 2015, s. 101–103. ISBN 978-80-260-8881-3.

O drakovi

Podle ústního podání (Heinr. Lipser)

V jedné vesnici **nedaleko Trmic** žil před 50 až 60 lety muž jménem Naaz. K němu stále komínem přilétal drak, který Naazovi přinášel mnoho peněz a obilí. Naaz se proto tehdy stal velmi bohatým. Byl ale velkým lakomcem a nikomu nic nedal. Když u něj byli lidé a drak rachotil, tak Naaz vždy říkal: *„To je kočka na půdě!“*

Pověsti o dracích jsou v našem kraji vzácné právě tak, jak je tento motiv bohatě zastoupen v Sasku. (Viz „Saské pověsti „ od Siebera!) – Zde je třeba poukázat na **popis reliéfu litoměřického obecního domu** (starostenský úřad) od Josefa Kerna (Pověsti litoměřické župy). Je to obrazné vylíčení jinak dávno minulé pověsti o drakovi: Nestvůra, která zdánlivě přichází z jedné skalní rozsedliny a jejíž ocas ovinuje uloupené dítě, je ukázána jako předchůdce středověkého okřídleného draka. Jeho tlama je částečně poškozená. Nahému, jen roušku nesoucímu muži, který proti drakovi mává kmenem stromu, stojí ono lvu podobné zvíře k boji. [61]

O Pustém zámku

V jednom hlubokém lese prý kdysi stával osamělý hrad, ve kterém žil starý rytíř s několika sluhy. Lidé se hradu raději vyhýbali, protože o rytíři se vyprávěly různé zvěsti. Jedni říkali, že rytíř je ztělesněným bohem a ve svých sklepích má obrovské poklady. Druzí šuškali, že na hradě sídlí již řadu let duchové, a vydávali rytíře div ne za satana. Nikdo však nevěděl, že má krásnou dceru jménem Alžběta, rozkvétající jako osamělá lesní květina. Hrad se zdál být již řadu let opuštěný a zanedbaný. Málokdy vstoupil na hradní nádvoří zbloudilý pocestný, protože v okolí číhali vlci a medvědi. Toto rytířské sídlo ožívalo jen na podzim, kdy několik sluhů vyjelo na lov, aby zajistili potravu na zimu.

Občas na jaře nebo v létě mohl člověk zaslechnout z hradního nádvoří veselou písničku, kterou zpívala sličná Alžběta u vodního pramene pod voňavou lípou.

Jednou seděla Alžběta opět na lavici u pramene a těšila se z pěkného letního večera. Tu náhle se les kolem zbarvil do červena a vrcholky jedlí v údolí zářily jakoby hořely. I zámecký dvůr byl plný jasného žáru. Alžběta se vylekaně zvedla a těsně nad svou hlavou uviděla strašného ohnivého draka, který se na ni okamžitě vrhl. Chtěla utéci, ale drak ji uchopil a k veliké hrůze seběhnuvších se hradních obyvatel ji odnášel na svůj skalní hrad. Tam držel v zajetí již mnoho krásných dívek. Alžběta a její společnice se dostaly na svobodu teprve po dlouhých letech utrpení, kdy jeden mocný rytíř z Krkonoš po strašlivém boji draka porazil a usmrtil.

Na místě, kde dříve sídlil drak byl později postaven zámek, jehož rozvaliny ještě dnes nesou název: **„Pustý zámek“**. [62]

Barham Gur zabíjí draka, který zabil jeho mládí (commons.wikimedia.org)

[61] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 46.
[62] *Báje a pověsti z Lužických hor.* Varnsdorf: Horáčková Libuše, 2007, s. 7–8. ISBN 978-80-903128-2-1.

Duch

(Spiritus larva)

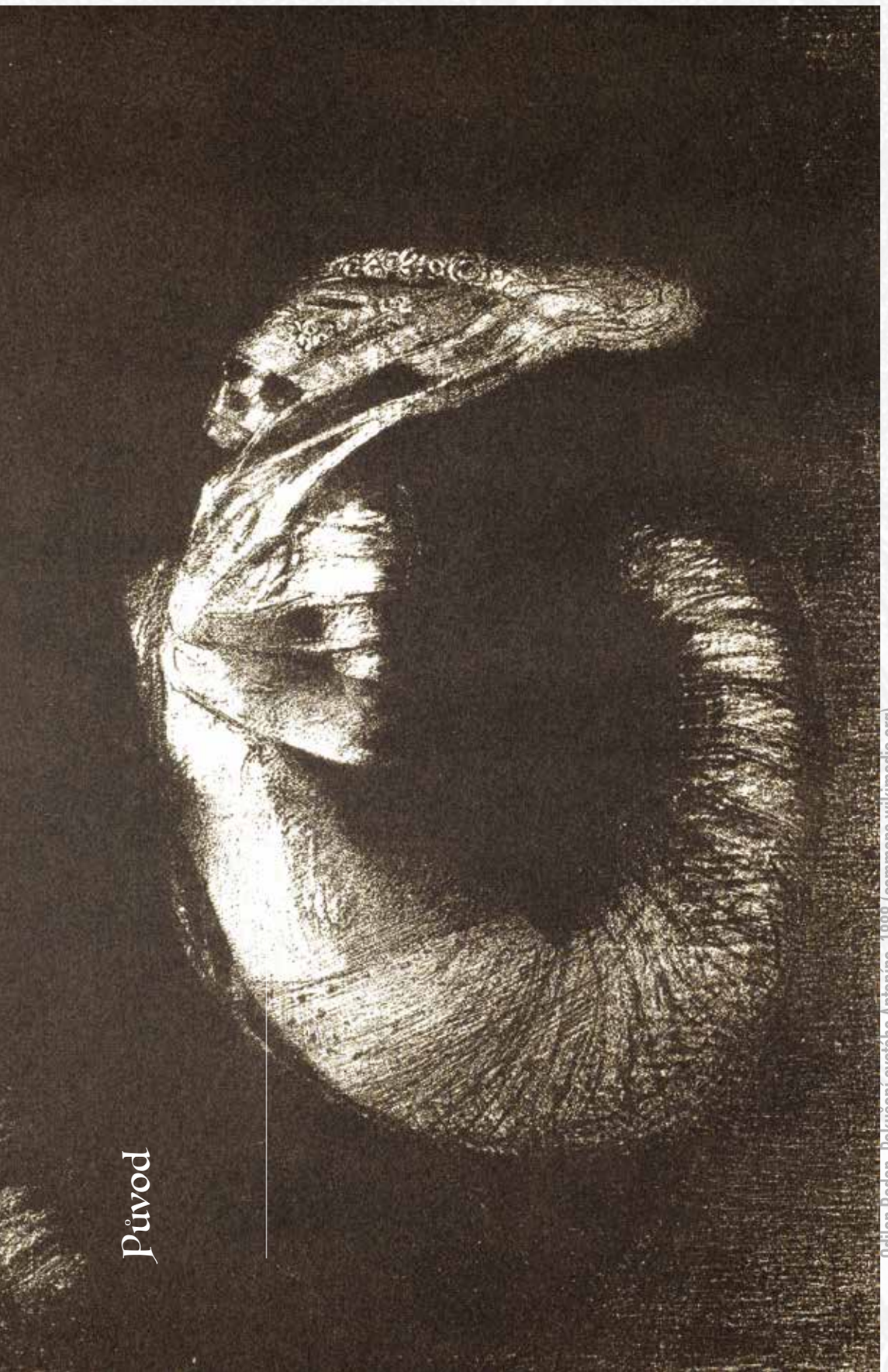

Odilon Redon, Pokušení svatého Antonína, 1888 (commons.wikimedia.org)

Původ

Duchařské historky jsou součástí všech kultur světa. Duch je chápán jako přízrak mrtvého, který je připoután k tomuto světu – jeho duše v okamžiku smrti opustila mrtvé tělo, ale neodešla na onen svět. Věřilo se, že duchem se může stát osoba zemřelá nepřirozenou smrtí nebo člověk žijící nemorálním životem. Také velkým steskem pozůstalého mohla být duše zemřelého připoutána k tomuto světu a donucena zde setrvávat a strašit.

Duch se může zjevovat ve snu i v běžném životě. Může být dobrý i zlý, stejně jako lidé. Těm obvykle neubližuje, spíše škodí a výjimečně pomůže. Přesto vyděsí i ty nejstatečnější, pokud se najednou někde zjeví. Objevit se může kdekoliv, v přírodě i ve městě. Nejčastěji se však vyskytuje na hřbitovech a opuštěných místech.

Popis

Strašidelný přízrak může mít podobu rozličnou, ale vždy bude strašlivá a děsivá. Může vypadat jako kostlivec, člověk, zvíře i démon. V představách lidí je nejčastější podoba ducha cosi jako nehmotné tělo, dvojník člověka, ale průzračný, neuchopitelný. Projevy jeho přítomnosti mohou být nepatrné, například studený závan v místnosti, podivný pocit sledování nebo pronásledování či různé zvuky a pachy. Ale stejně tak mohou být nepřehlédnutelné, třeba jako hlasité rány, skučení a kvílení, blikání světla nebo pohybující se předměty.

Lidé se duchů odjakživa báli a hledali způsob, jak se proti nim bránit. Pokud se duch zjeví, je dobré na něj mluvit, neprojevovat strach a poprosit ho, aby odešel. Pomoci má i modlitba za duši zemřelého. Ochranou proti zlým duchům je snítka rozmarýnu či dobromysli obecné utržená ve svátek svatého Jana nebo zapálení bílé svíce.

Rytíř s duchem a kostlivcem (commons.wikimedia.org)

Bezhlavé zjevení

Jednoho dne ráno šla chudá žena **z Františkova nad Ploučnicí** sbírat léčivé bylinky na lesní paloučky **v lese poblíž vrchu Kohout**. Zabraná sbíráním se opomněla dívat, kam šlape, a náhle se propadla do vlčí jámy. Naštěstí se jí nic nestalo. Chvíli volala o pomoc, ale nikdo ji neslyšel. Byla již unavená, a tudíž se rozhodla trochu pojíst a odpočinout si. Tu uslyšela zvon v blízké obci, oznamující poledne. Odložila tedy svoje jídlo a začala se modlit. Byla hluboce ponořena do své pobožnosti, když byla náhle vyrušena. Spatřila totiž šedého muže, který – oj, jak podivné, šel kolem a nesl svou hlavu pod paží. Žena se nesmírně ulekla, a protože si namluvila, že by musela zemřít, kdyby někomu o tom, co viděla, řekla, nepromluvila k nikomu jediného slova po celý zbytek svého života. [63]

O světle

Na jedné skále **na Hvozdu** se dříve zdržoval zlý duch. Ten měl podobu jasně svítícího světla a přiváděl k šílenství pocestné, kteří se domnívali, že se tam nachází dům. Lidé vídali světlo zejména za velmi chladných zimních nocí. Nejeden z těch, kteří za světlem šli, ležel druhého dne mrtvý na úpatí skály. [64]

Zaklatý dvorní soudce na Blansku

Sdělil J. Gaube z Mírkova

V **okolí Neštědice-Povrly** žil kdysi dvorní soudce. Zemřel, a protože měl špatné svědomí, nemohl v hrobě najít klid. Obluzoval lidi a ti se ho velmi báli. Usnesli se jeho ducha odklidit **na hrad Blansko**. Byl polapen, ovinut do dvou dlouhých svazků, naložen na vůz a tři páry koní ho táhly na hrad. Náklad byl ale tak těžký, že koně přijeli nahoru pokrytí potem. Byl připoután do kruhu v jámě mezi dvěma sklepy, nedaleko kruhové věže. Ještě dnes je tam vidět prohlubeň. Od té doby má jeho duch klid. [65]

[63] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 129. ISBN 80-86160-53-X.
[64] *Báje a pověsti z Lužických hor.* Varnsdorf: Horáčková Libuše, 2007, s. 12. ISBN 978-80-903128-2-1.
[65] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 85.

Ještě podivnější strašidla

Vyprávěl Max Kühnel z Trmic

V padesátých letech vezl **starý Neubauer z Větrova** uhlí **z chabařovické šachty** do hor. Když byl **u Chlumecké louže (mezi Habarticema a Adolfovem)**, viděl bílou kouli, pohybující se již dlouho před koňmi. Zde s trhnutím koně zůstali stát a víc se nehnuli z místa. Neubauer se rozzlobil, nikdy se ničeho nebál, hodně zlořečil a láteřil: *„Když hned nepojedete dál, tak na vás vezmu držadlo od biče!“* Sotva ta slova zařval, byl z koule muž bez hlavy, kterou držel v ruce za vlasy. Postava se přitom třpytila zvláštním leskem a stále měnila barvy. Sedlákovi to bylo nebezpečné a tak vší silou muže bičem udeřil. Ten na chvíli zmizel, ale brzy zase vyhlédl za jedním jasanem a slavnostně řekl: *„Pozítří v půl čtvrté odpoledne zemřeš!“* – a zmizel. Starý Neubauer jel domů a na cestě ho již nic nepotkalo. Ale o dva dny později přišel po třetí hodině odpolední ze stáje, řekl, že mu není dobře, lehl si a dříve než mohl být opatřen posledním pomazáním umírajících, byl mrtev. [66]

Šustící žena

August Stolle ze Svádova

Na **„Opičích kamenech“ u Svádova** byla mnohokrát potkána velká žena, které bylo již z velké dálky slyšet šustit šaty, a proto se jí říkalo „šustící žena“. Kdo jí potkal, o ní říkal: *„Je to krásná, ale zahalená žena, která nechodí, jen se vznáší kolem a její šaty šustí jako čisté hedvábí.“* [67]

[66] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 90.
[67] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 91.

Valy „Totenwarta"

August Stolle ze Svádova

Můj zesnulý děda byl znamenitý podkovář, k němuž poštovští a pivovarští čeledíni z daleka a široka přiváděli své koně, aby je od něj nechali okovat. Občas také musel jít do vzdálených vesnic, aby tam buď okoval koně nebo překoval staré podkovy. Jednou časně ráno se měl vydat za uvedenou prací **do Černiček** a tak chtěl **ze Svádova** odejít včas. Nechtěl zaspat, zůstal v obývací místnosti a ležel na lavici. Když se probudil, bylo již poměrně jasno a děda myslel, že je čas, aby šel. Sebral nářadí a vydal se na cestu. Aby si zkrátil chůzi, šel **do Černiček přes valy „Totenwarta" u hradu Stráž**. Když byl **na konci Totenwarty** v blízkosti hradu, přicházela mu naproti staromódně, ale skvěle oblečená žena, na hlavě měla velký špičatý čepec a v rukou modlitební knihu a růženec. Můj děda paní pozdravil, ona ale prošla němě kolem něj k louce. Udiven, že od paní na svůj pozdrav nedostal žádnou odpověď, otočil se a hleděl za ní. U potoka žena náhle zmizela a nezůstala po ní ani nepatrná stopa. Užaslý nad tím, šel děda zpět až k onomu místu a rozhlížel se po ženě na všechny strany, ale ona zůstala zmizelá. Přemýšlel o tom podivném setkání, ale šel dál a přišel **do Černiček**. Když došel k prvním domkům, odbila na věžních hodinách **ve Velkém Březně** jedna hodina. Nyní se ho z toho prožitku chopila úzkost a spěchal tak rychle, jak mohl k domu, kde byl objednán. [68]

Strašidlo na teplickém Zámeckém vrchu

Vyprávěla Maria Heike z Varvařova, předali Swoboda-Schwarzer z Chlumce

Jednoho krásného letního večera roku 1740 se moje praprababička Anna Hampel zabývala mytím stolního nádobí u panstva **na teplickém Zámeckém vrchu**. Panstvo a hosté se již odebrali na lože. Když byla praprababička v nejlepší práci, otevřely se kuchyňské dveře a vešla malá dáma. Umývačka nádobí se polekala, ale rychle zase nabyla odvahy a řekla: *„Milostivá slečno, dneska jste se ale na procházce opozdila!"* Když to dořekla, stala se ta malá dáma stále vetší a větší, do jejího obličeje zafoukal silný vítr a náhle zmizela. Umývačka z toho byla tak zděšená, že se složila a musela být upoutána na lůžku. Po několika dnech jí velmi naběhl obličej z toho také zemřela. [69]

[68] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 92–93.
[69] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 93–94.

O bílé koze v Telcích

Podle Rudolfa Vohánky z Hřivic

V **Telcích** se hluboko do dvacátého století vyprávělo, že **na Kněžské louce** straší bílá koza. To prý měla být ve vsi veliká svatba. Rodičům nevěsty nestačilo pozvat mnoho hostů na bohatou hostinu, přáli si něco, nač by v obci dlouho nezapomněli. A tak nechali připravit před kostel hmoždíře.

První ránu vypálili hned, jakmile se kočár s nevěstou blížil ke kostelu. Krásní koně, kteří do té chvíle klusali radost podívat, se lekli a splašili. Hnali se rovnou **na Kněžskou louku k rybníku**. Voda se nad nimi zavřela, vůz se zabořil do bahna a nikdo víc nespatřil ani koně, ani vůz. Všichni ve voze, i kočí a nevěsta, se utopili. Její duch tam prý od té doby strašívá a bere na sebe podobu bílé kozy.

Jako tolikrát seděla jednou v telecké hospodě veselá společnost. Už měli hodně upito, když se někteří chtěli sázet, kdo je takový odvážlivec, že půjde o půlnoci k rybníčku na té louce. Na důkaz tam má z pole uříznout hlávku zelí. Hrdina se našel a sázku přijal. Co by se mi mohlo stát, myslel si, zelí nařezal a už se vrací. Blízko rybníčku najednou uslyšel dupot. *„Bílá koza!“* napadlo ho, bleskem se otočil, ale hlava mu zůstala obrácena kousavým dozadu. Sázku sice vyhrál a domů se dostal, ale za tři dny zemřel. [70]

Dělouš

Marie Thume z Chlumce (Swoboda-Schwarzer, Chlumec)

V **Dělouši** v roce 1913 v jednom domě obluzoval skřítek. Duch, nenacházející žádný klid, se zdržoval ve sklepě. Když šel někdo se světlem po schodech dolů do sklepa, světlo náhle zhaslo a vypadlo mu z ruky. Lidé potom zamkli dveře do sklepa velkým zámkem, ale ráno byly dveře opět dokořán. Když v noci všechno spalo, na každé dveře to klepalo a tlouklo. Ale nic nebylo vidět. – Jednou šel jeden muž z domu po schodech dolů do tmy. Tu ho něco chytilo za rameno. Rozškrtl sirku a prohledal celý sklep, ale nemohl nic najít. K tomu škádlení docházelo několik let. Potom potíže zmizely. [71]

[70] MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012, s. 175. ISBN 978-80-260-2895-6.
[71] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 23.

Strádov

Vyprávěl Richard Czuch z Chlumce, sdělil Josef Bugent z Chlumce

Jeden bubák tropil své neplechy **ve Strádově**. Jedna žena musela často chodit nakupovat **ze Strádova do Chlumce**. Byla temná noc a ona tudy šla nic netuše. Tu jí náhle **u Jedlového potoku** skočil na záda šedý mužíček. Žena se prudce bránila, ale nepodařilo se jí, té cizí bytosti zbavit. Když přišla do vesnice, sebrala odvahu a zaláteřila: *„Nyní jsem se tě již dost navláčela, koukej se klidit!“* Mužíček jí pohrozil pěstí a byl pryč. Žena přišla domů celá nemocná a musela si lehnout do postele. Po pár dnech přišel do jejího domu šedý mužíček. Ona ho hned poznala a se strachem zakřičela: *„Ty jsi ten skřítek, kterého jsem musela nést!“* Brzy nato zemřela. [72]

Strašidelné spřežení v Oseku

Jedním z opatů kláštera v Oseku byl Hieronymus Bösneker, který dodnes přežívá ve vyprávění lidu. Mezi mnoha pověstmi, jež se o něm šíří, je nejpodstatnější tato: Jedné noci, když hlídač v noci procházel klášterními dvory, ozvalo se u brány zaklepání a dovnitř vešel právě zesnulý opat Hieronymus. Protože se zjevení opakovala, ohlásil je hlídač na patřičném místě, kde se mu snažili jeho obavy vymluvit a zároveň mu přikázali, aby spěšně uvědomil opatova nástupce, kdyby se mu tvář zesnulého znovu zjevovala. Uklidněný muž tedy nastoupil zpátky do služby. O půlnoci se u brány vedoucí **k Hrdlovkám** znovu ozvalo bušení, brána se otevřela a čtyři černí koně s frkáním vtáhli dovnitř lehký kočár, v němž seděl zesnulý. Na hlídačovo volání přispěchal tehdejší zbožný a bohabojný prelát Kajetán v ornátu, v němž sloužil u oltáře. Mezi ním a strašidelným hostem se rozpředl hovor v latině. Zbožný Kajetán hned provedl hosta dveřmi letního sálu, který už byl připraven, ven do zahrady, a později bylo opět vidět ponurou postavu, jak ujíždí lipovou alejí **k Hrdlovce**. Tuto alej původně opat založil. Záhy nato se spustila prudká bouřka a do jedné z lip v aleji uhodil blesk, až se převrátila, její koruna se zabořila do země a kořeny čněly vzhůru. Od té chvíle už nebylo nic vidět ani slyšet. Vnuk nočního hlídače Waitzendörfer, kterému je sedmdesát let, žije dodnes **v Račeticích** jako učitel.

(Gebhart, Rakouské pověsti, s. 221) [73]

[72] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 82–83.
[73] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 81–82. Fabula. ISBN 978-80-7428-011-5.

O Klucně

Mezi Křivicemi a Konětopy rozkládá se **pod vrchem Okrouhlíkem** lesík, jenž oddávna sluje **Klucna**. O tom místě koluje mnoho pověstí.

Za tmavé noci k jedenácté hodině ubíral se muž se ženou **ze Křivic**, kdež byli s dítětem u křtin a tak pozdě do noci se zdrželi, **domů na Markvarec**. Když vyšli za ves a chtěli překročit křižovatku u kříže, uslyšeli nenadále veselou hudbu, víření bubnů a pravidelný pochod. Zastavili se, a tu zpozorovali, že od pravé strany mnoho hořících pochodní se blíží a velké davy vojsk.

Tu pravil muž: *„Ženo, musíme počkat, až přejdou.“* A vskutku posadili se ke kříži a dívali se upřeně na vojsko. Všechno mužstvo bylo oděné popelavým šatem, na hlavách mělo široké klobouky a po bocích visely velmi úzké a dlouhé meče. V rukou nesli někteří vojáci pochodně, jiní na dlouhých tyčích bodáky. Každý muž se díval zamračeně do země a nikam se neohlídal. Před nimi jel na bílém koni muž, měl šaty jako druzí, avšak lesklou helmu. Řada jich byla nekonečná, a muž se ženou litovali toho, že raději nešli svou cestou. Konečně když ponocný **v Křivicích** oznamoval dvanáctou, přešel poslední voják a celý pluk zmizel **v Klucně**. Muž se ženou spěchali však zpátky **do Křivic** a zastihli ještě své známé v hospodě.

I vyprávěli jim tu příhodu. Za nějakou chvíli se ubírali opět domů. Ponocný troubil právě jednu hodinu s půlnoci, když došli kříže. A hle, vojsko táhlo **z Klucny** zpátečním pochodem. I přešli rychle cestu, šli pak zvolna a dívali se na vojsko, až konečně zase zmizelo.

Jiná pověst zní: Když Švédové v Čechách plenili, pálili a drancovali, shlukovalo se vždy z několika vesnic pár sedláků všelijak ozbrojených, aby se proti nepříteli společně bránili. **Z Křivic a z okolí** scházeli se sedláci vždy k večeru **v Klucně**. Jedenkráte, když sedláci seděli kol ohně a radili se, zaslechli nenadále cinkot zvonku. A vtom přiskákal sem černý koník, vmísil se mezi koně sedláků, kteří se opodál pásli, a ti se hned rozprchli. Vraník sám také utíkal a **u studánky Bělky** zmizel. Sedláci běželi za černým koníkem až k studánce. Ale zde se proti nim postavil muž vousatý až po kolena, tomu říkali Šediváč. Toho se sedláci lekli a utíkali zpět k ohňům, a hle, koně již se zase pásli jako dříve. Koníka se zvonečkem a Šediváče prý **v Klucně** vídali častěji.[74]

---

[74] DVOŘÁK, Karel. *Pohádky a pověsti našeho lidu: z národopisných sběrů akademického spolku Slavia.* Praha: Odeon, 1984, s. 252–253.

Had

(Serpentes)

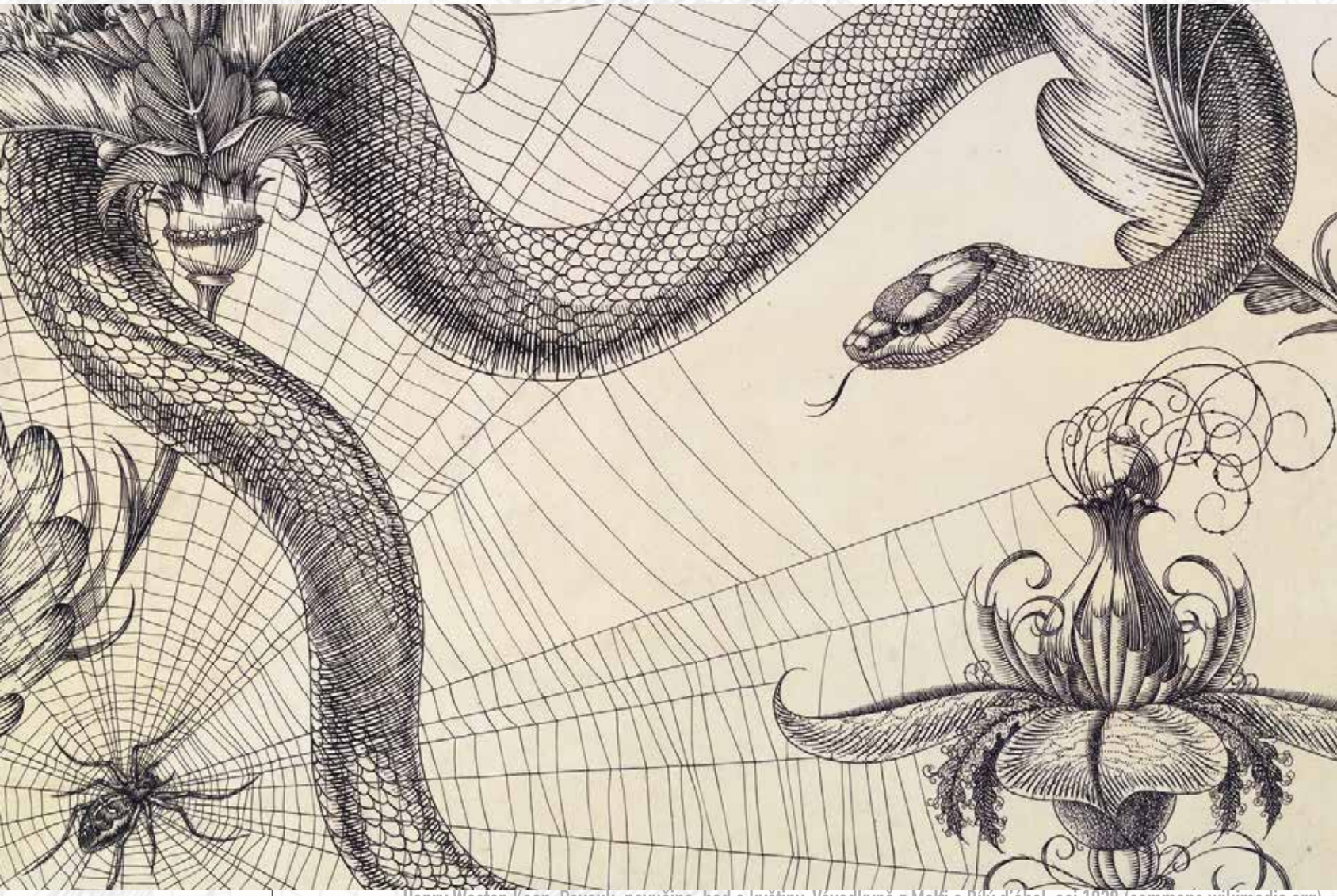

Henry Weston Keen, Pavouk, pavučina, had a květiny, Vévodkyně z Malfi a Bílý d´ábel, asi 1930 (commons.wikimedia.org)

Původ

Jako posvátné zvíře je had symbolem ve všech náboženstvích světa a nese mnoho významů. Vyskytuje se jako nositel dobra i zla a symbolizuje prapůvodní životní síly. Je spojován s posvátným věděním o pozemském i posmrtném životě, a to proto, že se líhne z vejce jako pták, omlazuje se po svlečení kůže, zabít může pouhým kousnutím a žije v podzemních dírách.

V mnoha archaických kulturách je symbolem podsvětí a říše mrtvých. Podle legend je obdařen kouzelnou vědomostí znát skrýše všech pokladů světa. Žádné jiné zvíře nebudí takový strach i úctu zároveň. Je nejpozoruhodnějším a nejkontroverznějším z bájných zvířat.

Popis

Hadí tělo je dlouhé, šupinaté a bez končetin. Pro pohyb had využívá žebra a mezižeberní svaly, může se pohybovat vlněním, pohybem vpřed nebo dokonce letem vzduchem. Jeho obdivuhodná schopnost tichého pohybu bez končetin vyvolávala v lidech vždy děs. Ještě více je však děsil upřený pohled hadích očí a jedovatý jazyk neustále kmitající z hadí tlamy.

Hadi žijí v podzemních úkrytech nebo nepřístupných skalách ve společenstvích, lze říci královstvích. Nejvyšším představitelem hadí říše je král nebo královna. Jejich říše oplývá nepředstavitelným bohatstvím, které má být před lidmi skryto. Had není ani dobrý, ani zlý. Lidem neškodí, ale pokud chce někdo chamtivý ukrást něco z nepřeberného bohatství hadí říše, je náležitě potrestán.

Cornelis Vermeulen, Had v krajině, 1686 (www.britishmuseum.org)

Zmijí královna

Už desátý rok žil **jetřichovický sedlák** z chovu koní a klisen; jeho maštal byla jako parádní pokoj. V rohu měl postel a dřevěnou truhličku se svými věcmi starý čeledín Eliáš. Staroch byl věrnost sama a koně pod jeho rukama jen kvetli, proto Šimon přivíral obě oči, když zjistil, že se dal čeledín poslední dobou na pití.

Jednou dostala dvě zvířata krtice; sedlák chodil jako vrtohlavý, ale Eliáš ho těšil, že je z toho hladce dostane. Šel, nastrouhal mladou olšovou kůru, usušil ji a stloukl na prach s nehašeným vápnem a tím práškem krční uzliny koním zasypával. Zdálo se, že bude brzy všecko v pořádku, ale nebylo, a tak starý Eliáš promísil prášek s dobrým octem a začal zvířatům omývat krky. Konečně se koně pozdravili.

„Vyznáš se, starý, jen co je pravda,“ chválil sedlák čeledína. *„Kdepak jsi k těm rozumům vlastně přišel?“*

Eliáš vytáhl ze slamníku malou ošuntělou knížečku a ukázal hospodáři, co všechno tam má napsané: co udělat, aby kůň měl srst jako samet, aby dobře žral, a jak se zařídit, onemocní-li kašlem, schváceností, spařením pod chomoutem či jinou chorobou a svízelí.

„Podědil jsem ji po otci a ten zase po svém dědkovi,“ rozpovídal se Eliáš. *„Všechno tam je, i rady proti kouzlům a uřknutí. A co tu chybí, to mám tadyhle.“* A poklepal si na čelo.

„Poslouchej, Eliáši,“ opřel se Šimon o žlab, *„ty znáš dobře **Svinské doliny**, což?“*

„Pravdaže znám, pantáto,“ pokýval hlavou čeledín, *„i poslepu bych tam trefil – ale proč se ptáš?“*

„Tak...“ zaváhal Šimon, ale když se zadíval do stařídkových jasných očí, pokračoval:

*„Onehdy, když jsem zašel do kovárny, seděl tam vysloužilec, ten s tou jednou rukou. Semlel všecko možné, ale pak spustil právě **o Svinských dolinách**. Že prý kdesi na pěšině, co vede **z Dolní Kamenice k Filipovu**, leží dutý kámen a v něm je schovaný měšec zlata. Myslíš, že je na tom něco pravdy? Já to teda slyším poprvé!“*

Starý Eliáš se tiše usmál a vrásky kolem očí se mu složily do vějířků:

„Ale je to pravda, hospodáři. Měšec patřil jednomu urozenému pánovi, který tu byl oloupen a k smrti ubit. Vrah si kořist uložil v dutině balvanu, aby si ji mohl, až se na zločin pozapomene, odnést. Ale ještě téhož dne byl dopaden a přiveden před rychtáře: prozradily ho krvavé šlápoty, které za sebou nechával, ať se vrtnul, kam se vrtnul. Nezmizely prý, dokud se nepřiznal.“

„A ty víš, Eliáši, kde ten kámen je?“

„Vím,“ přisvědčil čeledín.

„Povíš?“

„Raději bych nepověděl, pantáto,“ zasmušil se starý. *„Jenom tím se nespokojíš...“*

„Co je ti po tom?“ zamračil se sedlák, *„anebo máš na zlaťáky sám spadeno?“*

„Chraň Bůh,“ zavtěl hlavou Eliáš, *„víš, říkává se: nebaž po cizím a nepřijdeš o své.“*

„Nekaž! Nemám tyhlety řeči rád... Tak co – kdepak to je?!“

„Hned na začátku pěšiny, hospodáři, pod stoletým dubem. Jenomže...“

„Jenomže co?“

„Dutý kámen střeží zmijí královna... Kdo si chce zlato přisvojit, musí ji zabít, ale had se nedá lehce lapit, pokud má na hlavě korunku.“

„Dokud má na hlavě korunku?“ zvedl oči Šimon a zavrtal je do Eliáše. *„Právě před chvílí jsi řekl, že co*

nemáš tady v té knížce, nosíš v hlavě – nemáš tedy ani ponětí, jak na to, že ne? Vůbec nic už nevíš, co?"

„Jak chceš, pantáto," ozval se po chvíli čeledín, *„každý je svého štěstí strůjce... Kdo se chce zlata zmocnit, musí, než vypluje úplněk, rozestřít sto kroků od dubu bílý šátek z nejjemnějšího hedvábí, který obroubila rusovlasá panna v den svých šestnáctých narozenin. Zmijí královna odloží na něj svou korunku a odplazí se k hadí studánce, kde se jedenkrát za měsíc koupává. V té chvíli je snadné ji zabít, ale nesmí se přitom promarnit ani chvilička: královna je bystrá a rychlá jako blesk..."*

„No jo, ale kde takový šátek honem seženu?"

Stařík jako když neslyší.

„Povídám: kde ten hadr seberu, Eliáši?" naléhal pozlobeně sedlák. *„Můžeš mi ho opatřit?"*

„Zítra o půlnoci si pro něj přijď sem, do maštale," řekl zvolna přiškrceným hlasem starý. *„Bude ležet na obroku. Ale –"*

„Neboj se, zkrátka nepřijdeš; chtěl ses přece na to zeptat, ne?" vysmíval se Šimon.

Starý čeledín zhluboka vzdychl a stočil na pantátu vyčítavé oči:

„Takových let už jsem u tebe, pantáto, a ještě mě neznáš..."

„No dobrá, dobrá," povídal smířlivě Šimon, ale myšlenkami už byl **ve Svinských dolinách**...

Třetího dne vydal se **jetřichovický sedlák Šimon do Svinských dolin** se šátkem nad sníh bělejším.

Než vyšel měsíc, rozprostřel jej do trávy sto kroků od dubu, pod nímž se černal veliký kámen, a ukryl se v mlází. V okamžiku, kdy z černých mraků vyklouzl úplněk, zpozoroval Šimon, jak k šátku míří veliký bílý had: vzápětí se uprostřed sněžného plátna zablyštěla zlatá korunka, hustě posázená rubíny.

A zmijí královna se pomaloučku zavlnila k hadí studánce.

Šimon div nevykřikl. To je krása! Jenom za tu korunku si koupí nejkrásnějšího koně na světě!

A skočil k šátku jako pes po kosti.

Tu se ozvalo zlověstné zasyčení a sedlák si s hrůzou uvědomil, že se dopustil osudné chyby: napřed měl hada zabít! Po temném mechu se už k němu sune dlouhé lesklé tělo, černá tlamička se pootevírá a v tlamičce kmitá rozeklaný jazýček.

Sedlák se dal na útěk, ale cítí zmijí královnu v patách: v poslední chvíli si vzpomene, jak kdesi slýchával, že podrážděným hadům lze uniknout jedině kličkováním. Letí lesem, každý strom a pařez několikrát obíhá, supí a funí jako kovářský měch, až konečně, zchvácený a zmáčený potem, stojí **před Jetřichovicemi**.

Teprve teď si oddechne: zmijí královna nikde.

Za svítání došel domů.

„Eh, co," myslí si, *„co se nepovedlo dneska, povede se za měsíc,"* a otevírá maštal; zůstane však, jako by mu krev ze žil odtekla: po zemi se válejí zcepenělí koně, strnulé oči vypoulené a na šíjích stopy po hadím kousnutí.

Šimon zasténá: chvíli se mu zdá, že je to jen hrůzný sen. Podívá se na Eliášovu postel: starý je zpitý do němoty a jenom chrčí. A na obroku spí do klubka stočená zmijí královna.

„Jsem na mizině!" zahořekuje sedlák. *„Prokletá! Prokletá bestie!"* Vytáhne z kapsy nůž a vrhá se k hadovi...

Když se starý Eliáš probral z opice, stáj se s ním zatočila. Dřepl si na zem a rozplakal se jako dítě: všichni koně ztuhlí, pantáta leží s prokousnutým krkem a na obroku chřestí suchá hadí kůže...

V touž dobu rozštípl se v půli **stařičký dub ve Svinských dolinách** a dutý kámen se proměnil v hromadu narudlého písku. [75]

---

[75] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 207–211.

Hadí královna v Ronově

Kdysi dávno prý žila **v lese na Ronově** hadí královna, nosila na hlavě briliantovou korunku. Byl to vzácný skvost s čarovnou mocí. **Rytíř z Ronova** o tom věděl a chtěl si vzácný klenot přivlastnit. Po dlouhém pátrání onen rytíř hadí královnu konečně spatřil. Sesedl z koně, přivázal ho ke stromu a v blízkosti hadí královny rozprostřel bílý šáteček. Hadí královna se svým doprovodem, klubkem zmijí, nechala okamžitě sklouznout svou korunku na šáteček a hned zase zmizela v houští, následována svou hadí družinou. Rytíř přiskočil, sbalil šáteček a spěchal s uloupeným skvostem na hrad. Nevyjel na koni ještě ani příliš daleko, když uslyšel za sebou zlostný hadí sykot. To ho tak vystrašilo, že šáteček odhodil a uprchl na hrad. [76]

O hadí korunce

Za starých časů se lidé domnívali, že svatojanská noc je nocí plnou kouzel; že se otevírá země, aby vydala ukryté poklady, že se zjevují pohádkové bytosti a jen člověk čistého srdce může vyjít bez obav z domu.

V Lobči pod Chlumem žila tou dobou chudá dívka. Rodiče už neměla a o skrovné živobytí se poctivě dělila se svou babičkou.

A právě od ní se dozvěděla o hadím králi, který se prý za svatojanské noci připlazí k potůčku v lese a tam pod letitým dubem odkládá zlatou korunku převeliké ceny, aby se mohl v potůčku vykoupat.

Dívka poslouchala babičku se zatajeným dechem, nakonec si ale povzdychla:

„Takovou korunku mít, hned bychom se zbavily všech starostí. Jenže já se hadů moc bojím...“

„Inu, stačilo by ji sebrat, vzít nohy na ramena a neohlédnout se dřív než za devátou mezí, kdyby i skály za tebou padaly,“ odpověděla babička a dodala: *„Sama bych se tam vypravila, škoda že už mi nohy tak dobře neslouží.“*

Anička, jak dívce říkali, se zastyděla, a když padl soumrak, soumrak před svatojanskou nocí, vyrazila k lesu.

Rovnou cestou zamířila ke starému dubu a nic nedbala tajemných zelenavých světélek, které jakoby ji chtěly svést z cesty, praštění a skřípotu větví, ani houkání sýčka. Konečně zaslechla bublání potůčku a po chvíli se ocitla na paloučku pod rozložitým stromem.

Měsíc tiše ozařoval věkovité haluze, když Anička rozprostřela do trávy bílý plátěný šáteček.

Potom se přitiskla ke kmeni, aby ji nebylo vidět, čekajíc, co se bude dít.

Dlouho se nehnul ani lístek, a teprve když v dálce zaslechla půlnoční zvon, ozval se hadí sykot. Blí-

[76] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 112. ISBN 978-80-86914-55-8.

žil se k dubu; teď už viděla desítky malých i větších plazů a mezi nimi obrovského hada s blýskavou korunkou na hlavě.

Doplazil se k připravenému šátku, korunku na něj shodil a pak i se svým doprovodem sklouzl do vody.

Anička déle nečekala. Popadla šátek, svázala ho do uzlíčku a dala se na útěk. Běžela ze všech sil, ale zanedlouho se za ní ozvalo syčení. Klopýtala přes kameny i pařezy, hadi za ní, přebrodila potůček, ale sykot neustával. Už vyběhla z lesa a spatřila vesnická stavení; teprve nyní se jí zdálo, že pronásledovatelům unikla.

Ohlédla se. Opravdu – nespatřila jediný pohyb, jenom les za zády šuměl a snad někde v hloubi zmíral i hadí sykot.

Anička rozvázala uzlík. Hadí korunka však v něm už nebyla, jenom veliký démant, který z ní vypadl, se blýskal na dně.

Asi jsem korunku na útěku ztratila, usoudilo děvče, ale hned se rozveselilo: Vždyť i ten drahokam má přece velikou cenu!

A měla pravdu: Od té doby nemusely mít s babičkou strach o živobytí a dobře se jim oběma vedlo až do smrti. [77]

O hadu, který pískal

Podle Jana Rennera

Jeden třebocký hajný hlídal lesy okolo vsi dlouho, předlouho, snad půl století. Nohy už mu nesloužily tak, aby obešel celý revír. Měl, pravda, k ruce adjunkta, a ještě jednoho platného pomocníka v úžlabině, kde se říkalo v **Kočičí díře**. Pod příkrou strání tam bublal **Pochválovský potok** a z druhé strany, kde svah byl mírnější, si chudí pronajímali kousky polí. Zač? Za práci, zrovna dřinu.

Vrchnost dala vykácet les a naměřila díly, nájemci vykopali pařezy, políčko pohnojili a tři roky sklízeli – první rok žito, druhý brambory a třetí oves. Další rok mohli chodit už jen na lásku. Ne, není to, co myslíte. Chodili zadamo, z lásky, vysazovat mladé stromky. Kdo nesázel, nesměl do lesa na dříví, o to už se hajný postaral. Nedivme se, že měl chudák moře starostí, lidu byl pořád plný les. S motykou na rameni, nebo s flintou pod kabátem.

Naštěstí v **odlehlé Kočičí díře** stál mohutný buk a na jeho větvích se vyhříval fořtův had, pořádně tlustý a dlouhý. Jen zaslechl šustění listí, kroky či lidský hlas, začal had pískat. Tak silně, jako dospělý mužský hvízdá na prsty. Hada se báli všichni, i pytláci, kterým navíc plašil zvěř, a pan fořt byl rád, že v tom vzdáleném místě nemusí hlídat.

To dobře věděl i jeho adjunkt a taky měl pískajícího hada za výborného pomocníka. Jenomže pán zničehonic adjunkta přeložil a do Třeboce nastoupil jiný. Hodně mladý a stejně tak horlivý. Hned při první obchůzce došel až **do Kočičí díry** a uslyšel pískot, silný a vydatný, zrovna rval uši. Adjunkt strhl s ramene ručnici, šel po zvuku a mířil, v očích strach a krutý lov a smrt. Konečně zvedl hlavu a v koruně buku uviděl hada, který pískal, jako by se mu vysmíval. Bum, prásk! Rozlehlo se úžlabinou a had se zřítil střelci k nohám. Vyteklo z něj prý vody jako z převržené putny. Pískání přestalo.

[77] HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979, 132–134.

Mládenec si hada obtočil na hůl a pyšně spěchal do hájovny. Sotva stačil spustit své *„Pane fořt, zneškodnil jsem podivného hada...,“* který pískal, to už nedořekl. *„U sta hromů!“* zaburácel starý fořt, *„víš, hlupáku, cos provedl? Zastřelit strážce revíru, pomocníka, zrovna kamaráda! Kanonádu borových šišek na tebe!“* Tak a ještě hůř hromoval nadřízený zkoprnělému mladíkovi. Nakonec otevřel dveře hájovny, adjunkta propustil ze služby a ve zlosti vyhnal. Než dostal jiného, pytláci i báby na roští se poměli.

Třebočtí se dověděli, co se přihodilo, skoro okamžitě. Vyděšený adjunkt se stavěl v hospodě a ptal se chlapů, proč se pan starý tak rozzlobil. Ti se smáli, až se za břicha popadali.

Známí pytláci hned ten večer za tmy popadli flinty, protože revír byl volný. Pískající had mrtvý, snaživý adjunkt propuštěn, a nešťastný starý hajný zvládl tak procházku kolem hájovny. O holi, se starým psem, který by nikomu neublížil. Občas práskly lesem rány z jeho brokovnice. Myslel, chudák, že jejich práskání pytláky poleká. Ti je však brali za výborné znamení – kde je hajný, tam nejsme my. A mazali pytlačit **na druhou stranu třebockých lesů**.[78]

Hadi

Borůvkáři z hor **kolem obcí Pohraniční a Hory Sv. Šebestiána** si často vyprávěli o hadím králi s korunkou, která měla přinášet štěstí. Ten prý vládl nade všemi hady. V noci se plazíval k některé studánce, aby se z ní napil a vykoupal se v ní. Když se někomu podařilo přiblížit se k takové studánce, mohl jeho korunku dobře vidět.

Starý horník Martin znal i tajemství, jak hadího krále obelstít a lehce si korunku přivlastnit. Odvážlivec se však musí vydat v půlnoční hodině mariánské noci na palouk, kam nesvítí měsíc. Tam musí prostřít bílý, ještě nepoužitý šátek. Bílá barva přiláká hadího krále a ten na něj odloží svůj drahocenný klenot. Podaří-li se pak člověku šátek s korunkou sebrat, musí se rychle vrátit domů, a to nejkratší cestou. Nesmí se ohlédnout, jinak je ztracen. Všechny zmije a užovky zdaleka široka přispěchají svému králi na jeho zapískání na pomoc a pronásledovaného obklíčí. Slintaví mloci ho postříkají jedovatými slinami a ubohá oběť klesne pod jejich morovým dechem mrtva k zemi. Komu se všek odvážný čin zdaří, ten se může radovat, že se stal vlastníkem takového skvostu. Všichni mocní duchové země jsou mu pak poddáni a všechna jeho přání se mu splní.

Velké štěstí měl při setkání s hadím králem jistý mladý dřevorubec. Jednou kráčel po celodenní dřině domů, a právě když míjel **opuštěný starý důl u obce Mezilesí nedaleko Kovářské**, proklouzla před ním najednou do křoví zmije. Chlapec si vzpomněl na hadího krále a na jeho korunku a ještě téže noci provedl odvážný kousek. Za měsíčního jasu prostřel v pusté planině ve stínu tisového keře bílý šáteček. Netrvalo to dlouho a ze všech stran se začal ozývat šustot a sykot. Úžasné množství zmijí a užovek se plazilo v houfu k hromadě kamení u staré šachty, kde utvořily kruh, jako by někoho čekaly. A když už měsíc vystoupil nejvýše, objevil se náhle pod tisem starý tlustý had, sklouzl na šátek a pak sebou mrskl do kruhu mezi své druhy. Na šátku však zářil do temna jasný paprsek – odložená korunka hadího krále. Dřevař rychle skočil, uchvátil šátek se vzácnou kořistí a uháněl cestou necestou ke své chatrči. Ani na chvíli se neodvážil ohlédnout se, nedal se ani zmást výhružným sykotem hadů, kteří ho pronásledovali. Když pak doma s napětím rozbalil šátek, byl ze svého úspěchu radostí celý bez sebe. Od té doby se šťastnému jinochovi otevíraly všechny poklady v hlubinách země, takže brzy zbohatl. Vystavěl si na blízkém kopci zámek, kde pak žil dlouhá léta se svou rodinou v štěstí a spokojenosti. Korunku dědila

[78] MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012, s. 80. ISBN 978-80-260-2895-6.

generace po generaci a zmizela až tehdy, když jeden z potomků spáchal zlý čin a byl za něho potrestán náhlou smrtí.

Jedné chudé rodině **ze samoty blízko Chomutova** pomohl prý hadí král dokonce ze své vlastní dobré vůle. Přestože všichni její členové pracovali denně do úpadu, měli hlavu plnou starostí, co s nimi bude dál. Když jednoho večera uléhali ke spánku, zaslechli náhle jakýsi šustot a v pološeru spatřili na zemi hada a na jeho hlavě lesknoucí se zlatou korunku. Had se doplazil až na stůl, tam korunku setřásl z hlavy a opět zmizel. Od té doby se korunka stala talismanem celé rodiny. Každý z potomků dostal, když se ženil nebo vdával, snubní prsten zhotovený ze zlata této korunky. Její kouzlo měla trvat tak dlouho, dokud z ní nebyl pořízen poslední kroužek. [79]

Hamižný sedlák a hadí královna

V **Jetřichovicích na Děčínsku** žil kdysi sedlák jménem Šimon, který proslul chovem koní. K ruce měl starého čeledína Tobiáše, který si sice rád přihnul, ale koňům rozuměl jako málokdo. Hospodář byl dobrý chlap, ale měl svoji tvrdou hlavu, a jakmile si něco usmyslel, nebylo síly, která by ho od toho odvrátila. Tak jednou slyšel v hospodě od procházejícího poutníka **o pokladu na Svinských dolinách mezi Dolní Kamenicí a Filipovem**. Tam, prý, kdesi při křížku u cesty pod staletým dubem, leží obrovský zlatý poklad, který si tam uschoval jeden lapka, který byl dopaden dříve, než si ho mohl vyzvednout. Ovšem poklad střeží hadí královna a ten, kdo by se chtěl pokladu zmocnit, ji musí nejdříve zabít. Věc má ale háček, protože hadí královna je nesmrtelná, pokud má na hlavě svoji korunku. Jediná šance, jak ji usmrtit, je využít chvíle, kdy se královna jedenkrát za měsíc při úplňku koupe v blízkém rybníčku. Když totiž vedle rybníčku rozložíte bílý šátek z nejjemnějšího hedvábí, královna si na něj korunku odloží, tak jedině v té chvíli je smrtelná a je možno ji zabít.

Jakmile hospodář slyšel toto vyprávění, umanul si, že musí poklad získat. Hned poslal čeledína, aby koupil šátek, a pozítří, právě měl být úplněk, se chystal na cestu. Když dorazil na místo, těsně předtím, než vyšel měsíc, rozprostřel šátek do trávy. A skutečně se za chvíli připlazila hadí královna a na bílý šátek si odložila svou zlatou korunku zdobenou rubíny. Šimon po ní skočil, ale místo aby hada zabil, zarazil se a začal přemýšlet o tom, že by bylo dobré i korunku prodat. Když si uvědomil svou osudnou chybu, bylo pozdě. Hadí královna na něj zaútočila. Šimon na nic nečekal a dal se na útěk. Kličkoval mezi stromy, padal přes kořeny a zase vstával, pronásledován hadím sykotem. Pak najednou hadí sykot utichl a sedlák si oddychl, že se mu podařilo uniknout. Při zběsilém úprku ale hadí korunku ztratil. K ránu se vyčerpán dopotácel **domů do Jetřichovic** a hned se šel podívat na své milované koně. Když vstoupil do maštale, zůstal stát jako zkoprnělý: všichni jeho koně leželi na zemi mrtví se stopami hadího kousnutí na krásných šíjích. A na obroku ležela stočená hadí královna se svojí korunkou na hlavě. Zoufalý sedlák vytáhl z kapsy nůž a vrhl se na ni. Protože královna již zase byla nesmrtelná, neměl sebemenší šanci. Když do stáje přiběhl čeledín Tobiáš, vylákán hlukem zápasu, našel jej ležet již mrtvého mezi koňmi. A poblíž se povalovala svlečená hadí kůže.[80]

---

[79] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 7–9.
[80] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 140–141. ISBN 80-86160-53-X.

Hastrman – Vodník

(Dominus aquae)

Hanuš Schwaiger, Vodník, 1886 (Národní galerie Praha, commons.wikimedia.org)

Původ

Velmi starým strašidlem je vodník, známý také jako hastrman. Je přírodní bytostí a jako pán vod se vyskytuje již v úplně nejstarších pověstech Slovanů, kteří vodu uctívali jako jeden z nejdůležitějších elementů. Původ vodníka bývá odvozován od padlých andělů. Po svém vyloučení z nebeských výšin byli shozeni dolů na zem a při pádu skončili ve vodním živlu. Vysvětlovalo by to potřebu vodníka lovit duše lidí, protože jemu je věčná blaženost v ráji odepřena, nepřeje ji tedy ani lidem – jako zlý démon ukradne lidskou duši, která by měla odejít do ráje. Další tvrzení o původu vodníka říká, že se jím za trest mohou stát sebevrazi nebo nepokřtění lidé.

Strach z vodníků byl v lidech hluboce zakořeněný až do 20. století a jde o nejčastěji se objevující bytost v lidových pověstech a pohádkách. Lidé mu ze strachu házeli do vody obětiny, aby si získali jeho přízeň. Vodník netopí rybáře, mlynáře ani převozníky, ale pokud jej někdo z nich urazí, pomstí se. Je obdařen kouzelnou mocí a umí se proměnit v různé tvory, nejčastěji v žábu nebo rybu.

Popis

Hastrman je bytost drobné postavy s vlasy v barvě trávy, které má dlouhé, neupravené a urousané. Vzhledem připomíná žábu s širokými ústy a vypoulenýma očima. Věk nelze přesně určit. Tělo má měkké jako bláto, takže není snadné ho přeprat, protože není zač ho chytit. Jeho prsty mají na konci bambulky a mezi nimi jsou blány. Na sobě může mít žluté nebo červené kalhoty a zelený fráček s dlouhými šosy, na hlavě zelený klobouk s pentlemi a květinou. Hlas má huhňavý jako při silné rýmě.

Vodník žije u vodních toků a ploch, nejraději má klidné stojaté vody. Často chodí ven za úplňku a spravuje si své potrhané oblečení. Největší sílu má ve vodě, na souši slábne, proto se vždy po čase zase do vody vrátí. Ochraňuje mlýny a rybárny, kam rád zajde na něco dobrého. Opravdu zbožňuje kynuté těsto, takže koláče a buchty jsou nejlepším úplatkem.

Jako jsou lidé hodní i zlí, tak i vodníci jsou takoví. Za obzvlášť nebezpečné se považuje koupat se v pravé poledne nebo o půlnoci. Pokud vodník nějakou dušičku přeci jen uloví, je možné zkusit ji vysvobodit. Odvážlivec se musí potopit dolů k vodníkovi a nadzvednout pokličku hrníčku, v němž je duše schovaná.

Theodor Kittelsen, Vodník, 1904 (National Museum of Art, Architecture and Design)

Zápas vodníků

V lese mezi Horou Svaté Kateřiny a Brandovem, u jezera, které nazývají Bláznivým, kácel chudý uhlíř stromy. Právě se chystal poobědvat, když spatřil, jak se k němu tryskem řítí přes kořeny a výmoly jezdec na černém koni. Před uhlířem odvážný jezdec zpěněného koně zarazil.

„Odpusť, že tě ruším v práci,“ oslovil vyděšeného uhlíře. *„Jsem **vodník z řeky Labe** a již sto let hledám svoji ženu, kterou mi unesl **vodník z Bláznivého jezera**. Marně po tom proklatém jezeru pátrám, neslyšels o něm, dobrý člověče?“*

„Jistě,“ odvětil překvapený uhlíř. *„Stojíš před ním, pane.“ „Jakže?“* zvolal zuřivě krásný vodník. *„tahle odporná louže je **Bláznivé jezero**?“*

„Ano, pane,“ koktal ustrašený uhlíř. *„Někdy se voda rozlije do šířky, ale zakrátko zase zmizí pod mechem. Už hodně lidí tu pro svou nevědomost přišlo o život. Napohled pevná zem je jen slupka na vodní hladině. Stařenky nahoře ve vsi vyprávějí, že prý v bahnité tůni pod mechem vězní jezerní pán vodní pannu. To její slzy prý vždy znovu rozvodňují jezero.“*

„Dost!“ zahřměl vodník. *„Podrž mi koně a nepouštěj ho, ať se děje, co se děje,“* poručil. Hodil uhlíři uzdu a vrhl se do jezera.

V bahnité vodě se vkrátku strhla strašlivá mela. Slizské bahno vířilo, mechový příkrov se lámal, voda tryskala v gejzírech až nad vrcholky nejvyšších stromů. K smrti polekaný uhlíř měl co dělat, aby udržel vzpínajícího se koně, který se chtěl vrhnout za svým pánem.

Po neskutečně dlouhé době se hladina uklidnila a z jezírka vystoupil potlučený vodník s líbeznou rusalkou v náručí.

„Za dobrou službu se ti odměním,“ řekl uhlíři. *„Vezmi si tento váček. Najdeš v něm sice jen jediný groš, ale zato pokaždé, kdy do něho sáhneš.“*

Když krásný pár zmizel mezi stromy, zvonili ve vsi právě poledne. Muž si s překvapením uvědomil, že tichý zápas dvou vodníků trval sotva několik minut. Sen to však nebyl, kožený váček ležel na pařezu vedle chudého oběda.

Uhlíř okamžitě vyzkoušel, zda je s vodnickým darem všechno v pořádku. Bylo. Grošík za grošíkem tahal přešťastný uhlíř, až jich byla pěkná hromádka.

Ještě dlouho sahal do váčku, ale když se zbavil bídy, činil to příliš okázale. Zakrátko se mu podařilo vyvolat pozornost závistivců a zlodějů a za čas mu někdo kouzelný dar odcizil. Bohatý uhlíř už ho však nepotřeboval a v nepoctivých rukách zlodějů ztratil váček svoje kouzlo.

Jak šel čas, lidé pomalu na tento příběh ke své škodě zapomněli. Zatím **Bláznivé jezero bez rusalčiných slz** docela zarostlo, avšak až dodnes číhá několika rzivými oky uprostřed bažiny na neopatrné chodce. [81]

[81] JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 86–87.

Vodník a pasáček z Doubravic

Při cestě z Trnovan do Proboštova kdysi ležel v tichých lukách veliký rybník. V jeho hladině se modře zhlížely **Krušné hory** a pod ní, nikým kromě zpěvu vodního ptactva z mělčin zarostlých rákosím nerušen, žil **doubravický vodník**.

V létě sem do rozsáhlých šťavnatých pastvin vyháněl ovečky **pasáček z doubravického dvora**. Jednou navečer, slunce už se chýlilo za hory, pasáček ztratil svoji píšťalku. Chlapec se rozmýšlel, zda má hnát stádo domů, nebo si nejdříve vyřezat nový nástroj.

Vrby kolem rybníka byly obrostlé pěkným proutím a sluníčko také ještě páslo červánkové beránky. Pasáček si tedy nařezal plnou náruč prutů a dal se do práce. Odřezky od šikovných rukou jen lítaly. Ještě naklepat kůru, aby šla pěkně svléknout, a dílo bude hotovo.

Vtom chlapec uslyšel tichý huhňavý hlas. Odložil nožík i nedokončenou píšťalku a potichu se plížil k neznámému vetřelci. Trochu se bál, proto svíral pevně svůj bič.

U břehu spatřil na omšelé lávce **doubravického vodníka**. Po okolí se o něm vyprávělo, že je veliký dobrák, lidí se straní a nikomu že jakživ neublížil. Pasáček mockrát poslouchal tohle vyprávění, a tak se docela beze strachu přiblížil na doslech.

Vodník spravoval svoje rozedrané šaty, a protože si ve své osamělosti zvykl na samomluvu, povídal si sám se sebou i nad krejčovskou prací. *„Sem ještě záplatu,“* huhňal potichu. *„Tady taky ještě jednu,“* povzdechl si a chystal se navléknout nit. Zlomyslný pasáček však napřáhl bič k ráně a vší silou uhodil vodníka přes záda. *„A sem taky jednu záplatu!“* zavolal a šklebil se a pitvořil po vodníkovi.

Zelený mužík vykřikl bolestí. Překvapením upustil jehlu, vyčítavě se ohlédl a pak skočil do vody. Pasáček za ním rozpustile udělal dlouhý nos.

Od té doby se vodník už nikdy na břehu neukázal. Lidé se domnívali, že se snad odstěhoval na lepší. Až jednou v parném dnu si chtěl zlomyslný pasáček ochladit nohy v rybníce a někdo ho stáhl do hlubiny.

Stádo usoužené horkem ve stínu usnulo a hlídal je jen pes. Pasáčkův klobouček se tiše houpal na hladině a vlny šeptaly, že vodník nikdy nezapomíná na křivdy, které mu lidé způsobili. [82]

[82] JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 88–89.

O vodníkově Mařičce

Stejně jako věčně rozkývané větve olší, vrbové proutí anebo šustivé rákosí patřívaly **k řece Ohři** mlýny a rybárny. To byly světy v lecčem si podobné, ale zatímco mlynářská chasa měla ráda veselí, které pan otec s mlynářkou nepokazili, ač se řadívali k lidem váženým i zámožným, s rybárnami to vypadalo přece jen trochu jinak.

Chudé chaloupky na březích obestírala všelijaká tajemství, neboť lidé věřili, že rybář a všichni z jeho rodiny mají odjakživa pletky s vodníkem, který se tu prý navečer ohřívá u ohně… A takové zkazky mnohdy zapříčinily, že se rybáři stýkali jen mezi sebou a nedostali se mezi ostatní vesničany nebo obyvatele měst stejně jako kati nebo pohodní.

Za Pátkem svého času stávala rybárna, kde žil rybář se svou dcerou Mařičkou nebo Marinou, jak se jmenovala. Bylo to děvče věru hezké, a proto také ji vybírali, aby na Štědrý den podle starého zvyku chodívala převlečena za Perychtu v bílé říze, modře přepásané, s korunkou a vrbovou metlou po okolních obcích. Tady rozdávala z nůše pečené ryby, děti jí přeříkávaly koledy a Mařička ve své kráse připadala i dospělým více jako pohádková dárkyně než jako obyčejná dcerka z rybárny.

Dívčí léta ubíhala a Mařička rostla do krásy dál. Dovedeme si představit, jak se za ní mládenci otáčeli a že měla nápadníků na každém prstě tucet.

Jenže do vdavek se Mařičce nechtělo. Odbývala chlapce z okolních rybáren, dělala si legraci z krajánků a notně vystrašila i několik **lounských synků**, když je vyzvala na večerní schůzku k tůni, kde se to bludičkami jen hemžilo… Samozřejmě, že sama nepřišla a mládenci se vysmála.

Nakonec se rozzlobil na Mařičku i starý rybář a jednoho dne zhurta spustil, koho že si vlastně chce vzít, odrazuje-li každého, kdo o ní jen slyšel?

„A třeba vodníka,“ zasmála se dívka na otcovo hubování, a poněvadž to bylo zrovna u schůdků k vodě, **pátecký hastrman** to dobře slyšel.

Už dlouho předtím si na Mařičku myslil, jenže její slova mu teprve nyní dodala tu pravou kuráž. Ještě téhož dne, jakmile se za okénky rybárny objevila světla, aby rozehnala večerní mlhu, zaklepal celý vyparáděný v pentličkách a v zeleném fráčku na dveře.

To víte, starý rybář stál, jako když hrom uhodí z čistého nebe. Ne tak Mařička. Snad ani neposlouchala vodníkovy huhňavé námluvy a sliby, že ji přivede do svého zámku na dně řeky. Jenom se mu smála:

„S takovým fráčkem jako lopuch sem přicházíš? S pentličkami jako na velikonoční pomlázku? S tlapami jako žabák a s nosem jak od kropicí konve…“

Tak to šlo dál, až se vodník rozvzteklil, Mařičku popadl a než se kdo nadál, zmizel s ní v tůni.

Marně pak rybář volal svou dceru zpátky. Neobjevila se druhý den, ani za týden, a tak se brzy v celém okolí rozneslo, že ji hastrman utopil pro nafoukanost a pýchu.

Jenomže tím naše vyprávění nekončí. Po nějakém čase **v Ohři** utonulo několik krajánků i mládenců z rybáren – právě těch, kteří o děvče stáli, když bylo ještě naživu. A neuplynul měsíc, aby nepřišel o život další.

Inu, žádný div, že se každý raději na sto honů řece vyhnul, zvláště pak, když se přišlo všemu na kloub: Prý až **u koštického rybníka** potkal kdosi **vodníka z Pátku**. Poněvadž se zelený mužík zdál celý zchřadlý, utrápený, pentličky na něm jen zplihle visely, přisedl si ten pocestný bez bázně

k němu a co že se stalo a proč tak krutě hned každého utopí.

Vodník jenom smutně zavrtěl hlavou:

*„Ale to přece nejsem já. Mně čas od času stačila nějaká ta zlobivá dušička... Vždyť konečně vidíš, kde se potkáváme – **daleko od Ohře**, daleko od mého zámku na dně, který jsem taková léta stavěl a od huby si utrhoval. Za všechno přece může Mařička!“*

A potom vodník pocestnému s hořkostí vyprávěl, jak dívce pranic nevadilo, že ji utopil, a dál se mu vysmívala. Sama začala stahovat pod vodu každého mládence, který se jí zalíbil, a nakonec jeho, váženého páteckého hastrmana, vyhnala a ještě mu natloukla...

Pocestnému bylo sice zeleného mužíka líto, jenže takovým bytostem přece jen těžko věřit. Proto se raději nenápadně ztratil, zanechav jej stýskání a naříkání.

Zato když doběhl **do Koštic**, vyprávěl tu novinu o Mařičce ještě celý zadýchaný každému na potkání.

Brzy se zvěst rozlétla **po celém Poohří**, takže i **v Křesíně** se říkalo: Kolem vody nepůjdeme, aby nás Mařička nestáhla!

A povídaček přibývalo. Mnohé z nich měly hodně společného s vyprávěním o víle Oharce. Ale o tom se nejlépe přesvědčíte sami. [83]

O vodníkovi

Jako v jiných řekách i v Labi a v Oharce bývali vodníci. Většinou lidem nic dobrého neudělali – koukali, koho stáhnout pod vodu. Proto se vodníkovi každý na sto honů raději vyhnul, a jen hlupák ho nenechal na pokoji.

Nejmenší radost mívali z vodníka mlynáři; ve mlýně byl totiž jako doma, sebral, co právě potřeboval, a navíc ke zlosti každé panímámy zamokřil síň i světnici, a když mu zrovna nebylo dobře, vlezl ve svém mokrém fráčku dokonce do peřin, prý aby se vykurýroval.

Právě takový vodník sídlil **u mlýna blízko Litochovic** a v tom mlýně byl pečený vařený.

Vypadal jako za groš kudla, ale rozzlobit ho radno nebylo.

Jednou totiž seděl na vrbě, prohlížel si fráček a brumlal si pro sebe, počítaje záplaty:

„Tady jedna, tady druhá, tady zase jedna...“

„Tady taky jedna!“ přerušil ho mlynářský chasník, co šel zrovna kolem, a milého vodníka švihl bičem, že sletěl po hlavě rovnou do tůně.

Toho večera se ve mlýně vodníkovi smáli, ale už druhého dne ráno je smích přešel; když šel chasník nabrat do strouhy vodu, uklouzl a utopil se.

Potom se už na vodníka nikdo neodvážil křivě podívat, zato on se stal ve mlýně každodenním hostem a mlynář marně přemýšlel, jak se ho zbavit.

Nejčastěji si chodil vodník opékat ryby, a třebaže mu pokaždé musela mlynářka na ně dát omastek, sám nikdy ani grundličku nenabídl.

Jednou v listopadu navečer, lilo jako z konve, tedy v té slotě přišel do mlýna utrmácený a promoklý medvědář s ještě utrmácenějším a promoklejším medvědem.

Mlynář je rád nechal pod svou střechou – medvědář dovedl vyprávět všelijaké zajímavé historky a huňáč se jen skulil za pec, aby mohl spát.

---

[83] HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, s. 121–124.

Tak seděli, povídali si a pukali z dlouhých dýmek, když přitáhl vodník. Nepohlédl napravo ani nalevo a hned začal rovnat na pánev své rybičky.

Zanedlouho se světnice naplnila vůní, vodník zamlaskal a pustil se do jídla. Nikdo si ho nevšímal, jen medvědář potají polykal sliny. Zato medvěda libá vůně probudila, a než se milý vodník vzpamatoval, slupl míša rybičky jako malinu a sápal se na něho. Voněl mu totiž také rybinou.

Stěží se dostal hastrman z medvědích drápů, fráček raději nechal za sebou, jen aby byl ze dveří…

Dlouho se také neukázal, až ve mlýně dostávali strach, co asi má za lubem.

Potom přišel sníh a mráz a mlynář jel podle řeky na saních **do Lovosic**.

Koník vesele vyklepával podkovami bílou cestu, až přijeli ke staré vrbě.

Tam seděl vodník, jektal zimou a už z dálky mlynáře uctivě zdravil.

Pan otec se tomu podivil; zastavil koně, a protože mu v té chvíli bylo promrzlého hastrmana líto, povídá:

„Proč tu tak sedíš a nejdeš se do mlýna trochu ohřát?“

„Rád bych,“ nato vodník. *„Ale máte tam ještě tu strašnou velikou kočku?“*

Mlynář se hned dovtípil a odpověděl:

„I máme, a představ si, že se jí teď narodilo dokonce pět koťat!“

Sotva tohle vodník uslyšel, na další nečekal. Seskočil z vrby a pelášil pryč, aby se už **v litochovickém mlýně** nikdy neukázal. A mlynář nepřestal v duchu děkovat medvědovi, jak ho zbavil nevítaného hosta.

Možná že právě tenhle vodník se později usídlil **na Staré Oharce v místě, kde se vlévá do Labe**. Protože byl pokojný a mírný, lidí si kale nevšímal a raději líčil sítě na ryby.

Jak to u vody bývá, brzy poznal i ostatní rybáře a nejvíc se spřátelil se starým převozníkem Matějem.

Děda se vodníka nebál, ani mu nevadil věčně odkapávající fráček; a poněvadž se hastrmanovi na stará kolena třásly ruce, spravoval mu i roztrhané sítě.

Tohle vodník od lidí asi nikdy nečekal, proto Matějovi slíbil, že se mu odmění. A skutečně: jednou děda našel v síti kožený pytlík plný vzácných drahokamů.

Chudák Matěj honem zamířil s loďkou ke břehu a pospíchal do vsi, aby se každému mohl vodníkovým darem pochlubit.

Celá věc se ale brzy donesla bohatému a závistivému sedlákovi. Ten si dědu zavolal a poručil mu: *„Ode dneška budu na tvém místě chytat ryby já, rozumíš? Ať tě ani nenapadne přijít mi u řeky na oči!“*

Matěj zesmutněl; ne proto, co mu sedlák zakázal – vždyť teď měl o živobytí nadosmrti postaráno – ale proto, že nemůže klábosit s vodníkem.

Převozník hned také pospíchal k řece a hastrmanovi všechno vycinkal. Ten ho pozorně vyslechl, utřel si žabími packami mokrou bradu a řekl:

„Nech na hlavě, Matěji. S takovými si ještě dovedu poradit!“

Druhého dne vyjel sedlák s loďkou na Matějovo místo. Ráno rozhodil sítě, k poledni už je zase nedočkavě stahoval. Nebylo v nich pranic, jen na konci se uchytilo něco těžkého… sedlák se naklonil z loďky, aby se podíval, a v tom se nad hladinu vynořila zelená ruka a stáhla ho navždy do hlubiny.

Tak vodník sedláka potrestal, nikdy se však už neukázal. Ani Matějovi. [84]

[84] HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979, s. 135–139.

Leviatan

Jednou plul **po Labi** chlapec ve člunu. Když byl uprostřed proudu, udělal se pod ním vír a on se převrhl. Otec, který stál na břehu, se vrhl do vody, ale nemohl chlapce najít. Hned mu došlo, že je to hastrmanovo dílo, a zvolal: Levitáne, Levitáne, popusť křesťanskou duši! V té chvíli se z vln vynořil chlapcův kabátek, otec syna popadl a šťastně ho dostal na břeh; na chlapcově krku však byly jasně patrné stopy deseti prstů, jak ho hastrman škrtil. ***(Emanuele Klauczek z Prahy)*** [85]

Uražený hastrman

Pod mostem říčky Kamenice měl kutloch hastrman; lidé si o něm povídali, že je kapánek potrhlý – a něco pravdy na tom bylo: na zimu si ve vší počestnosti natahal do svého doupěte celé náruče trávy a listí, nějakou dobu tam byl zalezlý a choval se tiše, ale najednou začal jankovatět. Číhal na děti, když chodily do školy, vybafával na ně, strefoval se jim do břidlicových tabulek velikými oblázky a házel po nich leklými bělicemi a shnilými drny. Nejraději sedával pod břehem, a když šel někdo kolem, začal vzdychat a vříškat, jako by mu hlavu trhali. Když se člověk dal napálit a seběhl se podívat, komu se co děje, sjel hastrman **jako úhoř do Kamenice**, vystrčil ježatou hlavu a strašlivě huhlal a vyl. Což by pořád ještě šlo, ale jednoho dne se počal předvádět v celé své kráse; on totiž vypadal úplně jinak, než ostatní hastrmani: byl kromobyčejně škaredý, nosil huňatou červenou čepičku a od hlavy k patě byl porostlý šupinami, jenom břicho měl holé jako kapr a špinavě žluté. Zvykl si taky ukazovat se na břehu, když chodilo nejvíc lidí. Buď si stoupl, aby ho bylo pěkně vidět, anebo se posadil rovnou na most a mohl se zbláznit radostí, když se každý honem obrátil a upaloval pryč. Lidé si už sice na jeho kousky zvykli, ale o setkání přece jenom nikdo nestál, což není konečně divu, protože tenhleten hastrman páchl ke všemu na sto honů bahnem a rybinou.

Za nějaký čas však o něm nebylo slyšet.

„Třebas už zašel,“ mínili někteří, ale chyba lávky: to jenom odpočíval a vymýšlel nová darebáctví.

Jednou jel na jakousi slavnost pan Huber. Když se dostal **ke Kamenici**, která byla tenkrát velice rozvodněná, dostal hastrman nápad, jenž se mu jevil nanejvýš znamenitým: jakmile se koně dotkli rozbahněného břehu, vyskočil ze své skrýše a začal se jim motat pod kopyty.

Toseví, že se koně splašili. Zdivočelá voda podemlela a roztrhla vůz, a bylo zle: kočímu se sice podařilo s koňmi a předkem vozu šťastně ujet, ale

[85] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 113–114. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

zadek vozu i s urozeným pánem potok sebral a kalné vody ho odnesly až **ke Kamenické Nové Vísce**, kde ho lidé našli – jenomže to už mu nepomohla ani svěcená voda.

Hastrman byl sice zlomyslník, ale tohle, co zavinil, bylo i na něho přece jenom moc: v jeho rodině se strašilo odjakživa, ale v takovéhle špinavé práci u nich ještě nikdo tlapy neměl. Styděl se, ale protože pana Hubera už vzkřísit nemohl, sebral skrovný majeteček a putoval za nocí mokrými cestami, až se dostal **k Ploučnici**. Ani tam však dlouho nevydržel.

Pod Šibeničníkem bývalo tenkrát několik rybníků: hastrman se ubytoval pod hrází jednoho z nich. Rozhodl se, že tam bude dělat dobrotu – a skutečně: nikdo o něm skoro nevěděl. Když svítilo sluníčko, vyhříval se ve vrbičkách, jakmile zašlo, zalezl pod hráz a tloukl špačky.

Na jaře ho lidé občas zahlédli, a třebaže na nikoho nepouštěl ani špetku hrůzy, přece jen se mu vyhýbali: věděli, co je zač, vždyť to, co provedl panu Huberovi, se dávno rozkřiklo po celém okolí. Proto mu nevěřili a zejména ti starší, zkušenější, říkávali:

„Hastrman je hastrman, toho nikdo nepřemele."

Jednou časně zrána šel starý Valentin se svým švagrem **do Martiněvsi** pro krupici. Uradili se, že půjdou zkratkou kolem prostředního rybníka. Sotvaže udělali po hrázi pár kroků, zahlédli poblíž vykotlané vrby sedět hastrmana: zašíval si svou červenou čepičku.

„Ty," povídal Valentin, *„pojď, vezmeme to radši jinudy!"*

Ale švagrovi se nechtělo, že prý jsou na hastrmana dva a cože by jim asi taková olysalá sušinka mohla udělat, budou-li se mít na pozoru?

A tak šli dál, hlasitě rozkládali a jedním očkem pošilhávali po hastrmanovi, jestli nechystá nějakou neplechu.

Nevěděli ovšem, že hastrman by jim hrozně rád dokázal, že není tak zlý, jak se o něm povídá, a že teď zrovna má k tomu jedinečnou příležitost. Když ho míjeli, zvedl žabí hlavu, zakoulel očima a zaskuhral:

*„Hele, nechoďte **do Martiněvsi**! Dneska tam stejně žádnou krupici neseženete!"*

Sousedé se zarazili: copak má asi za lubem?

„Povídám: nechoďte tam, vrátíte se s prázdnou!" kňučel hastrman.

„Ale jen si nech své rady, ty licoměrníku! Jako bychom nevěděli, co jsi zač!" vykřikl Valentinův švagr a přidal do kroku.

„Samosebou," přitakal Valentin a hodil za sebe:

„Jsi tuze pěkné kvítko! Lýčí na tebe, a na slunci tě usušit, ohyzdo proradná!"

„No tak, sousedé!" volal hastrman lítostivě, *„poslechněte mě přece!"*

Ale kde už bylo oběma kmotrům konec! Běželi, jako by jim za patami hořelo.

Toho dne však nesehnali **v Martiněvsi** ani hrst krupice a nekoupili ji ani v celém okolí, i když chodili od mlýna k mlýnu.

„Podívejme se," divil se starý Valentin, *„on to s námi ten hastrman opravdu myslel dobře!"*

„Baže," přitakal zamyšleně švagr: *„Mohli jsme si, hlupáci, ušetřit zbytečnou cestu. Sotva už nohama vládnu... A ještě jsme mu tak nadali, viď... Co říkáš, švagříčku, neměli bychom ho odprosit?"*

Starý Valentin souhlasil. Když dorazili na hráz, už se šeřilo. Oči si mohli vykoukat, ale hastrman nikde. Starý Valentin si dodal kuráž, nahnul se nad vodu a zavolal:

„Hastrmánku! Vylez, prosím tě! Chtěli bychom ti něco povědět!"

Ale hastrman nevystrčil ani nos.

Urazil se, pomysleli si sousedé a vykročili zahanbeně k domovu. A nejspíš se nemýlili: hastrman se už **pod Šibeničníkem** nikomu neukázal. [86]

---

[86] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 74–77.

Vodníkova pomsta

Když byl mlynář Valerián ještě mladý, říkávalo se o něm, že ho bába koupala ve vařící vodě, takový to byl prchlivec a pudivítr. Ale jakmile se přiženil **do Račího mlýna**, obrátil se po rubu i po líci; možná, že na tom měla hlavní zásluhu mlynářka, byla to osoba moudrá, a hezká byla taky, jako když ji namaluje, ale ať tak či onak, zdálo se, že Valeriánovi prochladla krev jednou provždy.

Bylo to však jenom zdání: když mlynář ovdověl, přecházel zakrátko mlýnské chase zrak i sluch: pan otec morousil, věčně na něco hartusil, řečí měl nade vším jako mouky a pro každou maličkost div z kůže nevyletěl.

I mleči začali na jeho způsoby a jazyk zle žehrat a krajánci, kteří byli ze světa ledasčemu zvyklí, sedávali poslední dobou **v Račím mlýně** jako na trní.

„Však on se Valerián zase usadí,“ hájil ho rybář Laube, známý pytel dobroty, *„ale chce to čas, jako všecko na světě: jenom ze samého žalu je takový...“* A poněvadž měl mlynáře od malička rád – vyrůstali na jedné dědině – usmyslil si, že ho co nejdříve pozve na řeku: ať si zarybaří, povyrazí se trochu a přijde na jiné myšlenky...

A tak jednoho slunečného dne vyjel si s ním pan otec **na Labe**; štěstí jim však nepřálo, síť zůstávala pořád prázdná.

Laube se tvářil smířeně, ale mlynář koukal jako kakabus a co chvíli zlostně uplivoval do vody.

„To víš, Valeriáne, pokaždé dobrá karta nepadá,“ usmíval se rozpačitě rybář, ale mlynář jen nadskakoval:

„I nemysli si! Vím moc dobře, kdo v tom má pazoury!“

Laube neodpovídal.

„Stejně se mu jednou dostanu na kůži,“ rozohňoval se tím víc mlynář, *„má to u mně už dávno schované! Pamatuješ přeci, jak tenkrát brousil za vaší Marian-nou a já si ho vyčíhal, když zrovna rozvěšoval ty svoje tretky a pentličky po vrbách? A vzpomínáš si, jak jsem mu zmaloval hřbet? Podrápal mě přitom, potvora, jako vzteklý kocour – podívej, ještě to mám drobet znát!“*

Rybář přikývl, ale místo na mlynářovu ruku se rozhlédl po řece: copak panu otci v hlavě přeskočilo? Zrovinka tohleto připomínat – a teď! On, Laube, neměl sice s místním vodníkem nikdy nic, ale slyšel už o něm všelicos: stařence **z Býnova** utopil prý zrovna před rokem jediného vnoučka...

„Vidíš, co je to za prašivce,“ začal zase mlynář, *„hodina pryč, a v síti ani mřenka! Kdyby se tu tak ukázal, prevít prevítská, krkem bych mu zakroutil!“*

Vtom se loďka zakymácela, z vody se vyhoupla plesnivá, jak meloun kulatá hlava, zelené tlapy se chytily okraje loďky a na mlynáře se upřely posměvačné žabí oči.

Rybář zůstal, jako by ho opařil, zato před Valeriánem se udělalo od vzteku červeno: než mu mohl Laube zabránit, popadl veslo a praštil jím vodníka po hlavě. Vodník zaskučel, vymrštil se, zahrozil na mlynáře a zmizel pod hladinou.

Když se pan otec vracel domů, maličko schlípl: začalo se mu vyjasňovat a dostal strach, že se mu vodník pomstí; ale brzy se oklepal:

„Nebudu prostě chodit na ryby, a je to,“ řekl si. Kde mohl, dával pak historku k dobru; pokaždé ji trochu vylepšoval a přibarvoval a **z labského vodníka** dělal učiněné nemehlo.

Byl to přesně měsíc od nezdařeného rybolovu, když pro mlynáře přiběhli, že voda porouchala v mlýnské strouze stavidlo; a že si s ním nikdo neví rady.

„Tak tam sáhněte, vždyť ho jasně vidím na dně!“ rozkřikl se mlynář, ale ať se chasa sebevíc snažila a namáhala, stavidlo vytáhnout nikdo nedokázal. *„Hrom do vás! Máte snad chromé prsty? S takovýma rukama bych se styděl po světě chodit, motovidla!“* rozzlobil se mlynář, sehnul se, natáhl ruku, ale v téže chvíli zoufale vykřikl a zřítil se do vody. Okamžitě ho vytáhli, křísili ho a všechny svaté ku pomoci svolávali, ale všecko marno: Valerián se už odebral za nebožkou mlynářkou. [87]

Krásná hastrmančice

V Dolním Prysku byla tancovačka. Co mělo zdravé ruce a nohy, trousilo se už od soumraku do hospody, protože tenkrát bývala ještě taková muzika velikou vzácností.

Přišlo hodně děvčat, přespolních, dorůžova vymydlených a našňořených; všechny byly jako čerstvé květy, ale na jedné z nich, kterou nikdo neznal, mohla celá hospoda oči nechat.

„Podívejte ty šaty,“ srazily kmotry hlavy dohromady, *„viděly jste někdy něco takového? Má to jako z pápěří, z čeho to asi tkali? A jak se nese, koukejte, učiněná pávice! To nebude našinec, kdepak!“*

Mládenci byli z krasavice celí odvázaní, ale ani jeden si netroufl vzít ji k tanci.

„Kdybych ji zmáčknul, rozsypala by se mi snad v ruce,“ šeptal Prokop, **synek bohatého sedláka z Kamenice**, *„vždyť je jako skleněná! Ale co, přece sem nepřišla proto, aby stála v koutě, nemám pravdu?“*

Načepýřil se jako kohoutek a už stál před krásnou pannou:

„Tak co, křehotinko, zatancujeme si?“

Panenka zvedla oči jako tůňky hluboké a tajuplné a přikývla. Prokop ji popadl kolem pasu a už zavířili v kole: krásná dívenka tančila jako motýlek a Prokop měl co dělat, aby mu z náruče nevyletěla: třebaže byl vyhlášený tanečník, motal se jako sochor v pytli a jen se z něj slévalo; děvče se však na něj usmívalo a tvářilo se, že je na vrcholu blaha.

„Čím to voníš, prosím tě?“ divil se Prokop, kterému se hlava div nerozskočila z těžké nasládlé vůně, která dívce linula z vlasů, ale krasotinka neřekla.

„A čí jsi, taky nepovíš?“ naléhal Prokop. Nepověděla. Vtom přestali hrát, dívka se mládenci vysmekla z rukou jako lasička a hnala ke dveřím.

„Počkej, doprovodím tě!“ křičel Prokop celý uřícený.

Panenka nic nenamítala, a tak vyšli do noci.

V kamenickém údolí se děvče zastavilo:

„Nechoď už dál, otec by se hněval...“

„Oho!“ kasal se synek, *„však on mě tvůj pantáta neukousne!“*

„Jak myslíš,“ pokrčila dívka oblými ramínky, ale najednou se z mlhy vynořila shrbená mužská postava s dlouhými vlasy; kolíbala se jako kačer.

„Otec!“ vykvikla panenka. *„Honem si lehni a nehýbej se, nebo ti děsně nařeže!“*

Prokop sebou hodil napříč cesty a zakryl si rukama obličej. Těžké cachtavé kroky se hrozivě blížily. Chasník se přikrčil a přestal dýchat: vtom se k němu přihnalo cosi mokrého a studeného, několikrát ho to s mručením obešlo a očmuchalo jako pes a pak to odběhlo.

Konečně se synečkovi zazdálo, že je vzduch čistý; odhodlal se vstát a sháněl se po své tanečnici. Ale jako by tu nikdy nebyla. Jen od vody bylo slyšet vzteklé mrmlání, vřískot, pištění a nakonec usedavý pláč: to **kamenický hastrman** zpracovával vrbovým proutím svou nevycválanou dcerku, která mu přes veškeré zákazy utekla k muzice. [88]

---

[87] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 118–120.
[88] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 230–232.

Vodní démoni

Stejně strašidelně jako **krušnohorské lesy** působila na dávné obyvatele našich hor četná tajemná jezírka na horských hřebenech i rybníky na jejich úpatí. Tak, jako byly zdejší lesy plné podivných zvuků, vyluzovaných démony a tajemných úkazů, obývali v lidové fantazii místních lidí zlí duchové, hastrmani i zdejší vody. Označení hastrman, jímž se u nás nazývali vodní démoni, ukazuje slovní spříznění s německým názvem „Wassermann“, a tedy opět prolínání českého a německého folklóru.

Hastrmani-vodníci, žijící v horských jezírkách a v rybnících pod horami bývali v pohanských dobách usmiřováni zvířecími obětmi – koňmi, krávami, ovcemi, černými kozly, černými prasaty, černými kohouty, husami, kachnami, rybami, někdy jen kousky chleba s máslem nebo vínem – tím se mělo předejít tomu, aby vodník netopil lidi. Aby vodník nerozbořil hráz, zakopávala se do ní koňská hlava. Díky monografii Zdeňka Váni o slovanské démonologii z roku 1990 víme, že podobný zvyk je doložen i **v Zabrušanech u Duchcova** v období raného středověku. Vodníci se prý **v Krušných horách** zjevovali někdy v podobě rybáře jindy bílého koně. Před jedním **krušnohorským hastrmanem** varoval děti v šedesátých letech 19. století lesní **Makovička ze Suniperku (Výsluní)**, který jej prý také na vlastní oči vídal, ale již Lehmann zaznamenal **krušnohorskou pověst o chudém sběrači dříví Georgu Kastmannovi z Hory Svatého Šebestiána**, jenž se setkal s vodníkem. Ten k němu přijel jako krásný jezdec a ptal se na cestu k jezeru. Potom mu řekl, že je vodník, jemuž jiný vodník unesl manželku a on ji teď hledá ve všech jezerech a rybnících. Když dorazili k jezeru, požádal vodník dřevaře, aby mu podržel koně. Mávnutím proutku nechal rozestoupit vodu v jezeře a vstoupil do něj. Po nějaké době zaslechl dřevař strašlivý řev, kůň, kterého držel, se začal vzpínat a dřevaře se zmocnila úzkost a děs. Najednou se hladina jezera zbarvila rudou krví a z vody vystupoval vodník se svou unesenou ženou. Řekl dřevaři, že svého soka zardousil. Za to, že mu dřevař podržel koně, jej vodník odměnil. Lehmann píše také o tom, že nedaleko jeho působiště v Scheibenbergu, na cestě do Elterleinu, byl jeden rybník obývaný démony.

Zaznamenává o něm tuto strašidelnou příhodu:

V době senoseče roku 1644 se strhla taková vichřice, že vzedmula stříkající vodu z rybníka tak vysoko, jako kdyby se v něm prali dva koně. Proto se vesničané báli jet pro obilné snopy, zlí duchové však vylétli z vody a hráli si se snopy v povětří, přelétli celé pole a vzali sebou všechny špičky stromů.

O jednom krušnohorském jezeru se zas vyprávělo, že když šel v dobách třicetileté války okolo jakýsi pocestný, jménem Veit Vogel, slyšel prý z jeho hlubin zřetelný výskot, křik hru na housle a na píšťaly, že to vypadalo tak, jakoby se pod hladinou odehrávala nějaká hostina.

Podle Laubeho se **na Teplicku** věřilo, že **v prastarém duchcovském rybníku** Barbora přebývají duše nenarozených dětí.

K tomuto **podkrušnohorskému rybníku** se stejně jako k řadě dalších v naší oblasti také vztahovala pověst o vodníkovi. Tomu se prý kdysi zželelo chudého zámečnického tovaryše bydlícího nedaleko rybníka a objednal si u něj zhotovení krásného dveřního zámku, čímž mu dopomohl k penězům i společenskému postavení. Zámek, k němuž se tato pověst vztahuje, je dodnes uchováván **v duchcovském muzeu**.

Další vodník obýval **rybník „Babolausche“**, jehož název pochází ze staročeského „Babí louže“ a který se nacházel **v Jeníkově** (v místě dnešního kamenolomu). Tento hastrman za parných letních dnů rád sedával ve stínu rozložitých stinných stromů na břehu rybníka a polohlasně bědoval nad svým roztrhaným oděvem: *„Tady chybí kousek, tady chybí*

kousek“. Najednou nad ním zasvištěl bič a ozval se pobavený hlas okolo jedoucího formana: *„A tady chybí taky kousek!!!“* Vodník se lekl, skočil do vody jako žába a vrhl na škodolibého formana zlý pohled.

Uplynulo několik týdnů a forman opět se svým povozem projížděl okolo rybníka, země sálala srpnovým vedrem, a tak chtěl napojit své žíznivé koně. Sešel s díží k rybníku, naklonil se nad hladinu, pak bylo slyšet jen šplouchnutí a smích podobný žabímu skřehotání. Večer se povoz vrátil domů bez formana.

Kromě vodníků a dalších nedefinovatelných démonů obývaly **rybníky a jezera Krušných hor a Podkrušnohoří** také vodní ženušky. O jedné takové **ze zaniklého cínoveckého jezera**, která nabízela okolojdoucím šňupací tabák, aby ji vysvobodili z jejího zakletí, psala Markéta Kvasňová. Jinou přibližuje Alois Weiss v souvislosti s křížem Thomase Friedla, který **u jednoho lesního jezírka v chomutovské části Krušnohoří** připomíná násilnou smrt myslivce a bývalého pytláka, jemuž se zjevila vodní žínka, jíž měl podle tajemného snu v budoucnu propadnout tělem i duší, což se také o několik let později stalo. [89]

Koláče pro terezínského vodníka

Tam, kde nad Terezínem spěchá řeka Ohře k Litoměřicím, aby splynula s Labem, vykonával svou živnost převozník Ondřej, člověk spravedlivý a všemi oblíbený. Jeho sousedem byl vodník Albrecht, bytost zlá a svému okolí nepřátelská. Když se v krátké době utopilo **v Ohři** po sobě několik lidí, převozník Ondřej si dodal odvahy a na vodníka si počíhal. A hned se do něj pustil a lál mu, co že to tu tropí za nekalosti. Ten prý úsečně odvětil, že je to sice jeho věc, ale budiž, prozradí mu své tajemství – potřebuje získat velké množství lidských duší, které by se modlily za jeho vysvobození z jakéhosi strašného prokletí. Čím více lidí prý stáhne do říčního proudu, tím dříve se přiblíží jeho záchrana. Jak se zelený mužík rozpovídal, vyzval Ondřeje, jen ať zítra navečer přijde **k pevnostnímu mostu přes Ohři** a sám uvidí.

Vodník Albrecht pak zmizel ve vlnách, zatímco převozník zůstal stát jako zkoprnělý. Osmělil se však a když se začalo smrákat, vydal se **k terezínské pevnosti.** Vtom spatřil pivovarského kočího, jak pod mostem plaví **v Ohři** pár koní. Náhle se uprostřed řeky objevil vodní vír, zrovna tam, kde kočí otáčel své koně, a nešťastník zmizel pod hladinou. Vyděšený převozník poznal, že zlý vodník Albrecht nemluvil do větru. A poněvadž sám neuměl dobře plavat, rozběhl se do blízkého mlýna pro pomoc. Statný mlynářský pomocník se bez váhání vrhnul **do Ohře** a po několika chvilkách se vynořil i s mrtvým kočím v rukách. Sám byl bledý jako smrt, naznačoval, že na dně řeky zažil něco děsivého a vůbec byl velmi málomluvný. Všem bylo ale jasné, že **ve vlnách řeky Ohře** podstoupil nerovný zápas se zlomyslným vodníkem, který odmítal vydat nešťastníkovo tělo.

Převozník Ondřej pochopil, že velké nebezpečí hrozí i jeho vlastní rodině, zejména pak jeho pěti dětem. Proto vodníka už druhý den znovu vyhledal, posadil se k němu **pod vrbu na břehu Ohře** a prosil, aby jeho rodinu nechal na pokoji. Vodník Albrecht to po krátkém přemýšlení slíbil, však byli sousedy a řeka jim byla společným domovem, jak jízlivě poznamenal. Měl ovšem podmínku – vždy

[89] WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor.* Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019, s. 33–37. ISBN 978-80-85115-40-6.

v pátek kolem poledne mu převozník musí přinést ke splavu tři koláče, jeden s mákem, druhý povidlový a třetí s tvarohem. Ondřej rád souhlasil a od té doby vídal Albrechta každý pátek, když se **v terezínském kostele Vzkříšení Páně** zvonilo poledne. Vodník se mu svěřoval se svými záměry a Ondřej mu mnohokrát rozmluvil jeho zlé úmysly.

Tak to šlo dlouhý čas, až jednou nemohl Ondřej přijít sám, neboť mu onemocněla žena. Poslal proto s koláči svého nejstaršího synka. Jenže ten měl tuze rád makové koláče a tak místo tří kulatých dobrot dostal vodník toho dne jen dvě. Nazítří si Ondřejovi hned stěžoval, že nedodržel slovo. Pokud by se to snad mělo opakovat, vodník vyhrožoval, že jejich dohoda přestane platit. Převozník Ondřej se omlouval a koláče pak raději nosil sám. Jednoho dne, to už jeho zvláštní služba trvala skoro rok, opět dorazil za poledního zvonění **ke splavu na Ohři**. Zelený mužík seděl jakoby scvrklý na břehu a třásl se. Zajíkavě sdělil Ondřejovi, že se mu nepodařilo zlomit ono nejmenované prokletí, neulovil totiž dostatek lidských duší, jak si předsevzal, a proto se blíží jeho konec. Naposledy se podíval zlýma očima na převozníka a vyčetl mu, že to byl právě on, kdo mu rozmluvil řadu vyhlédnutých obětí. Teď už ale bylo pozdě, aby vodník změnil svůj osud. Náhle skočil **do Ohře** a od té doby jej **v okolí Terezína** nikdo nespatřil. Mezi lidmi se vyprávělo, že vodník Albrecht kdysi prohrál jakousi sázku s králem vodníků **z této části Poohří** a za trest mu prý musel během jednoho roku opatřit sto lidských duší. To se mu ale díky statečnosti a výmluvnosti převozníka Ondřeje naštěstí nepodařilo.

Poněkud přívětivější býval mladý vodník Vendelín, který hospodařil **v Litoměřicích na Staré Ohři**, totiž u původního říčního koryta. Sem chodíval lovit i stařičký rybář, který často vídal tohoto vodního mužíka, spíše šedého než zeleného, ve fráčku a červené čapce, jak si **na břehu Ohře** ořezával vrbové proutí. Vzájemně se škádlili a když se rybář k němu přiblížil se svou loďkou, neposedný vodník Vendelín vskočil do řeky, znovu se pak vynořil, třikrát hlasitě zatleskal a vyplašil mu všechny ryby. Inu, vodnické plemeno bývalo **na Ohři** různé, řeka bývala domovem bytostí hodných i zlých, stejně jako **v Poohří** žili a žijí lidé více i méně laskaví. [90]

O kytlickém vodníkovi

V ***Kytlici*** měli kdysi vodníka – jistého Poldu Šmidrkala. Byl to vodník jaksepatří, koumák a šikulda, jenže ve vsi nebyl tenkrát rybník ani pořádný potok, a tak ten Šmidrkal chátral. Vysychal a scvrkával se, takže i když mu táhla teprve sedmdesátka – což je u vodníka úplné mládí –, vypadal jako vodnický stařešina.

Když se chtěl pořádně namočit, musel ke splavu až **do Polevska**, a to bylo dobrou hodinu cesty přes kopec.

Sedával tedy **v jediné větší tůňce na Červeném potoce**, který protékal vesnicí a poháněl místním brusičům a gravérům, kteří brousili a ryli po domácku sklo, brusy a brusky.

„Čert aby vzal tohle živobytí!“ nadával jednou skrčený ve vodě, *„ať se namáhám, jak namáhám, hlava mi pořád kouká!“*

Šel kolem Lojza Fikejz, švec z horního konce vesnice, a povídá:

[90] HLAVÁČEK, Petr. *Řeka Ohře v bájích a pověstech: Žatec*. Žatec: Destinační agentura Dolní Poohří, 2015, s. 105–106. ISBN 978-80-260-8881-3.

„Pověs to svoje řemeslo na hřebík a pojď ke mně ševcovat. Dám ti týdně zlatku ke stravě.“

„A co voda?“ natáhl krk Šmidrkal.

„Jaká voda? K večeři bude pivo,“ lákal ho Fikejz.

„Myslím voda ke koupání,“ postavil se v potoce Šmidrkal.

„Při práci si můžeš vlézt do škopíčku, kde máčím kůže, a přes poledne nebo za večera do rybníčka, který mám před chalupou. Z cesty není vidět, je schovaný za vrbičkami, ale je v něm dobrých deset kop kapří násady a mandel štik, takže nějaká voda tam být musí.“

Šmidrkal vylezl na kámen, chvilku přešlapoval a koukal smutně do potoka, který se v těchto místech klikatil a ztrácel v louce jako užovka.

„Rozmyslím si to,“ povídá, *„přijdu se podívat a pak ti řeknu co a jak.“*

Vyslechl ten hovor obecní policajt Vohnout a hned běžel na rychtu a všecko tam vyklopil.

„Svolejte honem konšely, rychtáři, a dejte záležitost bezodkladně na přetřes. Co nějaký prťák Lojza Fikejz nám bude přetahovat k verpánku vodníka, když my potřebujeme v obci ponocnýho. A potřebujeme ho s okamžitou platností, já ty dva ouřady sám v jedný osobě už dále neobsáhnu.“

Rychtář věděl, že policajt má pravdu, svolal konšely a věc byla hotova. Všichni souhlasili, protestoval jenom krejčí Bláha, ale ten protestoval vždycky.

Celá záležitost však měla jeden háček.

S vodníkem Poldou Šmidrkalem nikdo nemluvil a nejednal, jenom policajt vyslechl jeho hovor s ševcem Fikejzem, takže teď záleželo ještě na vodníkovi, jak se k věci postaví. Vzal to na sebe rychtář.

Hned po rozhodnutí konšelů poslal pro Poldu a vyjednával s ním na rychtě:

„Kmocháčku, dostaneš dvě zlatky ke stravě, dvakrát tolik, co ti nabízí prťák Fikejz, a kromě toho ošacení a halapartnu a lucernu a volský roh a staneš se úřední osobou s úřední mocí. A pro svoji vlastní kratochvíli můžeš používat všech vodních zdrojů v obci, nikdo tě nesmí odnikud vyhánět, ani švec Lojza Fikejz z tý svý louže, neboť ji má vyhloubenou na obecním pozemku. Tak – a šmytec!“

Rychtářova řeč na vodníka zapůsobila, rozhodl se, že **úřad ponocného v Kytlici** převezme.

Ale sliby jsou chyby, byť to byly sliby samotného rychtáře ve vážené a na pohled tak spořádané obci, jakou tehdy **Kytlice** byla.

Vodník Polda Šmidrkal, nyní ponocný, obcházel od setmění vesnici, a to bylo co říci, neboť chalupy byly rozesety v pěti údolích a po sedmi kopcích, všude tma jako v pytli. Polda nevyfasoval žádnou lucernu, ba ani halapartnu, aby se s ní mohl postavit proti nepříteli či zamávat lapkovi před očima. Dvě zlatky ke stravě taky nepobíral, asi proto, že žádnou stravu nedostával, takže mu ty peníze neměli k čemu vyplácet.

Lazar byl tenkrát ten **novopečený kytlický ponocný Polda Šmidrkal**, učiněný Lazar a ne úřední osoba, jak mu slibovali, když ho na tu rumařinu – hlídat v noci obec – lákali.

Jednou odtruboval do volského rohu jedenáct na horním konci vesnice a z lesa mu odpovídali jeleni, protože byl konec září a ze strání táhl chlad jako z lednice. U Fikejzů ještě svítili, a tak prokřehlý Šmidrkal zaklepal na osvětlené okno Fikejzovy chalupy.

Švec seděl u verpánku skloněný nad prací, blížila se doba bálů a svateb, a to se krejčí a ševci mohli strhat.

Fikejz natáhl hlavu ke sklu, a když poznal, že pod oknem stojí Šmidrkal, spěchal mu otevřít.

Polda vešel do světnice, jektala mu brada a chrchlal, švec honem postavil na plotnu hrnek a uvařil zbědovanému vodníkovi lipový čaj. Ševcová mu namázla krajíc chleba husím sádlem, a když se Šmidrkal trošku sebral, spustil lamentaci:

„Kam jsem to jenom rozum dal, že jsem naletěl tomu rychtářovi, místo abych šel k tobě ševcovat. Odpusť mi to, Lojzíku, ale mně se zatočila hlava, že budu v obci jako ponocný něco znamenat.“

„A zatím jsi div nezašel, nádivo,“ povídá švec, *„zítra odnes volský roh na rychtu, ať si do něj fouká kdo chce, a ty mi přijď pomáhat. Potřebuji chasníka jako sůl, sám na to nestačím.“*

Druhý den sice na rychtě seděl jen policajt Vohnout, rychtář ještě vyspával, ale vodník byl rozhodnut, že s ponocenským ouřadem praští, a to za každou cenu.

„Musíš to sem dát písemně, musíš to předložit tři měsíce předem, obecní úřad není holubník,“ houkl na vodníka Vohnout a začal si nakrucovat fousy jako nějaký plukovník.

„Já nemusím nic, leda jednou umřít,“ odsekl Šmidrkal, *„a to bude za dlouho, my vodníci žijeme do vysokého věku.“*

Policajt zrudl, až se vodník polekal, že by ho z rozčilení mohl chytit prant. Jenže strážce pořádku měl moc dobrý kořínek a začal křičet:

„Kde sebereme za tebe náhradu, co?“

„Seberte ji, kde chcete. Slibte někomu víc než mně, třeba zase nějakého dobráka najdete,“ řekl vodník. Položil volský roh na stůl a odešel.

„Ty potápko vodnická,“ vyběhl za ním policajt a hulákal na celou náves, *„tohle ti přijde setsakra draho!“*

„Už mi to přišlo,“ odpověděl vodník, *„a vy jste přitom něco ušetřili. Nechtějte, abych se vás jednou veřejně zeptal, kam se ty dvě zlatky pro ponocného a všecko ostatní podělo.“*

„On si troufá vyhrožovat ouřadu,“ spráskl ruce policajt, seběhl ze schodů a sáhl po šavli.

Jenže šavle byla v pochvě zarezavělá a nešla vytáhnout, neboť stála věčně opřená v hospodě u soudku s vínem a navlhla. Rozzuřený tlusťoch ji odepjal i s opaskem a napřáhl se na vodníka:

„Urazil jsi ouřad, zmetku, a to ti nedaruju!“

„Vy nejste ouřad, vy jste František Vohnout, číslo popisné šedesát, toho času smluvní obecní strážník a už teďka po ránu v sobě máte dva čtvrťáky režné,“ upřel na něho zelené oči Polda Šmidrkal a Vohnoutovi klesla napřažená ruka.

„Viděli jste to?“ otáčel se zmateně po sousedech, kteří vystrkovali hlavy z oken a vycházeli před chalupy. *„Je to možný?“*

Jako z udělání jel kolem místní pekař Prouza, vezl s učedníkem na vozíku několik pytlů mouky, a povídá:

„Viděli, Vohnoute, i slyšeli. A možný to je.“

„To bude mít ještě dohru u soudu, beru vás za svědky!“

„Rádi přijdeme,“ odpověděl pekař.

A každý šel za svým. Pekař odbočil ke své pekárně, Polda Šmidrkal si to šlapal na horní konec k ševci Fikejzovi a smluvní strážník Vohnout namířil ze starého zvyku rovnou do šenku. Přede dveřmi se lekl, co to provádí, a ostrou zatáčkou zahnul k rychtě.

Bylo to tak směšné, že se ženské popadaly za břicho. Stály v houfu na plácku, zpovzdálí všecko pozorovaly a natahovaly uši.

Dohra u soudu se konala, ale až o nějaký čásek později. Události musely i tenkrát, jak se říká, dozrát, aby darebáctví a zlodějna byly potrestány a poctivost se dostala navrch. Vodník Polda Šmidrkal zatím ševcoval klidně dál u Lojzy Fikejze a šlo jim to dohromady pěkně od ruky.

V ševcovském řemesle bývali tehdy mezi vodníky úplní mistři. Zhotovovali si totiž vodnickou obuv sami – ještě dneska si každý pamatuje, jak si při měsíčku na staré vrbě prozpěvovali: *„Šiju, šiju si botičky, do sucha i do vodičky...“*

Stejně dobře se vyznali vodníci také v krejčovině, a tak Polda Šmidrkal se stal u ševce Fikejze velice brzy nenahraditelným pomocníkem.

Tenkrát se totiž mezi chasníky dostaly do módy štepované holínky s barevným vyšíváním na lýtku a s ozdobným entlováním pod kolenem a na tom si Polda přímo pochutnával, doslova si v té nimravé práci lebedil. Vymýšlel překrásné ornamenty a vzory, ladil barevné řemínky k sobě s takovým vkusem, že vyšitá holínka vyšla z jeho šikovných rukou jako malovaná a před zákazníkem přímo zpívala.

Děvčata si zase potrpěla na vysoké šněrovací botky, které měly po stranách rovněž vyšívanou ozdobu, ale mnohem střídmější a nejvýše dvoubarevnou. Jim Polda Šmidrkal vytvářel třeba bílá srdíčka navlečená na zelené snítce, nebo větvičky

s šedými kočičkami, hnědé jehnědy či něžné zvonečky konvalinek na zeleném stvolu.

„Ten Polda se našel teprve tady u nás,“ říkával ženě švec, když vodník na jaře začal za večera vycházet k rybníčku, aby se po celodenní práci trochu osvěžil. Ale už po vodě tolik nebažil a neprahnul jako dřív. Fikejzovi a jeho ženě připadalo, že to dělá spíše ze starého zvyku, a možná dokonce proto, aby nevyšel ze cviku a mohl se jednou třeba zase vrátit do rybníka.

Přes tu první zimu, co žil a pracoval u Fikejzů v chalupě, se dal jaksepatří dohromady, dostalo se mu dobrého jídla, v teple se zbavil věčného kašle a zvykl si spávat na peci.

Dokonce v masopustě zaběhl do Polevska k holiči, dal si přistřihnout vlasy a oholit bradu, aby se mohl zajít mrknout do hospody na bál a nebudil tam zbytečnou pozornost.

Chtěl vidět, jak se mládenci a panny vytáčejí ve Fikejzových botách s jeho vyšíváním, potěšit se trochu mezi mladými lidmi.

Sousedé brali tuhle vodníkovu proměnu na vědomost, zvlášť jim lahodilo, že z churavějícího hastrmana se stal ve Fikejzově chalupě užitečný pracant, který pomáhá proslavit obec.

Byli samosebou i takoví, kteří Fikejzovi i jeho pomocníku Poldovi záviděli, protože se jim začalo dobře dařit – ale tihle závistivci se najdou všude a **v Kytlici** jich nebylo tenkrát zrovna moc.

Jen na obci to měl Polda Šmidrkal špatné – smluvní strážník František Vohnout mu nehodlal nikdy zapomenout, jak praštil na hodinu s tím ponocováním a na návsi před lidmi mu udělal nesmrtelnou ostudu. Že si ostudu udělal on sám, na to při svém rozumu nemohl nikdy připadnout. A tak se uvnitř sžíral vztekem, červ nenávisti a pomsty v něm hlodal jako červotoč ve staré truhle.

Samotný švec Fikejz pocítil na sobě Vohnoutovu zášť, zřejmě za to, že pomohl utrápenému vodníkovi na nohy, když byl tenkrát tak utýraný službou ponocného.

Začátkem léta přišel obecní strážník k Fikejzovi s rozzářenou tváří a s písemným rozhodnutím, že rychtář a konšelé nařizují s konečnou platností, aby prťák Lojza Fikejz do sedmi dnů zasypal onu louži pod svými okny, neboť ji kdysi vyhloubil bez povolení na obecním pozemku. Tím nehorázně zhyzdil katastr obce a sám se neoprávněně obohatil, neboť v oné louži chová pro sebe větší množství kaprů a štik.

Vohnout dočetl, připlácl ceduli před pobledlého ševce na verpánek a při odchodu ve dveřích posměšně zasalutoval.

„To je lotr,“ ohlédl se za ním Šmidrkal a div se nerozplakal, jak mu bylo nanic z lidské malosti a jak litoval rybníčku, který byl ozdobou chalupy a jeho velikým potěšením.

Mudrovali nad lejstrem – švec i vodník – a tak je oba usoužené zastihla ševcová, která se vrátila od pekaře s dvěma nádhernými chleby. Už věděla, kolik uhodilo, neboť Vohnout škodolibě vybubnoval a vykřičel ten obecní ortel na návsi před hospodou.

„Pekař Prouza ti vzkazuje,“ povídá ševcova žena, *„že se máš odvolat **na zámek do Kamenice**. A připsat k odvolání uctivou žádost, že bys pozemek od obce za přiměřenou cenu rád odkoupil, a také poznamenat, že voda v rybníčku je jediná, která by v případě požáru mohla uchránit chalupy na horním konci, jelikož v celé obci není pořádný rybník.“*

„Výborně, Lojzíku,“ vyskočil vodník od verpánku, *„ten pekař je hlava moudrá, přines brko a hned to sepíšeme. A já k tomu připojím dobrozdání, že jako řádně registrovaný vodník Leopold Šmidrkal jsem se za příčinou vodní kalamity **v obci Kytlici** musel vzdát svého vodnického řemesla, dát se na ponocování a později na ševcovinu. A jestli mě povolají jako svědka, může na ně prasknout všecko, co bylo tenkrát kolem toho mého úřadu s dvěma zlatkami ke stravě, s ošacením a tak dále.“*

Bylo teprve dopoledne, ale ten den už neševcovali.

Lojza Fikejz sumíroval odvolání a žádost **na zámek do Kamenice**, Polda Šmidrkal k tomu odvolání a k žádosti sestavoval vodnické dobrozdání a pekař Prouza přičinil výpověď o události s Vohnutovou šavlí a se vším, co se tenkrát seběhlo na návsi.

Večer zaskočili se svými písemnostmi k panu učiteli, který to všecko zkorigoval, ozdobně nadepsal a zhotovil krasopisně vyvedený průvodní list, v němž se přimlouval za spravedlivé posouzení celého případu a dovolával se knížecí šlechetnosti.

Chalupník Půlpán zapřáhl ráno valacha do bryčky a trapem ujížděl s ševcem Fikejzem a s vyparáděným Šmidrkalem **do Kamenice na zámek**.

Na zámku je přijal kastelán, a když moc prosili, dovedl je k důchodnímu, o němž bylo známo, že vyřizuje za knížete všecky důležité věci.

Důchodní byl starý praktik, prohlédl si návštěvníky, přehlédl lejstra, přitom bubnoval pěstěnými prsty do dubové desky stolu, a po chvilce mlčení prohlásil:

„Ja, ja, v tý vaší obci už je to zralý, slyšeli jsme o tom – já i knížecí Jasnost.“ Potom vstal od stolu, prošel se po koberci a prstem ukázal na ševce Fikejze:

„A ty mi uděláš – řekněme do týdne – do týdne mi uděláš tady s tím svým pomocníkem holínky, jaké ještě nikdy svět neviděl.“

Ševci Fikejzovi se třásly rozčilením ruce, když se skláněl k panským chodidlům a přeměřoval je provázkem a druhým potom nárty a dalším nohu v kotníku a v lýtku a pod kolenem. Nakonec měřil od paty ke kolenu, což učinil dvakrát, prvně se mu míra nezdála. Ale bylo to správně, milostpán byl – jak se říká – kratinoha. Přitom se švec trošku uklidnil, takže mohl poslouchat a rozuměl důchodnímu, když zavolal písaře a diktoval:

„Nařizujeme – Jeho Jasnost kníže kamenický:

S okamžitou platností propustit smluvního strážníka a poslíčka Vohnouta Franze z obecních služeb.

*Do dvou let vyhloubit **na Červeném potoce** pořádný rybník a ustanovit v něm vodníkem Leopolda Šmidrkala. Ševci Fikejzovi ponechat rybníček pod okny a považovat ho za jeho vlastnictví.*

Rychtáři udělujeme knížecí důtku.“

Šplhnul si tenkrát **kamenický kníže** u všech poctivých lidí **v Kytlici**, škoda, že sám se o tom nikdy nedověděl. Měl docela jiné starosti – zajímaly ho lovy, hostiny a cestování, pořád se potloukal někde ve světě. Měl šikovného důchodního, panství mu vzkvétalo, mohl se spolehnout.

Jo – a ten důchodní si náramně pochodil ve Fikejzových holínkách, za které mu – mimochodem – nedal ani grešli. A Šmidrkal pomáhal Fikejzovi ševcovat, i když dělal zase vodníka. Nemohl se už bez toho líbezného řemesla obejít. [91]

[91] RYSKA, Jan. *Kytlický vodník.* Praha: Erika, 1995, s. 13–20. ISBN 80-85612-82-8.

Galjacke – vodník

Téměř s každou podobou vody, například řekou, jezerem či rybníkem, bývá spojován nějaký strašidelný duch. Nejčastěji to bývá vodník, který se i **v okolí řeky Labe** často zjevoval v rozličných podobách zejména rybářům. **V Brné** mu lidé říkali Galjacke – prchlivý, popudlivý kabátek.

Rybáři pobývali velmi často na řece. Jeden z nich se vypravil **z Církvic** na lov ryb. **Mezi Brnou a Vaňovem**, na jednom místečku mezi dvěma kupkami sena, uviděl sedět nějakého starého vousatého mužíčka, který si spravoval kalhoty. Když se k němu rybář přiblížil, uslyšel, jak říká:

„Chybí ti záplata, chybí ti záplata, chybí ti záplata!“

Rybář poslouchal a pokukoval chvíli po nějaké záplatě na svém oblečení, ale pak v mužíkovi poznal vodníka, a proto popadl veslo, jednu mu natáhl a vykřikl:

„A tobě chybí na souši síla člověka!“

Vodník se na rybáře zaškaredil a zaklel:

„Brzy tě zabiju!“

Uplynul nějaký čas. Rybář už dávno na příhodu zapomněl. Byla právě štědrovečerní noc, když vesloval **z Církvic přes Labe** na druhou stranu. Loďka byla stále těžší a těžší a začala se potápět. Rybář slyšel zpívat všechny andělíčky! Snažně prosil a žádal vodníka, aby mu pomohl. Náhle se něco znenadání vynořilo z vody a řeklo:

„Nemáš žádnou naději, utopím tě!“

A tak se také stalo.

Jednou šel nějaký starý muž **z Brné na hrad Střekov do mlýna**. S prázdnou putnou se pak vracel kolem řeky domů. Vtom uslyšel, jak **z vaňovské strany** něco skočilo **do Labe**.

„Galjacke se už zase koupe!“, vykřikl starý muž.

Ale už nic se odtud neozvalo. Když se pak vracel druhý den do střekovského mlýna, aby si přinesl mouku, zdála se mu putna stále těžší a těžší. Když přicházel k prvním domkům, náhle něco vyskočilo z putny.

„Příště nech Galjacka na pokoji!“, uslyšel.

Jednou spadla voraři nedopatřením **do Labe** sekyra. Ten si ale sám nevěděl rady, a proto poprosil vodníka o pomoc. Ten ho vyslyšel a přinesl mu zlatou sekeru. Pak se ho zeptal, zda je to jeho sekera.

Muž byl poctivý a popřel to. Vodník zmizel a vynořil se s jinou sekerou, která byla už ta správná. Vorař děkoval a chtěl se rozloučit. Vodník mu však dal na památku i tu zlatou sekeru.

Vorař to všem vyprávěl a také ukazoval svůj poklad. Jeden jeho chamtivý soused to chtěl také zkusit, a proto se vypravil na vodu, do které hodil sekeru. Pak prosil, skuhral a volal, aby mu s tím vodník také pomohl. Stalo se jako předtím. Vodník se objevil a podával mu zlatou sekeru.

„Je tvoje?“, zeptal se.

„Ano!“ odpověděl muž.

Najednou vodník zmizel a pryč byla i zlatá sekera.

Ano, ano, vodník věděl proč!

V jednom rybníku vedle hlavní cesty u Přestanova pobýval v minulosti vodník. Nosil na hlavě červenou čepičku. Často ho bylo vidět, jak u rybníka sedí a mumlá si sám pro sebe svoje říkání:

„Sem záplatu, tam záplatu!“

Jeden muž, který se živil povoznictvím, jel jednou kolem a vodníkova slova zaslechl. Přiblížil se až k vodníkovi, protože jeho slova rozzlobila, a vykřikl:

„Tady máš záplatu!“ a několikrát ho udeřil vší silou bičem.

Vodník vyskočil a vztekle vykřikl:

„Já ti to spočítám!“

Povozník dostal hrozný strach, a proto si dával velký pozor, aby ho nepostihlo nějaké neštěstí. Jednou ale dostal velkou žízeň, a tak se chtěl napít z napajedla pro koně, kam však spadl a utopil se. [92]

Vodník z Horního Lukavce

Tam, kde se dnes nachází **vesnice Horní Lukavec**, bylo před mnoha lety jen neúrodné místo patřící **k Záhořanskému panství**. Sedláci sem vyháněli na pastviny nedaleko vesnice svůj dobytek a místní pastýř na něj dohlížel.

Za svítání a ještě v mlze vídával pastýř často malého vodního mužíčka, který se motal kolem zvířat a obtěžoval je. Když pak pastýř hnal z pastvy svůj dobytek domů, obvykle postrádal jedno zvíře. Sedláci pastýře zanedlouho vyhnali, protože si mysleli, že je nedbalý. Jeden potulný mnich se jim nabídl, že bude dobytek pást a dobře hlídat.

Když odpoledne přežvykující zvířata ležela v trávě, zachvěla se náhle země a objevil se malý vodní mužík, který na nového pastýře promluvil:

„Když mi dají sedláci půl bečky piva, bude úhor jejich!“

Příštího rána řekl pastýř vodníkovi, že to sedláci nechtějí udělat. Vodník zakázal na jeho úhoru pást, šel k zemanovi a úhor mu daroval.

Od té doby se na zámku nic nedařilo. Ve všech pokojích to v noci strašilo, trojčilo a tak vyvádělo, že se služebnictvo bálo a nechtělo už přes noc na zámku zůstávat.

Jedné noci to bylo obzvláště hlasité a šílené. Bylo slyšet koulení a rachocení, jako když kolový mlýn drtí ve spižírně jablka. To už bylo na zemana příliš, a proto se tam zašel ještě s jedním svým ozbrojeným čeledínem podívat. Uviděl tam křepčit mužíka v bujném tanci.

Oba toho mužíka pořádně zmlátili a vyhodili ho ven. Zeman ale s úhorem nemohl nic dělat,a proto na něm postavil dřevěnou boudu, kterou pak se vším daroval sedlákům. Vesničané jí ještě dodnes lidově říkají *„Úhorná“*. Právě u ní zmizel v malém rybníčku mužík, kterého už nikdo nikdy neviděl. [93]

---

[92] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 62–64. ISBN 978-80-7561-069-0.

Vodník u Přestanova

U **Přestanova vytéká z Krušných hor potok**, kolem něhož se rozprostírají louky. Na jedné z nich pásla dvě děvčata dobytek.

Náhle se u potoka zjevila postava malého šedého mužíka, který došel ke břehu a pomalu si odložil svoje oblečení. Pak se posadil a začal si spravovat potrhané kalhoty a čistit umazané boty.

Broňa a Hanna, jak se obě dívky jmenovaly, chvíli podivnou postavu pozorovaly, ale pak z nahého mužíka dostaly strach. Broňa požádala svoji kamarádku, aby od potoka společně odehnaly dobytek. Ta souhlasila, ale po chvíli se chtěla vrátit k potoku. Dostala žízeň, a proto by se před návratem domů ještě ráda napila vody. Broňa tedy zůstala u stáda a čekala, až se Hanna vrátí.

Hanna se ale nevracela a Broňa se o ni začala bát. Se strachem a obavami se vracela zpět k potoku. Už zdáli viděla, že její kamarádka leží na zemi, natažená v trávě u břehu potoka s obličejem ponořeným do vody. Podivný mužík už zmizel, a tak Broňa na Hannu se smíchem zavolala:

„Přece ten potok nechceš vypít celý!“

Ale Hanna se nehýbala. Když k ní Broňa došla, ke svému velkému překvapení zjistila, že se její přítelkyně v té vodě, sotva sedm palců hluboké, utopila. [93]

Vodník látá a spravuje

U **Jezerky, malého městečka na úpatí Krušných hor**, leží u silnice velký rybník, který uzavírá široká a křovím porostlá hráz a jemuž se říká **Kamenný rybník**. U tohoto rybníka je často vídávat na břehu vodníka. Obvykle si látá šaty a podle venkovanů vystupuje na břeh vždy jen za poledního zvonění, posadí se u hráze hned u vody a šije. Kdo se mu posmívá, toho stáhne pod hladinu; jen těm, kteří ráno před odchodem posnídají pečené housky, nemůže ublížit. Pokud ho kdo urazí a nenajedl se housek, nepomůže mu ani, když předříká zaklínadlo:

Vodníku, žbluňk,
nestahuj mě do tůně,
nestahuj mě víc,
abych neuvíz.

[93] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 66-67. ISBN 978-80-7561-069-0.

Vodník je vždy špatně oblečený. Jeho starý pomačkaný klobouk je plný děr, z nichž často vykukují zelené střapaté vlasy. Tvář má porostlou silnými vousy a otevře-li pusu, jsou vidět velké zelené zuby. Kabátek i kalhoty má vždy potrhané a ušpiněné, a jakmile vyleze na břeh, dá se do spravování. Když někoho naláká k vodě a utopí ho, dlouho se pak neobjeví.

Jednou ráno nesla děvečka ze statku nahoru **do Jezeří** zeleninu a aby si zkrátila cestu, namířila si to přes hráz rybníka. Když už byla pomalu na druhé straně, uviděla sedět dole pod hrází stařečka, jak si zašívá kabát a kýve na ni. Děvečka, která si na vodníka nevzpomněla, mu několika slovy vynadala, načež vodník vstal a otevřel pusu. Polekané děvče se rozběhlo s těžkou nůší po hrázi, a vodník za ním. Přes jeho křik mu vyskočil přes nůši na záda a chytil je pod krkem. K smrti vyděšené děvče zvolalo: Ježišmarjá! a vodník v tom okamžiku zmizel. Děvečka došla na zámek napůl mrtvá a ještě se jí smáli, když jim o vodníkovi vyprávěla. Za tři dny ale zemřela a všichni byli přesvědčeni, že za to může vodník, který se jí dotkl.

(Vernaleken, Mýty a obyčeje, s. 191) [94]

Vodník v Noldenském rybníku

V **šenku jedné lesní vesnice, nedaleko obce Nolde u Kamenice**, byla důstojná posvícenská tancovačka. Mladí lidé byli plni veselé mysli a radosti, staří seděli u tmavého piva a pili, dívali se, žvanili a muži k tomu kouřili.

Mezi švarnými, červenolícími tanečnicemi, které buď seděly na lavici u stěny, nebo stály v rohu, byla také jedna výjimečně hezká, štíhlá, bledá dívka v bílých šatech, s roztomilým obličejem, rusými vlasy a jako voda modrýma, zádumčivýma očima. Celý její zjev byl tak vznešený, jako by to byla slečna z hrdého hradu nahoře.

Okolo bylo mnoho šuškání a šeptání a dohadů, kdo a odkud by ta dívka mohla být. Ale všechny dohady byly marné.

Nikdo mezi tanečníky se neodvažoval jí vyzvat k tanci. Proto ta rozkošná postava neklidně cupkala z nohy na nohu a vrhala do skupiny tanečníků lítostivé pohledy. Konečně se jeden mladík odvážil a došel pro cizinku k tanci.

Brzy se s ní, k úžasu ostatních, vznášel sálem. Takový krásný pohyb tanečnice ještě nikdy neviděli.

Potom také mnozí jiní nalezli odvahu s ní tancovat, ale selský mladík jí nenechal volnou a tancoval s ní kousek za kouskem až do půlnoci. V tom čase se tanečnice zdála být nápadně zmocněná stísněností a svému tanečníkovi řekla: *„Nyní musím opět domů.“* Mladík jí nabídl doprovod, což ona ráda přijala.

Cestou jí mladík vzal za ruku a řekl: *„Proč je tvá ruka tak chladná? Pověz!“*

Ona řekla: *„Moje ruka je tak chladná proto, že bydlím ve skleněném domě.“*

---

[94] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 118–119. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

„Řekni, proč je tvůj obličej tak bledý?“

„Protože jsem vodní víla.“

Když byli oba za vesnicí, zahnula dívka k lučnímu rybníku a řekla: *„Nyní se vrať, ó lidské dítě, neboť můj otec, vodník, by ti vynadal.“*

Sotva to dořekla, polekala se a šeptem mu řekla: *„Již mně jde naproti! Ihned si lehni rovně na zem a ani se nehni, přijde to, co on chce, jinak budeš ztracen. Žij blaze! Ó jak teplá je tvá lidská ruka!“* zašeptala a mžikem zmizela.

Sotva mladík uposlechl rady vodní víly a vrhl se na zem, když se k němu již belhal huňatý medvěd a celé tělo očichal. Selskému mladíkovi se vlasy hrůzou téměř postavily. Když ho medvěd dosti očichal, zamručel: *„S ním není co k činění, ten jedl pražený chléb“*, a šel svou cestou. Mladík potom vyskočil, běžel domů a svatosvatě se zapřísahal a sliboval si, že s vodní vílou již nebude nikdy tancovat! [95]

Brná a Církvice

Vyprávěla Marie Weiß z Brné (předal Eduard Handschel z Brné)

V **Brné na Labi** žil rybář. Při rybaření k němu připlavala mrtvola. Chtěl jí vytáhnout na břeh a sáhl po ní; vtom vodník otevřel oči (on byl ta mrtvola) a zmizel.

Jeden Církvický rybář plul na svém člunu k rybím sádkám. Na naplavenině **mezi Brnou a Vaňovem** viděl u dvou stohů sena sedět starého, vousatého mužíka, který zašíval své kalhoty. Při přiblížení rybář uslyšel: *„Přilož záplatu, přilož záplatu!“* – Rybář chvíli té řeči naslouchal a díval se, potom poznal vodníka, vzal veslo, ustoupil a zakřičel: *„Tobě nic nepřiložím!“* – Vodník protáhl obličej a zaklel: *„Dostaneš co proto!“* – Přešel čas. Rybář na tu příhodu již nemyslel. Bylo to právě na Štědrý večer, když **u Církvice plul přes Labe.** Člun byl vzadu stále těžší a těžší a klesal a klesal. Rybář byl velmi sklíčený! Modlil se a vzýval vodníka k pomoci. Náhle se něco vymrštilo z vody a láteřilo: *„Neměl si žádnou záplatu, musíš se napít!“* [96]

[95] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 193–195.
[96] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 36.

Odměna za poctivost

Vyprávění od Vincenta Ulbricha z Brné

V odníkovi v Brné se také říkalo Galjacke.

Jednou plul jeden starý muž **na Střekov do mlýna**. S prázdnou kádí musel zase zpátky. Vtom **z vaňovské písčiny něco skočilo do Labe**. *„Galjacke, jsi již zase tady?“* zavolal stařec. – Nic na to neuslyšel. Při další cestě mu ale byla káď stále těžší a těžší. Když konečně připlul k vesnici, něco z kádě vyskočilo. *„Podruhé nech Galjackeho v klidu!“*

Jednomu voraři neočekávaně spadla sekera **do Labe.** Nevěděl si rady a tak prosil vodníka, aby mu se sekerou pomohl. Ten ho uslyšel, přinesl mu nahoru zlatou sekeru a ptal se ho, zda je to ta jeho. – Poctivý muž odpověděl záporně. Vodník zmizel a vynořil se s jinou sekerou. Ta byla správná, vorař poděkoval a chtěl se rozloučit. Tu mu vodník daroval tu zlatou sekeru na památku. – Vorař to vypravoval a svůj poklad ukazoval. Jeden hrabivý soused to chtěl také zkusit. Vydal se na cestu, hodil sekeru do vody a prosil, skuhral a volal, aby mu vodník také pomohl. Událo se jako předtím. Vodník přišel a přinesl zlatou sekeru. *„Je to ta tvoje?“* – *„Ano!“* – Vodník byl pryč, pryč byla i zlatá sekera. – Ano, a vodník jistě věděl proč!. [97]

Plavkyně

Vyprávění od Marie Weiß z Brné (Eduard Handschel z Brné)

V Brné žila jedna dobrá plavkyně, která **v litoměřických plaveckých závodech** stále dostávala první cenu. Byla velmi slavná. Jednou se také šla doma koupat **do Labe.** Plavala a náhle klesala pod vodu. Vystrašeně volala o pomoc. Dříve než tam přišli lidé, objevil se vodník a řekl: *„Napoprvé ještě můžeš jít domů, ale již se nikdy nechoď koupat do Labe!“*

Tato nepochybně mladá pověst mísí vodnický motiv s moderní sportovní činností. Ústní vypravování pověstí je v té době silně ovlivňováno nářečím. [98]

[97] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 36–37.
[98] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 37–38.

Víra labských plavců

Josef Kern, Poklad pověstí

Musíme vzpomenout také ještě na **zvěsti starých labských lodníků**. Když se při průtrži mračen **do Labe** vlévá úplně **červená voda z Ohře**, míní **labští lodníci**, že vodník zase jednou svou ženu zbil do krve. (Zbarvení vody souvisí hlavně **s červenou hlínou v okolí Žatce**.) [99]

Koštov

Vyprávěl Josef Schaßel z Koštova (Heinrich Lipser)

U **Koštova a Stadic** byl **v řece Bílině** také jeden vodník. Přihodilo se, že ženám, které šly dělat krmení, jedné po druhé koukal přes rameno. Když na něj jedna obrátila hlavu, koukal přes rameno jiné. [100]

[99] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 39.
[100] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 39.

Vodník v libochovickém mlýně

Když stavěli železnici z Prahy **do Podmokel**, zasypali **v Libochovicích rameno Labe**. V těch místech, kde je dnes železniční zastávka, stával na zasypaném rameně starý mlýn. V tomto mlýně býval častým hostem vodník, který si zde smažíval na kamnech svou večeři – většinou rybičky. Mlynář a mlynářka to sice neradi viděli, ale co mohli dělat? Vždyť bylo velmi nebezpečné pohněvat si vodníka.

Jednou v létě po bouřce, když už bylo hodně šero, přišel k mlýnu unavený a na kost promoklý medvědář s medvědem a prosil o nocleh. Mlynář se nad ním slitoval a medvědář i s medvědem si lehli v kuchyni na pec. Mlynář s chasou seděli v koutě u stolu mlčky a kouřili. Tak jak to bývalo pravidlem, za chvíli přišel vodník a hned se hrnul ke kamnům. Sebral pánev a začal smažit svou obvyklou večeři.

Pojednou medvěd ucítil smažené rybičky. Slezl z pece a šel za vodníkem. Ten mu jednu hodil. Ta medvědovi zachutnala, přišel ještě blíž a tlapou vodníkovi vyrval z ruky další. Přitom vodníka svými drápy škrábl, až krev vystříkla. Poškrábaný vodník nechal večeři stát, a kňouraje bolestí, utekl z chalupy.

Druhý den šel mlynář **do Lovosic**. Na vrbě seděl vodník a volá: *„Pane otče, máte doma ještě tu velkou kočku?“* Chytrý mlynář odpověděl: *„Ba mám a dostala pět mladých.“*

Tu sjel vodník kňouraje po kmeni do vody a od těch dob se ve mlýně neukázal. [101]

Duhová koule

Několik chlapců z Litoměřic se domluvilo, že se půjdou po obědě koupat **k Procházkovu mlýnu**. Poprvé v tom roce svítilo sluníčko tak, že to lákalo ke koupání. Když hoši přišli k řece, viděli nedaleko od břehu velkou duhovou bublinu, která hrála všemi barvami. Rádi by se dozvěděli, co to je, ale nikomu se nechtělo do vody, která byla ještě hodně studená. Najednou bublina zmizela. Když se později hoši v tomto místě koupali, přišli na to, že tam, kde viděli velkou duhovou bublinu, vymlela voda hlubokou tůň.

Hned jim došlo, že je vodník chtěl tímto způsobem do vody vlákat. [102]

---

[101] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 30–31. ISBN 80-86160-53-X.

[102] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 40. ISBN 80-86160-53-X.

Vodník v úštěckém potoce

Jedna žena z Křešic byla o martinském posvícení na návštěvě u své sestry **v kovárně ve Vrutici**. Zapovídala se, a když se vracela domů, byl už soumrak. I rozhodla se, že se zastaví ve vesnici Okna, kde hrál u muziky její bratr, kterého chtěla požádat, aby ji doprovodil domů. Nejkratší cesta byla **podle úštěckého potoka**, a tak tudy i vyrazila. Když přišla na mostek, uslyšela šplouchání vody. Podívá se z mostku a vidí, jak z vody vylézá velký černý pes. Nejdříve mu chtěla pomoci, ale potom ji přepadla nějaká úzkost, a tak utíkala dále.

Když přišla k druhému mostku, uviděla na protější straně potoka dlouhého bělavého člověka, který šel stejným směrem jako ona. Domnívala se, že to je mlynář z blízkého mlýna, nazývaný „Dlouhý Vašek“, a už už na něj chtěla zavolat. Najednou si uvědomila, že neslyší žádné kroky, ale ani šustění spadlého listí. Mráz jí znovu přeběhl po zádech a přidala do kroku. Nakonec byla ráda, když uviděla světla prvních chalup v Oknech. Když potom odbočila od potoka do vsi, uslyšela jenom zašplouchání vody, a podivný člověk zmizel. Jakmile přišla k hospodě, byl to právě „Dlouhý Vašek“, kterého viděla prvního. Až ji opět zamrazilo. Hned mu vyprávěla, co se jí stalo. Vašek řekl: *„To nebyl nikdo jiný než vodník. Vídávám psa i toho dlouhána i několikrát za týden. Buďte ráda, že jste tomu psovi nešla na pomoc. Určitě by vás do vody stáhl.“*

Ustrašená žena počkala na svého bratra, který ji potom doprovodil až domů. Od té doby nikdy již tak pozdě kolem potoka nešla. [103]

Vodníkovy děti

Ve vrbičkách na břehu Labe mezi Litoměřicemi a Žalhosticemi se často ozýval dětský smích. Nikdo nevěděl, co to je, protože když se někdo přiblížil, smích rázem ustal a bylo slyšet pouze šplouchání vody. Až kdysi jeden člověk zjistil, co to znamená. Schoval se večer do vrbiček, a když vyšel měsíc, tak je uviděl. Byly to dvě děti. Byly oblečeny do šedivých šatiček a větší z nich mělo na hlavě červený čepeček. Seděly na břehu a pletly košíky z vrbového proutí. Pojednou jej zahlédly, chytily košíky a běžely **k Labi**. Tam obě skočily do vody.

Sousedovi svitlo, že to byly vodníkovy děti. [104]

---

[103] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 49–50. ISBN 80-86160-53-X.

[104] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 60. ISBN 80-86160-53-X.

Nučničský vodník

V **rybníku Obytka u Nučniček** býval jistě vodník. Mohla to dosvědčit i tři děvčata, která jednou seděla na louce u rybníčka a pletla. Najednou zašplouchala voda a dívky viděly, jak z vody vylezl malý a starý, škaredý mužíček, který se posadil na břehu a začal si spravovat díru v roztrhaných kalhotách. Vtom si všiml zvědavých pohledů děvčat, zamračil se a zahrozil jim pěstí. Děvčata se lekla a ze strachu utekla. Později už zde nikdo nikdy vodníka neviděl. [105]

Hastrmanova pomsta

V **Křešicích u Labe v místě, kde bývala Reifova pískovna,** vídali často vodníka. Býval oblečen po hastrmansku – zelený fráček, žlutou vestu, kalhoty měly jednu nohavice modrou, druhou červenou. Na hlavě míval fialový cylindr zdobený pentlemi. Seděl na kameni a stále něco spravoval. Nezajímalo ho, co se kolem dělo, jen si stále pro sebe pobrukoval: *„Jeden flek, tam zas flek!“* Nahluchlý čeledín přezdívaný *„Hluchý Honza“*, který složil u Hargynů také jako pasák dobytka, vodíval stádečko krav a volů k řece napít. Neměl to moc v hlavě v pořádku, a když spatřil vodníka, přiblížil se k němu a švihl ho bičem přes záda. Vodník se otočil, pohrozil pacholkovi pěstí a zmizel do vody.

Povinností Hluchého Honzy bylo donášet **z Labe** v putýnkách vodu pro dobytek. **Labe** bylo v tu dobu mělké, musel jít dále do řeky, aby mohl vodu snáze nabrat. Uklouzl po kameni, padl naznak do proudu a utopil se. Někteří lidé říkali, že to byla vodníkova pomsta, měl ho nechat na pokoji.

Jiný vodník přebýval **v malém rybníčku u Travčic**. U této jen trochu větší louže s oblibou sedávaly dvě trávčické dívky. Povídaly si a při tom pletly svetr. Pojednou se z vody vyhrabal malý starý mužík, usadil se opodál a počal si spravovat kalhoty. Když spatřil děti, pohrozil jim a utekl. Již nikdy více se tam neobjevil. [106]

---

[105] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 80. ISBN 80-86160-53-X.

Vodník z Litochovic

V **bývalém litochovickém rameni Labe, právě před dnešní litochovickou zastávkou,** stával před časy mlýn, patřící Lobkovicům. Mlýn i **labské rameno** už dávno zmizely. V tomto mlýně byl hastrman častým hostem. Právě toho dne, kdy měl přijít vodník, navštívil mlýn starý medvědář s medvědem. Od mlynáře dostal povolení, aby i s medvědem ulehl na teplou pec. Vodník toho večera přišel i s rybami, které si chtěl upéci k večeři. Mlýnská chasa seděla nevrle v koutě, neměla vodníka ráda, ale nikdo nenašel odvahu ho vyhnat. Když přisedl vodník s pečenými rybami ke stolu a začal hodovat, vůně probudila medvěda, ten slezl s pece a loudil o kousek ryby. Malý kousek mu nestačil, chtěl víc a začal na vodníka dotírat. *„Odkud máš tu kočku, která mě nenechá ani najíst?“* ptal se zlostně vodník mlynáře. Medvěd mu skutečně ryby snědl a rozmrzelý a hladový vodník utekl.

Druhého dne měl mlynář cestu **do Lovosic**. Když šel **kolem Skalek v České bráně**, místu nazvanému tak místními lidmi, seděl na kameni, kterému tito starousedlíci říkají „vodníkův“, sám hastrman. Už zdálky volal: *„Mlynáři, máš ještě tu kočku?“* *„I ba, že mám,“* řekl rychle mlynář, *„leží na peci a do rána se okotila, má pět mladých!“* Vodník, když uslyšel takovou nedobrou zvěst, sjel s láteřením do vody a již se nikdy v mlýně neobjevil. [106]

Hastrman z mlýnského náhonu

Bývalý litoměřický náhon měl také svého vodníka. V roce 1848 vyděsil dva bratry, kteří místo účasti na odpoledních nedělních bohoslužbách, se vydali koupat na ostrovy. Chystali se vstoupit do vody v místě, kde stály protiledové kozy. Na protějším břehu řeky spatřili v trávě sedícího nahého muže, který cosi šil. Kluci ho zřejmě vyrušili, nestál o jejich společnost. Vstal, s medovým úsměvem se vytáhl do obří výše, třikrát zatleskal rukama, vkročil do vody a zmizel. Polekané děti sebraly své věci a utíkaly pryč. Na cestě potkaly neznámého mládence, lákal je, aby se s ním šly koupat. Vyplašení kluci mu vyprávěli o zážitku. Muž se pobaveně zasmál, pokračoval v cestě a už jen zdálky slyšeli jeho medový smích, stejný, jaký slyšeli před tím z druhého břehu. [107]

[106] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 109. ISBN 978-80-86914-55-8.

Pestrá koule

Před dávnými léty se několik chlapců chystalo poprvé v tom roce vykoupat **pod splavem Procházkova mlýna.** Spatřili plout po vodě pestrou kouli nebo snad velkou bublinu, hrající všemi barvami. I když byli všichni zvědaví, co to vlastně je, nikdo se do vody neodvážil. Potom náhle ta věc zmizela a na témž místě kam doplavala, našly děti hlubokou díru vymletou pod splavem jarní velkou vodou. Děti se domnívaly, že zlý vodník je chtěl do té díry pestrobarevnou koulí nalákat. [107]

Vděčný vodník

V Českých Kopistech žili v souladu vedle sebe chudý rybář a vodník. Hleděli si svého, navzájem se nerušili a dokonce na sebe ani nepromluvili, jen po ránu na sebe vždy zamávali přátelsky rukou. Rybář vodníkovi důvěřoval, dokonce věřil, že mu pohlídá loďku a síť, když se šel do vesnice naobědvat. Po návratu z oběda našel v loďce cenné drahokamy. Tím mu snad chtěl vodník ukázat svoji vděčnost za dlouhá léta podivného přátelství. Šťastný rybář o tom vyprávěl svému sousedovi, chamtivému a závistivému člověku. Nepřejícník, celý žlutý závistí, si usmyslel, že se nechá od vodníka rovněž obdarovat. Rozhodil síť v místech, kde se hastrmánek objevoval a šel se schovat do křoví. Viděl, že mu vodník skutečně do loďky nějaké drahé kamení naložil. Chamtivec se však radoval předčasně, při plavbě domů se potopil i se svým člunem a od té doby už ho nikdo neviděl, hastrmana rovněž ne. [107]

O vodníkovi v Křešicích

Pod **„Lukešovými" u Křešic** dříve ležel **na břehu Labe** velký černý kámen. Za pěkných dnů vylézal z vody vodník. Rád sedával právě na tomto kameni, spravoval si své kalhoty brblaje při tom: *„Jednu záplatu sem, druhou záplatu tam."* Když se někdo k němu přiblížil, bleskurychle zmizel pod hladinou. Neukázal se tak dlouho, dokud nebyl vzduch čistý. [108]

[107] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 110. ISBN 978-80-86914-55-8.

Rybář a vodník

Starý Minnich z Litoměřic byl vášnivým rybářem. Ve společnosti kamarádů **v Labské restauraci rybářů** vypravoval: „*Jednou v noci sedím sám a sám* ***u Labe****, mám to rád, protože mě při chytání ryb v noci nikdo neruší. Sedím a slyším, jak na dómské věži tluče dvanáct. Dozněl poslední úder a pak to ve vodě zašplouchalo a hned na to se mi cosi těžkého usadilo na zádech. Chtěl jsem vstát, ale nešlo to, musel jsem sedět bez hnutí. Bylo to hrozné, už mě na plecích braly křeče. Konečně udeřila jedna hodina, vedle mne spadlo cosi do vody a mohl jsem se konečně zvednout. Nikdo mi nevymluví, že to nebyl vodník. Od té doby mě nikdo v noci na ryby nedostane.“* [108]

[108] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 111. ISBN 978-80-86914-55-8.

John D. Batten, 1892 (commons.wikimedia.org)

Hejkal

(Vir sylvaticus)

Jean-Antoine Watteau, Satyrova hlava (commons.wikimedia.org)

Původ

Klasickým lesním strašidlem je hejkal, známý také jako hejkač nebo hýkač. Své jméno dostal podle charakteristického hýkání. Snadno jej v lese uslyšíte, protože jde o velice hlasité a děsivé hulákání, které vyděsí každou živou duši. Hejkal se schovává pod kořenem nebo za pařezem a číhá na kolemjdoucí. Když jde někdo okolo a on na něj houkne, nesmí se mu odpovědět. Pokud pocestný odpoví podobným houknutím, je s ním konec. Hejkal se na něj vrhne a začne jej pronásledovat. Štve ho lesem jako divou zvěř, a když nešťastník neuteče, může dopadnout zle.

Hejkal nejčastěji číhá na osamělé poutníky a pytláky, obzvlášť nemá rád lidi, kteří škodí lesu a zvěři. Je totiž ochráncem lesa, ochranným přírodním duchem. Jeho strašidelná činnost je spojena s bludným kořenem – kdo kořen překročí, ten je v hejkalově moci.

Popis

Hejkal je příbuzný s divým mužem. Stejně jako on je porostlý srstí nebo mechem, na hlavě nosí korunu z kapradin a jeho tvář je zarostlá vousem. Slyšet je ho na celý les, ale spatřit se nenechá. Povahou je samotář a lidí se straní. Je to podivín, který se rád nahlas směje a tleská. Je obdařen neuvěřitelnou fyzickou silou.

Před útokem hejkala má pomoci předstírat smrt, utíkat se schovat pod okap, obrátit si kapsy naruby nebo se podívat za sebe mezi vlastníma nohama.

François Chauveau. Satyrská maska s vavřínovým věncem přes rohy, mezi 1635 a 1645 (commons.wikimedia.org)

Hejkal

Setkání s hejkalem, **obávaným lesním duchem Krušných hor**, často končilo smrtí. Jednou se bouřnou zimní nocí vracely domů **do Vernéřova** tři mladé přadleny. Byla jedna hodina před půlnocí a všude vládla neprostupná tma. Měsíc se skrýval za mraky a vichr hnal před sebou ledový sníh. Dívky šly spolu. Ztratily správnou cestu. Choulily se k sobě a spěchaly po neznámé pěšině, lemované z obou stran olšemi. Tajemné šumění v korunách stromů a podivně znějící **bublání Stříbrného potoka** zneklidňovaly jejich mysl. Cítily zvláštní úzkost a třásly se po celém těle. Když konečně dorazily do blízkosti horní vernéřovské kovárny, zaslechly nějaké volání. Se strachem se rozutekly, jen jedna z nich, mladičká Róza, zůstala stát a naslouchala. Měla domluvenou schůzku se svým chlapcem a myslela, že to on na ní volá a tropí si tak žerty. Na druhý den byla dívka nalezena mrtvá v křoví. Rozdrásaný obličej, rozcuchané vlasy a roztrhané šaty svědčily o tom, že se někomu nebo něčemu úporně bránila. Podle všeho se stala obětí hejkalovy zvůle. [109]

Hejkalové

Zvláštním **krušnohorským zjevením** byl Helleringem zmiňovaný „krásný lesní muž“ pocházející příznačně **ze Schönwaldu (Krásného lesa)**, který se ozýval děsivým formanským voláním, aniž by jej někdo spatřil. Svými strašidelnými projevy byli s „krásným lesním mužem“ spřízněni **početní krušnohorští hejkalové**, kterým se, dle Martina Stejskala, obecně říkalo Hehmann, **v okolí Měděnce** Hojman nebo Hansoh, **v Kovářské** pak Hansmichl. O posledním uvádějí Heger a Lienert, že se zjevoval na vozíku taženém přízračnými kozly a za křiku *„Hoho! Hoho!“* mizel beze stopy v lese. Také Friedrich Bernau píše **o jednom krušnohorském „Hehmannovi“**. Podle něj se jednalo o zakletého ducha, který obcházel les s hraničním kamenem na zádech. Hlasitě hekal a každého, koho potkal, se ptal *„Kam mám ten kámen složit?“* Z posmrtného trápení vysvobodil tohoto „Hehmanna“ až kurážný pocestný, který mu řekl: *„Dej ho tam, odkud jsi ho vzal“*.

Rovněž J. Endt zaznamenal pověsti související **s jiným krušnohorským hejkalem**, kterého označuje jako „Hejma“. Šlo prý o ducha jakéhosi Peukerta, který se svým „hej, hej“ ozýval **na lesní silnici u Platten (není jasné, zda se jedná o Blatno nebo Horní Blatnou) u hraničního kamene č. 7**. Ten, kdo šel okolo třikrát, mohl s jistotou čekat, že se mu ukáže. Tak se to stalo jistému Köhlerovi, který na „Hejmu“ nevěřil, ale když šel potřetí okolo hraničního kamene, něco mu sáhlo na rameno. On nechal kožich, do kterého byl oblečen fantómovi v rukou a utíkal, co mu síly stačily, ale „Hejma“ se hnal za ním a děsil jej svým táhlým *„Héj, héj“* tak až se mu ježily vlasy.

Také nějaká Wilhelmine Lorenzová se na stejném místě potkala s „Hejmou“. Když procházela okolo hraničního kamene č. 7, ozvalo se za ní táhlé houknutí *„hééééj“* zula si boty i punčochy, dala se do běhu a setkání s „Hejmou“ odstonala.

V. Karell píše, že „Hehmann“ je typickým **krušnohorským lesním duchem**, popisovaným jako „něco“ bledého a šedého. Přes den zůstává v úkrytu a až když se začne smrákat, vylézá ze svého doupěte. Hehmann, který se zjevoval **u Suniperku (Výsluní)** strašidelně houkal „he, he, hu, hu“, podobně jako „Hockaufové“ skákal na záda pocestným a nechal se od nich donést do nejbližší vesnice. [110]

---

[109] HLAVÁČEK, Petr. *Kadaňské legendy*. Kadaň: Město Kadaň, [1998], [nestr.]. ISBN 80-238-3586-6.
[110] WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor*. Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019, s. 29–31. ISBN 978-80-85115-40-6.

Hejkal

Jako vody měly své vodníky a rusalky, tak také v lesích a na lukách vedle trpaslíků vládly nadpřirozené bytosti, k nimž patřil i hejkal. Byl to **pravý duch Krušných hor**. Nikdo jej nedovedl popsat a v pověstech vystupoval jako tajemné, šedé a bledé „něco“. Ve dne byl ukryt ve stínu stromů a teprve po setmění vycházel ze své skrýše. Vydával zvláštní zvuky a podle toho měl jméno. Prováděl všelijaké kousky. Tak **v lese u Výsluní** vyskakoval prý zlomyslným pocestným na krk a s velkým pokřikem a hejkáním se nechal donést do nejbližší vesnice. Býval také i hodný a zbloudilé přiváděl na správnou cestu. Ještě častěji však strašil a nezbedníky a zloděje dokonce i tvrdě trestal.

Nechme si raději vyprávět o něm několik příběhů:

Horským lesem u Kýšovic vedla již před dávnými časy důležitá spojovací cesta, ale tak kostrbatá a špatná, že působila velké potíže formanům i jejich koníkům. Také podél této cesty řádíval hejkal. Mnohý vozka zde zastavil, aby počkal na další potah, uslyšel-li z dálky podivné zvuky. Když poznal, že je to hejkal, kdo na něho volá z houští, mávl rukou a jel dál. Jednou ale tudy jel forman, který si v posledním hostinci trochu přihnul. Také zaslechl hejkalovo volání *„he, he“* a odpověděl mu: *„Co chceš, copak je?“* Tu se z houštiny ozvalo: *„Kam to mám dát?“* *„Dej to tam, kdes to vzal!“,* zavolal vozka a práskl bičem. *„Díky tobě, žes mě vysvobodil!“,* zněla odpověď hejkalova a od té doby byl v lese klid.

Lidé si pak dlouho vyprávěli, že do hejkala byla zakleta duše nespravedlivého člověka a odsouzena k nekonečnému putování. Teprve obyčejný vozka svým vtipem ji zbavil věčného zatracení.

Rovněž **v lese u Pyšné** prováděl hejkal divné kousky. Tímto lesem vedla horská stezka pro soumary. Jednou po ní jel povozník a zastavil se na palouku, aby si jeho zvířata odpočinula a trochu se napásla. Když zaslechl hejkala, posmíval se mu a snažil se ho napodobit. Jak se ale ulekl, když se najednou klidně pasoucí se bělouš rozběhl klusem do lesa. Nepomohlo volání, křik, bělouš byl pryč. Nešťastník našel svého koně teprve příštího dne. Hejkal se mu pomstil tím, že mu jeho koníka odlákal jako neviditelný jezdec.

Neblahou vzpomínku na hejkala měl chalupník **z jedné vesnice u Klášterce nad Ohří**. Lákalo ho ovoce v zahradě u souseda, a proto se rozhodl, že ho ukradne. Stál už na mohutné hrušce a chtěl zatřást větvemi. Najednou vidí přibíhat hejkala s ječivým voláním *„he, he“*. Muž na stromě myslel, že je to jeho poslední hodinka, neboť hejkal se zastavil pod stromem a nepřetržitě ječel jednotvárným tónem hluboko do noci. Teprve po půlnoci zmizel. Chalupník až po dlouhém zdráhání slezl konečně se stromu a byl rád, že vyvázl pouhým leknutím. Přesto to ale odstonal.

Náhodné setkání s hejkalem mohlo také přinést smrt. Stalo se tak o jedné bouřlivé zimní noci, když **tři přadleny z Vernéřova** šly z přadlácké jizby domů. Byla tma jako v pytli a dívky se musely přitisknout těsně k sobě, aby nesešly ze špatné vozové cesty, která byla na obou stranách lemována olšemi. Strašidelné šumění stromů spolu s hukotem stříbrného potoka spíš zneklidňovaly jejich mysl a dívky se třásly na celém těle. Když přišly do blízkosti staré známé kovárny, uslyšely najednou děsivé volání. Do půlnoci scházela právě jedna hodina. Strachy vykřikly a utíkaly, co jim nohy stačily. Jen jedna zůstala stát a naslouchala. Měla mít totiž v tuto dobu schůzku se svým chlapcem. Myslela si, že je to jeho hlas a že jen špásuje.

Na druhý den našli ubohou dívku mrtvou v křoví. Rozbitý obličej, rozcuchané vlasy a rozedrané šaty svědčily o tom, že dívka byla usmrcena až po dlouhém boji. Byla to oběť hejkala.

Lidé nejen **ve Výsluní**, ale i **v Měděnci** prý někdy častovali hejkala posměšnými přezdívkami, které on těžko snášel. Odpovídal tím, že se hnal hlava nehlava houštím a svým známým voláním *„he, he“* nahánět posměváčkovi tolik strachu, že ten rychle vzal nohy na ramena. A hned bylo po jeho odvaze. [III]

[III] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 19–20.

Marzebilla

(Marcebillus)

Moritz von Schwind, Zjevení v lese, detail, před rokem 1858 (commons.wikimedia.org)

Původ

Patronkou Krušných hor je Marzebilla nebo také Mařebyla nebo Marybila. Její původ lze doložit pověstí. Marzebilla byla krásnou dívkou, dcerou statkáře z okolí Přísečnice, nebo snad dokonce zámeckého pána se sídlem mezi Jelení horou a Výsluním. Nápadníky si mohla vybírat, ale ona se zamilovala do rytíře z Výsluní. Podle jedné pověsti otec ke sňatku svolil, ale jeden z odmítnutých nápadníků se rozhodl pomstít a při turnaji, který byl uspořádán v den veselky, zákeřně mladého novomanžela zabil. Marzebilla svému milému stáhla z ruky železnou rukavici a navždy zmizela v lesích.

Jiná pověst vypráví, že Marzebillin otec podlehl výhružkám odmítnutého nápadníka, loupeživého rytíře z Krásné Lípy, a dceru mu přislíbil. Ta se sňatkem souhlasila pod podmínkou, že se o ženichovi rozhodne v souboji mezi jejím milým rytířem z Výsluní a loupeživým rytířem z Krásné Lípy. Boj byl dlouhý a krutý. Turnaj byl ukončen, když loupeživý rytíř padl mrtev k zemi. Zákeřný rytíř však smrt jen předstíral a nečekaně při útoku zezadu probodl dýkou srdce Marzebillina milovaného rytíře z Výsluní. Nešťastná dívka podlehla žalu a utekla do lesů. Nikdo ji už nikdy nespatřil. Loupeživý rytíř nedlouho poté přišel o majetek a následně i o život.

Popis

Marzebilla se zjevuje na různých místech Krušných hor, nejčastěji v okolí Přísečnice, Výsluní, Lysé a Jelení hory. Jako lidský démon má podobu mladé dívky, ale i staré belhající se ženy v černém. Zahalena je do husté mlhy. Vždy u sebe má železnou rukavici jako jedinou památku na svého milého. Kdo přichází do Krušných hor v dobrém, tomu pomůže. Kdo má úmysly zlé, toho umí krutě potrestat.

Louis Le Breton. Nymfa. 1863 (commons.wikimedia.org)

Marcebila

Stejně jako Krakonoš v horách Krkonošských nebo Fabián v Brdech byla i **v Krušnohoří, a zvláště na Chomutovsku**, ze všech lesních či horských bájných bytostí nejznámější divoženka Marcebila.

Avšak na rozdíl od obou pánů hor se dá říci, že lidé si Marcebilu na různých místech představovali pokaždé jinak, a ona se k nim stejně tak i chovala.

Marcebila se ráda vozila v zimě vzadu na saních, oblečená do kožichu jako nějaká šlechtična, ve výsluňském či jelením polesí zase brala a schovávala dřevorubcům jejich nástroje, když ji nenechali něco k snědku, jinde dokonce zlomyslně vyhazovala lidem nasbírané klestí či větve z nůše.

Když **v lese u Menhartic** jakýsi vesničan pálil v milíři uhlí, uviděl náhle na nedaleké mýtině ženu, která mu jevem připomínala jeho manželku.

„Honem vezmi nějaký sochor!“ zavolala na něho, a sotva se tak stalo, zjistil, že jde o Marcebilu. Divoženka se se šibalským úsměvem opírala o jakýsi obrovský balvan a vyzvala uhlíře: *„Odval ten kámen a dobře se ti povede!“*

Uhlíř dobře věděl, že takovým balvanem by nehnulo ani pět siláků, jako byl on sám, jenže Marcebily se bál. A tak založil sochor pod balvan, aby se lnou silou do něho opřel.

A hle, balvan se vskutku pohnul a pod ním zasvítila celá hromada zlata.

„Hoří ti milíř!“ vykřikla v tom okamžiku divoženka, uhlíř se ohlédl, pustil sochor a balvan zapadl na původní místo.

To víte, že mu milíř nehořel a že Marcebila hned zmizela, jako by se do země propadla. Byl to také jen jeden z jejích uličnických kousků – uhlíři ani nikomu jinému se potom už nepodařilo balvanem pohnout, takže zůstává na svém místě dodnes.

Jindy ale byla Marcebila k lidem docela vlídná a pomáhala jim. Tak třeba **v lese pod Jedlovou** kácel starý dřevorubec souše a každé rozpřáhnutí i úder sekyrou jej už hodně namáhaly. Nakonec dostal žízeň, že měl jazyk na šlapkách. Studánka však byla daleko a těžko by k ní v tom prudkém slunci došel, a tak si celý uondaný sedl do stínu, aby si alespoň trochu odpočinul.

Jenže najednou kde se vzalo, tu se vzalo malé děvčátko s plechovým hrnečkem a přímo před jeho očima se v trávě zaleskla hladina lesní studánky. Děvčátko plecháčkem nabralo křišťálovou vodu, podalo ji dřevorubci a v té chvíli bylo pryč.

Ta voda dodala starému takovou sílu, že všechny souše porazil tak rychle, jako by mu bylo teprve dvacet let. Hned si proto řekl, že neznámým děvčátkem nemohl být nikdo jiný než právě Marcebila…

Další a další příhody s touhle divoženkou lidé **na Chomutovsku** zažili. **Z Hory Svatého Šebestiána, z Přísečnice, z Výsluní, z Nové Vsi či dalších míst.** A častokrát přitom Marcebila provedla věru divoké kousky, potrestala nespravedlnost a sem tam pomohla chudáků. Jako by si teď vynahrazovala osud, který ji stihl ještě jako mladou dceru rytíře, jenž sídlil na hradě **mezi dnešním Výsluním a Jelením vrchem**…

Dívčin otec byl vlídný a laskavý člověk, dcerku sice tak trochu rozmazloval, ale i když si Marcebila ze svých bližních už tenkrát tropila všelijaké žerty, přece jen nebyla nikterak zlá. A poněvadž vyrostla jen a jen do krásy, měla nakonec na každém prstu nejméně pět nápadníků.

Sama si z nich posléze zvolila za manžela **rytíře Gabriela z Výsluní** a brzy se chystala svatba.

Také její otec byl se ženichem spokojený. Proto k té svatbě uspořádal veliký hodokvas, sezval na něj plno hostí z Čech i z blízkého Saska a vyvrcholením té slávy měl být i rytířský turnaj.

Nikdo ovšem netušil, že jiný nápadník – **rytíř z Jelení hory**, jehož dívka odmítla –, se chce právě na turnaji ve své žárlivosti krutě pomstít. Tak se stalo, že místo dřevce s tupým hrotem použil

právě proti Gabrielovi ostrý ocelový hrot a hned při prvním střetu místo toho, aby vyhodil protivníka jenom ze sedla, proklál mu srdce.

Marně se nevěsta snažila přivést svého milého k životu, zatímco vrah uprchl. Nakonec v zármutku z toho, co se stalo, zločinného rytíře proklela a sama utekla do lesů, kde ji potom lidé vídávali už jen jako divoženku.

Její kletba však vykonala své. Zanedlouho blesk zapálil vražedníkův **hrad na Jelení hoře.** [112]

Dalším duchem, který podle lidové víry **vládl Krušným horám** byla Marzebilla, která se dnes někdy zkomoleně označuje jako Marybyla, Marybela nebo dokonce Mařebyla. Její sídlo se nacházelo nedaleko Suniperku (Výsluní) v chomutovské části Rudohoří. Vyprávělo se o ní, že kdysi bývala dcerou hradního pána, který ji poslal do kláštera, ona se však zamilovala do nějakého rytíře a utekla s ním. Zemřela v bídě a po smrti se začala zjevovat **v Krušných horách**, jejichž strážným duchem se stala. Hellering o ní vypráví například toto: Jednou jel **sedlák z Nové Vsi** do lesa pro dříví. Najednou se jeho spřežení zastavilo a nemohlo dál. Sedlák se otočil a uviděl, že na konci vozu sedí stará žena. Podle železné rukavice, kterou měla na ruce, poznal, že je to Marzebilla. Přízračná stařena se sedláka zeptala, jestli s ním může jet, ale sedlák hrubě odpověděl, že je příliš těžká a protože ani potom nechtěla sestoupit, praštil ji tak, až z vozu spadla. Pak, aniž se ohlédl, pokračoval sedlák ve své cestě. Když přišel domů, necítil se dobře, ulehl a v osmi dnech zemřel. Jeho mrtvola však zmizela. Teprve když byly po několika letech káceny v lese staré stromy, nalezli dřevorubci nějaké lidské kosti, ve kterých podle amuletu poznali zbytky surového sedláka. [113]

[112] HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002, s. 44–46. ISBN 80-7277-083-7.
[113] WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor.* Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019, s. 25. ISBN 978-80-85115-40-6.

Maribyla

Nedaleko Přísečnice je hora jménem Bartelwulfenberg. Před lety na ní údajně stál zámek. Jeho majitel měl dceru, která navštěvovala ženský klášter. Tam však měla poměr s jedním rytířem, musela z kláštera uprchnout a zemřela v bídě. Od té doby se často zjevuje **u Přísečnice v Císařském lese** a je všeobecně známá pod jménem Maribyla. Na levé ruce nosí plechovou rukavici. Jednou prý jel **sedlák z Nové Vsi** do lesa pro dřevo, když vtom se spřežení zastavilo a nemohlo dál. Muž se ohlédl a spatřil na konci vozu stařenu, kterou hned podle plechové rukavice poznal. Maribyla ho prosila, aby ji svezl, on však namítl, že je moc těžká, a když nechtěla slézt, uhodil ji tak, že spadla. Když se sedlák vrátil domů, ulehl a do osmi dnů zemřel. Ale jeho mrtvola zmizela. Teprve po letech našli lidé v lese při kácení starých stromů kostru, v níž podle amuletu poznali pohřešovaného. – Několik ženců sekalo trávu **na kraji Císařského lesa**. V poledne, když ve vsi vyzváněly zvony, se jim zjevila Maribyla a nabádala je, aby se pomodlili. Ty ale přemohla lenost. Když pak šli ke studánce, aby se napili, našli v ní místo vody krev. Jeden z nich se chtěl přesvědčit, že tomu tak opravdu je, a strčil do bahnité půdy hůl. Nato se zjevila Maribyla obklopená průhlednou mlhou, vyřkla zaklínadlo a ženci se proměnili v hromádku popela.

Jdou-li lidé do lesa nasbírat lesní plody, často se jim Maribyla zjeví a zavede je do neproniknutelného houští. Začnou-li láteřit, ponechá je osudu, pomodlí-li se však, zavede je na místa, kde je hodně lesních plodů a odkud snadno najdou cestu domů.

(J. Gaudel z Chomutova) [114]

---

[114] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 88–89. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

Divoženka Marcebila

Ze všech lesních duchů **Krušných hor** byla nejznámější. Vyprávělo se o ní, že **u Výsluní na takzvané Šebestiánce** sušívala seno a přehazovala je hráběmi, které držela v železných rukavicích. O jejím původu je známá tato pověst:

Blízko Přísečnice prý stál před lety hrad, ve kterém žil rytíř, jehož jediná dcera vstoupila do kláštera. Tam poznala mladého panoše, do kterého se nešťastně zamilovala a dopustila se hříchu. Uprchla a zemřela v bídě. Od té doby se pak zjevovala na různých místech a lidé ji nazývali Marcebilou.

Jiná pověst vypráví o jejím osudu toto:

Uprostřed mohutných smrků a borovic, **mezi dnešním Jelením a Výsluňským polesím** stál prý kdysi nádherný hrad. Dobrota a laskavost starého hradního pána byla známa a velebena po celém okolí. Jeho jediná dcera Marcebila měla ještě lepší srdce než on. Mnoho ctitelů se ucházelo o její ruku, ale ona si z nich vyvolila nakonec **rytíře z Výsluní**. To vyvolalo krutou žárlivost **u rytíře z Jelení hory** a ten už na nic jiného nemyslel, než jak by se pomstil. K provedení svého záměru se mu naskytla příležitost při Marcebilině svatbě, která se konala na hradě jejího otce. Po svatebním veselí se tam na nádvoří pořádaly rytířské hry, při kterých pomstychtivý rytíř mladého manžela zabil a pak uprchl. Plna hlubokého zármutku přitiskla nešťastná nevěsta hlavu svého zavražděného manžela na své srdce a vraha proklela.

Odplata na sebe nedala dlouho čekat. Jednoho dne se strhla lítá vichřice, rozhýbala **zdi hradu na Jelení hoře** a ty se sesuly. Ze země vyšlehl plamen a zlého rytíře spálil. Ten se prý od té doby zjevoval za šedých mlhavých dní jako bezhlavý jezdec, jak objíždí rozvaliny svého hradu a mizí v trysku v blízkém lese. A Marcebilu prý i po letech vídávali lidé bloudit kolem Jelení hory jako utrápenou divoženku.

Dvě další pověsti podávají o ní jen krátká sdělení:

Podle prvé prý byla Marcebila stará panna z obce Satzungu v sousedním Sasku, která zabloudila v kruté zimě **ve vřesovišti blízko obce Jilmové** a zmrzla. Podle druhé prý to byla dívka, která utekla svému ženichu od oltáře do lesa, kde se pak živila kořínky, lesními plody a bylinami až do konce svého života. [115]

---

[115] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 21–22.

Meluzína

(Meluzina scelerata)

Autor není znám, 1899 (commons.wikimedia.org)

Původ

Pověst o Meluzíně pochází ze středověké Francie, avšak podobné příběhy se vyskytují i v jiných zemích, jako jsou Polsko a Česko. Podle legendy byla Meluzína krásná šlechtična jménem Mère de Lusignan, dcera krále a mořské víly. Měla šťastné manželství a několik dětí, avšak jednou týdně se uchýlila do věže, kde ji nikdo nesměl rušit. Její manžel byl podezřívavý a jednou ji přistihl při rituálu, při němž se ukázalo, že je Meluzína napůl ryba a napůl žena. Porušil slib, který jí dal, a Meluzína s kvílením a nářkem vyletěla věží. V českém prostředí má Meluzína svůj původ v příběhu Alžběty z rodu Smiřických z Jičínska, kterou její otec uvěznil v hradní věži kvůli nevhodné lásce a omylem ji i s věží vyhodil do povětří.

Meluzína je nadpřirozená bytost, která chrání mladé dívky a podporuje sňatky z lásky. Lidé věřili, že skučí a kňourá v komínech, protože prosí o jídlo pro své děti. Házeli jí do krbů obětiny, třeba hrst mouky nebo krupek, a za komín dávali ořechy a jablka.

Popis

Meluzína je vzdušná nadpřirozená bytost s tělem podobným lidskému. Postavy je štíhlé, průsvitné a celé její tělo je obklopeno jakoby pásky z kouře a dýmu, které lemují i hlavu. Často lze slyšet její skučení a kňučení v komínech během podzimu a zimy, ačkoli jinak není pro lidi nebezpečná. Meluzína bývá nazývána také kvílnice.

Julius Hübner, Krásná Meluzína, 1844 (commons.wikimedia.org)

Meluzína

Prudká vichřice způsobuje, že se v komínech ozývá Meluzína. **V Úštěku** říkali: *„Ta meluzína dneska zase vyje!“* Meluzína je prý nevěsta větru. Rodí se na jeho vírech a nejvíce se prý vzteká dvanáct dní před Vánocemi. V noci po Štědrém večeru s ní létají duše zemřelých, ona spolu s nimi hořekuje a naříká. Je to pověst veskrze cizácká, byla k nám přinesena až z daleké Francie. Pojmenování vzniklo spojením dvou francouzských slov „Mère de Lusignan“ čili „matka Lusignanu“.

Byla dobrou ženou a matkou mnoha dětí, o něž se vzorně starala. Jejímu manželovi se doneslo, že ho v jeho nepřítomnostio klame s cizím mužem. Vtrhl do komnaty, kde ji spatřil o samotě, zato však v její pravé podobě: nahoru pohledná žena, dolů ryba. Přistižená žena, jejíž tajemství bylo prozrazeno, odlétla s velkým nářkem z okna ven. Létá po celém světě. **Žena v Lovosicích, pocházející ze staré lovosické rodiny** říkávala, že meluzína žalostně zpívá a tišila ji tím, že vhodila do větru hrst mouky. To prý pomáhalo. Ubylo širokých komínů v domech, ubylo vytí Meluzíny. [116]

Meluzína

Grohmann: Pověsti z Bohemie, sděleno F. Brückneren z Ústí

Když vítr vane komínem a potom to v kamnech skučí, tak se říká, že to je Meluzína. Dvanáct dní před vánocemi řádí větrova nevěsta nejbláznivěji. Lidé berou jablko a ořech a házejí je do kamen. Přitom říkají, že je dávají větrově nevěstě k jídlu. Potom také práskají bičem a běhají kolem dokola dvora nebo světnice, aby větrovu nevěstu zapudili. [117]

[116] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 67. ISBN 978-80-86914-55-8.
[117] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 34.

O meluzíně

Když přijde teskný podzimní čas a poslední barevné listí spadne z haluzí, prohání se krajem nejen vítr s deštěm, ale přichází i meluzína.

Nikdo sice meluzínu nespatřil, přesto **v Úštěku**, kde je nejvíc potrápila, tvrdili, že s ní nejsou žádné žerty.

Meluzína je totiž nevěsta větru, pořád se ho proto drží a za ním poletuje.

Udržte však vítr! Rejdí, kudy se mu zachce, vnikne do každé skulinky a meluzína má co dělat, aby svého nezvedeného ženicha vůbec uhlídala.

Tak se stalo, že se vítr v tom podzimním čase zatočil právě **nad Úštěkem**, meluzína za ním a vítr šup do komínu. Meluzíně se do té černé začazené díry moc nechtělo, co ale měla dělat? Nadechla se, zavřela oči a skočila také.

Jenže vítr zatím prolétl kamny, až se vyvalil kouř, zafučel oknem a zanedlouho tancoval **daleko od Úštěku nad Sedlem**, a po své nevěstě ani nevzdychl.

Meluzína byla zatím v komíně jako puťka – všude jen tma a saze, takže nevěděla kudy kam.

Potom to všechno začalo. Když se vítr nevracel, dala se milá nevěsta do pláče a naříkala a kvílela.

Toseví, lidem se také moc nechtělo, aby ji vytáhli – vždyť by snad museli kvůli tomu zbourat celou chalupu; přemýšleli tedy, jak meluzínu alespoň trochu ukonejšit. A víte co? Stačí jen hrst mouky. Když ji hodili do kamen, kvílení na nějaký čas ustalo.

Tak přetrvala meluzína v komíně celou zimu. Teprve na jaře si na ni její lehkomyslný ženich zase vzpomněl a celou umouněnou a ubrečenou ji vytáhl.

V chalupě si oddechli. Pro jistotu však v létě komín přestavěli, aby tam náhodou vítr zase meluzínu nezapomněl. A udělali dobře, poněvadž příští zimu naříkala nešťastná nevěsta ve vedlejším stavení… [118]

[118] HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979, s. 159–160.

Můra

(Pularda sucuba)

Henry Fuseli, Noční můra, mezi 1790 a 1791 (commons.wikimedia.org)

Původ

Můra je lidský démon, který ničí lidem klidný spánek. Usedá spícímu člověku na prsa, dusí ho a tíží. Způsobuje hrůzostrašné sny a příšerné noci plné neklidného spánku. Po útoku můry se člověk ráno probouzí unavenější než před spánkem. Známá je především ve střední Evropě, a to také pod označením noční můra.

Můrou se člověk může narodit nebo stát za pomoci složitého čarodějnického rituálu. Za bdělého stavu je můra normální člověk, ale v noci opouští své tělo a její duše se vydává škodit a mořit lidi, zvířata i stromy. Živí se životní energií. Saje ji, až z oběti vyprchá veškerá síla. Můra dokáže zabít člověka při první noční návštěvě, ale častěji se vrací několik nocí za sebou. Oběť bledne, hubne a chřadne, až je jen svým pouhým stínem a zemře.

Člověk, který se narodil jako můra, se poznal podle srostlého obočí, plochých nohou a již při narození vyrostlých zubů.

Popis

Podobu může mít můra různou, nejasnou, jen stín člověka, umí se ale převtělit i do podoby zvířat nebo věcí, například do bílé i černé kočky, hada, bílé myši nebo nočního motýla. Nezastaví ji dveře ani zdi. Dokáže se proměnit v pírko, stéblo trávy nebo vlas a prolézt jakýmkoliv otvorem. Odehnat můru dokáže prý snítka rozmarýnu pod postelí nebo mateřídouška, větvička tymiánu obecného či řepík lékařský pod polštářem.

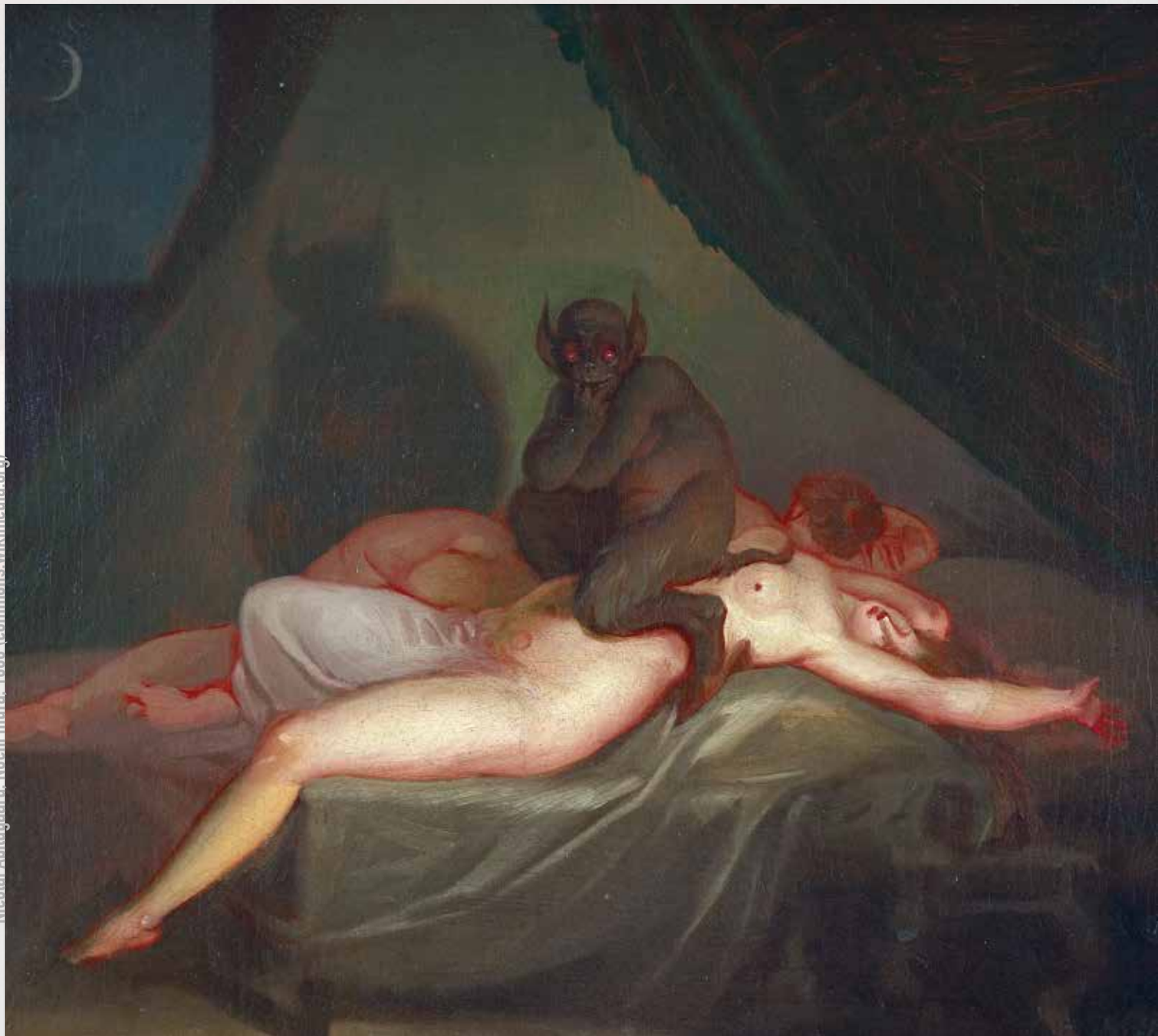

Nicolai Abildgaard, Noční můra, 1800 (commons.wikimedia.org)

Noční můra

Jednu děvečku v Žalhosticích dusila ve spánku můra. Přicházela v noci v podobě velkého černého kocoura. Dokud děvečka neusnula, seděl kocour na pelesti její postele. Jakmile ji však přemohl spánek, kocour vyskočil na její prsa a dusil ji. Dlouho a marně děvečka hledala někoho, kdo by jí mohl poradit. Až **kořenářka z Medvědice** ji naučila zaklínadlo, které musela před spánkem třikrát odříkati:

„Můro, můro, můro moří,
nepřistupuj k mému loži,
dokud nespočítáš písek v moři,
hvězdy na nebi
a cesty na zemi.“

Děvečka to začala dělat a od té doby měla pokoj.[119]

Noční můra

Chorobné a úzkostlivé stavy lidí ve spánku se připisovaly zlým démonům. Němci žijící v Čechách jim říkají alpové nebo trudové; obcházejí prý v noci a přitisknou se k dívkám nebo ramenatým mužům, aby z nich sáli mléko. Proto se latinsky nazývají suga. Ty překládá český Velešínův slovník jako mora. V současné době se trudům v Čechách říká můry a mužským alpům morous. Toto slovo zná už Vacerad, který tak překládá latinské pilosi. Česká můra nebo morous dnes ale nesají jen mléko, nýbrž i krev, a přecházejí tedy v upíra. Zatímco sají krev, oběť upadá do bezvědomí, a když se probere, zjistí, že má na levé paži malou rudou tečku připomínající bodnutí jehlou, která ale nijak zvlášť nebolí. Navštíví-li můra někoho devětkrát za sebou, musí ten člověk zemřít a stane se z něj také noční můra. Ještě podeváté ho ale může zachránit někdo jiný, koho můra do toho dne netrápila. Když přijde můra podeváté, přidrží jí před očima relikvii a třikrát zvolá: Pojď za mnou! A pak jde na hřbitov a můra musí za ním. Když se můra objeví na hřbitově, volá na ni řečený v Božím jméně, aby ustoupila. Můra pak nechá znepokojeného člověka v klidu. Žena, která to vyprávěla, prý sama poznala v noční můře zemřelého vesničana. Jednou totiž noční můra přepadla ve vsi nevěstu a její ženich ji právě odváděl na hřbitov, když je řečená potkala a celá ustrašená se skryla za strom; můře prý totiž strašlivě svítily oči. – Jako jsou tady můry považovány za duše zemřelých, jinde existuje pověra, že i duše žijících mohou přepadávat lidi a tížit je jako noční můry. Takovému podezření jsou vystaveny především osoby se srostlým obočím.[120]

---

[119] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 40. ISBN 80-86160-53-X.

Můra

Koho v noci přepadá noční můra, ten má před spaním předříkat toto pořekadlo:

Můro, můro, můro moři,
nepřistupuj k mému loži,
pokud nespočítáš písek v moři,
hvězdy na nebi,
cesty na zemi.

Jednu děvečku dlouho trápila noční můra a žádný prostředek jí nepomáhal. V noci se zjevovala v podobě bílé kočky a když byla děvečka vzhůru, stahovala jí peřinu, když spala, sedala si jí na hruď a tížila ji. Její bratr si k ní lehl do komůrky, ale toho tížila také, jakmile se ho sestra ve spánku dotkla rukou nebo jiným údem. Konečně jí jedna stará žena poradila, aby si před spaním dala do nohou sekeru ostřím vzhůru a pod hlavu vložila březové poleno, pak nad ní můra ztratí moc. Až ji uvidí, má říci:

Můro moroucí,
peklo horoucí,
přijď si ráno pro oheň.

Tak také děvečka udělala, a když ráno rozdělávala v kamnech, přišla za ní stařena ze sousedství a žádala ji o oheň. Byla to už dávno vykřičená čarodějka.

(Houška, Časopis Musejní, 1854, č. 526) [120]

Noční můra

Někdy člověk špatně spí a přitom těžce dýchá. Lidé si tento stav dříve vykládali tak, že ho má na svědomí noční můra. A podle místních pověstí to byla stará ošklivá žena, která se plížila za noci domem a trápila spící tak silným tlakem, že se div neudusili. Jen když prý osobu ve spánku někdo zavolal jejím jménem, musela se můra ihned vzdálit. **Ve Spořicích a v okolí** se prý chránili před ní tím, že před spaním udělali rukou na prostěradle tři křížky. [121]

[120] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 146–147. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.
[121] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 28.

Obr

(Homo gigantus)

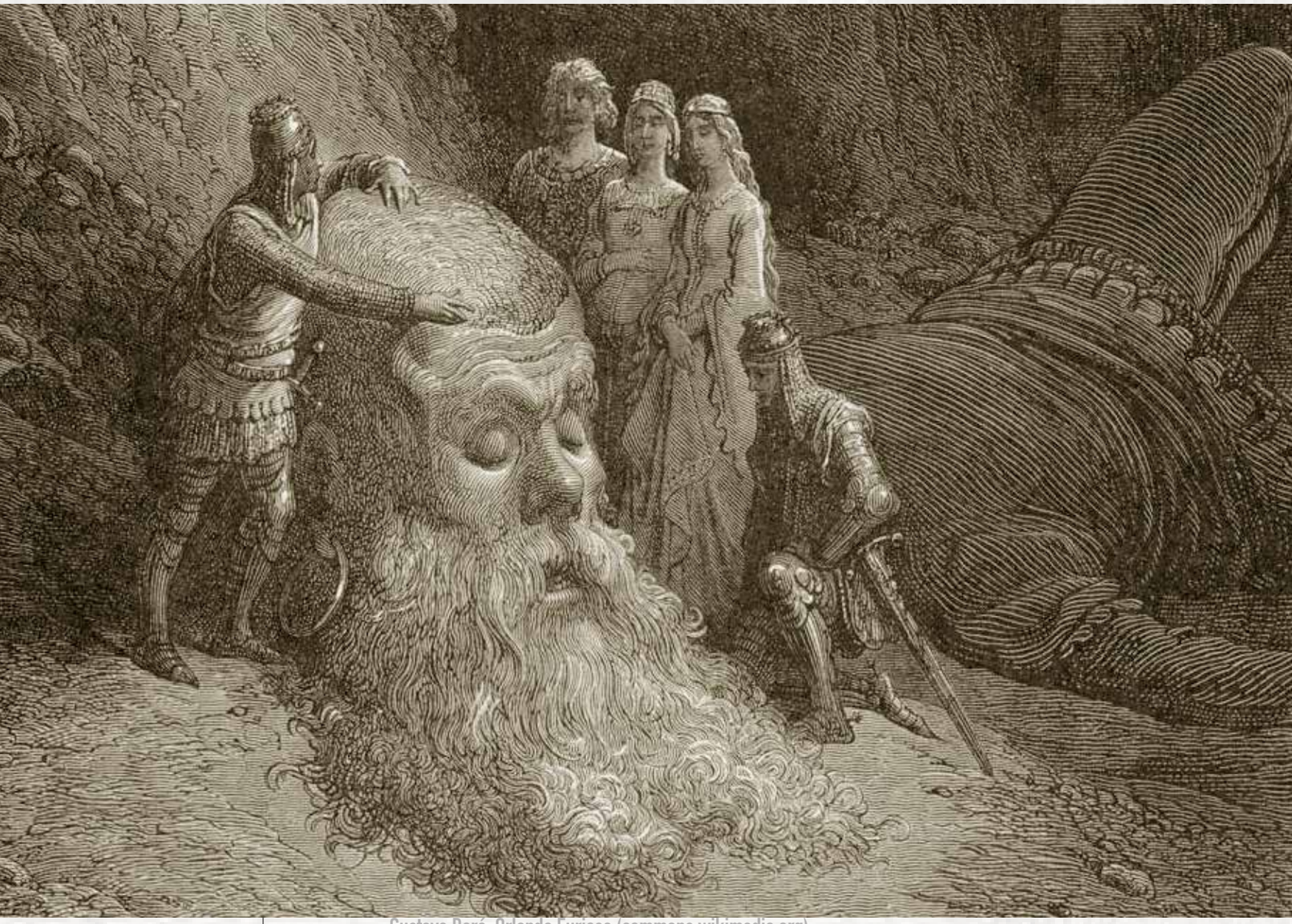

Gustave Doré, Orlando Furioso (commons.wikimedia.org)

Původ

Obr je bytostí zrozenou ze země. Vzrůstem se podobá horám a jeho síla pochází z prapůvodních temných sil země. V Čechách se obři nejčastěji vyskytovali na Šumavě, důvod není znám. Své domovy si obři vybírají v nepřístupných horách, ve vysokých skalách nebo v místech, kde stála dávná pravěká hradiště a svatyně. Obři mohou sloužit jiné mocnější nadpřirozené bytosti jako stráž a mohou střežit vchod do podzemní říše nebo cestu k pokladu.

Popis

V lidech budí obři hrůzu svou velikostí a fyzickou silou. Jejich postava může být různého vzrůstu, od statného člověka přes obra velikého jako hora. Jedno zůstává stejné pro všechny – hlad a žízeň. Protože obr je v podstatě veliký člověk, má stejné potřeby jako obyčejný smrtelník. Lidé tedy nikdy obra nevítali, protože snědl a vypil vše v okruhu několika kilometrů.

Obr žije sám. Často bývá mrzutý a vzteklý, někteří jsou zlí a krutí. Naštvaný obr metá kameny, vytrhává stromy a ničí lidem jejich příbytky. Největší nebezpečí pramení z jeho nadpřirozené síly, ale jeho nevýhodou je neohrabanost, pomalost a malá bystrost. Přemoci obra tedy nelze silou, ale chytrým trikem. Podle některých pověstí je možné obra zabít pouze při zásahu jednoho konkrétního místa na krku, jinak je nesmrtelný. Jindy je nutné zaútočit ve velikém počtu zbraní a obra přemoci silou a lstí.

Henri-Camille Danger, Metla, 1901 (commons.wikimedia.org)

Obr u Ústí

Nedaleko zříceniny hradu Blansko se před mnoha lety zdržoval hrozivý obr, který přebýval v lesích a působil tam velkou škodu. Jednou si usmyslel, že z čiré rozpustilosti poškádlí **obyvatele města ústí nad Labem**. Posbíral všechen neřád a smetí, které se mu dostalo pod ruku, a každý večer je metal na město a těšil se z toho, jak děsí lidi. Ze všech těch výkalů a nečistot však nakonec onemocněl a lékaři, s nimiž se radil, mu poradili, aby se vykoupal **v říčce Bílině**. Požádal tedy **na magistrátu v Ústí** o svolení, aby se mohl v řece vykoupat, a toho se mu dostalo s tím, že do večerního klekání musí být vždy z vody venku, jinak ho může kdokoli zabít. Jednou kvečeru, když byl ještě ve vodě, začali **Ústečtí** najednou vyzvánět, z města se vyhrnuly ženy s holemi a palicemi, přepadly obra ve vodě a utloukly ho k smrti. Tak se **Ústí** zbavilo obtížného souseda.

(E. Krützner z Prahy) [122]

Pohádkový obr

Pohádky vypravují o podivných obrech, majících nadlidskou sílu. **I u Ústí nad Labem na hradě Blansku (Blankensteině)** žil prý před mnoha věky zlý obr, který činíval usedlému zde obyvatelstvu veliké škody v lesích a na polích. Z dlouhé chvíle nevěděl co dělati a aby si ukrátil čas umínil si, že bude **Ústecké** zlobiti. Pořídil si obrovský prak a každodenně házel do města kamení velikých rozměrů. Měl radost, když viděl, jak obyvatelé vybíhají před domy a s uleknutýma očima rozhlížejí se, odkud kameny padají.

Takovým způsobem denně pobuřoval mysl lidu, který jen zatínal pěsti a hrozil lehkomyslnému obru.

Konečně i na něho došlo. Obr těžce onemocněl.

To si měšťané oddechli. Zlá nemoc ochromila obra. Až jednou mu kdosi poradil, že se uzdraví, vykoupá-li se **v řece Bělině, která se v Ústí vlévá do Labe.**

Nerad vydal se k městu. On, obávaný obr, má se teď snížiti a poprositi občany o dovolení, aby se **v Bělině** směl vykoupati. Že to bylo jeho zdraví prospěšno, odhodlal se, ač nerad, k tomuto kroku.

Ústečtí byli nemálo překvapeni obrovou návštěvou. Když zvěděli, oč jde, milerádi svolili, ale jen pod podmínkou, že do klekání bude z vody venku. Neuposlechl-li by, má jej právo kdokoliv zabíti.

Obr čestně dostál danému slibu a vždy včas opustil řeku. Nenadál se takové ochoty se strany těch, kterým jen dělal škodu. Umínil si, až se pozdraví, že vše občanům vynahradí a nebude jich více obtěžovati.

Ústečtí měli jiný plán. Uradili se, že obra zahubí, když ho teď mají v moci. Schválně dali zvoniti klekání dříve a kyji a obušky ozbrojeni hnali se k místu, kde se obr koupal. Přepadli ho a život mu ukrátili. [123]

---

[122] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 149. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.
[123] URBAN, Jaroslav František. *Severočeské pověsti.* Praha: Slovanské knihkupectví, nakladatelství a antikvariát, 1923, s. 52–53.

Obr Ťulpas a ústecké ženy

V dobách, kdy vesnicemi vedly stezky a bídné úvozy pro soumary a kdy někteří koně a soumaři cestou zemdleli, žil **v okolí Ústí** silný obr, jménem Ťulpas (Tolpatsch). Nedá se přesně říci, kde se jeho „hrádek“ nacházel, a nemohl být zrovna malý, ale jistě byl také dobře ukrytý. Nedal se vypátrat. Obr se objevoval hned zde a hned zase tam. Celé týdny žil **na Blansku**, potom zase na druhé straně v horách **u obce Lesná**, někdy řval **kolem Střekova** nebo supěl **Průčelským údolím**, ržál jako kůň **do údolí ze Šibeničního vrchu a z Mariánského vrchu**, kde obzvláště rád přebýval a ve vinicích ochutnával hrozny, pohazoval si s chcíplými soumary a na zádech je odvlékal do města, až z toho byli měšťané zděšeni.

Proto **ústečtí měšťané** žádali a prosili vrchního radu, aby konečně tomu zlu učinil přítrž a aby Ťulpase potrestal. Rada se dlouho škrábal za uchem, neboť to pro královské město nebyla žádná lehká věc, „s obrem dobře nejde třešně jíst“. Radilo se to, radilo se tamto, ale nemohlo se nic dohodnout. Z nouze pánům pomohla jedna chytrá žena, manželka Mertense, která ženy vybídla, aby podnikli odvážný kousek, neboť ženy byly už dávno nabažené toho, nechat se tím puchem tak škádlit.

Nedá se přesně říci, jak to začalo. Ale jednoho dne Ťulpas celý zkormoucený hleděl dolů do města, protože se cítil unavený a malátný. Zahleděl se do jedné hezké paní a zle přijímal milostnou bolest. Netečně a lítostivě šel k lazebníkovi a postěžoval si mu se svou tísní. Ale lazebník hned nepoznal pravou nemoc a dlouho kolem toho doktoroval. Když vůbec nic nepomáhalo, poradil mu chladnou lázeň, aby jí po osm dní užíval **v Labi**. Ale k tomu potřeboval souhlas vrchního rady, protože to je přece ožehavá věc, muset se dívat na obra při koupání. Bylo mu to povoleno pod podmínkou, že pokaždé musí být venku **z Labe** před klekáním, jinak se nedá za jeho život ručit. Nejraději by se koupal u lazebníka, ale to nešlo, protože tam všechny koupací vany byly pro něj malé.

Koupele v Labi mu dělaly dobře a on přesně dodržoval úmluvu. Ženy z města se ale zapřísahaly, že ho zabijí, když onu úmluvu zneváží. Jeho dochvilnost se jim nelíbila a tak Mertensova manželka řekla: *„Už chci konat. Buďte připravené, ať se ho zbavíme!“* Obr se opět koupal **v Labi**. Ale ještě před určeným časem několik žen zatahalo smyčkou za zvon a stalo se neštěstí. Obr velmi mocně zařval a vyskočil na břeh. Tam ale již stály **ústecké ženy** a utloukly ho k smrti. Od té doby je **v Ústí** klid a mír a ženy jsou uchlácholeny. [124]

[124] TAUBMANN, Josef Alfred. *Střekov a okolí: historicky a myticky*. Ústí nad Labem: J. Rydval, 2014, s. 187–189.

Pytel mouky a obr Čulpas

Vysoko v horské kotlině leží vesnička Lesná. V její blízkosti se zdvíhá **vrch Netterskoppe (nyní bez názvu – snad Milý vrch).** Nedaleko odtud spočívá několik skalních bloků, které vypadají jako nadité pytle s moukou. Jsou způsobně urovnané vedle sebe a přes sebe a připomínají mytickou událost, která se měla stát v šerém dávnověku, kdy ještě v Bohemii žili trpaslíci a obři a jeden je sem měl přinést.

Na Milém vrchu byl, jak jsme již častokrát slyšeli, rozkošný zámeček, obydlený malými pidimužíky. Sice je neviděl každý, ale bylo to tak, jinak by přece o tom dnes již nemohl nikdo mluvit. Ovšem, to ještě nebylo všechno. Ti malí lidé neměli jen nadzemní zámeček, také měli jeden pod zemí, ale tam se ještě žádný smrtelník s živoucím tělem nedostal. Trpaslíci byli velmi nedůvěřiví mužíčci a ženičky, kteří se neradi vydávali na cestu a nenechávali si hledět do karet, neboť nechtěli být rušeni.

O jejich podzemním zámečku a jeho komnatách, v nichž ti malí horníci žili, bylo vyprávěno velmi mnoho podivuhodností. Svůj nadzemní zámeček obývali jen v letním čase a ve slunečních jarních dnech a přitom museli mít na sobě velmi velký klobouk. V jejich blízkosti, sotva dvě nebo tři hodinky daleko, žil velmi neohrabaný velký obr, poslední svého rodu, jehož kamarádi se již před dávnými časy obrátili v prach, zatím co se staré lesy prosvětlovaly. Tento poustevnický obr mohl již od pohledu všem opravdu nahánět strach. Co se vědělo o ztřeštěnostech, které v kraji se svou milou v kraji prováděl, to si většinou vzali staří lidé do hrobu. Ale příhoda s pytli od mouky **u obce Lesné** se **ve vesnicích okolo Střekova** vypravuje ještě dnes.

Zaostalý obr pevně věřil tomu, že se mu neve-de dost dobře a sám k sobě si nevrle říkal, jak tak mrzutě seděl **na vrchu Ostrý:** *„Jak právě já přijdu k tomu, že vedu tak bídně nuzný život, když tamti pidimužíci mají tak velké poklady a lichvaří s tím? Proč právě oni smějí a mohou hýřit v hojnosti? Co jsem to za velkého obra, když bych si měl ještě déle nechat líbit tak bídný život? Proč se mám nechat od těch skrčků vysmívat?“* A rozhodl se bez okolků jim velkou část jejich pokladu uloupit.

Ale trpaslíci mu nedůvěřovali a byli velmi ostražití. Všude postavili hlídače a slídiče, vyslali také tajné vyzvědače a jejich pokladník oddaně držel stráž. Své poklady ukryli v horách v hlubokých prostorách, ale jejich obava přece neustoupila. Nejstarší a nejzkušenější trpaslík mezi nimi, který byl stár již přes tisíc let, a proto měl bohaté zkušenosti a byl moudrý, prohlásil: *„Poslouchejte bratříčci! Chci vám něco říci. Ten obr se mi vůbec nelíbí a ani* ***v městě Ústě*** *není oblíben, a já mu nedůvěřuji. Věřte mi, ten má proti nám již dlouho něco za lubem. Jeho hrabivost je veliká a chce nás okrást. Proto vám říkám, musíme mu dát trochu na pamětnou, aby se naučil obávat se nás a již se to nikdy neopakovalo. Musí odtáhnout s nadáváním a s hanbou. On je neohrabaný, my máme náš důvtip, on má sílu, za to my máme rozum a lstivost. Vsadím svou čepici, ačkoliv jí potřebuji jako oko v hlavě, že náš trumf zapůsobí. Proto rychle do díla. Naplníme několik pytlů pískem, některé křemennými oblázky, další skleněnými střepy, ty nám on může ukradnout a my se mu potom důkladně vysmějeme. Co se potřebujeme s tím nenasytou dělit? Copak jsme mu povinni platit daně?“*

Tato dobře míněná rada zapůsobila. Trpaslíci pochvalně pokyvovali a také i jejich král, který řekl: *„Ty jsi nejchytřejší a nejmoudřejší z celého mého lidu, proto od této hodiny jsi mým ministrem a rádcem.“* Ostatní trpaslíci jásali a uposlechli, co jim poradil

a co jejich král uznal za dobré a rozumné. Brzy ležely naplněné pytle v předsklepí jejich podzemního zámku, takže se na ně mohli zvenku dívat. Trpaslíci si lehli do úkrytu, odkud se chtěli popásat očima na obrovo nesmírné zděšení.

A opravdu. Nečekali moc dlouho a jejich zvěd hlásil, že obr se blíží. *„Už jde, už jde!“* Šeptalo se od úst k ústům. *„Jen ho nechme přijít!“* usmívali se trpaslíci. Správně! Neohrabaný obr supěl **od vrchu Ostrý**, jeho kroky byly velké a dlouhé. Jeho nemotorné nohy podupaly všechno, co mu přišlo do cesty. Stromy i křoví, trávu i obilí. Zastavil **na Milém vrchu** a hledal vchod do podzemního zámku. Našel, jen jeskyni na úpatí kopce, která byla veliká jen tak, že se tam člověk mohl jen těsně vtlačit. Obr si lehl na břicho a zkoušel se tam proplazit. Byla to špatná práce, jeho mocné ruce zkoušely tvrdou horninu oddrobit, aby si udělal místo, ale ta stále vzdorovala. byl zázrak, že neuváznul. Prsty mu krvácely. Nyní spatřil ty pytle. Radostně zajásal, ihned je lapil a vlekl a přitahoval, tak dlouho, až čtyři pytle vyvlekl před vyhloubenou díru. Nyní věřil, že dosáhl zisku.

„Hahahaha!“ smál se, *„ti skrčci jsou přece tak hloupí! Udělal jsem to tak lehce. Nyní jsem hmotně zabezpečený muž a již se nepotřebuji soužit a plahočit!“* Když si oddechl, uchopil jeden pytel, hodil si ho na levé rameno, druhý na pravé rameno, pod každou paži si dal zbylé dva a bez rozvahy s nimi zmizel. Téměř bez dechu si cestou dopřál odpočinku. *„Je to ale zatraceně těžký krám,“* řekl ještě funíc, *„to bych si nepomyslel! Hahahaha! Ale musím se přece podívat, co to je za poklad!“* Ruce se mu třásli dychtivostí. Potom se podíval dovnitř a odskočil zpět. Zděšení ochromilo jeho oči. Řval: *„Vy ničemové! Naplnili jste mi pytle křemennými kameny, a s tím jsem se vlekl!“* Podíval se do druhého pytle. Uvnitř byly skleněné střepy. Třetí a čtvrtý byly naplněné kamením a pískem! Stál zde jako praštěný po hlavě a škrábal se za uchem. **Od Milého vrchu** hlaholil potupný smích a za každým keřem, kamenem a křovím se trpaslíci škodolibě chechtali. *„Ách!“* přemýšlel Ťulpas, *„ničemové a pletichāři, chtěl bych vás osolit a opepřit, že jste mne tak ošálili. Vy úskoční trpaslíci, vy...!“* Potom plný vzteku hodil všechny 4 pytle na hromadu a mrzutý se odplížil svou cestou pryč. Trpaslíci odešli také.

Ťulpasem zanechané pytle dodnes leží na místě, kde je složil, a každého přítele domoviny upomenou na lstivé trpaslíky a také na hloupého obra. Ten tehdy zatínal pěst **proti Milému vrchu**, ale s trpaslíky již nechtěl mít nic společného. Potom se podíval **z vrchu Ostrý přes Střekov na druhou stranu k Šibeničnímu vrchu, který leží na jih od Ústí,** a vydal se tam na cestu. **Na ústecké šibenici** právě viseli tři oběšenci. A co obr udělal? Řekl: *„Houpat se je pěkné, ale létat je mnohem lepší!“* Jedno po druhém popadl, odřízl je a obloukem je vrhl do města. Starosta pln rozhořčení nechal hned přijít lazebníka a drába a osopil se na ně: *„To je pěkný pořádek! Podívejte, ať ti chlapi přijdou, kam patří!“* A obr se zase smál jako předtím, až ho **ústecké ženy** jednoho večera před zvoněním k odpočinku při koupání **v Labi** zabily. [125]

[125] TAUBMANN, Josef Alfred. *Střekov a okolí: historicky a myticky.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2014, s. 192–195.

Hainstein u Kamenice

Grohmann: Zprávy z kraje, Ústí, 1887, vyprávěl Josef Bugent z Chlumce

Čtvrthodinu severně od Kamenice – u silnice a dráhy Duchcov-Podmokly – leží na jedné louce velký pískovcový balvan, 1 metr vysoký a 12 metrů po obvodu. Lidově se mu říká **„Hainstein“**. Nacházejí se na něm rozličné prohlubně pocházející od obra, který u něj v dávných dobách prodléval. Byl tak ohromný, že jedním krokem došel odtud až **na Milešovku, na Blansko nebo na teplický Zámecký vrch**. Jeho stopa se na věčné časy obtiskla do onoho balvanu. **Louce naproti Knínické kamenné stěně**, ohraničené lesem, se lidově říká **Čertův hřbitov**. Leží tam mnoho velkých kamenů.

Ve zdejší vesnici žil sedlák, který velmi špatně zacházel se svou hodnou, pracovitou manželkou a jiné ženě dával všechno. Obr, žijící **na Jedlové hoře**, měl také moc nad čertem. Tomu poručil, aby sedláka každým myslitelným způsobem zlobil a trýznil. Jednou jel sedlák se svým pomocníkem do lesa, aby přivezli stavební kameny. Od časného rána až do pozdního večera nakládali kámen za kamenem – ale vůz nebyl a nebyl plný. Když musel jet večer domů, neměl na voze ani jediný kámen.

Jednou byl tento sedlák zabit docela malým kamenem. – Od té doby se té části lesa říká **Čertův hřbitov nebo Čertova zahrada**.

Pojmenování „Hainstein“ se nechá odvodit z „Hüne“ – Riese (obr). Středo-hornoněmecky „Hiune“, novohornoněmecky správně „Heune“. Často se v našem dialektu vyslovuje eu jako ei, tedy Heunstein – zkomoleně Hainstein. Podle Ad. Kirschnera měl kdysi na Stolové hoře u Děčína v tak zvaném „Hainschloß“ (lesní hrad) rovněž přebývat obr. O Čertově hřbitovu vyprávěl Franz Blümel, tesař z Varvařova. Na lesnické mapě Chlumce je ono místo označeno jako „Čertova zahrada“ (sdělil Josef Bugent z Chlumce).[126]

---

[126] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka*. Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 6–7.

Obr z hradu Blansko

Grohmann: Pověsti z Bohemie, vyprávěl E. Krützner z Ústí nad Labem

oblíž hradu Blansko se před mnoha lety zdržoval tuze velký obr, který pustošil les i pole. Ve své bujnosti se rozhodl škádlit **Ústečany**. – Sbíral všechny odpadky a špínu, házel je do města a těšil se ze zděšení jeho obyvatel. – Ale z toho množství nečistoty sám onemocněl. Tak se jel léčit koupáním **ve vlnách řeky Bíliny**. Také k tomu **od města Ústí** dostal povolení, ale do zvonění svatvečera musel být z vody, jinak ho směl kdokoli zabít. A jednou, když se právě bezstarostně protahoval ve vodě, náhle zaznělo zvonění svatvečera. Vtom **ústecké ženy** vyzbrojené palicemi a karabáči obra v koupeli přepadly a utloukly ho k smrti.

Velmi často se nachází motiv ošáleného obra. Například Velký Sten. V našem kraji se pověstí o obrech najde jen málo. Pověsti o obrech se příliš často neobjevují ani v saské nebo slezské oblasti. Naopak není nouze o pověsti o trpaslících. 127

Obr

dyž na vrcholcích a úbočích Středohoří osiřely a zpustly kdysi nedostupné hrady, když cesty k nim zarostly travou a z hrdých věží zůstaly jen kamenné sutiny, prostý člověk se do těch míst jen málokdy odvážil. Usídlili se totiž ve zříceninách obykle loupežníci, strašidla nebo jiné nečisté síly.

Ve zříceninách Blanska se zas uhnízdil opravdový obr. Zprvu o něm nikdo ani nevěděl, jen v noci bývalo slyšet až **v Radešíně** podivné dunění, jak ten hromotluk chrápal. Potom ale, když v kraji zdomácněl, začal tropit lidem škody. Tu vysbíral brambory, tam polámal malé stromky a jinde sklidil vinné hrozny dřív než sám hospodář.

Nakonec si pořídil z mladého pružného doubku prak a tím prakem metal veliké i malé balvany až **do Ústí**.

Jakou měl švandu, když viděl, že kámen vletěl otevřeným oknem ctihodnému měšťanovi rovnou do talíře s nudlovou polévkou anebo dopadl-li na ulici před nic netušící koně. Kolikrát měl vozka co dělat, aby je zkrotil!

Horší však byly velké kusy, které proletěly střechou až do sklepa jako dělová koule.

To **Ústečtí** hrozívali **k Blansku** zaťatými pěstmi, slibujíce obru pomstu.

[127] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 7–8.

Ani se nenadáli a brzy k tomu našli příležitost. Obr totiž onemocněl jakýmsi neduhem, hnout se nemohl. Hekal, sténal, až mu **čarodějnice z Doubravky** poradila, aby se koupal **v Bílině, na místě, kde do Labe vtéká,** dokud se neuzdraví.

Copak rada to byla dobrá, ale koupat se **Ústeckým** přímo před očima? uvažoval obr. Ti by mi dali!

Jenže neduh ho sužoval čím dále tím víc, proto chtě nechtě musel přijít s prosíkem. Dušoval se, že všechny napáchané škody vynahradí a nikomu že už ani vlásek nezkřiví.

Kupodivu – **Ústečtí** mu dovolili, ať si **v Bílině** léčí své neduhy, ale pod jednou podmínkou: že do klekání musí být zpátky na hradě, jinak se mu povede zle.

Šel se tedy obr léčit. Jedním krokem byl **v Žežicích, druhým v Doběticích** a třetím si už namočil nohu **u Větruše.** Hodiny se koupal a ráchal v řece, ale do klekání byl pokaždé doma.

Zanedlouho se začal uzdravovat, se zdravím se však vracela i zlomyslnost. Plašil rybářům ryby, a když spatřil na řece loďku, hned ji převrhl.

Rozumí se, že si to sousedé dlouho líbit nenechali. Jednou odpoledne, dřív než obr přišel na své oblíbené místo, schovali se v rákosí s kyji, s cepy a s palicemi.

A toho dne také nechali zvonit klekání o hodinu dřív než obvykle.

Jakmile obr zaslechl hlas zvonu, horempádem se hrnul ke břehu, ale bylo pozdě. S velikým křikem se na něho **Ústečtí** vrhli, a než zvon umlkl, utloukli ho k smrti.

Tak se nepříjemného souseda navždy zbavili jen pověst o něm v kraji zůstala. [128]

Jak v Ústí vyléčili obra z ústřelu

Tisíciletou historií se pyšní **Ústí nad Labem**. Často to byla doba pohnutá, ať již připomeneme slavné vítězství husitů v bitvě Na Běhání v roce 1426 nebo velký požár o sto let později, který město téměř vyhladil, anebo soužení se Sasy, Prusy i Francouzi v dalších letech.

Stalo se však jednou, že za hradby začaly létat kameny a balvany, aniž si někdo povšiml nějakého nepřátelského vojska. Tu proletěl kus skaliska jako dělová koule střechou vojtěšského kostela právě při mši, jindy se snesla celá sprška bláta starostovi otevřeným oknem do talíře právě v době nedělního oběda nebo se na hlavy měšťanů v ulicích začaly zčistajasna sypat drobné oblázky. Tak přibývalo modřin, boulí i vážnějších zranění, až bylo několik lidí tím podivným krupobitím dokonce pobito.

Dlouho přitom nebylo jasné, kdo a hlavně odkud celou pohromu na Ústecké seslal. Teprve když zjistili, že v celém okolí mizejí z polí brambory, z vinic réva, že ze dvorů se ztrácí drůbež, ovce i krávy a **kolem Nestěmického potoka** bývá po nocích slyšet strašidelné dunění, přišli celé věci na kloub: **ve zříceninách Manského hradu čili Blankenštejna**, strmícího právě nad potokem na nepřístupné homoli, se usídlil zlomyslný obr!

[128] HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979, s. 126–128.

Odtud to zvláštní noční dunění, které ve skutečnosti bylo jeho chrápáním, odtud i všechno to bombardování, které si škodolibý kolohnát vymyslil, aby si ukrátil dlouhou chvíli. A tak metal a házel na město všechno, co mu přišlo do ruky. Po čase si prý udělal i prak, kterým dokázal dokonce rozbourat **pivovar ve vzdálených Chabařovicích**. A přitom ho nebylo možné překvapit ani v noci, kdy sice chrápal, až to dunělo, ale spánek měl lehký a oči jako kočka.

Dny i týdny se **ústečtí konšelé** radili, jak se nezvaného hosta zbavit, ale neporadili si. Nakonec jim musela přijít na pomoc šťastná náhoda.

Obr totiž přivlekl ke svému praku celý kus Manských hradeb, aby rozbořil **Ústeckým** radnici. Jak se namáhal, najednou mu v zádech luplo a nemohl se narovnat. Jak se říká, dostal housera či ústřel neboli střílu. Tak se mu jeho zlomyslnost vymstila, že několik dní ležel na svém lůžku z dlouhých smrkových kmenů docela bez hnutí. Až hlad ho vyhnal ven, jenže bolest neustávala a nedovolila mu, aby jedinou bramboru z pole sebral. Hekal, že se **okna v Ryjicích** třásla, jenže mu to nebylo nic platné. Nakonec se musel i s tím hekáním vypravit až **na Doubravskou horu u Teplic**. Tam totiž, na tajemném vrchu, opředeném už odedávna všelijakými čáry a kouzly, bydlila čarodějnice, jejíž jedovaté sliny i díru do země udělaly, jak se mezi lidmi šuškalo. Myslil si tedy kolohnát, že jeho ústřel vyléčí jakoby nic, jenže baba mu řekla: *„Tvou nemoc zapudí jen **léčivá bílinská voda z míst, kde se řeka vlévá do proudu labského**. Musíš brát tedy v tom místě koupel denně po celý měsíc, jinak se uzdravit nemůžeš.“*

To je pěkné nadělení, přemítal obr cestou domů. Vždyť takhle budu docela bezbranný, **Ústeckým** přímo před očima. Ti by mi dali!

Ulehl tedy raději na své lůžko, ale bolest nepřestávala.

Až musel přijít přece jen do města s prosíkem, že jim už nikdy neuškodí, že všechny škody, které způsobil, mnohonásobně nahradí, jen když ho nechají celý měsíc **v Bílině** léčit.

A **Ústečtí** kupodivu souhlasili – nejspíše proto, že nechtěli mít s hromotlukem žádné další oplétačky.

„Ovšem s jednou podmínkou,“ řekl nakonec starosta. *„Do klekání musíš být pokaždé na svém hradě. Jinak naše úmluva neplatí a zle se ti povede.“*

Obr rád přisvědčil a hned následujícího dne se šel léčit. **Jedním krokem byl z Blanska v Žežicích, druhým v Dobešicích a při třetím si už namočil nohu u Větruše.** Potom se dlouhé hodiny vyvaloval, ráchal a koupal, neboť do klekání měl vskutku času dost.

Čarodějnice mu poradila dobře. Už za pád dní cítil, že se mu neduh z těla vytrácí, ale s tím se mu také začala vracet jeho zlomyslnost.

Když se tak cachtal na soutoku, tu ho z dlouhé chvíle napadlo převrhnout člun s nákladem soli, rozvázat houžvemi spojený vor nebo zbořit dřevěný most, který v těch místech **přes Bílinu** vedl. Při dlouhém koupání mu také obvykle řádně vytrávilo, proto jeho zlodějské ruce často bloudily po březích, aby tu našly něco na zub, pokud nelovil ryby rovnou z řeky.

Rozumí se, že si to **Ústečtí** líbit nenechali, a sám rychtář přišel na obra s bandurskou, ať se chová slušně, tohle že umluveno nebylo.

„Jakpak že nebylo,“ opáčil kolohnát a vycenil na rychtáře svůj jediný kolozub. *„Já se přece takhle léčím a budu tady celý měsíc, když se pokaždé vrátím **na Blansko** do klekání... O žádné jiné domluvě nevím.“*

Rychtář poznal, že další rozprávka nemá smysl, a otočil se k odchodu. Jen tak pro sebe si však ještě zabručel: *„Jen abychom tě přece jenom nevyléčili dřív a po svém...“*

Od toho dne byl obr ještě drzejší a zpupnější, jenže **Ústečtí** si už také věděli rady. Jednou odpoledne, dřív než přišel na své oblíbené místo, schovali se v rákosí s kyji, cepy, meči a palicemi, ba i pár mušket s sebou měli. A dali zvonit klekání o hodinu dřív než obvykle.

Sotva obr zaslechl hlas zvonu, horempádem se hrnul ke břehu, ale bylo pozdě. **Ústečtí** se na něho vrhli s náramným křikem, a než zvon zmlkl, utloukli jej k smrti. Tak ho vyléčili z ústřelu sami a mnohem dřív, než prorokovala **čarodějnice z Doubravky**.[129]

[129] HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002, s. 81–83. ISBN 80-7277-083-7.

Ohnivec

(Sarcoscypha)

Johann Justin Preissler, Ignis, 1735 (commons.wikimedia.org)

Původ

Ohnivec nebo také ohnivý muž či ohnivák je považován za démona větru i lidského démona. Podle toho se liší jeho původ i podoba. Lidský démon má duši potrestaného hříšníka, který se nějak provinil v souvislosti s ohněm nebo jen lakotně kradl a bezostyšně podváděl. Potrestán byl kletbou ohně a zahořel kouzelným plamenem, v jehož podobě obchází svět. Často se vláčí s mezním kamenem a neví, kam ho položit. Kdo mu poradí, ten ho vysvobodí.

Oproti tomu démon větru je bytost nadpřirozeného, zcela nejasného původu. Za mlhy vylézá ze země a v podobě hořící koule nebo spršky jisker zapaluje vše, co mu přijde do cesty.

Popis

Ohnivec vypadá jako jasný hořící plamen nebo hořící koule, která se bez zřejmého důvodu objeví a ničí vše kolem, nebo jako spršky jisker, které najednou vyskočí ze země. Lidé se ohnivce velmi obávali, protože pokud začne hořet, shoří většinou vše živé i neživé. Oheň je mocný nepřítel.

Egbert van der Poel, Noční oheň (commons.wikimedia.org)

Zaklínač ohně

V **Doubravici** jednou zapálil blesk chalupu. Bylo to uprostřed parného léta, když byl velký nedostatek vody. Domek byl celý ze dřeva a vzplanul jakou louč. Kolem dokola byly samé dřevěné chalupy a hrozilo velké nebezpečí, že oheň přeskočí i na ně. Sousedi se seběhli a snažili se hasit, ale voda brzo došla. I radili se, co dále. Vtom jednoho souseda napadlo, aby poslali pro lesního do blízké hájovny, ten prý umí oheň zařík ávat. Sousedovi dali tedy vůz, zapřáhli pár koní a ve chvilce už ujížděl k hájovně. Netrvalo dlouho a byl i s lesním zpět. Ten požádal, aby mu dali cínový talíř, napsal na něj čtyři slova, vhodil jej do ohně, práskl do koní, objel stavení a tryskem ujížděl pryč.

Ujel sotva padesát metrů, když oheň začal neklidně plápolat, potom praskat a strašlivě syčet. Brzo sem, brzo tam šlehl ohnivý jazyk plamene, sbalil se v ohnivý kotouč a najednou vyšlehl jako dlouhý ohnivý jazyk tím směrem, kterým odjel hajný. Jako by ho chtěl dostihnout. Zase se schoulil, praskot a syčení ustávalo, pak vzplanul jasným plamenem jako obrovská pochodeň, odtrhl se od země, ještě ve výšce zapraskal, zasyčel a – zhasl. [130]

Ohýnek

Jednou v noci se vracela žena **z Klapého do Třebenic**. Zapovídala se u kamarádky a ani si neuvědomila, jak už je pozdě. Proto pospíchala domů, co jí síly stačily. Když přišla na mostek přes potok, najednou dostala hroznou ránu do zad, až vykřikla bolestí. Rozhlédla se, ale když kolem sebe nikoho neviděla, dostala strach a běžela domů, co mohla. Když utíkala kolem hřbitova, zahlédla na zemi hořící ohýnek a vedle něj dva černé psy. Pokřižovala se a vyhnula se jim velikým obloukem. Byla ráda, že nakonec doběhla v pořádku domů. Když ráno sousedkám vyprávěla, co se jí přihodilo a co viděla, řekla nejstarší z nich: *„Kmotra, ten ohýnek určitě označoval místo, kde je ukryt poklad, a psi jej hlídali. Měla jste jim alespoň kousek chleba nebo nějaké drobty z kapsy hodit a poklad by byl váš.“* Šli se tam hned podívat, ale po ohýnku ani po psech nenašly ani památky. [131]

---

[130] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 56. ISBN 80-86160-53-X.
[131] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 75. ISBN 80-86160-53-X.

Ohnivý vůz

Ohnivém vozu se vypráví **v kraji kolem Lovosic** tyto dvě pověsti:

Kdysi dávno šlo v noci od muziky několik mládenců a dívek **ze Siřejovic do Lukavce**. Byla zima, ale nebylo příliš temno a jemně sněžilo. Když přišli do úvozu, uviděli, jak se proti nim žene vůz, který byl osvětlený dvěma petrolejovými lucernami. Slyšeli pobízení kočího a práskání biče. Ale na kozlíku nikoho neviděli. Uskočili tedy rychle stranou, aby je vůz nesrazil. Chlapci zdvihli na svou obranu kameny, ale když už byl vůz téměř u nich, zmizel, jako by se do země propadl. Mládež byla v úvoze zase sama. Hledali tedy alespoň stopy kol ve sněhu, ale nic nenašli.

Druhá pověst vypráví o dívce, která se vracela jednou z masopustu domů sama. Když šla **v Prosmykách** zrovna kolem kapličky, na věži bila právě půlnoc, uviděla, jak jí jede naproti ohnivý vůz. Dívka pozorovala, jak se rychle blíží, ale neslyšela ani hrkot kol, ani klapot koňských podkov. Když už byl u ní, uslyšela temný, zastřený hlas: *„Vezměte ji s sebou!“* Dívka leknutím vykřikla a vtom zjevení zmizelo. [132]

Ohnivý muž dovedl notně vystrašit i jednoho nebojácného podloudníka. Ten se jedné noci plížil temným lesem po odlehlých stezkách **blízko bažin u Hory Sv. Šebestiána**. Právě procházel hustým porostem, když tu v dálce zahlédl silné světlo. V domnění, že je to oheň, který rozdělal dřevorubec, šel klidně dál. Náhle však uviděl ohnivého muže, který se k němu rychle přibližoval. Podloudník se na chvíli zastavil, ale také ohnivý muž se držel v určité vzdálenosti od něho. Tím byl muž s pašovaným zbožím zpočátku poněkud zneklidněn, ale nakonec přece jen podlehl strachu a dal se na zběsilý útěk. Když pak konečně z posledních sil dosáhl konce lesa, ohnivý muž zmizel. Od té doby prý se pašerák v lese neukázal. [133]

---

[132] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 80–81. ISBN 80-86160-53-X.
[133] PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska*. [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988], s. 26.

Permoník

(Homo subterraetus)

John Bauer, Troll u dveří, 1914 (commons.wikimedia.org)

Původ

Permoník je nadpřirozená bytost, která má svůj domov v oblastech, kde se těžila nerostná bohatství. S příběhy o permonech nebo také perkmonech se můžeme setkat v oblastech Příbramska, Kladenska, Jáchymovska, Ostravska a v okolí Jílového. Jsou považováni za strážce podzemí a jeho pokladů. Permoník je převážně dobré povahy a lidem obvykle neškodí. Za svého ochránce ho považují horníci, kterým se často zjevoval a upozorňoval je na nebezpečí nebo na novou bohatou žílu.

Permoník nesnáší neuctivé chování, takže při setkání je dobré ho pozdravit, pěkně po havířsku *Zdař Bůh*. Porušení slibu nebo nečestné chování trestá závalem ve štolách. Horníci se snažili permoníky si předcházet a přinášeli jim obětiny, nejčastěji chléb, med a pivo.

Popis

Permoník je skřítek země a podzemí. Vzhledem se tedy podobá trpaslíkům, ale je menší s velikou hlavou a krátkýma nohama. Obličej připomíná starého mužíčka s dlouhým bílým vousem a širokými tvářemi. Oči permoníka ve tmě svítí. Na sobě nosí bílou halenu, hornický plášť, koženou zástěru, v ruce lucernu a za pasem kladivo. Zkrátka malý kouzelný horník.

Carl Spitzweg, Gnóm při pohledu na železnici (commons.wikimedia.org)

O dobrém permonovi

Před dávnými lety žil **v Krupce** horník, který do úmoru kopal ve skalách nad městem. Pátral po ložisku rudy, ale stále a stále narážel jen na jalový kámen. Když se jednoho dne opět marně lopotil a stíral mozolnou rukou pot ze svého čela, objevil se před ním bradatý mužíček v červené suknici, s rozsvíceným kahanem v ruce. Byl to permon, skřítek rudných hor.

„Zdař Bůh!“ pozdravil a šibalsky se na horníka usmál. *„Nemůžu se už dívat na to tvoje marné kopání,“* řekl, kývaje se na tenkých nožkách. *„Dovedu tě k bohaté rudné žíle, ale jen s tou podmínkou, že se o všechno, co nakopáš, rozdělíš napůl se mnou.“ „To velmi rád udělám!“* souhlasil horník ochotně. Ke svému slibu přidal i čestné slovo, že z této úmluvy nikomu nic neprozradí.

Permon ho zavedl do staré opuštěné štoly a ukázal mu místo, kde má začít s rubáním. Sotva muž odstranil slabou skalní vrstvu, zatřpytila se ve sluji mohutná rudná žíla. *„Zde máš to, po čem jsi tak dlouho toužil!“* řekl s úsměvem permon. *„Kopej vesele dál a moji polovinu mi vždy po práci zanech na tomto místě,“* dodal a zmizel v postranní chodbě.

Rozechvělý horník se s velkou chutí pustil do práce. Denně docházel do hor a navracel se s množstvím vzácné, drahocenné rudy. Musel se sice pokaždé rozdělit s permonem, ale i na něho zbylo dost. Postupně bohatl, postavil si nový domek a žil si velmi spokojeně.

Sousedé ale se závistí pozorovali jeho blahobyt. Nedokázali si vysvětlit, jak se stalo, že jemu se tak dobře daří, když oni stěží uhájí své živobytí. Napadlo je, že je možná ve spojení s nějakou nadpřirozenou mocí a smluvili se, že z něho jeho tajemství stůj co stůj vylákají. Jednoho dne, když přišel do krčmy, vládla v šenku velmi dobrá nálada. Sousedé s plnými džbánky v rukou vesele rozprávěli a nakonec se dali i do zpěvu. Také jejich šťastnější sok se rozjařil, jazyk se mu rozvázal a prozradil jim vše, co tak dlouho přísně tajil.

Druhého dne zrána se opět vydal do hor. Avšak se zlou se potázal! Sloj, která mu po dlouhou dobu poskytovala rudu a stala se základem jeho štěstí, byla zasypána a uzavřena. Ani onen dobrý skřítek se neobjevil, aby ho provedl podzemní temnotou. Muž se musel začít znovu bídně prokopávat jalovými kameny a chudými skalami, cedit pot a do krve si rozdírat ruce, jako tomu bylo v době, než potkal permona, jehož přízeň tak zbytečně ztratil. [134]

[134] MRÁZKOVÁ, Dagmar. *Krupské pověsti.* Teplice: NIS, 2004, s. 7–8. ISBN 80-239-3403-1.

O permoníkovi a horníku Vojtěchovi

Pod Kněžištěm, zvaným také Komáří hora, ze které se otevírá velkolepý pohled na údolí ohraničené z opačné strany **kopci Českého středohoří**, najdeme malou **hornickou vísku Horní Krupku**. Tady bydlel před dávnými časy horník Vojtěch, který až do únavy kopal ve skalách a hledal ložisko rudy. Snažil se, jak mohl, aby uživil svoji rodinu, ale stále nacházel jen a jen jalový kámen.

Když se opět jednoho dne tak marně lopotil, objevil se před ním malý bradatý mužíček v červené kápi, s rozžatou lucerničkou v pravé ruce. Ano, byl to permoník – pán rudných hor. *„Zdař Bůh, Vojtěchu, nemohu se už dívat na to, jak je tvoje snažení zbytečné. Dovedu tě k bohaté žíle, která ti vystačí na celý život. Mám jen jednu podmínku. O vše, co vyděláš, se musíš se mnou rozdělit napůl. Navíc nesmíš z naší tajné úmluvy nikomu nic prozradit!“*

Vojtěch celý šťastný rukoudáním slíbil, že splní permoníkova přání. Ten ho pak dovedl do staré šachty, která byla již dlouho opuštěná. Ukázal na jedno místo ve stěně, kde měl Vojtěch začít s kopáním. A skutečně! Sotva odkryl slabou vrstvu skály, objevila se bohatá rudná žíla. *„Zde máš to, po čem jsi tak toužil. Nechávej na tomto místě vždy polovinu rudy a hlavně nezapomínej na svůj slib!“* Sotva domluvil, zmizel.

Vojtěch se s velkou chutí pustil do díla. Každý den přivážel z dolu množství vzácné drahocenné rudy, která šla dobře na odbyt. Dělil se poctivě s permoníkem, ale přesto mu výdělek bohatě stačil k živobytí. Časem si dokonce koupil nový domek a nábytek. Nebylo proto divu, že sousedé se nestačili divit, co se to přihodilo, že se Vojtěchovi daří tak dobře. Se závistí sledovali jeho blahobyt. Přemýšleli, jak by z něho vytáhli jeho tajemství.

Při nejbližším svátku se domluvili a pozvali ho do hospody. Tam ho tak opili, že zapomněl na svůj slib a úmluvu s permoníkem prozradil. Druhý den se Vojtěch probudil až k poledni. Hlava mu třeštila, nemohl si vzpomenout, co všechno se včera stalo. Přesto vstal a vydal se do hor ke své štole. Jaké však bylo jeho překvapení, když vchod do ní vůbec nenašel!

Pátral také po permoníkovi, ale už ho nikdy nespatřil. Tak ztratil Vojtěch přízeň pána rudných hor a musel se dál až do konce života plahočit na jalových skalách. [135]

[135] MRÁZKOVÁ, Dagmar. *Krupské pověsti.* Teplice: NIS, 2004, s. 9–11. ISBN 80-239-3403-1.

Tři splněná přání

Vysoko nad Litvínovem, v klínu Krušných hor, se k sobě krčí rázovitá dřevěná stavení **horské obce Klíny**. Ves leží na staré zemské stezce, kterou historici nazývají stezkou kopistskou a jejíž existence je doložena již v 10. století ve zprávách arabského kupce Ibrahima ibn Jakuba.

První osídlenci Klínů byli zřejmě dřevorubci, ale když bylo v blízkém saském Freibergu objeveno stříbro, pátrali kovkopové i **na české straně Krušných hor** a někteří z nich se usadili právě **v Klínech**.

O mohutnosti podzemních ložisek vzácných kovů ve zdejší krajině svědčí i článek ze zákoníku Karla IV. Majestas Carolina, v němž osvícený panovník prohlašuje **všechny doly za Mostem**, „všechna dědictví již vykopaná a ta, která ještě vykopána budou," za majetek královské komory.

Avšak dolování **v Klínech** nemělo dlouhé trvání. Výtěžky zde byly velmi slabé a nesplnily naděje do nich vkládané. Horníci z valné části odešli hledat štěstí jinam a zůstali jen nemnozí, kteří na vlastní pěst znovu prohledávali opuštěná kutiště a pokoušeli se opětovně vyrvat ze země i ono nevalné bohatství stříbrné rudy.

Právě tehdy se tu udál podivný příběh. Do opuštěného dolu se po chatrných žebřících spustili tři horníci. Propadající se chodbou s polozhroucenými vzpěrami se dostali do dávno opuštěné sloje. Na první pohled bylo znát, že sloj je jalová. Stříbrná žíla se ve stěně rozběhla do tisíců droboučkých vlásečnic. Ty tři však pod zem vehnala bída, a tudíž se nehodlali jen tak lehce vzdát.

Po prvních úderech krumpáče se ale sloj zachvěla a mohutný kamenný zával zcela zatarasil jedinou přístupovou chodbu. Muži se ocitli v pasti. Se zoufalou urputností se vrhli do práce, ale po několika hodinách nadlidské námahy poznali, že bez pomocného zásahu zvenčí odsud už jakživi nevyjdou. Mlčky uhasili čadící kahance, aby dál neujídaly drahocenný vzduch, a potmě se oddali chmurným myšlenkám.

Smrt udušením byla už blízko, když ticho přehlušil nejstarší z nich, Matěj. *„Zatraceně,"* povzdechl si. *„Jsem už starý a život mám tak jako tak za sebou. Děti jsem vychoval, dávno se nám rozběhly do světa. Vloni jsem pochoval ženu a od života už nic nečekám, ale umřít tady, to se mi věru nechce."* *„Však on se tě také nikdo neptá, co se ti chce a co ne,"* ozval se vyčítavě nejmladší, Václav.

„Stačilo by mi málo," nedal se přivést z míry Matěj, *„jen ještě jednou spatřit slunce nad hlavou a nádheru hor kolem."*

„Ty jsi opravdu skromný," přiznal prostřední, Jan. *„To já bych se rád naposledy shledal se svými blízkými. Chtěl bych políbit ženu, obejmout děti a pohladit psa. Eh, zbytečně si rozdíráme srdce,"* posteskl si.

„Já se nedávno oženil," zašeptal Václav hlasem, v němž se chvěly slzy. *„Čekáme děcko,"* prozradil. *„Tolik jsem se těšil, až poprvé zažvatlá táta a rozběhne se ke mně nemotornými krůčky!"*

Matěj s Janem neměli, čím by jeho bolest zmírnili, a tak se zase rozhostilo ticho. Netrvalo ale dlouho. Pojednou se zavalená chodba sama od sebe počala s temným duněním uvolňovat a škvírami mezi balvany probleskla na překvapené horníky blankytná obloha. Za posledním obrovským balvanem spatřili muži, stále ještě nevěřící vlastním očím, horního skřítka. Permoník mlčky ukázal, že cesta je volná, a zmizel. Zachránění ani nestačili poděkovat.

Za chvíli stanuli na povrchu, omámeni prvními doušky svěžího horského vzduchu, a přivírali oči navyklé temnotě před přemírou slunečního světla.

Tehdy Matěj, sotva se jediným pohledem pokochal líbeznou krajinou, klesl mrtev do trávy.

Janovi se vedlo podobně. Jako na křídlech doletěl domů a radostně se shledal s rodinou, avšak ihned nato vydechl se šťastným úsměvem na rtech naposledy.

Václavovi věnoval permoník největší kus života. Mladý horník darovaný čas nepromarnil. Každý den, nedbaje nebezpečí, dobýval v opuštěné šachtě vzácnou rudu, aby zaopatřil ženu a malého synka. Žena ho marně prosila, aby nevydával svůj život všanc. Václav znal svůj čas a její úpěnlivé nářky odbýval jen se smutným úsměvem.

Brzy po narození Václavova syna se rozptýlená stříbrná žíla spojila a každým dnem sílila a ruda ve staré sloji obsahovala téměř čistý kov. Za Václavem se do jámy počali trousit i další odvážlivci a všichni odtud vynesli pořádné jmění. Václav často s vděčností vzpomínal na permoníka, ale ten se už neukázal.

Než se rok s rokem sešel, z Václavova synka vyrostl statný kluk a pak přišel i den, kdy se chlapec poprvé pustil máminy sukně a rozběhl se tátovi, vracejícímu se ze šachty, v ústrety. A tak se i Václavovi naplnil čas, který si sám vyměřil.

Jím obnovená těžba se však rozvíjela a s menším či větším úspěchem se **na rudných žilách v okolí Klínů** pokoušeli těžaři o štěstí až do konce minulého století.

Dodnes jsou zde patrny stopy po bývalém dolování, i když se štoly vesměs už dávno propadly do země. Jen jejich ústí jsou ještě tu a tam viditelná jako památka tolika nadějí i zklamání a jen málokdo dnes ještě ví, že hluboko pod okolními kopci se táhnou nyní nepřístupné chodby, které kdysi obsahovaly žíly vzácných kovů. [136]

[136] JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 131–134.

Perkmoni – malí démoni, ďáblíci z šachet

Krušné hory bývaly od dávných dob místem, kde se těžily rudy. Četné podzemní chodby a šachty, které vznikly v souvislosti s těžební činností, pak dávaly podnět k tajemným vyprávěním o skřítcích – perkmonech. Hlubokou zakořeněnost víry v perkmony **v oblasti Krušných hor** potvrzuje již v 17. století Ch. Lehmann, jehož vztahu k pověstem o skřítcích se věnoval český historik Petr Hlaváček. Z Hlaváčkovy práce mimo jiné vyplývá, že luteránský kněz Lehmann, jehož spisy jsou jedinečnou pokladnicí údajů o strašidelných zjeveních, se k **působení skřítků v Krušných horách** staví poměrně skepticky. Na jednom místě svého spisu je pokládá buď za lidský výmysl anebo za ďábelské šálení, ačkoliv o existenci jiných démonů nepochybuje.

Naproti tomu v rukopise plasského cisterciáka P. Mauritia Vogta (1669– 1730) nazvaném „Podzemní Čechy a Morava“ (Bohemia et Moravia Subterranea z roku 1729 je doložena víra autora, všestranného barokního učence v perkmony, kteří mají podobu démonů obývajících šachty. Zmiňuje se o nich na dvou místech tohoto manuskriptu a pokaždé uvádí příklady také přímo **z Krušných hor**. Mauritius Vogt svou úvahu začíná tím, že připomíná zbožnost českých horníků, podobně jako Bohuslav Balbín nadšeně popisující, že téměř u všech dolů v Čechách stojí kostel zasvěcený Panně Marii nebo některým jiným svatým.

Hornická zbožnost, související snad rovněž s četnými nebezpečími tohoto povolání, byla v 17. a 18. století proklamována nejen v literárních dílech či hornických kostelích, ale také na předmětech, vzniklých z osobní iniciativy jednotlivých horníků, nebo jejich rodinných příslušníků.

Tak tomu bylo například na obrazech nebo náhrobcích (náhrobek před krucifixem klečícího horníka Jana Kryštofa Hartische **v krušnohorském Měděnci** z roku 1736). Mauritius Vogt však vyzdvihuje především hornickou úctu k Panně Marii, svaté Anně a svaté Kateřině.

Ale přesto, že horní města **(včetně těch pod Krušnými horami)** mají kostely

zasvěcené těmto světicím, pod povrchem země, v temných šachtách, se to v představách zdejších havířů hemží démony. Ti, jak věří horníci, někdy hlučně upozorňují na nově nalezené žíly zlata a stříbra, ale vždy prozrazují tím, jak se chovají, svůj temný a ďábelský původ. Vogt zde na dokreslení jejich zloby uvádí jeden příklad: hrůzostrašnou výpověď annaberského horníka, zaznamenanou Jiřím Agricolou, **o krušnohorském skřítku**, který na sebe vzal podobu koně s dlouhým krkem a děsivýma očima. Poté zabil 12 horníků a zcela zničil jednu šachtu, v níž se těžilo stříbro.

Samotné názvy, jimiž Vogt skřítky označuje, např. malí démoni nebo ďáblíci z šachet, ukazují, na které straně ve sváření se světě andělů a ďáblů stáli v představách barokního mnicha perkmoni. Z kontextu Vogtovy rozpravy skřítci vystupují jako temné bytosti – pyšní duchové a původci pověr. Vogt glosuje jejich působení slovy, která čtenáře nemají nechat na pochybách, pokud jde o zařazení skřítků do černobílého morálního světa baroka: „…ďábel je špatný vždy, démon škodí pokaždé, když škodit může…“. Tyto poznámky činí v souvislosti se záznamem velkého inspirátora své knihy, P. Athanasia Kirchera (1602–1680) o hloupých hornících, kteří na určitá místa kladou permoníkům obětiny v podobě jídla (kaše, koláčky, sýr).

Sympatie **krušnohorských havířů** k podzemním démonům mohly být podmíněny také tím, že horníci viděli ve skřítcích maličké havíře. Rovněž Vogt je jednou označuje tímto termínem (v originále „parvuli fossores“). Tomu také odpovídají popisy jejich zevnějšku, které z různých svědectví vytáhl a sepsal právě Mauritius Vogt. Nacházíme zde popis skřítka, překrývající se zčásti i s naší současnou představou skřítků jako bytostí malých postav, na způsob pygmejů, jakýchsi stařečků s dlouhými vousy, oblečených stejně jako horníci (v rukopise je přímo uvedeno: „solent autem omnes fodinarum diabunculi ut plurimum apparere statura parvula ad instar pygmaeorum, seneciones, profunde barbati, fossorum more vestiti“). I jinde píše, že to jsou stařečci, oblečení jako rudní havíři. Velice podobně jako Vogt popisuje perkmony Balbín – jsou to prý „tříloketní stařečkové s vousy až po břicho, někdy v havířském oblečení se svítilnou, kladivy a ostatní výzbrojí.“

Víra v perkmony přetrvávala **na Krušných horách** i pod nimi poměrně dlouho. Johann Endt zkoumal postoje některých havířů k trpasličím obyvatelům podzemí počátkem 20. století. Podle Endta byla pro perkmony v představách tehdejších horníků charakteristická neobyčejně velká hlava. Měli rovněž herkulovsky stavěnou hruď a poměrně krátké nožičky. Oblečeni byli stejně jako horníci. Dva mladí havíři Wilhelm Korb a Albert Forl z Goldenhöhe nedaleko Božího Daru vyprávěli Endtovi o svých zkušenostech s „Berggeisty“:

Prvního z nich při noční šichtě ozářilo neznámé světlo a druhý na vlastní uši slyšel kutání perkmonů. Ještě koncem 20. století slýchal prý Radek Kyselka **od starých německých horníků z Teplicka** vyprávění o tom, jak se při svačinách, když utichla práce lidí v dole, dali do kopání malí „Berggeisti“. [137]

[137] WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor.* Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019, s. 9–13. ISBN 978-80-85115-40-6.

Polednice

(Megera)

Václav Hollar, Stará žena (commons.wikimedia.org)

Původ

Polednice je divá žena, divoženka, která žije v lese. Ze svého úkrytu vylétá přesně v poledne ve víru prachu a vichru, aby vyhnala lidi z pole a vystrašila děti. Hlídá dodržování času oběda a poledního klidu. Je ztělesněním poledního žáru. Bývá ztotožňovaná s Klekánicí, jež se objevuje po setmění a hledá děti, které nejsou po klekání doma. Obě jsou nebezpečné hlavně dětem, které unáší. Dospělým může setkání s polednicí způsobit úžeh a velmi silné leknutí. Doporučuje se uklonit se jí a klidit se z cesty.

Popis

Postava je to vysoká, hubená a shrbená, žádná milá stařenka s šátkem, ale spíše bezzubá ohyzdná babice s holí, oděná v bílém nebo rudém. Přes hlavu má plachetku a pod ní rozcuchané vlasy. Nedoporučuje se volat nahlas její jméno, protože přijde na první zavolání. Účinnou obranou proti její moci je dodržovat polední klid, nevolat ji, a pokud přijde, zahnat ji kameny.

Hans Baldung Grien, Hlava staré ženy, mezi lety 1514 a 1516 (commons.wikimedia.org)

Teta z žita

V žateckém kraji, jehož chmel je proslavený a dobře známý po celé Evropě, vyprávějí pověst, která, jako mnohé jiné, přináší nové důkazy o tom, že již naši předkové věřili, že i ve světě pověstí lze nalézt vhodný prostředek k výchově dětí. Kolem poledne se totiž podle vyprávění objevuje v obilí strašidelná paní, která tam vábí děti a připravuje je o život. Nejraději prý vyhledává žitný porost.

Proto nemají děti nikdy chodit do obilí, pokud je vyšší než ony samy. [138]

Podvržené dítě

Marie Rotsch (Heinr. Lipser)

Jedna šestinedělka každý večer chodila pro pivo. Když jí někdo varoval, řekla: *„Mám Dorant a Dusten, nikdo mně nemůže nic udělat!“* Poslední den potkala šedého mužíka a ten řekl: *„Můžeš slyšet a vidět, co chceš, ale nechoď z postele! Jinak zemřeš.“*

Tento motiv výměny dětí je poměrně široce rozšířen. Polednice (Mittagsfrau) vyměňuje děti a podstrkuje podvržené děti nebo takové s vodnatým mozkem. Na Moravě to dělá divá žena (také Věštice s předpovídací schopností), která může převzít zvířecí podobu, podstrčí šestinedělce podvržené dítě a vůbec se snaží škodit. *„Proto šestinedělka nesní před svým prvním odchodem do kostela vycházet pod širé nebe a nesmí se ohlížet, když jí něco volá, jinak dostane nádchu (růže).“*

(Grohmann, Pověry a obyčeje.) [139]

[138] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001, s. 212. ISBN 80-86160-53-X.
[139] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 25–26.

Jacques Callot, Stará žena (wellcomecollection.org)

Rarach

(Farfadet indigenus)

David Ryckaert III, Kolo skřítků, 1651 (commons.wikimedia.org)

Původ

Rarach, také známý jako šetek nebo šotek, je kouzelná bytost původem z Čech a Moravy. Jeho povaha je škodolibá a zlomyslná. Jedinou radostí raracha je dělat neplechu a naschvály, k čemuž používá kouzelné schopnosti.

Rarach se líhne z prvního vejce od černé slepice, které člověk nosí devět dní a devět nocí pod levou paží. Během tohoto období je nutné jen sedět na peci, nepřevlékat se, nemýt se a nepracovat. Po vylíhnutí může být rarach pro svého pána velmi užitečný, neboť zná skrýše pokladů a umí léčit nemoci. Také přináší štěstí ve hře. Za svou službu však požaduje první sousto od každého jídla a první lok z každého nápoje.

Popis

Rarachova podoba se může lišit podle regionu. Nejčastěji má vzhled střapatého černého kuřete, které je možné si vychovat z vejce.

Po nějakém čase projeví rarach svou zlou povahu. Začne strašit svého pána, škodit mu, krást v domácnosti a ničit úrodu. Zbavit se jej je velmi obtížné, protože tyto bytosti jsou velmi odolné. Pomoci může odnést raracha daleko od domu, nebo mu zadat nesplnitelný úkol. Je důležité si dát pozor, protože pokud se rarach rozzuří, může být velmi nebezpečný.

Hieronymus Bosch, Lakomcova smrt (detail), mezi lety 1485 a 1490 (commons.wikimedia.org)

Rarášek

Jednou přišla do vsi stará černá cikánka a rovnou jednomu dědovi do chalupy. Že prý mu bude hádat, že neprohloupí, je prý moc dobré znát svůj osud, jinak ho nejde doběhnout. Děda svolil, natáhl ruku a cikánka věštila. Povídala a povídala, že z toho člověk moudrý nebyl.

Nakonec chtěla, aby jí přinesli vejce. Dala si ho pod levou paži. Za chvíli vejce vyndala a položila na stůl. Všichni se na ně dívali a najednou ze skořápky vyskočil rarášek. Děda s babičkou se celí třásli a slibovali cikánce, že jí dají všechno, co bude chtít, jen aby odešla a toho raráška si vzala s sebou. Stalo se. Cikánka si spokojeně odnesla mouku, chleba, sušené švestky i černé kuře a oba staří ničeho nelitovali. Byli šťastni, že odešla. [140]

Rarášek

Dřív hodně lidí věřilo, že mohou v lese potkat raráška. **Dědeček Hábrcetl z Konětop** – ještě jako mladý čeledín – jel kdysi **z Hřivic přes Pnětluky ke Kounovu. V lese zvaném Loučka, ale také Staré Pnětluky**, se koně najednou zastavili, začali se třást a nehnuli se z místa. Vtom se nad cestou rozsvítilo a přes koně přeletěl rarášek s velkýma ohnivýma očima a dlouhým hořícím ocasem.

Čeledínovi hrůzou vlasy vstaly do výšky, sám se nedokázal ani hnout. Jakmile rarášek přeletěl, koně se dali do pokojného pohybu a jelo se dál, jako by se nic nestalo. [141]

[140] MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012, s. 163. ISBN 978-80-260-2895-6.
[141] MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012, s. 175. ISBN 978-80-260-2895-6.

Matthias Gerung, Satira na odpustky (commons.wikimedia.org)

Rusalka

(Femina restagnata)

Albert Tschautsch, Okouzlení, 1896 (commons.wikimedia.org)

Původ

Rusalky jsou ženské vodní démonky, které mají původ ve slovanské mytologii. První doložené použití slova „rusalka“ se datuje až do 16. století, kdy tento termín ve východoslovanské kultuře pravděpodobně nahradily víly. Rusalky jsou přírodní bytosti, jež žijí ve spojení s vodou. Obývají tedy různé prameny, řeky, jezera a bažiny. Podle pověstí jsou to duše sebevražedkyň nebo utopených dívek či nevěst, které se proměnily v krásné vodní víly.

Vášní všech rusalek je celonoční tanec, který není schopný žádný smrtelník vydržet. Za úsvitu nového měsíce se shromažďují na lukách a lesních mýtinách, kde tančí a zpívají. Přivolávají tak k sobě muže, kteří jsou ochotni se s nimi ponořit do vody, kde pak mládenci utonou. Povahou jsou rusalky velmi naivní a nezáludné, pro mladé muže ale vskutku velice nebezpečné. Pokud ji někdo zradí, stane se rusalka zlou divoženkou.

V lidovém vyprávění příběhy o rusalkách volně splývají s příběhy o nymfách a vodních pannách. Nymfy jsou říční sirény, ženy s lidskou hlavou a rybím ocasem, které lákají rybáře a námořníky plující po řekách. Nejznámější legendou je příběh o Lorelei, říční siréně na řece Rýně. Vodní panny jsou blízké příbuzné bludiček, rusalek a jiných vodních víl. Na rozdíl od nymf nebo rusalek ale žijí v okolí lesních tůněk a studánek.

John Bauer. Princezna Tuvstarr hledící dolů do temných vod lesního plesa. 1913 (commons.wikimedia.org)

Popis

Rusalky mají drobné postavy, v obličeji jsou bledé až průsvitné, těla mají štíhlá a ladná. Jsou to svůdné ženy s dlouhými vlasy, které jsou obvykle rusé. Jejich vlasy jsou pro ně zdrojem života, proto musí být stále vlhké a upravené, jinak rusalky zahynou. I když vypadají jako lidé, nemají duši, což je od skutečných lidí odlišuje. Rusalky zůstávají navždy mladé a krásné.

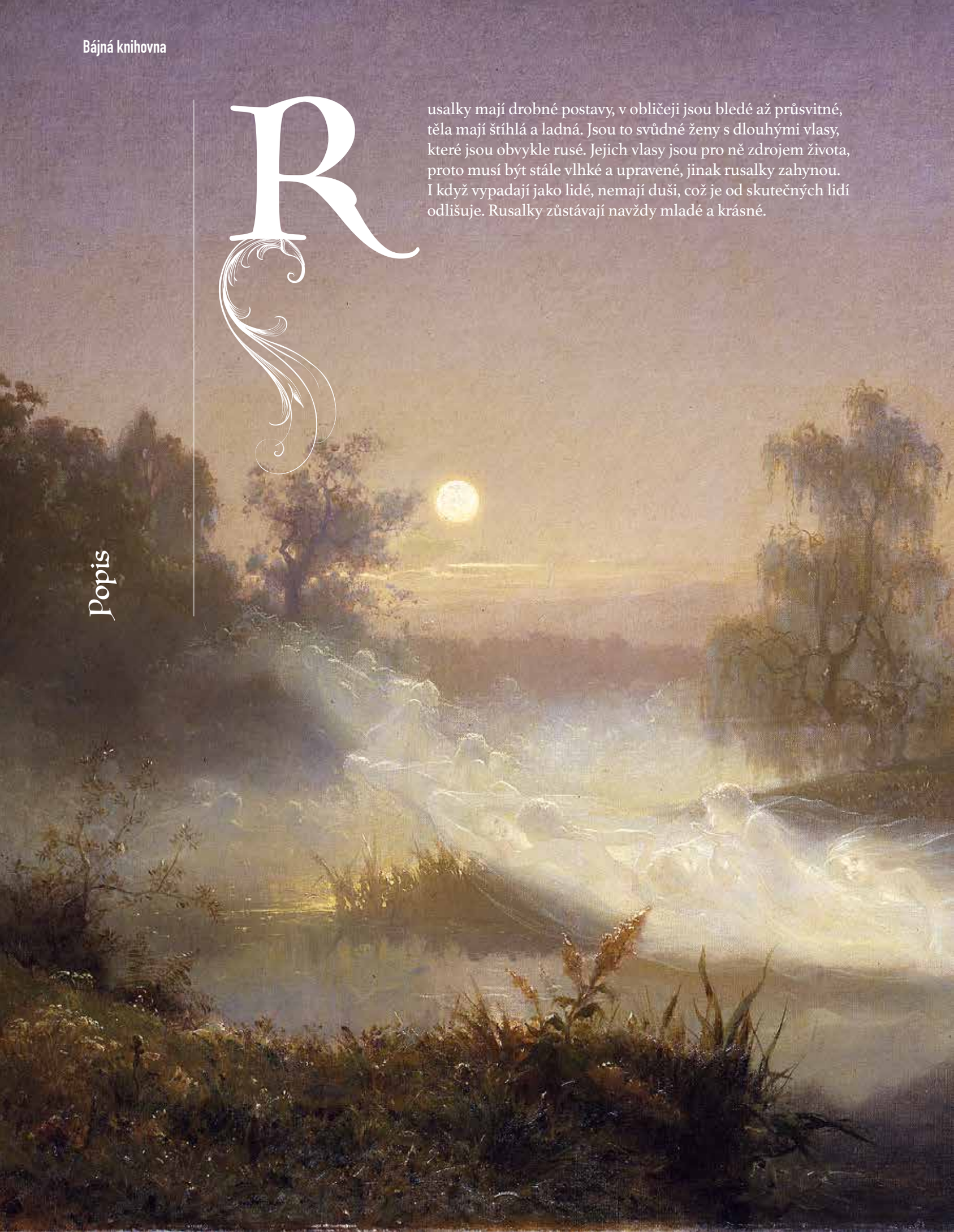

August Malmström, Tanec rusalek, 1866 (commons.wikimedia.org)

O rusalkách

Mezi Chřibskou a Doubicí – to je na úpatí Lužických hor a vlastně už v těch horách – je spousta lesních mýtin, louček a pasek. V létě na některých stanují děti, na jiných jsou pionýrské tábory a jedna taková zvlášť pěkná loučka **blízko potoka, který se dnes vlévá do Chřibské přehrady,** patřila kdysi rusalkám.

Zdejší lidé to dobře věděli, a tak když byla pěkná letní noc, chodívali se dívat, jak rusalky tančí a baletí v měsíčním světle.

Je to moc hezká podívaná, takový rusalčí rej svou krásou a ladností předčí nejznamenitější balety na nejslavnějších světových jevištích.

Ale rusalky jsou jenom rusalky, také nejsou nejdokonalejší, pokud se povahy týká. Mají své podivné nápady a vrtochy, a tak se na té louce u přehrady jednoho večera začaly nudit a ofrňovat, že je ten rusalčí tanec nebaví a že by radši třasák a kvapík, polku a valčík a jedna si žádala dokonce rejdováka.

Jenže přání se lehce vysloví, ale s jeho splněním už bývají trable, i když by se na první pohled zdálo, že tohle rusalčí přání není vůbec nesplnitelné. To chce prostě a jednoduše nějakou kapelu a učitele tance – učedníci s takovým talentem, jaký mají rusalky, se naučí všemu za jediný večer.

S kapelou a učitelem však byla veliká potíž. Rusalky totiž mohou jen ve zcela výjimečných případech vyjednávat něco s lidmi. Především nesmějí opustit les, nesmějí do vesnice, ani do města. Smějí pouze na samotách, v hájovnách nebo u porybného nahlédnout oknem do lidského příbytku a dát člověku znamení, že by si chtěly utrhnout na zahrádce růži, líznout si medu nebo smetany, utrhnout si meruňku.

Nejsmělejší z rusalek, která byla také nejtvrdohlavější a nejumíněnější – jmenovala se Petruška – nabídla svým družkám, že dojde **za kopec do Kytlice**, kde na okraji lesa stojí osamělá hájovna, v níž žije hajný Pelíšek, starý člověk, který hodně zná a umí.

„Jistě nám pomůže, je to takový hodný děda,“ pravila Petruška a že se hned vydá na cestu.

Její družky ji zdržovaly, všelijak strašily a netajily se obavami, že tohle může špatně skončit – rusalky si přece mají hledět rusalčích rejů a nemyslet na světské zábavy a kratochvíle.

„Tak chcete se naučit něco nového, nebo nechcete?“ utrhla se na ně Petruška.

„Chceme,“ přiznaly se její družky, *„chceme, ale bojíme se.“*

„Kdo se bojí, nesmí z lesa,“ odpověděla jim Petruška a šla.

Hajný Pelíšek seděl na lavičce před hájovnou a pil z modrého plecháčku lipový čaj, neboť ho už několik dní píchalo na prsou.

Petruška se přikradla k bříze, trošku vykoukla a hajný ji okamžitě zmerčil. Měl oči pořád jako rys, nic mu v lese neušlo.

„Copak, děvečko?“ povídá hajný jako do fousů, aby to žena v kuchyni neslyšela.

„Potřebovala bych poradit,“ špitla rusalka a zakývala na hajného.

Pelíšek vstal, rozhlédl se po okolí, jestli ho náhodou někdo nesleduje, a broukl do otevřeného okna:

„Jdu ještě trochu do lesa, co kdyby tam na mne čekal hřib.“

Hřib tam samosebou nečekal, ale za břízou se usmívala rusalka Petruška, která byla mimochodem nesmírně krásná a půvabná, snad nejkrásnější ze všech rusalek **v Chřibské.**

„Pelíšku, dědečku, zlato moje,“ začala švitořit jako když pípá konipásek a hned vyklopila hajnému, cože by rusalky potřebovaly, po čem touží a pro co se souží.

„Tady bude každá rada drahá, Petruško,“ povídá hajný, *„přece uznáš, že ti nemůžu pozvat na louku k potůčku kapelu a objednat* ***z Kamenice*** *učitele tance. To by se okamžitě rozneslo po celém okolí a víš, že lidi nemají pro takové věci pochopení.“*

Petruška upřela na hajného své modré oči a najednou jí z nich začaly kanout slzy jako hrachy. Pelíšek byl člověk měkkého srdce, snadno se dojímal a tenhle obraz by byl pohnul i člověkem daleko tvrdším a otrlejším.

„No tak, Petruško, k čemu ty slzy,“ začal chlácholit rusalku, *„neřekl jsem, že vám nepomůžu. Ale zatím mě nic kloudného nenapadá, musíš mi dát čas, abych si všecko jaksepatří rozmyslel.“*

„Pelíšku, dědečku, zlato moje,“ švitořila rusalka, jako když ladí hlásek ptáček sedmihlásek, *„věděla jsem, že ty jediný pochopíš naše starosti, že vyslechneš naši prosbu. Stále na tebe vzpomínáme jako na dobrodince a přítele – já a moje mladší sestřička Adélka – loni jsi jí poslal přímo zázračnou mast na poraněný kotník.“*

„A pomohlo jí to?“ zabručel hajný.

„Ovšemže pomohlo, už zase skáče, vytáčí piruety a nadnáší se jako peříčko. Teď mě strašně mrzí, že jsme ti za to zapomněly poděkovat, ale víš dobře, co máme práce, každý den vystoupení, každý den baletíme a žádné volno. My se prostě nezastavíme, nemáme chvilinku oddechu.“

„No – a teď chcete začít ještě s třasákem a dokonce s rejdovákem. To jsou tance, které by člověku duši z těla vyhnaly. Rozmyslete si to, holky, zůstaňte při tom vašem poletování na trávníku a nehrabte se do věcí, které si vymysleli lidé.“

„Ne, ne – kdepak, Pelíšku, dědečku, zlato moje,“ švitořila Petruška, jako když cvrliká na bodláku ptáček stehlíček, *„my od svého nápadu neustoupíme, nás už to poletování na trávníku nebaví. Chceme moderní tance, které vymysleli pro sebe lidé, a musíme se je naučit, kdybychom přitom měly zahynout.“*

„No dobře, tak už mě nepřesvědčuj, vím, že jsi umíněná jako naše koza, když chce dosáhnout na akát. Ale pamatuj si, na akátu není jenom voňavé a chutné listí, tam jsou také trny. Vyřiď to doma ostatním a přijď zítra večer k naší břize.“

„Ano, Pelíšku, dědečku. A ty zatím přemýšlej, prosím tě, moc tě prosím za sebe, za Adélku a za všecky rusalky, abychom už pozítří mohly tancovat třasáka,“ řekla tiše Petruška a zmizela v lese.

Druhý den navečer stála rusalka Petruška za břízou a hajný Pelíšek zase pil na lavičce před hájovnou z modrého plecháčku lipový čaj, neboť ho stále ještě píchalo na prsou.

Když spatřil rusalku, dal jí znamení a šel si do kuchyně pro flintu.

„Dneska přijdu domů až po půlnoci, počkám si ***pod Bílou skálou*** *na jezevce, chodí mi tam na bažantí vajíčka,“* řekl ženě a vyšel do lesa.

Petruška se k němu přitočila a hned: *„Dědečku, Pelíšku, zlato moje, copak chytrého jsi pro nás vymyslel?“*

„Nevím, jestli je to zrovna chytré, ale na nic jiného jsem nepřišel,“ povídá hajný.

A šli a šli, až přišli **k Bílé skále**. Jezevec tam samosebou nebyl, ale u borovice stál myslivecký mládenec Ferda Zlatohlávek, hoch urostlý jako jedle a v tváři krev a mlíko. Pelíšek ho představil Petrušce, která při tom představování celá zrůžověla a mohla na Ferdovi oči nechat.

„Doufám, že už tušíš, co se bude dít,“ zamrkal hajný na Petrušku. Ta radostně přikývla a začervenala se, což se rusalkám nikdy nestává, neboť ony prý nemají v žilách žádnou krev.

No – a přišli všichni tři na palouk, kde čekaly ostatní rusalky půvabně rozsazené na kamenech.

„Tak vám tadyhle s Ferdou neseme ty lidské novoty,“ oznámil hajný Pelíšek, *„dávejte dobrý pozor. Já budu nejdřív vykládat a předzpěvovat, Ferda si to s vámi potom skočí. Praktickou ukázku bych dneska sám těžko svedl, píchá mě už několik dní na prsou.“*

„Do lesíčka na čekanou
šel mladý myslivec...“

předzpěvoval Pelíšek a trochu přitom chraplal. Pak předvedl v pomalém tempu kroky a už tu byla Petruška a popadla Ferdu do kola.

Šlo jim to jako zkušeným tanečníkům o posvícení, mohli jít odtud z louky rovnou na sál a zatancovat si sólo. Za chvíli probral Pelíšek s rusalkami celou látku, naučil je valčík, třasák, i kvapík, polku i rejdovák.

Ferda se točil v kole, šel z ruky do ruky, sotva skončil s jednou rusalkou, už na něho čekala další, bylo jich všech dohromady sedm, ale Ferdovi se zdálo, že jich je aspoň sedmdesát. Od přehrady stoupal na palouk příjemný noční chlad, ale z Ferdy se lil pot, jako by v pravé poledne porážel v plném slunci na pasece stromy. Tak ho lehkonohé tanečnice uondaly a utancovaly. Shodil si mysliveckou kamizolu a vyzul boty, ale už se sotva držel na nohou a musel říci Petrušce, která ho prohánělа nejvíce, že se na chviličku posadí na kámen, aby se vydýchal.

A tu se rusalky slétly jako motýli kolem hajného Pelíška a musel do kola on. Bránil se, že to určitě odstůně, jelikož ještě dneska užíval lipový čaj proti píchání. Ale spíše byste se ubránili bandě čertů než těmhle tancem posedlým rusalkám.

Tak se střídali – hajný Pelíšek a myslivecký mládenec Ferda Zlatohlávek, – dokud nezatroubil **na věži v Chřibské** ponocný půlnoc. Rusalky v tom momentě všecky povadly, kromě Petrušky, která se držela Ferdy jako klíště a vůbec nedbala odvěkého lesního zákona, který nařizuje po půlnoci noční klid.

„Ferdáčku, doprovodím tě k tvé hájovně, přespím tam na zahrádce v jasmínovém keři a ráno s tebou posnídám,“ šeptala mu do ucha.

Hajný Pelíšek to všecko slyšel, krčil jenom rameny a řekl potichu do fousů jako pro sebe: *„Dělej, Ferdo, jak myslíš, vidím, že tě srdce táhne k Petrušce. Ale měj na paměti, že to není děvče ze vsi, ale rusalka. Já budu z toho vyučování zítra marodit, cítím, jak na mne leze zimnice.“*

Druhý den byl hajný Pelíšek skutečně v posteli. Pil lipový čaj a potil se, kurýroval se z toho včerejšího vyučování. Ferda Zlatohlávek ho přišel navštívit, a když obhlédl situaci, řekl mu, že si dneska vezme s sebou na paseku Frantíka Zlámala **z Lísky**, jelikož si sám do tanečních s rusalkami netroufá.

Další den přibrali mysliveckého mládence Vojtěcha Štiku, pak Karla Mlynářika a dalšího a dalšího a dalšího, až jich chodilo **na palouk k Chřibské** sedm, takže každá rusalka měla svého mysliveckého mládence jako tanečníka.

Starý Pelíšek se asi po týdnu postavil zase na nohy, a že prý by se šel podívat, jak ty taneční s rusalkami na palouku pokračují.

„Pojďte, strýčku, moc rádi vás tam uvítáme, vždyť vy jste to vlastně všecko začal a vymyslel,“ řekl Ferda Zlatohlávek, *„večer se tu pro vás zastavím!“*

Šli lesem – sedm mysliveckých mládenců a starý hajný Pelíšek – a nikomu nebylo nic nápadné, jelikož takhle se chodí na čekanou, zvlášť když jsou v lese divočáci.

„Kluci milionský,“ povídá hajný Pelíšek mládencům, *„vím, že jsem to všecko spískal, protože jsem dobrotisko a nedovedu nikomu nic odříci. Vezměte však teďkononc rozum do hrsti a uvažujte, jestli by nebylo lepší ty taneční ukončit, dokud je ještě čas.“*

„Kdepak, strýčku, co vás to napadá – teď jsme právě v nejlepším, každý máme svou tanečnici a začínáme si s nimi moc dobře rozumět,“ řekli mládenci jako jeden muž.

Pelíšek se posadil na palouku na kámen a bedlivě všecko sledoval, jako to dělají při muzice babky čumilky. Zdálo se mu, že za těch několik dní jsou ty rusalky jaksi jiné, dočista vyměněné – už ne jako z mlhy a páry, ale z masa a kostí. A určitě v nich koluje mladá krev a žene se jim do tváří, jak se dívají na své tanečníky. A k půlnoci jsou zadýchané a uondané jako myslivečtí mládenci.

Když potom všichni pohromadě doprovázeli starého Pelíška přes kopec do hájovny, už rusalky necvrlikaly jako sedmihlásek, konipásek či stehlík, ale mluvily pěkným lidským hlasem a smály se, jako se smějí děvčata z okolních vsí.

„Naučily se nejenom třasák a polku a všecky ty nové tance,“ řekl druhý den Ferdovi hajný Pelíšek, *„ale už to nejsou rusalky, ale pěkná děvčata. Kluci myslivecký, nic se nebojte, všecko je v nejlepším pořádku.“*

A bylo. V masopustě bylo sedm svateb, na všech byl hajný Pelíšek hostem a všecko se šťastně vydařilo, až byste se tomu divili.

Tak se ty rusalky **v Chřibské** tenkrát tím tancem s mladými myslivci polidštily. Jenže od té doby se už nic takového nestalo, což je divné, nikdy už jsem se o něčem podobném v našem kraji nedoslechl. [142]

Rusalčin mlýn

Když někdo dopustí, aby se o půlnoci dostal ve světě duchů do jejich moci, pak už jejich svodům a čárám neunikne.

Jeden statný mládenec kráčel **z Nebočan, ležících u Labe, do Lesné**. Měl dojít k nějakému osaměle stojícímu domu v údolí, kterým protékal potůček.

Mládenec jen stěží v nezvyklém prostředí překonával pocit samoty a beznaděje, ale statečně pokračoval dál. Měsíc, který občas vykoukl z hustých oblačných závojů, osvětloval cestu.

Jak se ale chlapec podivil, když se náhle ocitl v blízkosti mlýna, o jehož existenci doposud vůbec nic neslyšel. Bál se, že sešel z té správné cesty. Něco, i když se to snažil překonat, ho nutilo zůstat na tom strašidelném místě. Zdálo se mu, že něco totiž v povzdálí zahlédl.

U mlýna na hladině rybníka tancovaly a veselily se vodní panny – rusalky, bytosti takové krásy a půvabu, jaké ještě nikdy nespatřil. Zvláštní, jakoby neskutečné světlo ho mámilo tak, že se nemohl od té podívané odtrhnout. Šel blíž k rybníku a jako očarovaný se díval na ty půvabně tančící postavy. Smějící se rusalky ho zpozorovaly a jejich svůdné pohledy ho zasáhly takovou silou, že zapomněl na všechny pozemské věci. Toužil jen po tom, aby mohl zůstat v jejich blízkosti.

Jako omámen došel až ke břehu rybníka a pomalu vstoupil do vody. Vůbec si nevšiml, že se ocitá stále hlouběji a hlouběji ve vodě, protože se díval pouze na vodní panny. Ty se na něj stále usmívaly, kynuly mu a lákaly ho k sobě. Okouzlen vodním mámením pak navždy zmizel ve vlnách rybníka u rusalčího mlýna. [143]

---

[142] RYSKA, Jan. *Kytlický vodník*. Praha: Erika, 1995, s. 83–[89]. ISBN 80-85612-82-8.
[143] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 40. ISBN 978-80-7561-069-0.

Rusalka a řezník

Za oněch časů, kdy **město Děčín** bylo ještě obehnáno hradbami a valy, žil poblíž rynku řezník, kterému přezdívali Vztekloun. To proto, že kvůli každé maličkosti zlostnil a pořád koukal jako čert.

„Hněv je špatný rádce, rozum zakaluje,“ domlouvala mu matka, *„uvidíš, jednoho dne na tu svou vzteklotu doplatíš,“* ale jako by jen po stěnách hrachem házela.

Jednoho mlhavého rána – bylo to na sklonku léta – rozložil si Vztekloun **v Řeznické uličce** na svou lavici vepřové a hovězinu, veliké mísy vnitřností a jazyků, na háky rozvěsil skopové kýty a čekal na zákaznictvo.

Tu se odkudsi vynořilo prapodivné stvoření a rovnou k němu.

Vztekloun se zaškaredil: ženština se mu ani dost málo nezamlouvala. Popelavé vlasy hotové vrabčí hnízdo, obličej jako troník a na vychrtlém těle jí plandaly červené cáry. Na hubených nohách dočista nic. Rusalka – neboť nikdo jiný to nebyl – přistoupila k lavici, chvíli si maso prohlížela a pak sáhla po hovězím žebru. Vzápětí hmátla do mísy s ledvinkami a hned nato bílým prstem po telecí hlavě:

„Tu chci!“

Vztekloun zrudl a na čele mu naběhly tlusté žíly: tohleto z celé duše nenáviděl. Z posledních sil se ovládl, ale jak chtěl hodit hlavu na váhu, ťukla zase rusalka ukazováčkem do hromady bůčků.

To už Vztekloun nevydržel: popadl sekyru, vyboulil oči a rozzuřeně zahulákal:

„Omakávat zboží mi nikdo nebude!“ A než byste řekli švec, ušmikl rusalce prst.

„Au!“ zavřískla rusalka a celá zežloutla. Vztekloun se na ni podíval, a vlasy se mu zježily jako hřebíky: rusalka na něj cenila špičaté zuby a z ruky jí kapala zelená krev.

„No počkej! Tohle ti přijde draho!“ vykřikla – a než se Vztekloun vzpamatoval, nebylo po ní ani památky.

„Myslím, že jsem to dneska drobátko přehnal,“ vychládal mistr řeznický a umiňoval si, že se bude ode dneška vyhýbat vodě na sto honů.

Ten den neprodal ani kost a nazítří jakbysmet. Třetího dne musel **do Folknářů:** bylo třeba přivést jalovičku na porážku. Když se k polednímu vracel s dobytčetem domů, zčistajasna mu zčernala obloha nad hlavou, zdvihl se divoký vítr a spustil se prudký liják, jaký tu už dlouho nepamatovali. Vztekloun měl tuze napilno a zlostí se jen vařil. Skřípaje zuby uvázal rychle kravku, přelezl příkop a přitiskl se ke kmeni staré osiky, aby tam tu slotu přečkal. Ale lilo pořád, vítr sílil a minutu od minuty divočel, cesta se rozbahňovala víc a víc a voda záhy zaplavila příkop až po okraj.

To Vzteklouna rozlítilo:

„Do soudného dne tady přeci trčet nebudu!“ A chtěl příkop přeskočit. Jenomže nohy mu po slizké trávě ujely jako namydlené a řezník spadl do kalné vody. V tom okamžení sesmekla se s osiky sinavá bytost v červené pavučině, vrhla se do příkopu, chytila zmítajícího se Vzteklouna za vlasy a držela mu hlavu pod vodou tak dlouho, dokud se nešťastník nezahltil. [144]

[144] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 56–58.

Dvojčata

Bylo něco málo po jedenácté hodině, když **před hospodu v Lesné** vyvlekli mladého Cyrila, narazili mu na hlavu klobouk a postrkovali ho k cestě, co vedla **do Boletic**.

„Už máš dost, synku! Běž domů a pěkně rovnou za nosem, beztak tvá máma schne o tebe strachy!“

*„A ne abys šel **přes Lesní mlýn**!“* volal za ním **děda z Heřmanova**, *„jsou tam rusalky!“*

„Ts!“ udělal Cyril a posunul si klobouk do týla, *„jsem snad včerejší?“* A dal se podél potoka k domovu. Šněroval si to cestou necestou a co chvíli si hlasitě pochvaloval, jak se mu pěkně jde: měsíc svítil jako rybí oko.

Když se Cyril dostal do údolí, na kraji březového hájku se zastavil a vyjeveně se rozhlížel:

„To bych teda moc rád věděl, jak je tohleto možné?“ rozkládal. *„Co tu má dělat tamhleten mlýn? Stál tu někdy, co já pamatuju? Nestál! Tak jakpakto, že tu najednou je?“*

Užuž chtěl k němu jít a zevrubně si jej prohlédnout, ale tu se mlýnský rybník zavlnil, po hladině se rozlila stříbrná záře a z vody na břeh vystupovala luzná zjevení: kolem bledých tváří s uhrančivýma očima jim povívaly dlouhé sivé vlasy, protkané leknínovými květy, a vzdušná tílka, štíhlá a vláčná jak vodní rostliny se jim v měsíčním svitu třpytila jako křídla vážek.

Teď se rusalky pustily do tance; ale dvě z nich, ty nejkrásnější, stojí opodál, dívají se na Cyrila, usmívají se a kynou mu bílýma ručkama, aby šel blíž.

„Oho!“ vykřikl Cyril a pevně se přidržel jedné břízky. *„Snad si nemyslíte, že vám naletím?“*

V tom okamžiku měsíc zhasl, mámivé zjevy zmizely, zmizel i mlýn s rybníkem a Cyril stál na pusté vozovce, co vedla **do Boletic**.

„Dobře jsi udělal, že ses chytil břízky, chlapče,“ říkali, když vypravoval, co se mu stalo. *„Povídá se, že v břízách jsou zaklety rusalky, které se zamilovaly do člověka, a když se jich někdo přidrží, jejich sestry už na něj nemohou. Ale i tak, buď opatrný! Jsou to hanebnice hanebné a takové, jako jsi ty, utáhnou na cezené nudli!“*

Cyril se urazil: co by zapíral, přihne si někdy, a rád, ale aby říkal bílému psu cikáne, tak se přece nenadral ještě nikdy! Vždycky má všech pět pohromadě!

Za nějaký čas pozvali Cyrila **do Malé Veleně** na veselku; šel, jedl a pil jako nezavřený, ale do tance se mu dvakrát nechtělo. Po půlnoci se otevřely dveře a na prahu hospody stály dvě dívčiny, podobné si jako vejce vejci a hezounké, jako by je z vosku vyloupl.

Cyril na nich mohl oči nechat, i když nevěděl, které z dvojčat se mu vlastně líbí víc: obě měly plavé vlasy podvázané lesklou pentlí, bledězelené sukničky bohatě nařasené a za výstřihem kytičku sladce vonících tolijí. Za chviličku byly dívky v kole: tančily radost pohledět a šly z ruky do ruky. Vyptávali se jich, odkudže jsou a jak to, že je tu o muzice ještě nikdy neviděli, ale nebyla s nimi kloudná řeč: pýřily se, očima kroutily a hleděly si jenom tance.

Tu si Cyril všiml, že se po něm neustále ohlížejí: krev se mu v žilách rozproudila, popadl svůj džbánek, rychle dopil a dral se za krasotinkami. Ale než se k nim dostal, byly pryč.

Dohonil je až za zvonicí, popadl je kolem pasu a že prý půjde s nimi.

Panenky se jen zachichotaly, přivinuly se k němu a všichni vykročili. Cyril se štěstím jen

zajíkal, mlel páté přes deváté, ale dívčinky mlčely, vlnily se mu po boku jako háďata a každou chvíli se na něj podívaly tak pěkně, že byl v sedmém nebi.

Když se ocitli **na Svaté louce**, Cyril se zastavil: šlapal sice pěkně zvysoka, ale tohleto se mu přece jenom nezdálo:

„Co tady? Kdepak vlastně bydlíte?“ ptal se.

„Už blizoučko, Cyrile!“ zasmály se zvonivě, *„jen pojď!“*

„Hm, blizoučko... a má váš tatík dobré spaní?“

„Doma jsou jenom sestry,“ zašeptaly mu slaďounce do ucha, vzaly ho za ruce a běžely k nízkým bezinkám, které rostly **na břehu Ploučnice**; a začaly lámat větvičky.

„Nač to?“ divil se Cyril.

„To jsou naše klíče, víš?“ řekla jedna plavovláska, ovinula Cyrilovi ruce kolem šíje a něžně ho políbila:

„Půjdeš s námi?“

Cyrila rozrazilo horko:

„Třeba do pekla!“

Tu se obě dívčiny naklonily **nad hladinou Ploučnice**, šlehly bezinkami do vody, řeka se rozestoupila, objevily se stříbrné schody a kolkolem se rozžehla veliká zelená světla...

Marně se ráno sháněli **po Cyrilovi z Boletic**. Teprve po poledni ho našli **pod Svatou loukou**; jeho bezduché tělo bylo zapleteno v hustém rákosí. [145]

Vodní žínka

Vyprávěl Vincent Ulbrich z Brné (dodala Marie Ulbrichová)

Na Labi strašila vodní žínka. Můj děda byl jako mladý učeň na jednom ovocnářském člunu. Jednou na podzim plul **ze Sebuzína do Ústí**. Právě o půlnoci zakotvil **v Brné** a šel si domů pro čisté prádlo. Vtom **na Labi** něco uviděl, ale nemohl to jasně rozeznat. Kouká a kouká - - a nakonec pozná, že to je zelená žínka, která si češe dlouhé, rozcuchané vlasy. Polekal se a spěchal domů. Kolem jedné hodiny šel zpět ke člunu. Díval se kolem, ale již nemohl nic najít, tedy nastoupil a plul dále. – I když mu to všichni chtěli rozmluvit, nenechal si vzít, že viděl vodní žínku. [146]

[145] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 124–127.
[146] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 39–40.

Labská královna

V **zeleném labském údolí**, docela jako na Rýnu,
trůní na strmé skále **ruina Střekova**.
Rozhlíží se po polích, luzích a nivách dole,
a hledí do vln labského proudu, v nichž se kolébá její obraz.

Kdysi tam v hradu za dubovým stolem seděl stařec,
seděl u plného poháru, hleděl dolů do hukotu
modrých labských vln a na zelené vrchy,
které v oblouku vpravo i vlevo ve večerním zlatu planou.

Nyní jeho oči vzplanuly, spolu s pohledy metají blesky,
když jeden jeho panoš mu zahrál velmi špatný kousek.
Jeho dcerušku, tak líbeznou, mu svedl,
to mu nelze zapomenout, a víno mu mysl podněcuje.

Je lapená v prachu temné cely,
je jako holubice ve spárech sokola.
„Ha, ty zlořečený lupiči, tys' mi ukradl skvostný majetek!
Proto mně, ty nestoudníče, musíš zanechat, také tvou falešnou krev.

Uvázaný na koňském ocase, máš být vlečen,
tvoje krev má kolem tebe stříkat a rudě barvit pařezy a kameny.
A holubička musí hledět na to děsné představení,
když mu chtěla velkým zármutkem zlomit srdce."

„Můj milý otče, zadrž, neučiň skutkem tato slova,
musela bych se hrůzou vyhýbat tomuto dětstvím sladkému místu!"
„Přestaň se svým holubičím vrkáním, hebkým a něžným
zhanobila jsi moji krev, zhanobila jsi urozenost."

Nuže, panoš byl tedy desetkrát vláčen nahoru a dolů,
a za zadním hradním křovím mu vykopali líbezný hrob.
Potom se slečna s převelikým nářkem vrhla střemhlav
ze strmé skalní vyvýšeniny do hloubi k Labi. –

Stařec se choromyslně smál: *„Tak přijde do pekelné bažiny!"*
Žába, která skáče do kaluže, je na zlaté židli vězněná.
Panoš se odvážil příliš, jako kukačka v hnízdě.
Je konec, zhanobení je odpykáno.
Z čistých labských vln, osvětlených měsíčním třpytem,
se za letních nocích dodnes o půlnoci vynořuje
podivuhodně líbezná bytost,
je to labská královna, zjevná z této ságy. [147]

[147] TAUBMANN, Josef Alfred. *Střekov a okolí: historicky a myticky.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2014, s. 202–204.

Labská královna

Vyprávěl E. Kunze (A. Paudler)

Na hradě Střekově žil kdysi mocný rytíř, který měl překrásnou dceru. Ona věnovala svou lásku mladému, hezkému panošovi, který jí přemluvil, aby s ním utekla, ale hrdý otec jim nedal svolení ke svatbě. Oni to učinili – ale brzy byli uprchlíci **střekovskými zbrojnoši** dostiženi. Zuřící hradní pán nechal panoše přivázat za ocas koně, který ho také brzy po hranatých skalních kamenech uvláčel ke smrti. Ale dívka, které musela hledět na onen strašný trest vlastníma očima, se vrhla **do vln Labe** a nyní se za jasných hvězdnatých nocí zjevuje lodníkům jako **Labská královna.** [146]

Panna z horského jezera

Jde-li poutník **od Jezeří v Krušných horách směrem ke Kundraticím-Boudám**, vyjde z lesa na pláň, táhnoucí se **od Jezeří až ke Kundraticím a od Starého Žeberka** až dolů k silnici. Její dolní část tvoří krásná louka, které se říká **Sporná. U jezeřského lesa** je rybníček silně porostlý rákosím. Několik set metrů nad ním vytéká z kamenité půdy potůček. Pramenu se říká **Žabí studánka** a je v něm vždy velmi dobrá, čistá a chladná voda.

Před dávnými dobami sem často scházívala žeberská panna, aby se v rybníce vykoupala. Vídali ji **chlapci z Bud**, kteří tu pásli dobytek. Byla napůl rybou a napůl ženou. Jednou pásl na louce sám chlapec krávy. Vtom se před ním zjevila panna **ze Žeberka** a ptala se ho, zda by ji chtěl vysvobodit. Dá mu prý tolik peněz, aby si mohl celou louku koupit. Pasáček souhlasil. Nato ho panna požádala, aby od rybníka poodešel a nevracel se, dokud na něho nezamává. Vrátí-li se bez dovolení dřív, zle

[146] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 39–40.

se mu povede. Pasáček se tedy rychle od rybníka vzdálil a zatímco hlídal krávy, panna se koupala. Když skončila, zamávala mu, ale on se vrátil a začal jí spílat a házet po ní kamení. S pláčem se panna vrátila **na Žeberk** a příští noci ji bylo slyšet bědovat a naříkat až **v Dřínově**. Dlouho se neodvažovala k rybníku vrátit a vykoupat se. Často se také lidem ukazovala v podobě staré ženy.

Jedna žena z Jezeří se vydala do lesa, aby si dovezla dříví. Když došla **k Žeberku**, nalámala větve a posbírala kousky dřeva. Vtom spatřila stařenu, která ji při práci pozorně sledovala. Kam jdete? zeptala se jí. Do hor! odpověděla stařena a zmizela jí z očí. Jezeřská žena si ještě stačila všimnout, že zjevení za sebou vleče cár šatů; byla to tedy žeberská panna. ***(Vernaleken, Mýty a obyčeje, s. 197)*** [148]

Panenské kameny nad Labem

Mezi vesnicemi Vaňov a Zálezly činí vzhůru **z Labských hor** tři příkré skalní hroty. Jsou to **Panenské kameny nad Labem**.

Za dávných časů tam nahoře žily tři krásné panny, které svým sladkým zpěvem vodních víl okouzlily mnoho mládenců.

Potom se stalo, že jednoho večera, ve třpytu zlatého slunce, **dole po Labi plula** roztomilá loďka, v níž seděl zlatovlasý mladík.

Uslyšel sladký zpěv a touha mu nedopřála klidu. Opustil svou loďku a v červáncích vystoupal na ony zlatem olemované skály, kam jej sestry přilákaly. Se sladkými úsměvy ho přivítaly tři divukrásné postavy v bílých šatech a s rozpuštěnými kadeřavými vlasy.

Úpěnlivě prosil o jejich lásku, ale jejich srdce zůstala chladná a s potupným posměchem ho odehnaly zpět.

Plný zloby z takového jednání zvedl svou přísahající ruku k nebi a zvolal: *„Přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, proklínám vás v tu hodinu! Všechny budete chladným kamenem, abyste již žádné milé lidské srdce nemohli více omámit!“*

Kletba se vyplnila. Panny zchladly na kámen a ještě dnes na oné skále stojí. Ale prokletí stihlo také toho lodníka a jeho loďku. Proměnila se v kámen, plavecký kámen, který dodnes činí vzhůru **z proudu Labe**!

Dále nahoře ale stojí sám zkamenělý lodník a upřeně hledí na svou nákladní loďku. Ale lidé říkají: *„Pane Bože, smiluj se nad ním!“* [149]

---

[148] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 106–107. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.
[149] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 171–172.

Rýbrcoul

(Dominus oros)

Max Leipelt, Warmbrunn (commons.wikimedia.org)

Původ

Krakonoš, vládce nejvyšších hor Čech, se objevuje v mnoha legendách a pověstech. Zpočátku byl údajně vídán i v Krušných horách, ale později se jeho výskyt omezil pouze na oblast Krkonoš. Jméno Krakonoš pochází z 19. století, dříve byl znám také jako Rýbrcoul, Rybecoul, nebo Libr-coul. Tyto názvy jsou odvozeny z německých slov „Rübe“ a „zahlen“, protože podle mnoha pověstí platil Krakonoš lidem za odvedenou práci řepou.

Krakonoš je vnímán jako mocný duch hor, vládce větru a démon, který trestá každého, kdo se dopustí křivdy nebo nespravedlnosti. Nezáleží na tom, jestli je chudý nebo bohatý, mladý nebo starý. Pokud jej někdo urazí nebo rozzlobí nečestným chováním, sešle na něj Krakonoš bouře, krupobití, mlhy i laviny. Všechny rozmary horského podnebí jsou přisuzovány jeho moci. Jako mocný duch hor také dobře ví, kde jsou ukryty vzácné poklady, a pokud je někdo dobrý a čestný, může být obdarován neskutečným bohatstvím.

Dříve se lidé snažili získat Krakonošovu přízeň a naklonit si ho na svou stranu. Proto pořádali každoroční pouť k prameni Labe, kde mu obětovali černé kohouty a černé slepice. Tato tradice měla za cíl usmířit si ducha hor a získat jeho ochranu. Krakonoš byl pro mnoho lidí v horách respektovanou a mocnou bytostí, která ovládala přírodní síly a měla velkou moc nad osudy lidí.

Ludwig Richter, Rübezahl (commons.wikimedia.org)

Popis

Krakonoš se dokáže přeměnit do jakéhokoliv tvaru. Jeho podoby jsou různorodé a mohou zahrnovat všechny druhy tvorů a předmětů. Podle pověstí se objevoval jako trpaslík, ale i jako ohromný obr. Nejčastěji se však ukazoval v podobě lidské bytosti. Někdy vystupoval jako mnich, jindy jako horník nebo myslivec. Objevoval se také jako moudrý stařec s vousem, což byla jedna z nejoblíbenějších podob. Nicméně Krakonošova současná ustálená podoba má vzhled staršího vysokého vousatého horala, který se prochází s holí a pláštěm v horách.

Moritz von Schwind, Rübezahl asi 1851 (commons.wikimedia.org)

Rübezahl, Sbírka historických pohádkových pohlednic Jacka Zipese – Felix Elssner (commons.wikimedia.org)

Vládcové Krušných hor – Rýbrcoul a Marzebilla neboli Pupilla

Rýbrcoul bývá někdy označován za zjevení vázané výhradně na oblast Krkonoš. Jako jeden z prvních se o krkonošském Rýbrcoulovi zmiňuje známý humanista, **pocházející z Teplicka**, Havel Žalanský. Bohuslav Balbín Rýbrcoula o něco později popisuje jako strašidlo, které sedí na vrcholu Sněžky a jednotvárně křičí. Zároveň se Balbín domnívá, že Rýbrcoul byl znám též **v Krušných horách.** Až když přišli horníci z našich hor do Krkonoš, označili prý stejným jménem zjevení, které se podobalo **tomu krušnohorskému**.

Také díky Christianu Lehmannovi víme, že v 17. století byly za Rýbrcoulovo sídlo skutečně pokládány **i Krušné hory**. Víru v Rýbrcoula **v Krušných horách** potvrzuje i F. Roth a dodává, že podle Schwenckfeldta (1607) se Rýbrcoul obvykle ukazoval na horách chvilku jako horní mužíček, jindy jako mnich, pak zase jako krásný kůň, ale také třeba jako žába.

Zjevoval se o polednách, byl proto chápán jako „daemon meridianus“ (polední démon) a projevoval přízeň chudým lidem, kterým rozdával ze svých pokladů. **Jednu z pověstí o krušnohorském Rýbrcoulovi,** právě na základě Lehmannova svědectví, zaznamenal v roce 1894 Michael Urban. Tento příběh však postavu **krušnohorského Rýbrcoula** jako laskavého **vládce Krušných hor** staví do poněkud jiného světla.

Christian Lehmann totiž zapisuje vyprávění o zníku, který se jednou (v roce 1658) ještě za měsíčního svitu vydal z Wiesenthalu do Elterleinu. Tu naproti němu vystoupilo děsivé zjevení s ohnivým jazykem a očima. Zjevení mělo podobu dávného horala a přehradilo mu cestu řetězem, na kterém visely lidské lebky. Řezník se k smrti ulekl, otočil se a utíkal zpátky domů, Rýbrcoul jej pronásledoval až do světnice. Zmizel teprve, když řezníkova manželka rozsvítila světlo. **O krušnohorském Rýbrcoulovi** bylo také známo, že na české straně našich hor zhasíná světla pocestným ubírajícím se nočním lesem. [150]

[150] WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor.* Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019, s. 23–25. ISBN 978-80-85115-40-6.

Alfred Teichmann, Rübezahl, 1949 (commons.wikimedia.org)

Skřítek

(Heliactinus domesticus)

John Bauer, Tomtepojken, 1910 (commons.wikimedia.org)

Původ

Skřítek je bytost ze západoslovanského folklóru, původně ochranný duch domu, podobný východoslovanskému domovojovi. V českých zemích se používají i výrazy křístek, skřet nebo šotek. Skřítkům se připisuje schopnost chránit dům a domácnost, jsou ale i strůjci různých neplech. Dělí se na mnoho druhů podle toho, kde přebývají, například na skřítky země, hor, lesa, luk, ohně, zahrad.

Nejznámější skřítek je skřítek domácí, který se nazývá hospodáříček. Domácí skřítci vykonávají různé práce a pomáhají v domácnosti. Někteří za to dostávali peníze, které si velmi střežili a skladovali je v hrncích, které pak zakopávali na tajných místech. Říká se, že tam, kde končí duha, je možné nalézt právě jejich poklad. V noci skřítci někdy schválně dělají lumpárny, skáčou z lavice, funí jako ježek a drápou do postele. Do domu ale nepustí zlé duchy, a pokud se jim dostává povinné úcty, lidem pomáhají. Pokud ale úctu nemají, rozhněvají se a mohou se stát velmi nepřátelskými. Rozhněvaný skřítek může seslat zlou nemoc, trápit domácí dobytek nebo každou noc zacuchávat vlasy. Jako projev úcty ke skřítkovi stačí připravit mu každý čtvrtek talířek s jídlem a na Štědrý den prostřít u stolu i pro něj. Když odejde ze svého domova, odejde z domu i rodinné štěstí.

Warwick Goble. Skřítek. 1920 (commons.wikimedia.org)

Popis

Skřítek je bytost malé postavy, hodně malinkatá, ne vyšší než pár desítek centimetrů. Vzhledem připomíná malé dítě, ale obličej má starého muže. Hlava bývá větší než tělo a má nápadně dlouhé vousy až na zem. Větší můžou být i uši nebo nos a občas má i drápy na rukou a nohou. Oblečen je do barevného oblečení. Jako svou skrýš si vybírá místo pod pecí nebo ve chlévě. Skřítci jsou bytosti optimistické povahy, velmi rozverné a hravé.

Skřítek (Heliactinus domesticus)

Joseph Noel Paton, Puk a víly, 1850 (commons.wikimedia.org)

Zlaté listí

Seděla jednou **verneřická husopaska pod Božím vrchem**, uždibovala vdolek, zpívala a koukala pánubohu do oken; když už sesbírala s klína poslední drobeček, zvedla se a chvíli bloumala sem a tam, až ji napadlo uplést si věneček. Vzala to vzhůru do svahu, kde se mezi srhou a rozechvělou třeslicí červenaly slzičky Panny Marie, a pak pomalu rovnala kytičku ke kytičce.

Náhle uskočila jako uštknutá: mezi sluncem vybělenými kameny se černá díra a z díry se škrábe umouněný skřítek. Zpod vyrudlé kápě, pošinuté na pravé ucho, mu leze chmýří běloučké a jemné jako vousy sv. Jana, sivou bradu má rozježenou a mozolnaté pračičky samý drápanec a záděra.

Husopaska kouká jako kotě z půdy; strach nemá, ale člověk nikdy neví, myslí si a rozpačitě popotahuje.

„Buď zdráva,“ pozdraví měkce skřítek, sundá si kápi a stírá si pot s vrásčitého čela, *„takhle už to dál nejde. Potřebovali bychom hospodyňku, co tomu říkáš?“*

„Já?“ povytáhla husopaska obočí, *„a co bych tomu měla říct?“*

Skřítek se maličko zakabonil.

„Kdybys k nám šla do služby, neměla by ses zle... Rozhodně líp, než doma...“

Husopaska oživla: **Verneřičtí** jí dávají po dvou krejcarech za rok ze staré husy a jeden krejcar z mladé, nu a nějaké vdolky, které si může vybrat, kdy chce, jenomže má ze všeho jenom ty vdolky, peníze jí sebere táta a obyčejně je propije, je to snad nějaký život? Ani nový šátek si nemůže na jarmarku koupit!

„Kolik vás je?“ ptá se děvče věcně, *„a jak by to vůbec bylo se mzdou?“*

Skřítkovi zase přeletí přes tvář stín a zadívá se stranou:

„Měla bys nás na starosti sedm – a co se mzdy týče, nestarej se: našinec nikdy měšec neutahuje.“

Jen aby, myslela si husopaska a nahlas řekla:

„Tak já bych k vám teda šla...“

V té chvíli se jí zatmělo před očima, a když znovu prohlédla, stála v prostorné, smrkovým dřevem vykládané jizbě: v rohu veliká pec, po stěnách měděné nádobí, dlouhý jasanový stůl s mocnou trnoží, sedm krásně vyřezávaných židliček, sedm vysoko nastlaných postýlek a všude plno vůně smoly a jehličí.

„Tvoje komůrka je tamhle za dveřmi,“ řekl skřítek, *„najdeš tam všecko, co potřebuješ. Jídlo nám uchystej vždycky na půlnoc, ostatní čas je tvůj.“* A zmizel.

Husopaska si všecko důkladně prohlédla, do každého kouta strčila nos, každý rendlík a hrneček obrátila dnem vzhůru, a když se nabažila, vzala březové koště, párkrát se jím ohnala, postavila je k peci, sedla si a otráveně civěla do oken, za nimiž neviděla nic než zelenavou tmu.

„Blíží se půlnoc,“ uslyšela najednou skřítkův hlásek, *„pusť se do vaření!“*

Husopaska neochotně vstala a táhla se jako slimák přes jizbu: na lavičce pod pecí stála mísa plná syrových zemáků a džbán podmáslí.

„Hm,“ ohrnula nos husopaska, *„zítra snad bude něco lepšího!“* A pustila se do loupání brambor.

Jakmile postavila uvařené zemáky na stůl, přihnalo se sedm skřítků upachtěných a zamazaných, vmžiku všechno spořádali, olízli si vousy, mrkli po husopasce a beze slova zmizeli. Uprostřed stolu však le-

žela voňavá pečeně; děvče ji shltlo, položilo se napříč jedné postýlky a usnulo. Probudilo se až zavoláním:

„Blíží se půlnoc! Pusť se do vaření!“

A tak to šlo stále.

Ale sedmého dne se už milá husopaska nudou div neukousala: práce bylo sice habaděj, ve všech koutech visely pavučiny a na podlaze skřípal písek, povlečení na postýlkách bylo jako když je komínem protáhne a nemyté hrnce a misky se pomalu potahovaly plísní, ale děvčeti ani nenapadlo dát všechno do pořádku: jen lelkovala, podřimovala a pusa se jí věčným zíváním div z pantů nevymkla. Kromě toho se jí začalo stýskat po sluníčku: vždyť za celou tu dobu, co tu byla, viděla jenom za okny tmavozelenou mlhu a ven se neodvažovala: věděla, že je **v nitru Božího vrchu**. A tak, když zase uslyšela skřítkovo hlášení, že se blíží půlnoc, rozkňourala se:

„Ale já už vařit nebudu! Chci na zem, mám tady všeho po krk!“

V ten ráz stál před ní skřítek a laskavě se usmíval:

„Dobrá, dobrá, držet tě tu nebudeme! Nastav zástěru!“

Husopaska se chtivostí roztřásla, nastavila zástěru a skřítek jí do ní vysypal suché březové listí.

„Cože?“ vykřikla dívka a zlostí se rozplakala, ale najednou viděla, že zase stojí **pod Božím vrchem** a nedaleko se pase hejno hus.

„Držgrešlové!“ vytřepávala ze zástěry listí a šlapala po něm jako divá, *„abyste oslepli, zakrslíci prolhaní, abyste zchromli!“*

Doma na ni koukali, jako by spadla z měsíce:

„Pro všechny svaté, holka! Kde se tu bereš? My už tě dávno oplakali! Mysleli jsme, že tě někde vlci roztrhali! Sedm let jsi pryč – ale počkej, co to máš na té zástěře?“

Dívka se na sebe podívala, a světnice se s ní zatočila: na zástěře se jí blýskal zlatý list.

„Já nešťastná!“ chytila se husopaska za hlavu a tryskem uháněla **na Boží vrch**: ale tam, kde listí zahodila, ležela jen suchá kupička březových listů a z blízkého křoví se ozývalo tichounké chichotání. [151]

Král skřítků

Ve velké síni hradu Košťálova dobrý pan rytíř Hertvik osaměl. Jeho choť, krásná paní Polyxena, odešla tam, odkud návratu již není, a malý Jiříček, jediný syn, šel brzo za ní. Teskno mu bylo na hradě a ještě teskněji, když podzimní větry začaly v opuštěných síních hradu a vyhaslém krbu zpívat smutné písně. I odevzdal rytíř správu hradu a okolních statků do rukou svého purkrabího Vlaška a odejel, aby zapomněl, s jediným starým zbrojnošem do širého světa.

S ním se odstěhovalo i štěstí a spokojenost z hradu i podhradí. Tvrdě dopadla ruka nového správce na poddaný lid. Roboty, bití a tresty neměly konce. Dovolil-li si sedlák protestovat jen slovem, rozkázal jej purkrabí spustit do hladomorny, aby zkrotl. A když se jednou mladý Habrovec zastal svého starého otce a svým tělem ho zaštítil před bičem pánovým a pěstí Vlaškovi hrozil, dal jej ten přivázat k sedlu svého koně a vlekl ho až do hradu. Tam ho polomrtvého do nejhlubšího temného sklepení

[151] DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 171–174.

vsadil, aby jej za vzpouru hladem k smrti umořil. Krásná Častava, jeho nevěsta, v zoufalství dnem i nocí bloudila v lesích pod hradem. Najednou, jako by ze země vyrostl, objevil se před ní drobný rytíř na krásném koni a v nádherném brnění. *„Neplač, dívko!“* řekl milým hlasem. *„Jdi domů a svému otci, starému Habrovcovi a všem ostatním řekni, ať se všichni nebojácní sejdou, zítra těsně předtím, než slunce zapadne,* ***v lese pod Jezerkou u pramene****. Každý ať si vezme zbraň, jakou má. Já se svými tam také přijdu.“* Domluvil a zmizel, jen vítr v hustém lese zašuměl.

Druhý den, když si ještě poslední sluneční paprsky zapadajícího slunce hrály v korunách stromů, hemžila se **u pramene pod Jezerkou** spousta selského lidu. Vtom zaduněla země pod nesčetnými údery kopyt bujných ořů a **úžlabím od Sutomského vrchu** sjížděla družina tajemného rytíře. On sám v čele a za ním samí drobouncí jezdci. Postavili se do čela sedláků a celý průvod vyrazil k hradu. Jen se svým oštěpem drobný rytíř dotkl brány a těžké veřeje se s třeskem rozletěly. Překvapená posádka, zbrojnoši a samotný purkrabí se nezmohli na odpor a byli spoutáni. Poté lidé osvobodili mladého Habrovce, který byl poté tajemným rytířem **za správce Košťálova** prohlášen. Poddaní srdečně zajásali a děkovali svému ochránci.

Zakroužil drobný rytíř oštěpem nad hlavou a černý mrak se snesl k zemi, zakroužil po druhé a celá jeho družina i se spoutaným Vlaškem uprostřed se zdvihla do vzduchu a mrak zvolna plynul **k Sutomskému vrchu**, kde zmizel. Večerní červánky se rozhořely **nad Sutomí** zlatým ohněm a zhasly. Noční stíny se sklonily z vrcholků do údolí a kraj pomalu usínal. Jenom **na Košťálově** dlouho do noci hlaholil veselý zpěv osvobozených a šťastných lidí. [152]

Podivná odměna

K kováři v Litoměřicích přišel jednou zrána malý mužík a žádal jej, aby s ním poslal svého tovaryše, že je třeba okovat koně. Podle mistrova rozkazu vzal tovaryš nářadí a šel s mužíčkem. Chodbou vešli do jakési jeskyně, kde stál bílý překrásný kůň. Toho měl tovaryš okovat. Když byl s prací hotov, nasypal mu mužíček jako mzdu plnou zástěru koňského hnoje a vystrčil jej z jeskyně ven. Tovaryš se rozzlobil a hnůj vyházel. Když přišel do kovárny, ještě celý rozčilený, vše mistrovi vypravoval. Jak ale do kapsy zástěry sáhl, strnul. Vytáhl tři staré zlaté mince. To byl zbytek toho hnoje, který mu zapadl do kapsy u zástěry. Tovaryš se otočil jako na obrtlíku a rychle běžel na místo, kde hnůj vyházel, ale nic nenašel. Také chodba zmizela. [153]

[152] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* Ilustroval Attila VÖRÖS. [Český Těšín]: AGAVE, c2001, s. 22–23. ISBN 80-86160-53-X

[153] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* Ilustroval Attila VÖRÖS. [Český Těšín]: AGAVE, c2001, s. 25. ISBN 80-86160-53-X

Zubrnický skřet

Vypráví se, že **v zubrnickém údolí** pobýval kdysi malý šedivý mužíček. Byl to nějaký skřet, který čas od času strašil lidi.

Stalo se, že dva malí sourozenci pásli **na jedné louce u Zubrnic** kozy a ovce. Jednoho dne se ale opravdu vylekali, protože zpozorovali, jak nějaký malý šedý mužíček pobíhá kolem pasoucích se zvířat. Tropil všelijaké žerty a dělal přitom příšerné grimasy a všelijak se pitvořil. Strach zahnal děti domů.

Doma vše v rozrušení vyprávěly svým rodičům. Ti se pak s nimi vrátili na pastvinu, kde se stále ještě páslo stádo koz a ovcí. Tancujícího a všelijak se šklebícího mužíčka tam ještě zastihli. Jakmile je ale skřet zahlédl a zjistil, že děti jsou v doprovodu dospělých lidí, ztratil se v mžiku v nedalekém lesíku a už se neukázal.

Brzy se o tomto strašidle dozvěděl jeden lovec, který se rozhodl, že skřeta chytí. Opatrně nechal svými druhy obklíčit lesík. Netrvalo to dlouho, najednou něco vyskočilo a provozovalo to zase svoje obvyklé neplechy. Pravděpodobně ale asi prohlédlo, co lovec zamýšlí, protože okamžitě začalo utíkat.

Jeden z lovců po skřetovi střelil a zasáhl ho. Malý mužíček padl zkrvavený do trávy. Lovci rychle běželi na místo, kde se svalil, ale kdo popíše jejich zděšení?

Místo skřeta našli ležet na zemi mrtvé dítě, které se nedávno ve vesnici ztratilo a už nějakou dobu bylo pohřešováno. Jedna čarodějnice, která v blízkém lesíku žila a rolníky často děsila, tu ubohou bytost ukradla, vzala ji s sebou a začarovala ji. [154]

---

[154] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 50. ISBN 978-80-7561-069-0.

Konec prokletí gnómů

V kotlině u Vernéřova se před dávnými časy rozlévalo tajemné jezero, jehož břehy byly hustě zarostlé rákosím, vrbami a olšemi. Nad ním čněl hrozivě do výše nevyslovitelně krásný palác, v němž sídlil široko daleko známý a obávaný kníže gnómů, zlých skalních skřetů, zvaný Elmaras. Často vyjížděl se svou rytířskou družinou do kraje a mečem pobíjel všechno živé. Lidské pokolení zcela nenáviděl. Přesto zde přibývalo stále více nových osídlenců a též v horách se objevily první chatrče. Lesy se začaly prosvětlovat. Do jezerní kotliny se však nikdo neodvážil. Občas tam náhodou zabloudil nějaký neohrožený lovec nebo pastýř, ale po dvou dnech jej vždy vyštvalo podivné naříkání a příšerný řev. Také jeskyně knížete gnómů budila hrůzu svým tajemstvím. Občas z ní vylétaly ohnivé snopy, které se s jiskřením válely po zemi, dokud nezmizely ve zpěněných vlnách jezera. Za slunečných dnů pak z hlubin jezera a sousedních močálů vystupovaly divoké příšery, jež se v blízkosti jeskyně měnily v páru. Na jaře a v létě bylo možno na měsícem ozářených lukách spatřit slavnosti národa gnómů. Mezi tajemně krásnými postavami vynikala obzvláště jakási paní se zlatou korunou na hlavě, sedící v jeskyni na křišťálovém trůnu, snad kněžna či královna gnómů.

Ve zdejším kraji žil tehdy statečný a zbožný muž, poustevník Benno, jenž byl pro svou pokoru před Hospodinem ve velké vážnosti u všech spravedlivých lidí, u křesťanů i pohanů. Obracel se na něj každý, kdo potřeboval radu či útěchu. Právě tento muž měl vysvobodit okolní kraj od prokletí gnómů, jejichž řádění a noční útoky se stále množily. Zpočátku šlo pouze o krádeže, avšak stále častěji docházelo i k záhadnému pobíjení dobytka a vyskytly se i případy únosů dětí. Obyvatelstvo se již stávalo bezradným. Poslední nadějí byl zbožný Benno. Na jeho radu byla na kopci nad jezerem, tam, kde dnes stojí **mikulovický kostel sv. Mikuláše**, vystavěna společnými silami obyvatel kaple, v níž Benno zřídil a posvětil oltář. Každý den sem přicházeli lidé z blízka i daleka, aby slavili bohoslužbu. Síla gnómů slábla. Netrvalo dlouho a do kraje se vrátil pokoj a mír. Jednoho dne vzal Benno z oltáře posvátné dary chleba a vína, vystoupil před kapli, pohlédl k nebi a požehnal celému kraji. Tu se náhle přivalila mračna a všude se rozhostila neprostupná temnota. Uprostřed jezera to začalo hučet a šumět, voda rychle mizela jakoby ve velkém trychtýři a jezero se zmenšovalo. Třetího dne prorazilo slunce hustý závoj tmy a vyslalo k zemi své blahodárné paprsky. Na místě jezerní hladiny zůstala jen na troud vyschlá země, v jejímž středu se nalézala propast. Tam leželo několik zmrzačených lidských těl. Zlí gnómové byli zničeni a jejich prokletí pominulo. Tak zbožný Benno, rytíř dobra, zvítězil nad knížetem Elmarasem, rytířem zla. [155]

[155] HLAVÁČEK, Petr. *Rytířské legendy Kadaňska.* Kadaň: Město Kadaň, 2004, s. 8.

Francisco Goya, Duendecitos, 1799 (commons.wikimedia.org)

Sudička

(Dea fatum)

François Boucher, Sudičky (commons.wikimedia.org)

Původ

Sudičky, také nazývané Věštice, Sudice nebo Rodičky, jsou démony osudu s mocí předurčit lidský život. Tento zvláštní druh víl se objevuje o půlnoci v den narození nebo během šestinedělí v domě, kde odpočívá novorozenec s matkou. Věří se, že předou nit osudu člověka, proto se každá matka snaží sudičkám zavděčit. Aby si je získala na svou stranu, měla by pro ně připravit květinové obětiny a malé pohoštění.

Popis

Sudičky chodí vždy ve třech. Mohou mít podobu éterických panen, stejně jako milých stařenek. Oblečeny jsou v bílé šaty a na hlavách mají plachetky. První sudička je laskavá a má ráda lidi. Její sudba je vždy kladná a ovlivňuje vlastnosti dítěte. Druhá sudička lidi moc ráda nemá, a tak její sudba může být velmi zlá. Třetí sudička má nejsilnější moc a může zlou kletbu změnit k dobrému.

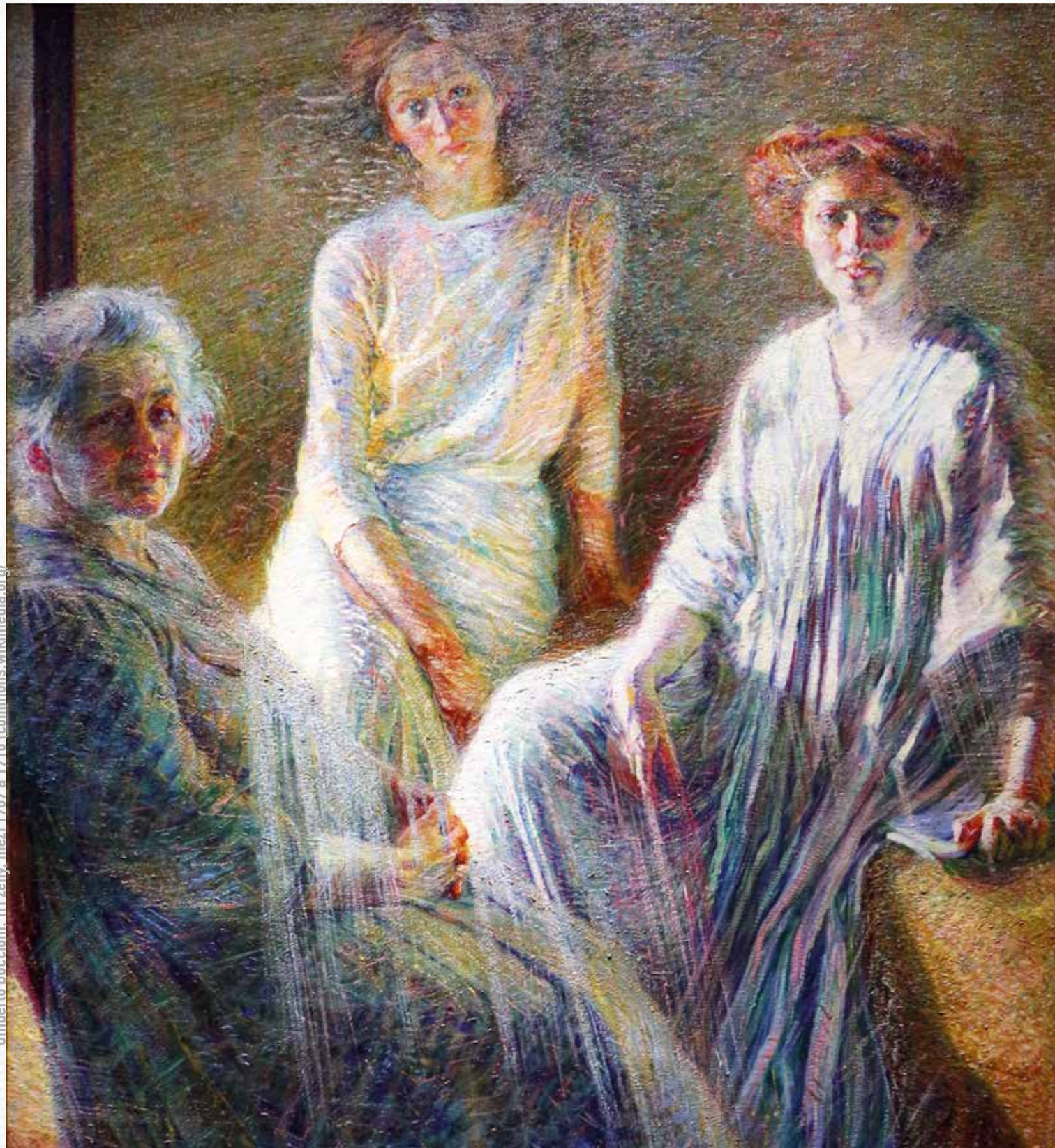

Umberto Boccioni, Tři ženy, mezi 1909 a 1910 (commons.wikimedia.org)

Sudičky v Poohří

V **Radobýlu** hluboko, hluboko pod zemí, bydlely Sudičky. Tři byly; hubené stařeny vrásčité jako kůra dubu, oči hluboko zapadlé, jakoby vyhaslé a vlasy bílé jako chmýří kavylu, který **na Radobýlu** roste.

Chodívaly čas od času po vesnicích žebrotou, aby zkoušely duše lidí. Požehnání bylo tam, kde měli srdce a ruku otevřenou, zmar a neštěstí tam, kde některou odbyli.

A bývaly tenkrát v kraji žírném statky veliké jako dvory a vesnice jako města. Přišla také jednou sudička do statku mladého, bohatého sedláka, ale místo chleba dostalo se jí tvrdého slova; div psy na ní nepoštvali. Brzo potom narodilo se rolníku prvé dítě. Mladá maminka spala a babička – výměnkářka, bděla u děťátka. O půlnoci zasvítilo bledým světlem, ve světnici se pojednou objevily tři sudičky. Nad kolébkou daly hlavy dohromady a prohlížely novorozeně.

„Hezký budeš,“ řekla první. *„Moudrý budeš,“* pravila druhá. A třetí – to byla ta, kterou odehnali – dutým promluvila hlasem: *„A až největší radost z tebe budou míti, utoneš v domácí studni.“*

Světlo zhaslo a bylo ticho, jen děcko ze spaní neklidně zavrnělo. Když ráno výměnkářka otci vyprávěla, co viděla, ulekl se, ale nezměkl, a dal hned druhý den studnici zabednit.

Rostlo pachole jako z vody, krásné bylo jako míšeňské jablíčko a učitel nad něho chytřejšího žáčka neměl. Na věštbu sudičky brzo zapomněli.

Brzy zjara pracovali rodiče s čeledí na poli a divili se, proč hoch za nimi, jako obyčejně, na pole nepřišel. Otce jala zlá předtucha. Rozjel se domů, hodil kočímu opratě a pospíchal vpřed. Hledal dítě ve světnici, volal a ke studnici do zahrady běžel. Prkno na vroubení bylo odtrženo, a když do hlubiny pohleděl, viděl na hladině jen chlapcův klobouček plavat. [156]

---

[156] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 65–66. ISBN 978-80-86914-55-8.

Agostino Veneziano, Tři svaté ženy jdoucí k hrobu Vykupitele (commons.wikimedia.org)

Trpaslík

(Homo diminuensis)

Alexander Zick, Trpaslík se skřípnutým vousem (z pohádky Bělinka a Růženka) (commons.wikimedia.org)

Původ

Trpaslíci mají svůj původ v severských a germánských pověstech a legendách, ale běžně se vyskytují i v českém prostředí. Často se nazývají trpajzlíci, pidimužíci nebo trpásci. Tyto malé bytosti obývají převážně doly, jeskyně a jiné podzemní prostory, kde si vybavují domácnost velmi podobně jako lidé. Trpaslíci se dožívají vysokého věku, obvykle více než 200 let. Jejich úkolem je střežit nerostné poklady a starat se o rovnováhu země a podzemí.

Trpaslíci jsou většinou dobří a rádi pomáhají lidem dobrou radou. Pokud jim člověk pomůže, může dostat odměnu, například předmět, který se na světle promění ve zlato. Trpaslíci jsou fascinující bytosti a často se stávají hrdiny mnoha pohádek a pověstí.

Popis

Trpaslík má podobu malého človíčka, ne vyššího než 60 cm. Jeho obličej zdobí bílé vousy a na hlavě nosí červenou čepičku. Obléká hnědý nebo šedý obleček s koženou zástěrou a v ruce drží lucernu, lopatu nebo rýč. Kvůli svému životu pod zemí má malé a krátké nožky a dobře vidí. Trpaslíci jsou také považováni za šikovné řemeslníky, kteří dokonale ovládají kovařinu.

Jelikož se skutečného trpaslíka jen zřídka podaří spatřit, mohou být zaměněni s permoníky. V oblastech, kde se těží nerostné bohatství, se příběhy o trpaslících mísí s příběhy o permonících. Oba tito zemští duchové střeží podzemí a znají každý jeho koutek.

Arthur Rackham. Konec jeho vousů se zachytil do praskliny na stromě. 1917 (commons.wikimedia.org)

O trpaslících

Trpaslíci, jak známo, bývali k lidem vždy spravedliví, i když se snad mohli zdát až příliš přísní, jako třeba sousedu Štajncovi, který k nim chodíval do házmburského sklepení se džbánkem pro víno za pět prstů tak dlouho, až jej potrestali. Anebo zakazovali každému, kdo je spatřil, aby se o tom vůbec někde zmínil. Ať již šlo o skřítky v lese, hradních zříceninách, o permoníky v dolech či horách, vždy také sídlili někde pod zemí a lidské oko je shlédlo sotvakdy.

Poblíž Krt však měli v lesním zákoutí svou jeskyni, o níž vědělo každé malé dítě, stejně jako o jejích obyvatelích.

Tihle trpaslíci se totiž před lidmi pranic neschovávali. Klidně před jejich zraky třeba obdělávali na palouku u jeskyně svá políčka, malá jako záhonky, za slunného letního počasí se šplouchali a dováděli v potůčku jako malé děti, aniž jim přitom vadily bílé huňaté vousy nebo barevné kápě.

K lidem byli docela vlídní a často si prý od nich i leccos museli vypůjčovat. Trápila je totiž nadmíru zapomnětlivost a všelicos poztráceli. Chodili tedy věčně do vesnice, aby si vypůjčili tu motyčku, tu ždibec soli, vajíčko a bůhvíco ještě.

Zato hlídali vesničanům děti, přinášeli med lesních včel, voňavý, slaďounký a čirý jako jantar, nebo i jahody, borůvky a ty nejkrásnější hříbky, jaké bys ani na obrázku nenašel.

Jen jediné nesnášeli. Hřmot, hluk, tartas, bušení, tlučení, řinčení, štěkot, křik, řev, hulákání – před tím vším si zděšeně zacpávali ouška a utíkali horempádem do své jeskyně, jako by je zdivočelý býk honil.

Nejhorší však mělo teprve nastat. To tehdy, když **v Krtech** pověsili do kostela zvon a začali vyzvánět. V tom okamžiku se zavrtali do mechových postýlek pod peřinky z pampeliščího chmýří a s třasavkou na celém těle čekali, až bude opět ticho. Někdy se chudáci ani pořádně nevzpamatovali a vyzvánění se ozvalo znovu – když třeba svolávali do kostela na mši.

Nebylo proto divu, že skřítkové z toho všeho chřadli, jejich veselé vousaté tvářičky zesmutněly a nejeden se rozstonal na smrt.

Nakonec jim prý nezbylo než vesničany poprosit, aby s tím zvoněním trochu, trošičku přestali, ale se zlou se potázali. **V Krtech** se jim vysmáli a farář ani slovíčko s nimi promluvit nechtěl, aby si snad nezadal s tak podivnými bytostmi.

Jediný, kdo ubožáky upřímně litoval, byl obecní pasáček Véna. Takový rozježený výrostek věčně se svíčkou u nosu, který nikomu nepatřil, bydlel v pastoušce a pásl ovce. Neměl snad ani shůry dáno, ale srdce byste u něho vždycky našli na pravém místě.

Nejdřív se snažil trpaslíkům pomoci a znovu tedy šel za ně prosit, jenže kdo by bral vážně přihlouplého ježatce? Málem mu ještě nabili, a tak Véna raději utekl ke svým ovcím…

lnu, nakonec skřítkům nezbylo, než se z jeskyně odstěhovat. Měli namířeno daleko – až do Krkonoš, poněvadž to tenkrát ještě byly hory tiché, kde jsi po celé dny cesty živáčka nepotkal a hlavně zvony tu nebylo slyšet široko daleko.

Samozřejmě že trpaslíky do těch Krkonoš odvezl Véna. Sami by tam jistojistě dojít nemohli – spíš by si po cestě svoje krátké nožičky ušoupali.

Ale Véna vzal svůj malý žebříňáček, na němž jindy vozil trávu z louky, vystlal ho pěkně senem, aby to trpaslíky netlačilo, naložil je i s jejich malou domácností, zapřáhl dvě ovečky, práskl bičem a vyjeli.

Hoj, to byla jízda! Po cestách i pěšinkách, po stezkách i úvozem, ale trpaslíci už zase byli veselí, ba dokonce písničku svými stříbrnými hlásky zazpívali.

Snad měsíc, snad celý rok to trvalo, než Véna do Krkonoš dorazil, ale nestěžoval si. Vždyť bylo teplé, krásné léto, louky plné květu, v lesích jahody, maliny, houby, a když měli žízeň, stačilo podojit ovečky.

Nakonec pasáček své malé přátele do hor dovezl a nezbývalo než se rozloučit. Při loučení mu nejstarší z trpaslíků řekl:

„Až se vrátíš zpátky, čeká na tebe doma bohatství i štěstí. Ty jediný si je zasloužíš, ale pamatuj si, že musíš zůstat takový, jaký jsi...“

A po těch slovech, aniž mohl pasáček cokoli odpovědět nebo se zeptat, zmizel starý trpaslík s celým svým nárůdkem, jako by se do země propadli a jen ovečky zapřažené do vozíku pobekávaly nedaleko.

Véna ještě chvíli postál na místě, zda se přece jen jeho malí přátelé znovu neobjeví, ale když se nedočkal, vyrazil na zpáteční cestu k domovu.

V Krtech si snad nikdo ani nepovšiml, že pasáček na čas zmizel, ba nevěděli ani o tom, že z kraje odešli trpaslíci.

Tak míjely dny, až jednou Véna vyhnal ovečky na kopec, jemuž se pro jeho jakoby useknutý vrchol říkalo **Rovný**. Pásl, pásl, když zničehonic zafičel vítr a strhl mu čepici z hlavy. Véna kouká, chce ji zvednout, ale čepice nikde!

Až po chvilce spatří hlubokou jámu, která tu nikdy předtím nebyla.

Véna do jámy odvážně vlezl a už vidí, že je to vlastně vchod do podzemní chodby. A na konci té chodby srší jasem hromada zlaťáků. Před ní ale leží obrovský černý pes s vyplazeným ohnivým jazykem a oči mu žhnou jako řeřavé uhlíky.

Pasáček leknutím ani nedýchá. Honem popadne čepici, která naštěstí leží nedaleko, a chce utéci, když na něho promluví pes lidským hlasem:

„Nemusíš se bát, Véno. Jen pojď blíž a naber si zlata do čepice, kolik uneseš. Zapomněl jsi snad? To je přece odměna, co ti slíbili trpaslíci...“

Pasáček sice moc kuráže neměl, ale poslechl. Rychle nabral pár hrstí blýskavých penízků a než se nadál, už byl z podzemní chodby venku. Pak utíkal do své pastoušky tak rychle, že mu ani ovce nestačily a že ani neslyšel, kterak se s hřmotem podzemní chodba zavalila, aby ji už nikdy nikdo nespatřil, stejně jako trpaslíky...

Tak pasáček Véna přišel k bohatství a později i ke štěstí. Za zlaťáky **v Krtech** postavil pěknou chalupu, oženil se s hezkým a hodným děvčetem a do konce života v dobrém vzpomínal na své malé přátele. Do smrti také zůstal ke každému laskavým a dobrosrdečným člověkem, jak si to skřítci přáli... [157]

Trpaslíci u obce Jílové

Těsně na saské hranici leží mohutné pískovcové skály, **Tiské stěny**. V nich se nacházejí jeskyně, kde kdysi bydleli malí lidé, trpaslíci. O těch malých, roztomilých chlapících se mezi lidmi vypráví, že by se jich devět mohlo pohodlně vejít do jedné pekařské pece.

Většinou nosili šedé šaty, jejich nožky, které byly zakrnělé, vězely v roztomilých shrnovacích botách z červené nebo hnědé kůže. Na rozcuchaných vlasech jim seděla podivná čepice ze zeleného sukna, na níž se v dřívějších časech bimbal zvoneček, který byl později moudře sundán, neboť již nechtěli být hrabivými lidmi tolik obtěžováni. Ano, bylo to velmi smutné, že lidé nechtěli být lepšími, jen stále lakotili, a trpaslíci to s nimi přece mínili stále tak dobře. Bylo sotva se co divit, že ti malí lidé ze skal byli tak zle rozmrzelí a nedůvěřiví.

[157] HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, s. 66–70.

Také se vyprávělo, že jich bylo na počet přibližně tak tři mandele (45) a že své lidičky řídil jeden jejich moudrý panáček, jménem Mechový mužíček. Ostatně, udržoval si dvořanstvo a nosil korunku ze zlata, osázenou drahokamy, většinou krvavě rudými českými granáty, které se tolik třpytí jen při svitu měsíce nebo slunce. Se svou panovnickou hůlkou mohl jen tak, jakoby nic, proměnit listí ve zlato. Hůlka byla ze zlata a slonoviny a byla opatřena rozkošnými obrázky a starobylým písmem. Když se mu zachtělo, mohl se svou čarovnou hůlčičkou provádět velice podivuhodné věci. V podzemním palácku, ležícím velmi hluboko uvnitř hory, bylo teprve vidět a také slyšet mnoho vpravdě podivuhodného. Bylo tam tak mnoho světla, jako u nás, když svítí milé slunko. Přitom tam nesvítilo slunce ani měsíc, nýbrž to mnohem lépe obstarávaly velké diamanty, z nichž jeden byl velký jako kulečníková koule, nebo snad ještě o pomyšlení větší. Visel dolů ze stropu na zlatých řetězech jako lampión a šířil jas, že jehla na šití byla vidět již na sto kroků, což ale jistě vyzařovalo mnoho tepla.

Tento malý král vládl svým třem mandelím silných lidiček moudře a obezřele a všichni ho milovali jako svého otce, neboť to byli řádní, dobří, mravní poddaní.

Za dne, když vycházeli na vzduch, aby putovali zemí lidí, vyklouzli jednotlivě, po dvou nebo po třech ven ze své hory a cupitali do selských dvorů toho nebo onoho dobrosrdečného sedláčka a prosili u něj a brzy u jiného. Měli všelijaká malá přání, a kdo jim vyhověl, ten toho nelitoval; z malé laskavosti, kterou učinil trpaslíkům, mu plynulo požehnání za požehnáním.

Jednomu potom dával dobytek více mléka a lepší, zlatožluté máslo, druhému za to vyrostlo na poli krásné obilí, třetímu ve stáji vzkvétal dobytek, až mu to závistivci nepřáli a řezník vůbec nechtěl odejít. Čtvrtý si pochvaloval pevné zdraví, neboť mu trpaslíci poradili, jaké jsou v horách nejlepší léčivé byliny a kde jsou rychle k nalezení. Neměl zapotřebí žádného doktora, ani jiného moudrého muže, ani žádnou drahou bylinářku, tedy lidi, kteří sedlákům vyprazdňují peněženky. Kdo se ale proti trpaslíkům zachoval skoupě nebo se ukázal jako lakomec nebo byl dokonce zatvrzelý, tomu zahráli velmi zlomyslný kousek.

V noci přicházeli mužíčci do vesnice zřídka, protože tam často skučela bouřka, ve hvozdu lovil divoký myslivec a venku se mezi kmeny pohyboval loupežník a zabíjel chudé pocestné. A kdo by také rád chodil do temnoty, černé jako uhel? Také vesničané zavírali dveře na závoru, a tak trpaslíci zůstávali pěkně doma a oblečení do kožených zástěrek bez ustání pracovali s malými hornickými motyčkami ve skále, takže to dělalo jen pink a pank. Kdo měl dobré uši, ten mohl v noci sám slyšet, jak roztomile kutou a klepají.

Jen ti obzvláště chytří lidé prohlašovali: *„Co vás napadá! To nejsou žádní trpaslíci, jsou to pouze padající kapky, které kapou v jeskyních a takto to zní.“*

Jednou tak přišel trpaslík **do obce Baderbach, dnes se nazývá Bodenbach**, k mlynáři a říká: *„Ach, milý mlynáři, prodej nám jeden máz nejjemnější mouky, neboť náš král již dlouho nejedl koláče.“*

Nato se mlynář usmál a řekl: *„I jen ne zatroleně! No, na jednom mázu mouky mně nepřijde! Máš s sebou pytlík?“*

„To mám“, odpověděl trpaslík a honem mu ho podal. Mlynář mu do něj nasypal jeden dobrý, spravedlivý starý máz nejjemnější mouky, kterou měl, donesl ho pidimužíkovi a řekl: *„No, tady vezmi, nechávám přát tvému králi dobrou chuť.“*

„Co jsem dlužen?“ zeptal se trpaslík.

„Dlužen?“ smál se mlynář, *„co bys mně měl být dlužen? Jen zase brzy přijď, taková maličkost nestojí za účet. Jen jdi ve jménu Božím opět domů.“*

Vtom přešel přes vrásčitý obličej toho maličkého jasný úsměv. Poděkoval a odešel.

Co to za zázrak? Když byl trpaslík pryč, klapal mlýn po celou noc, bez toho, aby mlynář nebo tovaryš museli nasypávat. Všechno šlo samo od sebe svým během, neboť mlýnská násypka nebyla prázdná. Bylo to poděkování trpaslíků. [158]

[158] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 45–48.

Trpaslíci v Božím vrchu

Na Božím vrchu u města Verneřice, za čtrnácti vrchy, ležícími **mezi městy Ústí a Lípa**, žilo před mnoha sty lety také sedm malých mužíčků, trpaslíků **z Božího vrchu**.

Žili v černé skále a navštěvovali odtud dobré lidi, které znali v okolních vesnicích, činili jim dobré skutky a také je velmi rádi pozorovali.

Ale v jejich hoře, kde měli dílny a své obydlí s postýlkami, stolečky a židličkami a pracovními stolky, žili nejraději, neboť měli všechno tak čisté a uklizené a roztomilé a hezké, že každý, kdo to viděl, si musel říci, ano ovšem, u trpaslíků je všechno tak, jak to má být, u malých i velkých.

Někdy to trpaslíky ale také mrzelo, bydlet tak sami, tolik zametat své obydlí, vařit a péci, žehlit, zašívat, prát a, kdo ví co ještě všechno, i sami se upravovat, a řekli: *„Vždyť my si můžeme najít hezkou, řádnou hospodyni! Jak mnohem krásnější by to mohlo být v našich světnicích!“*

Řekli, udělali. Jednoho dne uviděli venku v lese statnou selskou služku, která velmi snaživě sekala trávu. Připadlo jim, že byla při práci velmi čilá, a pomysleli si: *„Ta, nebo žádná“*.

Ten nejstarší před ní předstoupil, přátelsky jí pozdravil a řekl: *„Milé děvče, ty jsi ale pilná. Kdybychom u nás měli takovou jako ty, získala by každý rok jeden zlatý a ještě co by jinak potřebovala a také hrneček stříbrných peněz jako mzdu. Když budeš mít chuť, tak může být ten obchod hned uzavřen.“*

Dívka ale řekla: *„Spořádané děvče neutíká ze služby tak náhle a skokem. Kdybyste ale mohli počkat do příštího dne svatého Štěpána, tak pro mne přijďte. Potom již budu moci a chtěla bych to u vás zkusit.“*

„Ale jen k nám pojď a prohlédni si náš domov,“ řekl mužíček, *„náš zámeček!“*

„Váš zámeček? Kdepak stojí?“

„Jen pojď!“ řekl trpaslík.

Dívka by nesměla být dívkou, aby neuspokojila svou zvědavost, a ihned žádostivě trpaslíky následovala. Přišli ke skále, vešli do jeskyně, která byla celá zarostlá kapradím a křovím, aby jí nikdo nemohl najít, a kráčeli stále dolů hlouběji do hory. Bylo tam mnoho co k vidění, a ona jen mhouřila oči. Třpyt a blyštění a lesk jí málem oslepily. Když vstoupili do malého obydlí, viděla tak čisté stolečky, židličky a postýlky, jako pouhé vánoční dárky pro hodné děti, velmi se jí to líbilo a řekla: *„Ano, na vánoce přijdu a budu vaše služka.“*

Trpaslíkům přislíbila nastoupit do služby a ani nepostřehla, jak rychle minuty a hodiny uběhly.

Když si vše dobře prohlédla, řekla: *„Nyní je ale nejvyšší čas, jít zase sklízet seno, jinak se budou sypat pohlavky a sedlák mě ze služby nakonec vyžene.“* A poprosila trpaslíčka, aby jí zase doprovodil ven.

Jak ale byla venku, tu teprve opravdu otevírala oči. Po jejích kupkách sena nebyla ani stopa, les byl vyšší a hustější, a když vešla do sedlákova dvora, ptali se jí, co si přeje. Potom jí vyprávěli, že je pryč již celý rok, a sedlák mínil, že takovou služku, která beze slova a potají opustí službu, nemůže v budoucnu potřebovat. Tak jí to bylo vysvětleno.

Dívka mínila: *„Tak půjdu tam, odkud jsem přišla,“* pozdravila a odešla.

Veselí trpaslíci jí přijali s otevřenou náručí, jásali a zpívali a ona jim obstarávala jejich dům, dostávala domluvenou mzdu a zlaté šaty s růžovými stuhami. Dole sloužila plných sedm let, až jí pojala velká touha po domově a téměř onemocněla, že mohla sotva stát a chodit.

Trpaslíci byli velmi smutní a řekli: „Ano, ano, ty máš lidské srdce, a to touží po domově. Necháme tě jít, jinak nám zemřeš bolestí.

Dali jí zaslouženou mzdu a řekli: *„Chceš domů, jdi! Jsi milé, řádné děvče a my ti nemůžeme nahradit tvůj domov. Pojď, doprovodíme tě ven na slunný pozemský svět do tvé milované domovské vesnice.“* Potom musela nastavit svou zástěru a do ní jí dali její mzdu, a ona se do ní neměla podívat dříve, než bude doma. Ale dívka nemohla zaplašit zvědavost. Ještě po cestě se do ní podívala a nenašla v ní nic než suché dubové listí. Rozhněvaně řekla:

„Když toto má být celá mzda za veškerou mojí vykonanou službu, potom jsou trpaslíci taškáři a pleticháři a není divu, že se na ně hněvám.“ A hloupé listí vysypala.

Konečně přišla do vesnice, kde měla domov, a sedlákovi nabízela své služby, protože nikde to není hezčí než doma. On jí neposlal opět pryč, neboť neměl na zemi žádné příbuzné, všichni zemřeli. Sedlák pochyboval o jejím rozumu a o její ch řečech. Domníval se, že to je podvodnice. Tomu o trpaslících nevěřil již vůbec, a řekl: *„Jestliže jsi, jak tvrdíš, moje bývalá služka, která je ode mne sedm let pryč, tak pojď se mnou do stáje a ukaž mně mé krávy Rotstrieme, Lisel, Zweige a Nalge. Když je poznáš, potom ti uvěřím a opět tě přijmu jako svou služku.“*

Dobře, dívka ještě poznala všechny sedlákovy krávy a zdálo se, že také Nalge připomenula své opatrování. Otočila se na ní a pozdravila jí mnohoznačným *„Můh“*.

Potom před ní stanula paní a podivila se, že na zástěře děvčete visí zlatý dubový list. Ten byl ještě zbylý ze mzdy trpaslíků.

„Co jsem to udělala!“ zvolalo děvče hlasitě naříkajíc. *„Kdybych si všechno listí ponechala, byla bych nyní bohatou dívkou a mohla bych jezdit kočárem!“*

Ale to se již nemohlo změnit. Zvykla si a byla opět veselá ve slunném domově. [159]

Trpaslíci z Mariánské hory

Když **na Podskalské skále**, která souvisela **s ústeckou Mariánskou horou, v dnešním Bertině údolí, až nahoru na Stříbrníky** ještě vyrůstalo proslulé české víno, a ve vinici ještě vesele zpívali ptáci, a střelný prach a dynamit netrhal skálu, a **na Labi** se ještě neplavil žádný parník, bydleli v tiché skalní rozsedlině Mariánské hory malí, čilí trpaslíčci.

Nebyl to žádný div, neboť nikde nebylo tak krásně a útulně jako zde **u modrého, širokého Labe**. Když se odtud zavolalo na druhou stranu ke druhému břehu, tak zvolání zvučelo opět sedmkrát zpět. Ale ti, kteří byli s trpaslíčky známí, to věděli lépe a říkali: *„To není žádná ozvěna, je to mluva trpaslíků*

[159] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 64–68.

z Mariánské hory, kteří dávají odpověď bratříčkům z jednoho na druhý břeh.“

Tito čilí trpaslíci dávali o sobě velmi mnoho mluvit. Tu a tam chodili do vinařských chalup, a buď prosili o kousek černého chleba, nebo o pekařské žemle, neboť ty věci jim velmi mimořádně dobře chutnaly. Protože jim byly dávány, velmi se z nich radovali a přemýšleli, jak těm dobrým lidem také udělat radost. A to ti malí trpaslíci mohli také velmi dobře činit.

Jednomu dali několik „lístků“, které se v rukách příjemce proměnily na ryzí zlato, jinému chudákovi dopomohli k bohaté nevěstě a nešťastné utěšovali džbánkem podskalského vína, které neubývalo, a mohli tak ještě odlévat a plnit do dalších sudů, ale nesměli o tom příliš žvanit nebo přitom příliš lát a zlořečit.

A kdo o tom uměl mlčet, ten mohl plnit lahev za lahví a prodávat lahev šumivého vína za pruský tolar a byl velmi bohatým mužem.

Ovšem, ti **malí trpaslíci z Mariánské hory** uměli **řádným ústečanům** činit mnoho dobrého. Že si jednou ponechali ve své klenotnici dítě po celý rok, když ho matka, která se vplížila do jejich pokladnice, zapomněla uvnitř, to se jim vůbec ke špatnému nepočítá. Příští Květnovou neděli jí dítě bez odkladu opět pustili ven zdravé a ještě zlaté jablko na usmířenou k tomu, takže matka měla radost.

Uvidíte také na jiném místě, kdy trpaslíci hlídali poklad a lakotnou matku měli v domácnosti. Zkrátka, mohlo by se zde mnoho a dlouho vyprávět, protože by všichni chtěli o dobrých činech těchto trpaslíků vyprávět.

Ale hezké časy odešly. Lidé ztratili svojí dobrosrdečnost, zmizela jejich poctivost, jejich srdce ztvrdlo na kámen, každý se honil za penězi a majetkem a nebyl k nasycení.

Krásná Mariánská kamenná hora byla vyhazována do povětří, třaskal hrom, trpaslíci byli polekáni až do duše a velmi se báli. Potom dali smutně hlavičky dohromady a připravovali, co by se dalo dělat. Jeden řekl tak, druzí říkali jinak a nakonec se sjednotili, že se všichni spolu odstěhují.

Ten nejstarší s dlouhým vousem řekl: *„Znám **tichou vesnici na druhé straně Labe, za Zlatou stezkou,** ležící v rozsedlině mezi vysokými, zelenými horami. Je to Průčelské údolí. Tam najdeme pěknou jeskyni a nebudeme rušeni.“* Jak jeho příbuzní tu řeč uslyšeli, hned byli všichni připraveni a šli smutně **dolů k Labi**.

Protože ale neměli žádnou loďku, poprosili převozníka, aby je tam převezl. Převozník vyplnil jejich srdečné přání a přeplavil oněch sedm mužíčků přes proud. Dostal za to pytel plný dukátů a od toho dne byl bohatým mužem.

Při předávání peněz ale ten starý trpaslík k němu řekl: *„Žij v pokoji! Ale tvoji potomci budou prožívat zlé časy. Před branami vašeho města budou tábořit drsní válečníci a uvedou ho v oheň a popel. Ale potom opět přijde dobrá doba a **Ústí** bude vzkvétat vzhůru jako žádné jiné město v zemi Bohemii. Měj se dobře.“* –

Potom malí poutníci táhli **po pravém břehu Labe vzhůru lesy za Střekovem, po „Zlaté stezce“ do tichého Průčelského údolí.** Žel také zde se brzy našli zlí lidé. Jeden jim znečistil vchod do jejich jeskyně, a proto trpaslíci také odtud odtáhli pryč a již se nikdy nevrátili. Jejich jeskyně se zde nacházejí ještě dnes a nazývají se **Příčné jeskyně, hornoněmecky Zwerghöhlen (Trpasličí jeskyně).** V době, kdy trpaslíci odtáhli, odešla s nimi také krásná ozvěna. [160]

[160] TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015, s. 75–77.

Vděčný trpaslík

V **Mostě u Krušných hor** žil jednou starý horník jménem Sepp. Vedl se svou ženou Margaretou bídný život. Jednoho dne mu žena řekla: Vím, můj milý, co nám chybí. To já taky, odpověděl Josef, nechybí nám nic kromě peněz. Ach! zvolala Margareta, jen z těch šťastní nebudeme; dneska v noci se mi zdálo, že nám štěstí přinesou děti. Proto prosme Boha, aby nám dal brzy synka. I moje babička vždycky říkávala, že děti jsou požehnáním domova. Josefovi se její řeč zamlouvala, a proto připojil její přání k večerní modlitbě. Hned se mu také žilo veseleji a protože měl i radost z práce, šla mu i mnohem líp od ruky. Jednoho dne opouštěl svou starou stísněnou chalupu v radostnější náladě než jindy, klidně zamířil ke stříbrným dolům a sjel do šachty, aby se vypořádal se svým denním úkolem. Když začal pěkně zčerstva tlouct palicí do skály, zjevil se náhle před ním malý hornický duch a řekl: Josefe, za rok budeš mít víc, než jste si oba kdy přáli! V horníkovi hrklo, ale v ten okamžik byl hnědý mužíček zase pryč. Když se Josef vrátil domů a vyprávěl ženě, co ho potkalo, řekla Margareta, že byla v **Bodenthale**, kde se jí také zjevil trpaslík a řekl jí totéž. Oba to potěšilo, přestože oněm tajuplným řečem moc nerozuměli. Neuběhl ani rok, když se Josef vracel **z Krušných hor** a došel **do Bodenthalu**. Už se začalo stmívat, když vtom se mu zdálo, že slyší zvláštní temný zvuk, jako by někdo nedaleko spadl do vody, a hned nato zaslechl dětský hlas, který volal o pomoc. Přeskočil několik skalisek a ve tmě spatřil obrysy malé tůně. Když k ní doběhl, uviděl asi šestiletého chlapce, jak bojuje s vlnami. Vytáhl ho z vody a vyptával se ho, odkud je a kam patří. Dítě něco zmateně vyprávělo o zámožném pánu, nádherných šatech a četném služebnictvu, ale Josef z jeho zmateného líčení nebyl moudrý a zatímco si pro sebe mumlal, že to bude možná synáček, který jim má přinést štěstí, popadl dítě do náruče a rozhodl se, že ho vezme domů Margaretě. Přidal do kroku a za hluboké noci konečně dorazil k chalupě. Vstoupil dovnitř a už si v duchu představoval, jakou bude mít žena radost, až jí bude vyprávět, co právě zažil. Jaké ale bylo jeho překvapení, když v malé jizbě našel všechno vzhůru nohama. Bůh vyslyšel prosby obou zbožných lidí a obdaroval je za Josefovy nepřítomnosti dvěma chlapečky. Šťastná matka však nevěděla, co si má se dvěma dětmi počít. Měla jen jednu košilku; navlékla ji tedy jednomu z nich a druhé položila do postýlky nahé. Josef si rozpačitě uvědomil, že zřejmě přichází s nalezencem nevhod. Margareta na třetího chlapce hleděla nevěřícnýma očima; jeho obličej jí na šestileté dítě připadal moc starý a jak ho tak delší dobu s obavami pozorovala, vyrazila náhle výkřik, strkala muže i s domnělým šestiletým dítětem ke dveřím a bez ustání volala: Pryč! Pryč s tím trpaslíkem! Pryč s ním! – Pak hbitě skočila ke svým dvěma dětem a naklonila se nad nimi, jako by je chtěla před něčím uchránit. Josef stál užasle u dveří, prohlížel si nalezence a brzy poznal, že to opravdu nemůže být šestileté dítě. V té chvíli mu trpaslík seskočil z rukou, pustil na zem malý balíček a vyklouzl ze dveří.

Ustaraná Margareta ještě muže nabádala, ať se venku pořádně rozhlédne, jestli je trpaslík opravdu pryč. Když ji Josef uklidnil, že tomu tak skutečně je, zavolala ho k posteli a řekla: Podívej se na ty jejich tvářičky! Bůh nám dal dva synky místo jednoho, a jednoho jsem musela bohužel položit do postýlky nahého – a přesto bych ani jednoho z nich nedala, i kdybych kvůli nim musela pracovat celé noci. Pak dodala: Je dobře, že je ten trpaslík pryč. Ale řekni, Josefe, proč jsi ho proboha bral dovnitř, když víš, že trpaslíci kradou malé děti a kladou místo nich do kolébky ubohá, nezdravá stvoření? – Jen se na ty naše miláčky podívej; kdyby nám trpaslík jednoho z nich vzal, byla bych žalem bez sebe! Pokus se je rychle sám pokřtít, aby už jim trpaslík nemohl ublížit. Josef splnil přání znepokojené matky a obě děti pokřtil. Až teď mohl ženě konečně vysvětlit, jak vlastně k trpaslíkovi přišel. Když si to Margareta vyslechla, řekla: Pokud se všechno událo tak, jak říkáš, pak by nám trpaslík určitě nic zlého neprovedl; také byl hnědý a hnědí a bílí trpaslíci nic zlého nedělají, zato ti černí – z těch jde na mě strach!

Teď už se nemusíš bát, uklidňoval ji Josef a zdvihl ze země balíček. Co to je? říkal si a když ho otevřel, našel v něm šest košilek, šest bílých ručníků, šest kabátků a dvě šňůrky perel, u kterých visela bylinka. To je od trpaslíka, zvolal a Margareta dobrému mužíčkovi, k němuž byla tak nespravedlivá, poděkovala. Pak ukázala na bylinku a zvolala: Vždyť je to hledíček! Rychle pověsila obě šňůrky chlapcům kolem krku a přitom si pro sebe potichu říkala: Tak, moji milí, a teď už vám žádný černý trpaslík neublíží, protože hledíček na těch krásných perlách vás ochrání, dokud nepřijde farář a řádně vás nepokřtí.

Za osm dní měl přijít farář ke křtu a tři horníci ze sousedství měli být za kmotry. Jenže Josef nevěděl, kde vzít jídlo, aby je mohl všechny pohostit. A tak řekl ženě: Kdybych tak někde ještě toho trpaslíka našel, on by nám určitě pomohl; ale hledat trpaslíky je marné, vždyť jsou vidět, jen když ztratí svůj klobouček nebo neviditelný plášť. Ještě chtěl něco dodat, když vtom se otevřely dveře a do jizby vlétlo sedm chlebů, maso a dva velké pytle; pak se dveře zase samy od sebe zavřely. Tak bylo o všechno postaráno. I v dalších letech je i jejich děti neviditelná ruka často obdarovala.

(Vernaleken, Mýty a obyčeje, s. 222) [161]

Trpaslíci z Mariánské hory u Ústí

V **údolí Labe se zdvíhá Mariánská hora**, na jejímž úpatí leží **město Ústí nad Labem**. V hoře je jeskyně, kde žili údajně trpaslíci prokazující lidem dobro. Když se jim však za to dostávalo jen nevděku, vystěhovali se a jakýsi Schlegel je převezl **přes Labe**. Když jel potřetí s posledními z nich, zeptal se ho jeden trpaslík, co jsou dlužni. Nic, odpověděl převozník. Nato mu trpaslík řekl, aby si došel pro peníze, které leží **v jeskyni na Mariánské hoře ve rmutovací pánvi**. Schlegel to hned ohlásil duchovním a ti vypravili k jeskyni slavnostní procesí. Když tam všichni dorazili, našli skutečně pánev s penězi a na ní zlatý a diamanty osazený kříž; vedle pánve však ležel černý pes. Farář sáhl nejprve po kříži; jen ho ale držel v ruce, pes vyskočil, položil se na peníze a nikdo už je nemohl vzít. Kříž je prý možné dodnes v kostele vidět.

(F. Brückner z Ústí) [161]

[161] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 132–135. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

Trpaslíci a stavba dubického kostelíka

Když se projíždíte na některém **z půvabných labských parníčků kolem dubického kostelíka**, nebo se díváte ze shora na nádherné údolí, které se rozprostírá **kolem Labe**, ptáte se: *„Jakým okolnostem vděčí tento skvost naší země pravděpodobně za svůj původ?“*

O kostelíku se vypráví, že **páni z Dubic**, kteří ho chtěli postavit, určili **louku u cesty do Prackovic** jako místo, kde bude stát. Tam začali dělníci kopat základy. Nejdříve tam dopravili stavební kameny, písek a vápno. Když chtěli jednoho časného rána začít zdít stěny kapličky, všimli si ke svému úžasu, že stavební materiál i s veškerým nářadím zmizel. Zmateně se rozhlíželi kolem sebe, ale nic neviděli.

Teprve po dlouhém hledání našli vše na místě, kde dnes kostelík stojí, a to **na planině nad labským údolím**. Za velkých útrap museli všechen těžký materiál a nářadí odtud odnést nebo odvézt na vozících zpět na původní místo a pak teprve pokračovat v práci.

Následující noc se vše tajemné k úžasu lidí zase opakovalo. Opět museli nosit na zádech těžká břemena a vozit stavební materiál na vozících zpět.

Třetí noc držel jeden z dělníků v noci hlídku. Schoval se poblíž staveniště a viděl dlouhý zástup velkého množství malých trpaslíků, jak se lopotí s těžkými trámy a kameny. Za rozbřesku byli se svou prací hotovi. Když se majitelé pozemku dozvěděli, co se v noci událo, bylo jim jasné, že nemohou proti vůli trpaslíků nic dělat. Proto postavili kostelík tam, kde stojí v současnosti.

U cesty do Prackovic nechali postavit kříž na památku místa, kde měl původně kostelík stát. Tento kříž tam ještě dodnes stojí. [162]

Stěhování trpaslíků

Grohmann, 1894, vyprávěl A. Tscherney, Svádov č. 39

Jednou převážel **svádovský převozník přes Labe** trpaslíka. Sotva malý mužíček vkročil do pramice, ta se hluboce pohroužila. Převozník se tomu divil, ale nepolekal se. Za tak těžký náklad, patrný z hlubokého ponoření lodě, mu může trpaslík jen opravdu dobře zaplatit. A tak se také stalo. Nebyly žádné další potíže, trpaslíci měli dost peněz. – Převozník dostal peníze a myslel, že je všechno vyřízeno. Tu ho trpaslíček upozornil, že ještě mohl žádat část své odměny podle počtu převážených. Že on je králem trpaslíků a kdyby si převozník přál, mohl být nyní velmi bohatý. *„Polož svou nohu na mojí!“* Sotva to udělal, otevřely se muži oči. Spatřil nesčíslný houf trpaslíků, kteří neviditelně přišli na pramici. Tvořili dlouhý zástup, jehož čelo již bylo **u Kramolské skály**, táhl se přes louku a opozdilci teprve opouštěli loď. – Tu hrabivý převozník zalitoval své pošetilosti. [163]

[162] JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017, s. 30. ISBN 978-80-7561-069-0.

O trpaslících z Mariánské skály

Vyprávěla Hanni Eberl z Trmic, sdělil H. Lipser

V **Mariánské skále u Ústí nad Labem** je jeskyně, v níž bydleli trpaslíci, kteří lidem prokazovali mnoho dobrého. – Jednou chtěla jedna dívka **na Mariánské skále** sbírat jahody. Tu se jí zjevil trpaslík a řekl jí: *„Já vím o jednom krásném jahodovém místečku. Jen pojď se mnou!“* Tak s ním šla do hlubokého lesa... Náhle trpaslík zmizel. Dítě našlo velmi mnoho jahod, dlouho je sbíralo, přitom zabloudilo a nakonec ulehlo pod strom k spánku. Ale když se probudilo, bylo doma.

Jindy šel jeden starý muž navečer **ze Zálezel do Ústí**. Jeho chatrč stála **opodál Mariánské skály**. Na úpatí skály si chtěl odpočinout a sníst kousek chleba, který si nesl v kapse. Byl velmi chudý. Tu se mu zjevil vrásčitý mužíček, který snažně prosil: *„Dej mi něco k jídlu, jsem tak hladový!“* Muž mu se soucitem podal všechen chléb, který ještě měl. Sám nejedl nic. Brzy nato usnul. Ve snu před ním stanula sv. Panna Marie a řekla: *„Ty jsi pomohl trpaslíčkovi, tak se tvoje chatrč promění na zámek.“* Muž procitl, byl již den, a na místě chatrného, nuzného domečku viděl nádherný palác. – Tu vzal do ruky kus křídy a na skálu napsal: *„Svatá hora, zde se mně zjevila Panna Marie!“*

S touto látkou byla široce a obšírně byla vypravována romantickým způsobem celá řada pověstí. Například od Hebera: „Hrady, tvrze a horské zámky v Bohemii“ (Praha 1844, C. W. Medau & Co.) Jako důkaz tehdy oblíbeného druhu vyprávěných pověstí s motivy bez strachu, pocházejících z různých oblastí a míst, se nabízí i část pověsti o trpaslících z Mariánské hory.

Literární výpůjčku činí tato ve „Vyprávění pohádek“ od Ludwiga Tieckse:

Poblíž Ústí nad Labem v příkré skalní stěně Mariánské hory je jeskyně. Ta byla kdysi obývána 12 trpaslíky, kterým vládl třináctý, daleko menší skřítek. V pohanských dobách zde provozovali svá strašení duchové. Ale když křesťanství zapudilo pohanské bohy a pravá víra získávala stále více půdy, konal trpasličí kníže své činy ze strachu potají, zaháněn zaklínači duchů. Také mu poroučel zákon říše duchů, že on může v jeho milovaném kraji tak dlouho žít, dokud budou dobré časy. Skřítek vynakládal vše, aby své panství neztratil, dohlížel na dobré časy.

V té době žil **na břehu Labe** starý rybář, pracovitý muž, který se ale nemohl ničeho domoci. Jeho prací bylo vedle lovení ryb převážení lidí, kteří chtěli na druhou stranu **přes labský proud**. Jednou, když byl rybařením unaven a chtěl se oddat klidu, zrovna když přivazoval člun, přikvapila tam bez dechu stará matička a prosila ho, aby jí rychle převezl a přislíbila mu za to velkou odměnu. Bručíc, odpoutal svůj starý člun od kůlu a převezl jí. Na druhém břehu matička vyskočila z loďky a řekla: *„Převozníku, svou odměnu dostaneš od všech třinácti chlapců, kteří tě čekají na druhém břehu!“* – *„Ej, ty čarodějnice!“* klnul muž za stařenou, *„ti mohou platit bezpochyby tak jako ty“*. Ale když se zase vrátil zpět, dávali mu šediví mužíčci mnoho prastarých mincí, aby je rychle převezl na druhý břeh, že musí utíkat za jejich zajatcem, aby ho dostali zpátky. Dvanáct trpaslíků nastoupilo a jeden zůstal, ten toho šťastného muže zavázal, aby jeho lidi převezl tak rychle, jak to jen bude možné. Zdatný stařec se silně opřel do vesel, v krátké době těch dvanáct převezl a právě tak rychle byl opět zpět.

Šedivec poručil rybáři, aby ho následoval a vykročil k jeskyni. Stříbrnou hůlkou se dotkl pevné skalní stěny, ta se mu v okamžiku rozevře-

la a nabídla žasnoucím očím jasně osvětlený sál. Oslnivé světlo vycházelo z třpytivé nádoby umístěbé ve středu stropu a osvětlovalo zdi pokryté zlatem, stříbrem a drahokamy všech druhů. Bez zastavení spěchali rozlehlým sálem, prošli vysokými skleněnými dveřmi do překrásné zahrady osvícené světly rozmanitých barev. Mezitím, co se starý skřítek ztrácel, zavolal na rybáře: *„Prohlédni si nádherné věci naší říše a naplň si kapsy tím, co se ti líbí, potom se ale vrať ke svým lidem!“* Stařec udiveně hleděl kolem sebe ze zázraku na zázrak. Cesty byly posypány malými broušenými horskými křišťály, granáty a drahokamy malé velikosti v částečkách jako písek. Na měděných stromech se stříbrnými listy se skvěly plody z ryzího zlata, z půvabných fontán z jemného alabastru tryskaly různobarevné vodotrysky, v jednom bazénku byla voda stříbřitě bílá, v druhém byla zbarvená světle zlatě, ve třetím růžová a ve čtvrtém purpurově rudá. V záhonech se na stříbrných stoncích houpaly ametystové fialky, konvalinky z chalcedonů, prvosenky ze zlatých topasů a granátů a mnoho jiných květin z diamantů a vedle nich v záhonech stály půvabné smaragdové a rubínové hyacinty. Porůznu stály na vysokých podstavcích modly z drahocenného bronzu, v pozadí byla vidět v jasném světle zářící zahradní svatyně, která mu svým leskem oslepovala oči tak, že se neodvažoval přistoupit blíž. Rybář nejdříve sbíral, poslušný příkazu skřítka, jen pestré tu a tam uvolněné kamínky, potom se osmělil utrhnout jednu skromnou kytičku, konečně se také odvážil sáhnout po zlatém ovoci a zakrátko měl své kapsy těžké sebranými nádhernými věcmi. Vesele se vracel, a při chůzi kolem purpurově zbarvené fontáně mu padla kapka rudé kapaliny na nehet palce pravé ruky, darmo se namáhal vlhkost utřít, rychle uschla a nehet jeho palce byl zlatý tak dlouho, co žil. – Vešel do sálu, uvítal ho onen skřítek a řekl: *„Jsi nyní zachráněn před špatnou dobou, která přichází, neboť staré dobré časy našeho opatrování utekly a kdo ví, jestli se opět vrátí a my budeme moci opět do tohoto kraje přijít. Nakládej se svým bohatstvím dobře a starej se dobročinně o své přátele!“* Potom ho skřítek vyvedl po té samé cestě ze skály, za ním se hora zavřela a po vchodu do jejího nitra již nebylo nic vidět, než ještě ta nynější úzká předjeskyňka. Trpasličí kníže zmizel a starý rybář, vysílený namáháním toho dne, uchvácený podivuhodnou příhodou a stahovaný dolů tíhou veškerého bohatství, se pomalu dovlekl do své chalupy, odložil rybářské náčiní a odebral se s celou rodinou do Míšně, kde jako bohatý muž po několik let v klidu přebýval. [163]

Odstěhování trpaslíků

Vyprávěla Marie Kallis z Trmic (Lipser)

Když lidé začali **na Mariánské skále** lámat kámen a kopat v zemi, trpaslíci se kvůli tomu velmi zlobili. Hledali člověka, který se narodil na Silvestra o půlnoci, neboť jen ten byl s to číst v knize osudu. Konečně našli mysliveckého mladíka, který nevěděl, zda patří do starého nebo do nového roku. Trpaslíci ho zavedli do nitra hory a on četl v knize osudu, že se mají brzy vystěhovat. Hoch byl bohatě obdarován a žasnul nad nádherou v hoře. Stromy byly celé ze zlata a stříbra.

Trpaslíci se brzy stěhovali. Starý lodník, který s nimi přeplouval **Labe**, mínil, že je to jen několik málo trpaslíků. Když ale opustili člun, bylo skřítky naplněno celé údolí. Za odměnu převozníkovi do klobouku vhodili zelené jetelové lístky. Rozzlo-

beně je chtěl vysypat do řeky. Ale zabránilo mu v tom jiskření a třpyt a uviděl, že se všechny proměnily v ryzí zlato.

Jiná pověst o tom uvádí: **Dobří trpaslíci v Mariánské skále** sklízeli od lidí jen nevděk, takže se stěhovali. **Přes Labe** je v noci převážel jistý Schlegel. Když jel na druhou stranu potřetí, zeptal se ho jeden z nich, co jsou dlužni, a lodník odpověděl: „*Nic*“. Trpaslík mu řekl, že si může za odměnu dojít pro zlato, ležící **v jeskyni v Mariánské skále**. Schlegel to ihned všem oznámil a k jeskyni v hoře se uspořádalo slavnostní procesí. Skutečně našli hrnec se zlatem a na něm se nacházel zlatý kříž osázený drahokamy. Vedle hrnce ale ležel černý pes. Farář se nejprve chopil kříže. Ale sotva ho sejmul, pes ležel na zlatu a lidé již nad ním neměli žádnou moc. –

Existuje ještě jedno znění: Blízko města s jeho zněním zvonů byli trpaslíci rušeni ze svého odpočinku, takže museli výše do hor. **Pod Ústím** chtěli **přes Labe**. Tři mužíčci přišli za lodníkem, který obstarával přívoz, a prosili jej, aby je a jejich lid převezl. Jen těžce se člun pohyboval přes vodu hluboce pohroužený, přestože převozník viděl jen ty tři mužíčky. V blízkosti druhého břehu se jeden trpaslík muže zeptal, co za svou námahu žádá, jestli chce čepici plnou zlata, zlatý kříž nebo raději „Weissfischlein“ („bílá rybička“ - malá stříbrná mince). Chudý, skromný muž, který nevěděl, co by si se zlatem počal, požádal o „bílou rybičku“. Tu ale trpaslíci začali bědovat a vřeštět, mnohem raději by vydali zlato, ještě více jim protivný kříž – ale s namáhavě v domovských šachtách dobývaným stříbrem se loučili velmi těžko. Když lodník shrábl svou odměnu a přistál na pevnině, tu uviděl celé údolí hemžit se trpaslíky. S těžkým nákladem na zádech supěli vzhůru do hor. – Nyní také věděl, proč byl jeho člun tak těžký a byl tak hluboko ponořený do vody.

Trpasličí pověst spojená s motivem utrpení Panny Marie je vyprávěna jen s velkou obezřetností. Vyprávěna byla Emanuelem Pokornym z Trmic (sdělené Lipserem). Je uvedena také v Grohmannových pověstech, zpravodaj Franz Brückner z Ústí nad Labem. Také v Heberových „Hrady, tvrze…“ je tento motiv užit v dlouhém romantizujícím vypravování. Motiv neviditelného trpaslíka pojednal Kopisch ve své básni: Převoz malých lidí. [163]

Uhelný trpaslík

Moissl, Zprávy z kraje

Jednou **jeden muž z Chuderovce** hledal **na Zámeckém vrchu u Božtěšic** houby. Přišel šedivý mužíček a vložil mu do košíku několik kusů uhlí. Rozzloben nad tím, je houbař po cestě domů vysypal. Doma ale uviděl na košíku viset několik zlaťáků. Tu si vzpomněl na svou pošetilost a šel zpátky tam, kde uhlí vysypal. Doufal, že tam najde mnoho takových zlatých dukátů. Ale nic nenašel, zmizelo i samotné uhlí. [164]

Po časech trpaslíků

Grete Strunzová z Trmic (Lipser)

Když byli trpaslíci lidmi vypuzeni **z Mariánské skály**, museli tam zanechat svůj poklad. Jeden trpaslík ale zůstal jako strážce. Seděl na hrnci, v němž ležely drahocennosti ukryté. Zlata dychtiví lidé o tom věděli a jeden muž se odvážil, šel dolů k trpaslíkovi a chtěl poklad vyzdvihnout. V ten okamžik strážce na muže vyskočil, a ten ihned zkameněl.

Jak vyprávějí jiní, trpasličí jeskyně se svými poklady je **v Mariánské skále** stále. Jeskyně začíná **na labském břehu** a dosahuje skrz celou horu **až do údolí Důlce u obce Stříbrníky**. Ale jeskyně se otevírá jen jednou v roce, na Květnou neděli v hodině ranního svítání. Jedna chudá žena, s dítětem na zádech, šla v uvedenou hodinu **kolem Mariánské skály**, uviděla otevřenou jeskyni a spatřila v ní ležet obrovské poklady. Chvatně posadila své dítě na podlahu a odvlékala to bohatství z jeskyně. Chtěla stále víc a víc. Vtom jeskyni zasáhly první sluneční paprsky a zavřela se. Dítě bylo zavřeno. Matka ho mohla dosáhnout teprve příští rok na Květnou neděli. Sedělo v jeskyni zdravé, se zlatým jablkem v ruce.

Pověsti vyprávějí, že v určitou hodinu na Květnou neděli, na Boží hod velikonoční, na Štědrý večer, na Velký pátek a na den sv. Jana se otevírají poklady a dítko Štěstěny může poklady vyzvednout. Podle Siebera je právě toto vůdčím motivem pověstí v sudetské oblasti, v České Lípě (skalka Kupka), v České Kamenici (vrch Jehla), v Bílině (vrch Bořeň), v Jindřichově skále (Na Strašidlech), na hradě Milštejnu, v hoře Klíč, v Löbauerské hoře, v Rothsteinu, ve Stolové hoře Lilienstein, v hoře Ponč'n) u Šluknova, v Tümpelsteinu v Jizerském pohoří, v hoře Polední kámen, v Harzkirche v Jizerských horách a v Hainkirche v Krkonoších. Stejný motiv o Mariánské hoře je vyprávěn s několika změnami Franzem Kunzem z Ústí nad Labem. [163]

Trpaslíci bydleli také na jiných místech kraje. Také v Trpasličích kamenech

1. Vyprávěl Hans Lepin z Malečova (Jos. Steiner)

V **Němčí** žila před mnoha lety jedna dobrosrdečná rodina. Jednoho dne poslal sedlák služku do lesa, sbírat lupení. Jak hráběmi lupení nadzdvihávala, přišli tři přátelští trpaslíci a řekli: *„Vezmi tu shrabanou hromadu listí, ale dávej pozor, abys nic neztratila! My již znovu nepřijdeme.“* Služka odnesla listí domů a vysypala ho do stáje. A druhého dne, když přišla do stáje, našla všechno lupení proměněné na ryzí zlato. Dobrosrdečná rodina nyní byla bohatá a žila šťastně a spokojeně. [163]

2. Vyprávěla Elfrida Babinsky z Němčí (Jos. Steiner)

Ale také odtud lidé trpaslíky vypudili. Jednou šla **jedna žena z Němčí na Trpasličí kameny** pro krmení. Náhle před ní stál trpaslík a řekl: *„Pohlaď mne, posledního trpaslíka! Protože vy lidé nás všude vyrušujete, odtáhneme ze země, dokud nepřejde do knížecích rukou!“* Třesouc se ho pohladila, on jí podal hrst lupení a bez pozdravu odešel. Žena strčila listí do zdvižené zástěry a spěchala domů. Cestou se jí zástěra rozevřela, ona toho nedbala. Když přišla domů, viděla na své zástěře viset malinký zlatý lístek. – Potom bylo také hledáno po vypadaném listí, ale již se nic nenašlo. Od té doby již v okolí trpaslíky nebylo vidět. [163]

Muzikant na hradě Blansko

Wilhelm Schickel z Mojžíře,
Příspěvek k vlastivědě, 5. ročník

Před mnoha lety hráli tři muzikanti k tanci **v Mojžíři**. Podle starého zvyku dali k dobru tři kousky před hostincem, tím se mělo pozdvihnout k tanci. Přišlo jen několik hochů a děvčat, takže muzikanti šli domů bez odměny. Jeden byl **z Blanska**. Když šel kolem zříceniny, pomyslel si, jaké by to bylo, kdyby něco zahrál starým rytířům!

Pomyslel a učinil. Byla měsíčním světlem zalitá noc. Sotva na hradním dvoře zazněly tóny z jeho klarinetu, vtom již také přicházeli šediví mužíčci a ženušky a zdvihlo se něžné taneční kolo. Mládenec hrál stále dál a tanec byl stále půvabnější. Vtom – šlo na jednu hodinu – ta malá zjevení naznačila muzikantovi, aby sejmul svůj klobouk. Potom všichni šli kolem něj a každý dovnitř něco dal. Tu **ve Svádově** udeřila jedna hodina a všechno zmizelo. Mladík nedočkavě pohlédl do klobouku. A co uviděl? Pouze listí, které rozzlobeně vysypal. Doma sundával klobouk z hlavy, vtom to zadrnčelo.

Zažehl světlo a na podlaze viděl lesklý kousek zlata.
Také v klobouku se našlo ještě několik ve zlato proměněných listů. [164]

[163] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 8–18.

Týnští trpaslíci

Hermann Michler z Tuchořin, Naše otčina, 3. svazek

Na cestě z Horního Týnce do Füsselova mlýna se muselo skrz les, v němž bydleli trpaslíci. Na malém, hubeném těle jim seděla neforemně velká hlava. Každý se musel smát. Nikomu ale nedělali nic špatného, byli stále dobří a přátelští. Někdy s velkým smíchem a křikem tancovali. To bylo protivné a ošklivé. Opojná hudba byla stále hlasitější a ohlušující, v tanci zběsile hopsali a skákali. Přestali teprve, až v bezvědomí upadli na zem. *„No, už toho bylo dost!“* říkali potom sedláci, pracující na poli. – Když šla lesem nějaká žena, ti malí lidé na ní neustálým žebráním a prošením naléhali, aby jim z hlavy vyhledávala vši. Některé k té práci přistoupily a byly potom odměněny zlatem, stříbrem a drahokamy. [164]

Šedý mužíček

Josef Bruch z Krupky

Je noc. Unavená z těžké práce na nejspodnějším selském dvoře **v obci Vrchoslav** si šla mladá služebná Magda odpočinout a spala hlubokým spánkem. Ovšem náhle zneklidněla, na loži se pohnula a probudila se. Komoru osvětloval měsíční paprsek a ona viděla, že před její postelí stojí šedivý mužíček. Promluvil k ní a prosil Magdu, aby vstala a šla s ním **ke kostelu sv. Prokopa** a tam se modlila růženec. Magda žádost odmítala, mužíček prosil stále více, ale se stejným neúspěchem. Potom pomalu odešel ke dveřím a vzdálil se. Příští noc se ta samá hra opakovala. Ten malý prosil ještě důrazněji a ještě statečněji se Magda zpěčovala. Třetí noc jí malý muž nakonec přednesl roztoužený příslib. Dojemná snažná prosba Magdino srdce obměkčila. Vstala, oblékla se a následovala svého vůdčího. Po cestě jí vysvětlil, co má dělat. Řekl jí, že si musí před hřbitovní bránou kleknout a modlit se tam růženec, ale v žádném případě se nesmí podívat vzhůru, ať uslyší, co chce. Nesmí hlavu zvednout dříve, než se růženec úplně nepomodlí. Magda mu to přislíbila. Když došli ke hřbitovní bráně, klekla si a modlila se. Všechno bylo klidné. Když se ale pomodlila polovinu růžence, začalo šeptání a šelestění. Ona se ale nerušeně modlila dále, i potom, když byl šumot stále silnější a silnější. Již začala poslední část růžence, když tu se zvedl strašlivý křik, škrábání a cvakání, že nebyla s to, vyplnit mužíčkův příkaz. Zvedla hlavu a na hřbitovní zdi viděla celou řadu kostlivců. Všichni křičeli a natahovali po ní kostlivé ruce. Magdy se chopil hrozný strach. Nechala růženec spadnout a spěchala úprkem odtud směrem **k Frankovým domům (Frankenhäuser – samota Franky u obce Polná)**. Následovala jí ale postava s žalostným pláčem, jemuž naslouchala se zděšením. Magda přeskočila **Liščí potok** a věděla, že z dosahu mrtvých unikla. V prvním domu **ve Frankách** požádala rozechvěle o vstup, ten jí byl poskytnut. Když vstoupila do světnice, zhroutila se a musela se odebrat na postel. Mnoho týdnů se vznášela mezi životem a smrtí a tělo i duše těžce zápasily, než se opět uzdravila. Po celý její život jí zůstala děsivá ona noc v paměti. [165]

[164] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 20–22.
[165] RYDVAL, Jaroslav, ed. *Povídky z Ústecka.* [Ústí nad Labem]: [Jaroslav Rydval], 2018, s. 50–51.

Trpasličí zámek v labské krajině

Když v našich krásných rodných horách ještě žili milí, malí trpaslíčci, tak si ti pidimužíci také zřídili svůj domov **na Milém vrchu nedaleko Střekova** a postavili zde zámeček, jehož horní část byla na pohled velmi hezká a půvabná. Ale jeho spodní stavba, která dosahovala hluboko do hory, byla na pohled ještě tisíckrát krásnější a rozkošnější, byla tak hezká, že se to nedá vypovědět, natož popsat. A kdyby se shromáždili všichni zruční malíři, aby tu nádheru a velkolepost vylíčili, neměli by dost místa na všech listech, které visí na stromech.

Zkrátka, trpasličí zámek byl tak náramně půvabný a krásný, že se to ani nedá vypovědět. To by se muselo vidět. Je jen věčná škoda, že ta krása a nádhera nebyla k vidění pro každého a v každé době. Takové štěstí měli jednou za celý život jen ti lidé, kteří se narodili v neděli, byli nevinní, nosili „Jiřího košili“ a měli čisté srdce. Ostatním zůstalo zázračné dílo zcela a úplně skryto a museli být rádi, když o něm slyšeli vyprávět. A komu byla tato laskavost prokázána, to byl potom šťastný člověk.

Jednou přišla zvěst, že **zámeček na Milém vrchu** je již dlouhou dobu trnem v oku zlému čertovi. To si také každý rozumný člověk může domyslet, neboť čert vidí všechno hezké a půvabné jen jako ošklivé a všední, ale dobrá, jinak by přece nemohl být čertem. Když to pěkné, ušlechtilé a hezké nenávidí, tak se to také jistě snaží zmařit. Na našem světě je také velké neštěstí, že žádné štěstí nemá dlouhého trvání. To museli vědět také i ti milí trpaslíci **na Milém vrchu** a museli mít proti čertovi ochranu. Měli rozestavěné dobře ukryté a schované hlídky, svědomitě vykukovali a stále hlásili na vědomí svému králi, když se čert objevil, aby jim škodil. Díky obezřelosti a bdělosti mařili jeho časté úskočné záměry, takže hloupý čert musel vždy zahanbeně odtáhnout. Ale ano, i při velké ostražitosti a opatrnosti se mohlo stát neštěstí.

Bylo to právě v době, kdy **u Roudnice** sv. Jiří uzavřel se lstivým čertem sázku, při níž se jednalo **o krásný Říp a roudnický most přes Labe**. Tak mohli být trpaslíci **v okolí Střekova, v Mariánské skále i na Milém vrchu** veselí, protože čert byl jinde. Věděli zcela přesně, že byl pryč. Viděli ho přijíždět **přes vrch Ostrý a Střekov** podle ohnivého svitu na nebi, až to sršelo a syčelo, přičemž vrhal **do labského údolí** prskavky. Ano, čert byl velký pán. Když přijížděl, dělal všude velký ohňostroj a budil pozornost.

Všichni naši zdejší trpaslíci byli známí jako bezelstné a mírumilovné lidičky. Nezabývali se jen hlídkováním **na vrchu Strážišti**, ale také vysílali své zvědy a kurýry od obce k obci, kde žili jejich bratři, neboť byli navzájem spřízněni a spřáteleni. Vzájemně si předávali vědomosti o všech důležitých událostech, které se dějí a dít budou. Tak věděli vše, jak to ve světě kolem dokola chodí. Také se velmi rádi navzájem navštěvovali, spolu se veselili a také si někdy stěžovali na své starosti, jak to zrovna přicházelo. Často slavili noční slavnosti, hned zde a hned tam, a protože také nemohli všichni přijít, tak posílali aspoň posly, jak se sluší.

Potom se doneslo, že jejich milí příbuzní, kteří sídlili **na Stoličních hoře u Děčína**, zrovna takové radovánky slaví, při nichž je velká účast. Jejich tamnímu králi se totiž narodilo rozkošné princátko, pročež celý trpasličí lid jásá. **Na Stoličních hoře** to byla neobyčejně krásná slavnost. Při ní nemohli chybět ani trpaslíci ze zdejšího **Milého vrchu**. Jejich zlý soused **čert v Roudnici** právě stavěl most a tak si tedy vespolek řekl:

*„Nyní je **kolem Střekova** čistý vzduch, tak nic nehrozí. Můžeme bez starostí odjet **na Kvádrový vrch** a tam být v klidu a dobré mysli radostní a veselit se.“* Lidičky tedy odjeli **na Stoliční horu**, velebit slavnost. Malé lžičky tam zvonily o zlaté a stříbrné talířky. Líbezně

cinkaly stříbrné zvonečky, které se sem a tam potřásaly na jejich čepičkách. Vyprazdňovaly se mnohé pohárky na blaho mladého prince a královskou hostinu kořenila zábava a veselost, radost a žertování.

Ale zlému čertovi přece dost nevěřili. Když se **trpaslíci z Milého vrchu** vraceli ze slavnostní veselice **na královském zámku na Stoliční hoře** domů, stalo se neštěstí. Čert nakonec s velkou námahou a mrzutostí musel **most přes Labe v Roudnici** vybudovat, ale sázku přitom prohrál. Kvůli tomu ho popadla velká zlost. Plný vzteku doma odpočíval, z nebe dolů zuřivě plival čertovský oheň a plameny a sjel **přímo proti Milému vrchu**. Tam, rozpálený hněvem srazil svou rohatou lebkou krásný trpasličí zámeček na hromadu, a když své dílo zkázy dokonal, dal se do potupného smíchu. Potom, nabažený, se na zemi nechal delší čas považovat za šaška a sjel dobře tisíc loktů hluboko dovnitř do země, přičemž zároveň jako krtek vrážel do hor. Tak mělo vzniknout oněch 14 vrchů. Ve svém hlubokém úkrytu se dále usmíval a snil: *„Jak mohu opět obnovit svou poškozenou čest?“* Člověk ho může ještě někdy díky jeho podzemnímu bušení a hřmění zaslechnout. Lidé ale říkají: *„Včera v noci bylo zase zemětřesení. Díky Bohu, že to nebylo horší.“*

Když se ti milí, malí trpaslíci zase vrátili ze slavnosti domů, museli se s hrůzou dívat, jak jejich **krásný zámeček na Milém vrchu** leží v troskách. Plakali a hořekovali k Božímu smilování a dlouhý čas nebyli k utěšení. Jistě by si mohli svůj zámeček opět brzy vystavět, vždyť měli opravdu velké bohatství, mnoho zlata a stříbra a mezi nimi také byli školení stavitelé a zedníci, ale neodvažovali, a obávali se nového běsnění a zloby.

Jeden z nich, velmi zkušený mužíček, jim radil a pravil: *„Já vám poradím. Vím o krásném údolí, táhnoucím se **dole po proudu modrého Labe**. Tam stojí **skála Vrabinec**. Tam si můžeme vystavět náš zámeček. **Starý majitel Vrabince** je řádný rytíř a žije nahoře na hradě. Má dobré srdce a je bohabojný. **Na Vrabinci** najdeme napříště ochranu a útočiště. Tam znovu postavíme náš zámeček.“* Tato utěšující řeč se jeho zarmouceným bratrům líbila. Načerpali z ní zase čerstvou naději, zachránili, co ještě zachránit šlo, a příští měsíčné noci putovali **dolů k Vrabinci**. Tam dlouho zažívali dobrý, klidný čas, až nakonec také tam přišel zlý den, kdy ani zde již nemohli zůstat. Potom všichni společně odešli ze země, ne navždy, Bůh uchovej, že ne. Jen na ne přesně určenou dobu, až to v České zemi zase bude obyvatelné. Potom opět vesele přijdou a přinesou nové šťastné časy. Při svém odchodu si zpívali následující trudnomyslnou a smutnou píseň:

Nepřijdeme dříve do této země,
než bude v dobrých rukách.
V hrncích máme knedlík a Beinl,
v srdcích zármutek, v hlavách důvtip.
Víme, že opět přijde návrat,
proto se my trpaslíci moc netrápíme.

Od toho dne **v okolí Vrabince, ani na jiných místech údolí Labe**, již nebyl viděn ani jeden trpaslík. [166]

[166] TAUBMANN, Josef Alfred. *Střekov a okolí: historicky a myticky.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2014, s. 195–198.

Víla a trpaslík

Ani v pohádkách nebo pověstech nebývá častým zvykem, aby jedna pohádková bytost sváděla druhou. Výjimkou je tato **pověst o trpaslíkovi z Krásného Března**.

Trpaslík žil svým samotářským životem **na břehu Labe**. Nikdo nevěděl, proč bydlel tak sám, ale protože nikomu neškodil a s lidmi neměl problémy, nikdo to ani dvakrát nezkoumal. Přes den chytal na břehu řeky ryby, které měnil s okolními chalupníky za chleba a mléko. Občas proměnil šupinu z ryby na peníz a zašel do místní hospody na džbánek piva. Lidé si na něho zvykli, a proto se s ním pouštěli i do řeči. Nejvíce citlivý byl trpaslík na řeči o ženitbě. Zkusil si totiž namluvit několik místních děvčat, ale ty se mu vždy vysmály. Protože jako každý muž byl i pidimuž ješitný, stále častěji mu tento problém vrtal v hlavě. Stával se zasmušilejším, přestávalo mu chutnat a v hospodě se objevoval stále řidčeji.

Až jednou uviděl **na slepém rameni Labe** tančit krásnou vílu. Měla dlouhé zlaté vlasy a na sobě krásnou bílou řízu pošitou perlami. Malý mužík se do ní okamžitě zamiloval, a to byl počátek jeho konce. Po špatných zkušenostech s místními děvčaty trpaslíkovi chvíli trvalo, než ji oslovil, ale pak se zdálo, že je všechno na dobré cestě. Víla si pochutnávala na rybách a jiných dobrotách, které jí mužíček přinášel, a zdobila se náušnicemi a korály, které jí kupoval.

Lidé si brzy všimli tohoto podivného páru, který se procházel po břehu řeky. A také skřítka varovali, protože víly neměly dobrou pověst a již několik vesnických mladíků ošálily a o život připravily. Trpaslík, který byl zamilován až po uši, ničeho nedbal a jednoho teplého letního podvečera požádal svou společnici o ruku. Víla se na chvíli zdráhavě zamyslela a pak kývla. Odtančila doprostřed řeky a líbezným hlasem zavolala: *„Pojď ke mně, můj milý, už se tě nemohu dočkat.“* A trpaslík zaslepený láskou zapomněl, že neumí plavat, a šel. Netrvalo dlouho, šat mu nasákl vodou a trpaslík se utopil.

Až později se lidé dozvěděli, že víla na břehu řeky byla za trest, protože kdysi odmítla utopit mládence, do kterého byla zamilovaná. Svůj prohřešek mohla napravit pouze tím, že utopí jinou osobu. A obětí se bohužel stal **krásnobřezenský trpaslík**. [167]

---

[167] LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: AGAVE, c2001, s. 142–144. ISBN 80-86160-53-X

Upír – Vampyr

(Homo sapiens immortuus)

Edvard Munch, Upír, 1895 (commons.wikimedia.org)

Původ

Upír je nadpřirozená bytost živící se krví, která se vyskytuje v mnoha kulturách po celém světě. Často je spojován s temnotou, smrtí a zlem. Historie upírů sahá až do starověkého Řecka a Říma, kde existovaly pověsti o bytostech, jež se živily krví. V evropské kultuře se upíři stali nejvíce známými v 18. a 19. století. První upír, doložený na našem území v roce 1336, se jmenoval Myslata a pocházel z obce Blov u Kadaně. Kolem roku 1340 se v městečku Levín u Úštěku vyskytovala dokonce upíří žena.

Existují také mnohé teorie o původu upírů. Jedna z nejznámějších tvrdí, že se upíři zrodí, když člověk zemře a není správně uložený v hrobě. Může jít o sebevrahy, popravené zločince nebo jiné lidi žijící nepoctivým způsobem. Tento člověk poté vstane z mrtvých a začne žít nový život jako upír. Jiné teorie hovoří o dětech narozených z lásky čarodějnice a démona, které jsou proklety a stanou se po narození upíry. Kousnutím upíra se z člověka ihned rovněž stává upír.

Zbavit se upíra není snadné. Musí se použít stříbrné zbraně, nejlépe posvěcené a speciálně upravené kulky. Mrtvému se doporučuje propíchnout srdce kůlem z jasanového dřeva a tělo spálit v ohni rozděl aném ze dřeva pocházejícího z posvátného místa.

Edvard Munch, Harpyje, 1894 (commons.wikimedia.org)

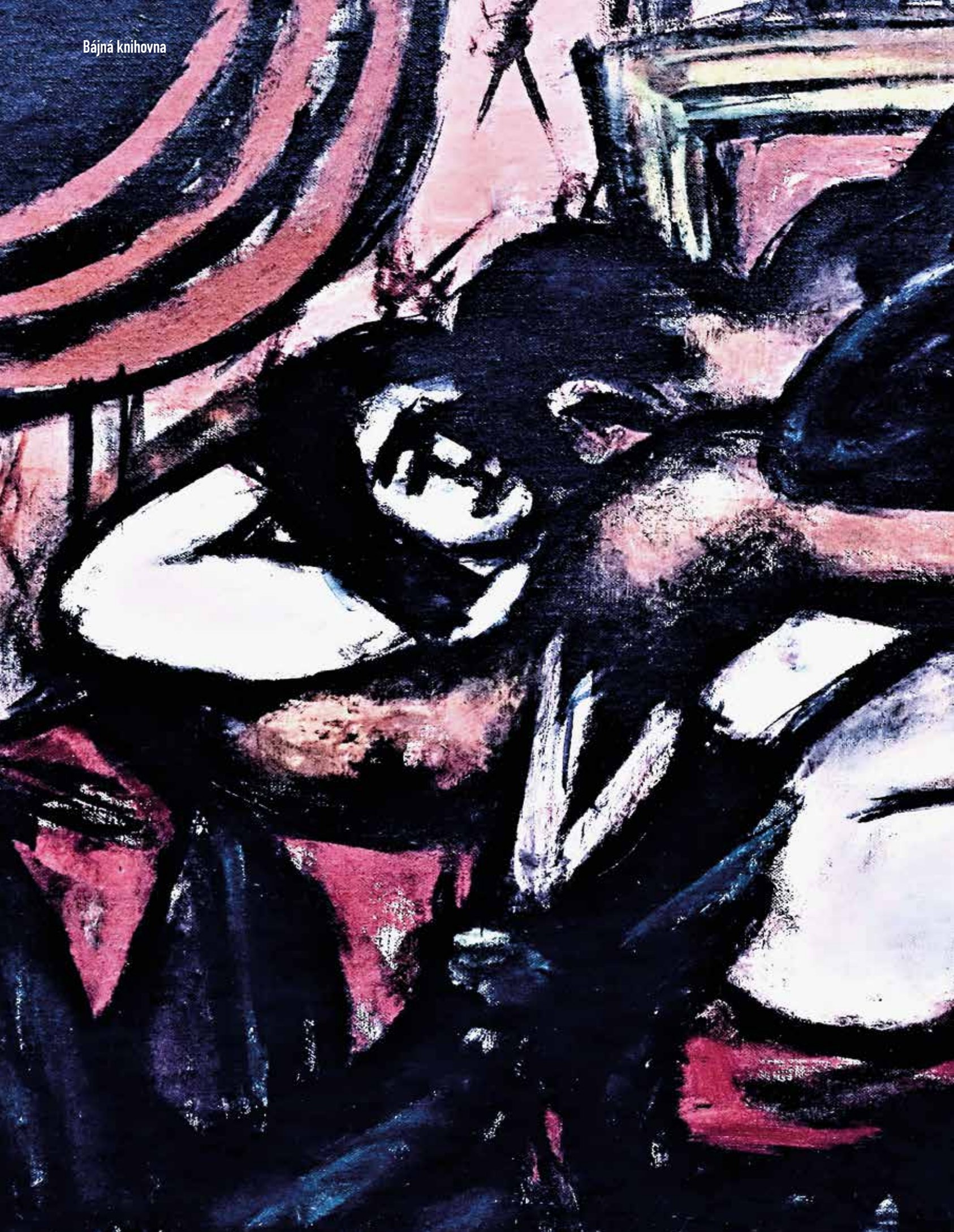

Popis

Upír je nemrtvá a nesmrtelná příšera vzhledem se podobající člověku. Postavy je hubené a vysoké s bledou tváří a pronikavým pohledem. Z úst mu trčí dlouhé špičáky, které používá na své oběti. Žena upírka bývá neobyčejně krásná, ale velmi bledá. Obraz upíra není možné vidět v zrcadle. Nesnese denní světlo nebo slunce, venku se tedy vyskytuje jen po soumraku, nejčastěji kolem půlnoci. Za rozbřesku opět uléhá do své rakve. Nestihne-li to, promění se s prvními slunečními paprsky v nicotu.

Upíři žijí na odlehlých místech spojených se smrtí, nejčastěji na hřbitovech nebo opuštěných hradech. K jejich zapuzení se používá česnek, svěcená voda, krucifix a další liturgické předměty.

Max Beckmann, Vampýr, 1948 (commons.wikimedia.org)

Upíři

Víra v upíry je slovanského původu. Věří se, že tělo některých lidí během spánku opustí duše v podobě stébla nebo pírka a klíčovou dírkou se vkroutí do obydlí jiných lidí. Upíři se zjevují také v podobě bílé kočky, která napadá spící lidi, sedne si jim na prsa a vysává jejich krev. Také vstávají z hrobu a pronásledují lidi. Nejstarší pověsti o upírech vyprávěl opat Replach (zemřel kolem roku 1371) v roce 1336 v Kadani a roku 1344 v Levíně. Uvedeny jsou česky v kronice Václava Hagicii, německy Johannes Sandel (Václav Hájek z Libočan) z roku 1596. Kiesewetter uvádí ve svém díle „Tajné vědy", 2. svazek, upíří epidemie roku 1357 v Bohemii a roku 1553 ve Slezsku. Mnoho těchto případů pochází z výskytu sexuální-perverze (zvrácenosti). – V naší pověsti uvedený Levín může být také stejnojmenné městečko z hrabství Glaß.

O upírech se vypráví také v našem okolí

Událo se to v roce 1345 **v městečku Levín**. Byl v tom jeden hrnčíř, který měl ženu jménem Brodka a byla to zlá čarodějnice. Kněz jí napomínal, aby upustila od svých zlých činů. A ačkoliv se před veřejností čarodějnictví zdržovala, tak ho ale potají provozovala opravdu zlovolně. Jednou se přihodilo, že její duše byla povolána a týž den zemřela křečovitou smrtí. Nikdo nevěděl říci, zda jí měl někdo usmrtit nebo jak zemřela. Z toho důvodu jí nechtěli pohřbít mezi zbožnými křesťany, a tak jí zahrabali na jedné křižovatce. Brzy bylo pozorováno, že obchází kolem, že se proměnila v nějaké zvíře, že děsí jeleny, plaší dobytek a způsobuje mnoho starostí a zármutku. Občas se nechávala vidět také ve své lidské podobě. Mnohokrát v různých podobách přišla **do Levína** a do přilehlých dvorů a domů, mluvila s lidmi a děsila je tak, že někteří zanechávali života. Lidé si brzy nevěděli rady a nechali jí vykopat. Když se tak stalo, mohli všichni zúčastnění vidět, že její závoj, který měla kolem hlavy, byl z poloviny v ní sežraný a z poloviny byl z ní, zcela zkrvavený, stažený. Nechali jí mezi prsa vrazit dubový kůl, a tu z jejího těla tekla krev. Potom byla zase zahrabána. Zakrátko na to se opět nechávala vidět více než předtím, děsila a zabíjela lidi, a kdo se zasebevraždil, kolem něj poskakovala. Proto byla opět vykopána a bylo nalezeno, že kůl, který jí byl vražen do těla, držela v rukou. Nyní se vyndala ven, nechala se i s kůlem spálit a popel byl vysypán a zahrabán do hrobu. Od té doby byl zla konec. Ale na místě, kde hořela, byl několik dní vidět vířící vítr.

Také u Josefa Kerna **v Pověstech Litoměřické župy** se nachází pověsti se stejným námětem: „V roce 1344 **v Levíně** zemřela žena jednoho hrnčíře, která byla velkou čarodějnicí, a během jednoho zaklínání jí zardousil čert. Po jejím pohřbení měla po nocích chodit okolo, s kýmkoliv chodla tancovat a také mnohé škrtila. Ještě hroznější bylo, když se kvůli tomu vykopala její mrtvola. Měla hlavu zamotanou v šátku, a když se vytáhla, byl krvavý. Když jí kat probodl kůlem, krvácela jako živá. Přesto se později opět zjevovala. Tak jí spálili. Přitom mohlo být přikládáno jen dřevo z krovu kostela." [168]

[168] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 43–45.

Vampýr

Roku 1344 zemřela v **Levíně** hrnčířova žena. Mezi lidmi se říkalo, že to byla velká čarodějnice. Tehdy nevzdělaní, naivní lidé, věřili všemu. Ostatně je tomu tak i v současnosti. Sousedé byli přesvědčeni, že hrnčířka udržovala styky i s podsvětím, snad dokonce s čertem, a to se jí nevyplatilo. Pletla se i do věcí, které ji pekelník zapověděl, byly, jak se říká, nad rámec jejích kompetencí. Ďábel se rozzlobil a zardousil ji. Po pohřbu obcházela za nocí jako duch celé okolí, někdy vtančila se svými tajemným doprovodem do cizí světnice a mnoho lidí prý na lůžku uškrtila. Někteří lidé začali tušit, o koho jde, kdo jim škodí, a tělo hrnčířky vykopali. Přivolaný odborník v černé magii zjistil, že je nemrtvá. Poznal to podle toho, že nebožka spolkla šátek z hlavy a vyplivla ho krvavý, stejně tak kat, který ji měl uvést do bezživotí probitím srdce kůlem, vytáhl kůl z těla krvavý, z rány tekla krev, jako by bylo tělo živé. Byla znovu pochována, ale objevovala se dál. Místní farář, přestože se to nesmělo, povolil mrtvou spálit. Aby ale kouzlo zmizelo, muselo být spáleno na ohni z krovu místního kostela. Stalo se. Nikdy nikdo potom už jejího ducha neviděl, zato každý pak mohl již z dálky spatřit novou střechu kostela, na níž všichni farníci ochotně přispěli. Chytrý to farář! Podobné morbidní pověsti, ale obvykle ne se šťastným koncem, se vyskytují v bigotně pobožném Kladsku a v rumunské Transylvánii. [169]

---

[169] MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012, s. 60–61. ISBN 978-80-86914-55-8.

Víla

(Homo fata vulgaris)

Richard Doyle, Kočár královny víl, 1870 (commons.wikimedia.org)

Původ

Víly jsou bytosti plné kouzel, úzce propojené s přírodou. Jsou to polobohyně a mají za úkol chránit lesy, hory a vodní toky. Existuje mnoho druhů víl, jako jsou lesní, stromové, vodní, vzdušné nebo skalní víly. Každá tato skupina má své jméno podle místa, kde se vyskytují. Lesní víly jsou známé jako divoženky, vodní víly jako rusalky a vzdušná víla se nazývá meluzína.

Původ víl je obestřen tajemstvím. Podle některých legend se víly narodily ze smíchu úplně prvního dítěte na světě. Když se toto dítě rozesmálo, jeho smích

se rozptýlil a proměnil se v tisíce kousků, z nichž se zrodily víly. Jiné pověsti tvrdí, že víly vznikají z kapek rosy, jež padají na zem za světla duhy. Existuje také pověst o tom, že víly jsou duše zemřelých neprovdaných panen nebo předčasně zemřelých nevěst.

Víly rády tančí a zpívají na lesních paloucích. Svým tancem někdy zanechávají kruhy v obilí, ale hlavně vábí mladé muže. Mohou být nebezpečné, protože jim není zapovězeno provdat se za člověka. K lidem jsou štědré a hodné, avšak když se na někoho rozzlobí, mohou kouzlem způsobit strašlivé věci. Mstí se lidem za rušení klidu lesa, kácení stromů nebo zabíjení zvířat. Není moudré vyrušovat víly při tanci a je lepší vyhnout se místům, kde se pravidelně schází. Kouzlem mohou zasahovat lidem do života a umí i léčit a věštit.

Dora Wheeler Keith, Víla s irisy, 1888 (commons.wikimedia.org)

Popis

Vzhledem se víly podbají lidem. Některé jsou velmi drobné s motýlími křídly, jiné mají podobu krásné dívky s vlasy jako stříbro. V našem prostředí jsou to spíše nebesky krásné dívky menšího vzrůstu. Jejich těla jsou lehce průsvitná a vlasy velmi světlé. V dlouhých vlasech spočívá životní síla každé víly a ony se o ně musí dobře starat. Pokud víla přestane o svou kštici pečovat, ztratí nadpozemskou krásu a stane se jinou nadpřirozenou bytostí.

Oblečené jsou víly v šatech jemných barev, které připomínají pavučinky. Obývají palouky s vysokou trávou, kde rostou muchomůrky a jahody, tento kouzelný prostor je obklopen závojem mlh a par, aby nebylo snadné víly najít a rušit.
V noci zde víly tančí a zpívají za svitu měsíce spolu se svými družkami. Protože nestárnou a jsou nesmrtelné, žijí v míru s přírodou a chrání její tajemství.

Luis Ricardo Falero, Maková víla, 1888 (commons.wikimedia.org)

John Atkinson Grimshaw, Duch noci, 1879 (commons.wikimedia.org)

O svatojánské noci šel **z Lesné** domů mladý chasník. Měsíc vykoukl z mraků a svítil mu na cestu. Náhle před sebou mládenec spatřil mlýn, který zde dosud neviděl. Udiveně se zastavil a rozhlížel se na všechny strany v domnění, že sešel z cesty. Ale tak tomu nebylo. Chasník kráčel po cestě dál a po chvíli spatřil, jak na hladině mlýnského rybníka tančí vodní víly. Měsíc ozařoval jejich mokrá lesklá těla a mladík zůstal zcela okouzlen stát. Víly začaly mámivě zpívat, až ho svým zpěvem úplně očarovaly. V omámení kráčel přímo k nim a ony ho přijaly do svého tanečního reje. Jakmile vstoupil na hladinu, zmizel a už ho nikdy nikdo nespatřil. [170]

O víle Oharce čili Egerii

Lidé z okolí Loun a Žatce jí říkali Oharka, pro rodáky od Karlových Varů či Lokte byla vílou Egerií. Všichni také původ téhle k zbláznění krásné, věčně mladé panenky se zlatozelenými vlásky, která se dokonce i smrtelníkům zjevovala v košilce z pavučinek babího léta **na skotačivých vlnkách Ohře**, kladli mezi dávné bohy. Byla to přesněji řečeno bohyně, která měla tak vznešené poslání, že dodala léčivou moc různým zřídlům a vodám na severozápadě země – ať již horkým, vlažným nebo studeným.

Lounští měli pro její původ vysvětlení sice méně vznešené, avšak, jak se domnívám, k její povaze přiléhavější. Neboť právě díky své neúnavné a jedinečné činnosti se mohla Oharka, vlastně Egeria, stát po celém povodí řeky bytostí proslulou a slavnou skoro stejně jako Krakonoš na horách Krkonošských. Bylo to nejspíš takhle.

Jak známo, **na břehu Ohře** nestávaly jenom klapavé mlýny, nýbrž i rybárny. Zatímco však pan otec

[170] FRIDRICH, Radek. *Modroret: z pověstí Děčínska.* Děčín: Amici Decini, 2008, s. 65. ISBN 978-80-254-3283-9.

s celou chasou bývali obvykle lidé veselí, družní, takže mlýn přitahoval sousedy i krajánky k návštěvě, s rybárnami se měly věci docela jinak.

Chudé chaloupky, přečasto zahalené do mlčenlivé mlhy z řeky, jako by ve své osamělosti skrývaly nepřístupná tajemství, jako by vodní živly, neznámé a děsivé, právě mezi rybáři hledaly své pomocníky. Snad proto nepouštěli vesničané ani lidé z měst obyvatele rybáren mezi sebe, a když ano, tak jim v kostele či v hospodě vyhrazovali místa stejně jako katům nebo rasíkům. Jen o Štědrém dnu přicházely rybářské dívky **od Ohře** do obcí, aby tam – převlečené za perychtu do bílé řízy, s korunkou na hlavě a s vrbovou metlou v ruce – rozdávaly podle starého obyčeje pečené ryby. A bývaly to obvykle dívky sličné, opravdové krasavice, za to vám ručím, jako že jsem celý tenhle příběh začal vůbec vyprávět.

Ovšem **Mařička z rybárny za Pátkem u Loun** byla ze všech nejkrásnější. A když si hrála na perychtu, připadala i dospělým víc jako víla než jako obyčejné chudé děvče.

Samozřejmě že měla na každém prstě nejméně tucet nápadníků, některé dokonce **ze zámožných lounských rodin**, ale vdávat se nechtěla a jen si ze všech mládenců dělala blázny.

Nakonec se na Mařičku rozzlobil sám starý rybář, koho že si tedy vlastně chce vzít, odrazuje-li každého, kdo o ní jen slyšel.

„Třeba vodníka,“ zasmála se dcerka, a protože to řekla právě u schůdků k řece, hastrman ji slyšel svýma velikýma ušima náramně dobře. Než se tatík stačil vzpamatovat, vykročil vodník z rákosí, děvče popadl svými žabími tlapami a hop s ním **do Ohře**!

Marně ho rybář zapřísahal, že to Mařička jistě tak nemyslela, ať mu ji vrátí. Hladina zůstala nehybná, ani pentlička se neukázala.

Míjely dny, minul celý měsíc, když se **na Ohři** začaly dít věci věru podivné. **V Počedělicích, Černčicích, Vršovicích, a dokonce až v Březně a v Postoloprtech** se utopili mládenci, kteří uměli plavat jako štiky…

„Vodník se na nás bůhvíproč rozhněval a řádí,“ šeptali si vesničané ustrašeně, a kdo jen mohl, raději se řece zdaleka vyhnul. Jenže pravdu neměli. Kteréhosi dne zavedla jakási neodkladná záležitost **páteckého rybáře do Lenešic** a on tam u rybníka, nastojte, potkal hastrmana!

Seděl na kameni jako hromádka neštěstí, víc modrý než zelený, místo pentliček mu z kloboučku zplihle visely jenom vodní řasy.

„Tak tady jsi, darebáku!“ rozkřikl se rybář a sevřel sukovici v pěsti. *„Nestačilo ti, že jsi mi sebral Mařičku, musíš ještě navíc mládence topit?“*

„Ale to přece nedělám já,“ ohradil se vodník smutně. *„Mně jednou za pár let stačila nějaká ta neposlušná dušička. Copak nevidíš, kde se potkáváme? **V Lenešicích u rybníka** – až sem mě zahnala ta tvoje podařená dcerunka a já se tu musím spokojit s bahnitým dnem jako nějaká škeble. Ne, ne, rybáři, všechny utopené má na svědomí Mařička, věř mi!“*

To víte, do tatíka jako když hrom uhodí; třeba nerad, věřil vodníkovi na slovo, ale jak už se mezi lidmi někdy stává, stejně nikomu nic nepověděl, jen aby snad neměl z ostudy kabát.

Zatím milá Mařička topila pěkné mládence dál, jak jen mohla, a někdy ukazovala svou krutou krásu dokonce na odiv.

To už se o ní **na Lounsku** mluvilo jen jako o zlé vodní víle Oharce a ona se věru činila, aby si své jméno podle řeky zasloužila. Až přece jen se jí to jednou nepovedlo.

Snad odedávna měla spadeno na mlynářovic Jozífka, kluka jako jiskra a později i pohledného mládence, který se vyprávění o Oharce jenom smál, zato tím víc si hleděl své vyvolené Vendulky.

To samozřejmě zlou vílu proti němu jenom naštířilo, takže přemýšlela dnem i nocí, jak se Jozífkovi dostat na kobaylku. Jednou odpoledne, když šel kolem řeky, spatřil neznámou babku v šátku, jak z tůňky táhne vědro plné vody, a ne a ne je vytáhnout. Úslužně k ní přiskočil, chce jí pomoci, jenže vtom ho stará chytne za paži a už ho svými děsnými klepety táhne do hloubky.

V mžiku mládenec zpozoroval zelenkavé vlasy vykukující zpod šátku, otřásl se při pohledu do studených rybích očí a jen s největším úsilím se nepravé stařeně vyprostil.

Zanedlouho měl znovu namále. To se Oharka proměnila ve velkou štiku a zmítala se bezmocně v kameni u břehu. Jozífek ji chtěl samozřejmě přenést do větší hloubky, ale když po něm ryba chňapla zubatou tlamou a div mu nos neukousla, pustil ji a vzal nohy na ramena, nechávaje za sebou Oharčino vzteklé vřískání i nadávky.

Nakonec na něj přichystala léčku nejkrutější. Zjistila totiž, že mládenec se s Vendulkou schází v neděli odpoledne vždy na stejném místě v zátočině a odtud pak pomalu odcházejí do některé blízké vsi na tancovačku.

Nevím zrovna přesně, kam tehdy na počátku září měli namířeno, ale slavili tam zrovna císařské posvícení. Jozífek se trochu opozdil, a tím víc mu bylo divné, že na něho jeho děvče nečeká. Až najednou zaslechl ze zátočiny volání o pomoc.

Podle hlasu to může být jenom Vendulka, uvědomil si v mžiku, skočil do vody a co nejrychleji plaval k místu, odkud křik vycházel. Už se mu zdálo, že rozeznává i dívčí obličej, když se na břehu ozvalo: *„Co tam děláš, Jozífku, neplav přece do víru!“*

Mládenec se otočil a hle, pod dubem, kde se scházívají, stojí ještě jedna Vendulka ve své bílé halence s vyšitými srdíčky. Zato ta, co k němu vztahuje ruce z víru, má dočista zelené vlasy… Vždyť je to zase Oharka!

Jozífek div duši nevypustil, jak přemáhal zrádný vír i divoženčiny drápaté paže, které jej do hlubiny strhávaly, ale nakonec se ke své pravé Vendulce přece jen dostal.

Když se ani potřetí Oharce zlý záměr s Jozífkem nevydařil, ze zlosti **na Lounsko** zanevřela a vydala se proti proudu řeky.

Ale o tom, jak dlouho plula a jak se stala vílou Egerií, se vypráví jinde a jindy… [171]

Oharka

Hladina Ohře lákala odjakživa svou pohádkovou tajemností, ať již šlo o hluboké tůně, nad nimiž prý za měsíčního svitu sedávali na vrbách hastrmani v zelených ukapávajících fráčcích, anebo o mělké zátočiny zarostlé rákosím, které prý zase byly sídlem vodních žínek, rusalek či víl.

Jednou z takových bytostí byla Oharka – na pohled dívčina jako obrázek, že krásnější bys těžko ve světě pohledal. Jen zelené rybí oči při pohledu studily a nazelenalé vlasy raději schovávala pod hebounký závoj, utkaný z ranních mlh a říční pěny.

V pravé podobě však bývalo vidět Oharku zřídkakdy. Většinu času trávila jako obyčejná bělička, vyhřívajíc se v mělké vodě na písku, někdy ale z rozmaru prohánělа ve štičí podobě mezi kořeny a vývraty hluboko pod hladinou staré lenivé sumce.

Copak takové nevinné zábavy by Oharce každý rád odpustil; mnohem horší bylo, když si zamanula na člověka. A poněvadž tahle divoženka tu žila (a prý ještě žije) od té doby, co se stala řeka řekou, bylo jejích obětí vskutku nepočítaně.

Zvláště mívala spadeno na pěkné mládence. Při koupání je dokázala vylákat do nebezpečného víru, jindy zase převrhla loďku, zbořila lávku, nebo se jí dokonce podařilo stáhnout pod vodu celý povoz s koňským spřežením, jen aby dosáhla svého.

Jednou se jí však záměr nevydařil – a to tenkrát, když šlo o Jozífka.

Jozífek byl synem kteréhosi lounského měšťana a konšela, kluk jako jiskra a Oharka po něm zálibně koukávala schovaná v rákosí, ještě když byl docela malý. Jak potom rostl, vydržela ho sledovat celé hodiny a stražila naň všelijaké léčky. Jenže Jozífek dove-

[171] HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002, s. 41–44. ISBN 80-7277-083-7.

dl plavat jako úhoř, a nejen to: Přes svou klukovskou rozpustilost dokázal být opatrný i rozvážný, takže se divoženčiným nástrahám pokaždé včas vyhnul.

Tím víc Oharku zlobilo, když posléze začal chodit podle vody **k Černčicům**, aby se tu scházel s kovářovic Vendulkou, která mu učarovala.

Od časného jara, kdy na obou březích rozkvetly i ty nejstarší vazy, až po Markytu vídala Oharka mladou dvojici a právě tenkrát se doslechla, že o císařském posvícení bude slavná svatba.

Toseví, rozlítila se jako dračice, že všem sumcům i úhořům zauzlovala vousy, ale největší zlost jí zůstala přece jen na Jozífka.

Mládenec o zlé víle zatím jenom slýchával; teď ji měl brzy spatřit na vlastní oči.

Jednou odpoledne, bylo to zase **při cestě do Černčic**, spatřil neznámou babku v šátku, kterak z řeky tahá vědro vody, ne a ne je vytáhnout. Jozífek ke stařence honem úslužně přiskočil, chce jí s vědrem pomoci ke břehu, jenže v té chvíli ho stará popadne za paži, prsty jako krkavčí spáry mu zatne do předloktí a už ho táhne do hloubky…

Teprve nyní mládenec zpozoruje zelené vlasy, které babici vykukují zpod šátku, teprve teď si povšimne zelených rybích očí. A má co dělat, aby se celou svou silou z jejích klepet vyprostil. Až na břehu si také oddychne, i když mu ještě zní v uších vzteklé divoženčino vřískání a nadávky, dokud nezmizela v rákosí.

Jozífek o celé příhodě před Vendulkou raději ani nemukl, aby ji nepostrašil, o to víc si však dával sám pozor. Přesto měl brzy znovu namále.

Spatřil totiž u břehu mezi kamením velikou štiku, kterak se tu bezmocně zmítá. A nebyl by to ani Jozífek, aby nechtěl rybě posloužit.

Ano – i ta štika byla Oharka, a sotva se jí mládenec jen dotkl, chňapla po něm zubatou hubou, že na víc už nečekal a utíkal, až se za ním prášilo.

Potom ho divoženka nechala nějakou dobu na pokoji a Jozífek na všechno pozapomněl, ba domníval se, že si ji jenom vysnil.

Schylovalo se ke konci léta, každou neděli byla v některé blízké vesnici pouť, s ní tancovačka a na žádné nesměl mládenec s Vendulkou chybět. Scházeli se však stále na obvyklém místě u řeky a odtud teprve vyrazili za zábavou.

Poslední srpnové neděle se Jozífek trochu opozdil, ale tím víc mu bylo divné, že děvče na něho nečeká. Zklamaně se rozhlížel kolem, až najednou zaslechl ze vzdálené zátočiny úzkostlivý křik.

Vždyť se tam někdo topí a podle hlasu to přece nemůže být nikdo jiný než právě jeho Vendulka!

Mládenec se nerozmýšlel, skočil do vody, a jak mohl nejrychleji, plaval k nebezpečnému místu. Už se mu zdálo, že rozeznává i dívčí obličej, když tu se z úplně opačné strany na břehu ozvalo:

„Jozífku, co to děláš, neplav přece do víru!“

Mládenec se otočil a co nevidí: Na břehu vedle rybárny pod rozložitým dubem, kde se scházívali, stojí ještě jedna Vendulka! Má na sobě svou halenku s vyšívanými srdíčky, pod sukní jí vykukují bílé spodničky…

Kdo se to tedy vlastně topí? bleskne Jozífkovi hlavou, a poněvadž ho proud unáší blíž a blíž k víru, může si tu první Vendulku prohlédnout lépe: Tvář je stejná, ale oči studené, rybí a navíc mokré zelené vlasy!

Teď už mládenec dobře ví, že je to zase Oharka; honem proto, co mu jen síly stačí, přemáhá proud a snaží se dostat ku břehu.

Jde to ztěžka, řeka ho strhává, divoženka po něm natahuje drápaté ruce, ale nakonec se Jozífek doplaví na břeh, kde už nad ním nemá žádnou moc.

A zatímco ho opravdová Vendulka konejší a ošetřuje, Oharka mizí v proudu, zase jako malá obyčejná bělička…

Od té doby se také Jozífkovi ani Vendulce už nikdy neukázala. Také jejich děti poznaly divoženku už jen z vyprávění, stejně jako vy. [172]

[172] HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, s. 154–157.

Vlkodlak

(Lupus raptus)

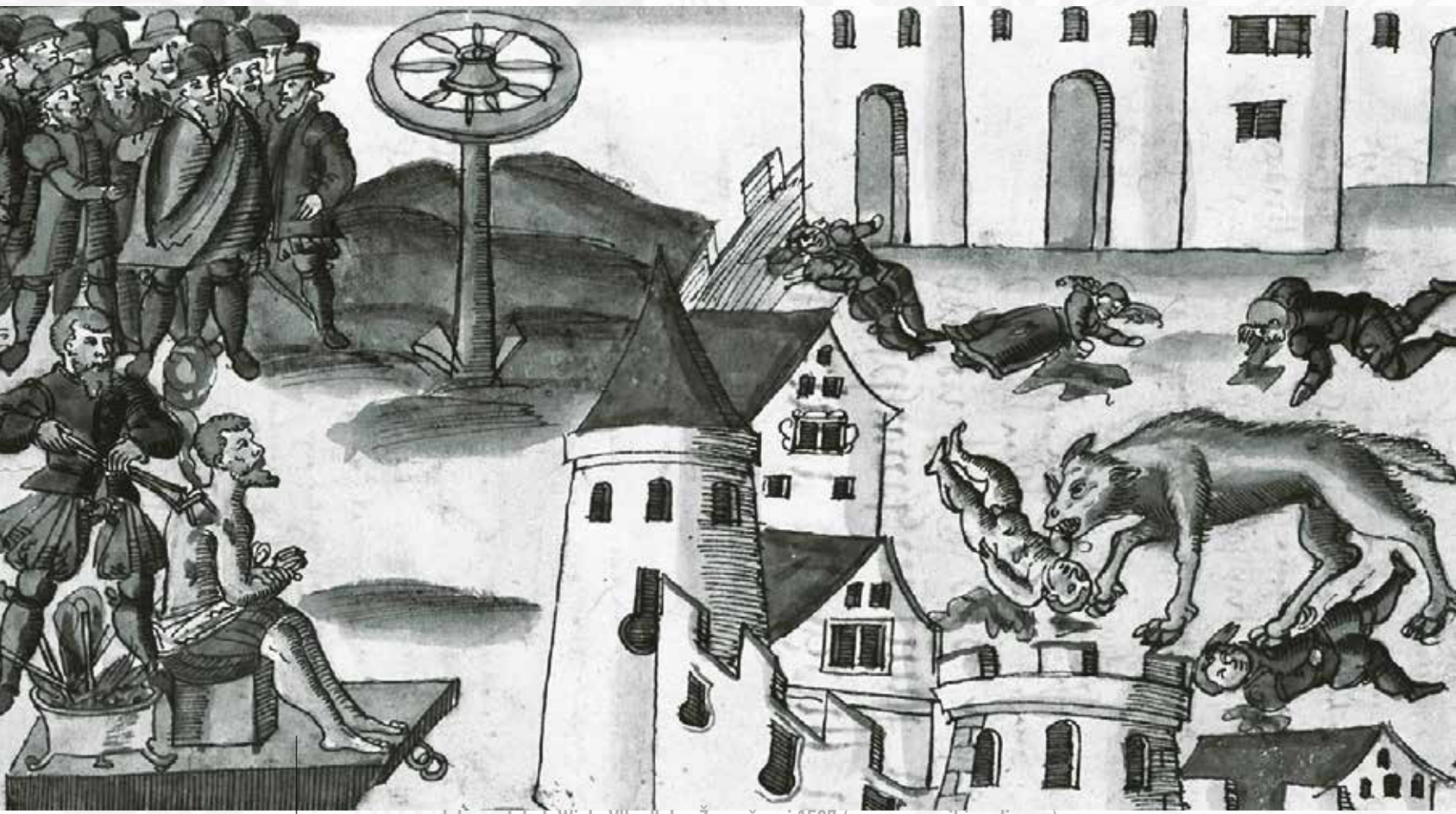

Johann Jakob Wick, Vlkodlak v Ženevě, asi 1587 (commons.wikimedia.org)

Původ

Vlkodlak je děsivá a fascinující nadpřirozená bytost. Zvířecí pudy nutí lykantropa, jak se nazývají lidé měnící se ve vlkodlaky, pokousat co nejvíce lidí. Kousnutím jednak rozšiřuje řady svých druhů, jednak mu každá další oběť přináší nezranitelnost a nesmrtelnost. K proměně ve vlka dochází při každém úplňku a provází ji hrůzostrašné vytí. Později se zvířecí monstrum s lidskou myslí opět promění v člověka, který se vzhledem ani chováním neliší od jiných lidí.

Člověk se vlkodlakem stává v důsledku prokletí nebo po kousnutí jiným vlkodlakem. Ve slovanské tradici se věřilo, že proměnit se mohou také ti, kteří se narodí s plodovou blánou přes hlavu, nohama napřed, na Štědrý den, za úplňku nebo již s vyrostlými zuby. Prokletí se nedá zlomit a vlkodlak zůstává navždy odsouzen k proměně ve zvířecí monstrum.

Popis

Lidé se vlkodlaka vždy velmi obávali, protože je nevyzpytatelný a divoký. Nepředvídatelně bere život lidem i dobytku. Zabít ho je možné pouze stříbrnou nebo posvěcenou zbraní, jako je nůž, šíp nebo speciálně upravený náboj.

Existují různé rituály a zaříkání, jež mají ochránit před útokem vlkodlaka. Stejně jako upír nesnese česnek a účinnou pomocí je také rostlina oměj vlčí mor. Pokud je vlkodlak zabit, má být s jeho tělem zacházeno jako s upířím.

Lucas Cranach the Elder, Vlkodlak, asi 1512 (commons.wikimedia.org)

Vlkodlak

Sdělil Wenzel Plaschke z Čermné

Vlkodlakem se strašily v Čermné děti, aby nechodily do lesa.

íra ve vlkodlaka je prastará. Již Herodot vypráví o lidech Neren, kteří se na několik dní měnili ve vlky a potom zase převzali dřívější podobu. V Bohemii mezi ně patří lidé, kteří se na čas sami nebo kvůli cizímu kouzlu promění ve vlka a v té podobě procházejí lesy. V Horním Slezsku vlkodlaci vycházejí ve dvanáct hodin, proto se v tuto dobu nesmí mluvit o vlku, ale může se hovořit o větroplachu, o hmyzu a o havěti (Paukert). – Kulturně-historicky stojí v této otázce za povšimnutí lykantropické nakažlivé nemoci (Lykantrop – vlkočlověk, vlkodlak). Jedna byla v roce 154 po Kristu a jedna strašná byla roku 1598 v německém pohoří Jura. Lidé nákazou postižení táhli vyjíc a vřeštíc kolem, vrhali se na zvířata i lidi, zabíjeli je, sáli jejich krev a požírali maso svých kořistí. Většinou se zaměřovali na děti. – Ve velkém vlkodlačím procesu v roce 1589 doznal Peter Strung z Badburgu u Kolína že zardousil a snědl mozky 15 chlapců, 2 žen a jednoho muže. Roku 1590 se přiznal jiný, že se svým otcem zabili jako vlkodlaci 30 lidí. Pravděpodobně tyto jevy pocházely ze sexuálně zvrácených pohnutek. Erfurtská kronika uvádí, že roku 1555 jeden vlkodlak „pobíhal za ženami, laskal a tisknul je, ale žádnou škodu jim nečinil, přece se ho mnohé zděsili, že na smrt onemocněly.“ Věří se, že vlkodlaci se poznají také podle jistých znamení: Srostlé obočí, vlčí ocas na jejich kříži a dvě kuželky na hlavě. – V severním Německu se má sedmý syn jednoho manželského páru za vlkodlaka. Ve Skandinávii se říká, že každá žena, která si čarodějnými prostředky zajistí lehký porod, často zaplacením, bude mít dítě vlkodlakem nebo černochem. Velmi silně bylo a ještě dnes je zdomácnělá víra ve vlkodlaky mezi cikány. – O vzniku víry ve vlkodlaky je obšírně pojednáno Weinholdem v časopise pro nauku o lidové kultuře, 19. svazek. [173]

[173] HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016, s. 45–46.

O tom, jak nenažraný úředník vyhnal vlkodlaka z Opárna

Kdysi dávno řádil **v okolí zříceniny hradu Opárno** strašlivý vlkodlak Hubert. Lidem z nedalekých vesnic mordoval ovce, krávy, slepice a králíky, ovšem nepohrdl ani pocestným či houbařem. Není divu, že se ho lidé převelice báli a svá domácí zvířata zamykali. Jenže ani to vlkodlaka Huberta nezastavilo, protože tehdejší zámky ještě nebyly tak kvalitní, jako dnes.

Nejhůř na tom byla **vesnice Velemín**, kterou **od Opárna**, kde měl vlkodlak doupě, dělí jen asi dva kilometry. **Velemínští obyvatelé** zde tenkrát žili v neustálém strachu. Plni děsu chodili spát, nakupovat nebo dokonce i do hospody. Se strachem se zdravili na ulici, s hrůzou navštěvovali kostel a pokud se **ve Velemíně** konala nějaká veselka, vyděšeně se veselili. Inu, nebyl to snadný život, ale vlkodlak je vlkodlak a takového vlkodlaka se jen tak zbavit nelze. Navíc vlkodlak Hubert byl vlkodlakem první kategorie, a ti jsou nesmrtelní, takže vesničanům nezbývalo nic jiného, než doufat, že ho to jednou přestane bavit a odejde děsit lidi zase někam jinam, nejlépe do Prahy.

A právě z Prahy tenkrát přijel **do Velemína** úředníček Vlasta Hltan. Zprvu to byl takový milý pán, svou práci dělal dobře a lidi si na něj zvykli, měl ovšem jednou zlou vlastnost. Pan Hltan byl strašlivě nenažraný. Dokud mu na jídlo stačil jeho úřednický plat, bylo všechno v pořádku. U řezníka Plece vždycky nakoupil hromadu dobrot a jak přišel domů, zavřel se do komory, sedl si do kouta a všecko to sežral.

Jenže s jídlem rostla chuť, a tak si toho kupoval stále víc a víc, až mu na všechno to jídlo přestávaly stačit peníze. Nakonec se začal po nocích vkrádat lidem do spíží, kde spořádal všechno na co přišel. Zprvu si lidé mysleli, že je to práce vlkodlaka Huberta, ale brzy všem začalo být čím dál tím víc divnější, že pan Hltan je tlustší a tlustší, až ho jednou chytili přímo při činu. Svázali ho a odvalili k panu starostovi Sírovci.

„To neni normální, jak ten člověk žere,“ kroutil hlavou starosta. *„To musí bejt nějaká nemoc. Pojďme pana Hltana dokutálet k doktoru Hrobcovi, aby ho prohlédl a předepsal mu nějaký lék na to obžerství.“*

Pan doktor Hrobec byl už starý pán, na červeném nose nosil tlusté brýle a dlouhé šedobílé vousy mu sahaly až ke kolenům. Jeho ordinace voněla zeminou a houbami.

„Svlékněte se do půl těla, pane Hltane,“ pobídl tlustého pacienta. *„Nebolí vás něco? Cítíte se dobře?“*

„Nic mě nebolí, pane doktore,“ odpověděl úředník, zatímco si ho lékař prohlížel.

„Aha, hmmmm. A neschází vám něco?“ pokračoval ve vyptávání doktor Hrobec.

„Inu, abych řekl pravdu, mám stále hlad jako vlk,“ odvětil pan Hltan.

Doktor zbystřil a pohladil si vous.

„No, počkejte, doktore! Vždyť nemám chlupy po těle a ani ocas,“ protestoval tlustý úředník, ale doktor už seděl za stolem a cosi psal.

„V tom případě jste něco mezi vlkem a člověkem, pane Hltane, čili vlkodlak. Tady vám o tom napíšu potvrzení, a dál už se u nás ve vesnici nemůžete zdržovat. Jak známo, vesnice jsou pro lidi a ne pro vlkodlaky. Je mi líto.“ A doktor papír ještě řádně orazítkoval a podal ho vykulenému úředníkovi.

„A kam tedy mám jít? Vždyť já mezi lidmi žiju odmalička.“

„Já osobně bych vám doporučil, pane Hltane, abyste šel za jinými vlkodlaky. Třeba zrovna za Hubertem, který jak známo bydlí ***na zřícenině hradu Opárno*** *nedaleko odtud. Každý k svému, lidé k lidem a vlkodlaci k vlkodlakům, a tak to na tom světě chodí.“*

Vlasta Hltan se tedy s panem doktorem rozloučil a přímo z ordinace vyrazil **do lesů, směrem k Opárnu**.

To se ví, že jen co došel pod hrad, už stál před ním vlkodlak Hubert, cenil zuby, vrčel a chystal se našeho tlustého úředníka sežrat.

„Tak copak, copak, člověčino? Omrzel tě život, že mi kráčíš rovnou do tlamy?“ skřípal zuby Hubert.

„Kdepak, pane vlkodlak, já jsem se k vám přišel přidat. Doktor mě totiž prohlédl a zjistil, že patřím k vašemu rodu.“ A pan Hltan ukázal Hubertovi orazítkované potvrzení.

Vlkodlak odkudsi vytáhl brýle a papírek si pozorně přečetl. Trochu se divil, protože to tlusté stvoření před ním vůbec jako vlkodlak nevypadalo, ale jelikož na papírku bylo pravé nefalšované doktorské razítko, nezbývalo, než dát panu Hltanovi zapravdu.

„No tak dobrá, dobrá. Pojď teda se mnou na hrad, ukážu ti, kde budeš spát a bydlet. Mám tam jeden nevyužitý kout,“ pokynul rukou Hubert a oba se vydali k hradu.

Panu Hltanovi se jeho nový domov moc nezamlouval. Všude samý nepořádek, po zemi se povalovala hromada kostí a při pohledu na polorozbořené hradní zdi mu bylo jasné, že v zimě se tu člověk moc neohřeje. Ale zato spižírnu měl Hubert plnou. K večeři si opekli kus muflona a jak jedli, povídá vlkodlak panu Hltanovi: *„Budeme lovit společně. Já zejtra vyrazím* ***do Chotiměře na králíky*** *a ty bys moh zkusit uštvat nějakou srnu tady v lese. Co ty na to?“*

„Proč ne?“ odpověděl pan Hltan s plnou pusou a Hubert pokračoval. *„Uvidíš, že se nám tu povede dobře. Tady je vůbec bohatej kraj. Když máš hlad, něco si ukradneš ve vsi a nebo chytíš v lese. O zvěř tu není nouze a čas od času si jeden může spravit chuť i nějakým tím pocestným nebo houbařem. No a teď už půjdeme spát.“* Vlkodlak zívl.

„A nebylo by tam ještě kousek masa?“ žadonil tlustý úředník.

„Ale jo, proč ne? Spižírnu mám plnou. Jen si vem. Já už jdu na kutě.“

A vlkodlak Hubert se schoulil na jedné kožešině v rohu do klubíčka a usnul. Pana Hltana ovšem hlad neopouštěl, a tak si opékal nad ohněm jeden kus masa za druhým až hluboko do noci.

Ráno čekalo vlkodlaka Huberta nepěkné překvapení. Když si chtěl dát k snídani kousek skopového boku, zjistil, že má spižírnu úplně prázdnou. Vztekle se podíval na poklidně podřimujícího pana Hltana.

„Co tohle má znamenat?! Všeckos to sežral!!“ vzbudila tlustého úředníka ostrá slova.

„Já... já se strašně omlouvám,“ blekotal vyděšeně.

„Omluvou se nenajím!“ šlehl jazykem Hubert. *„Teď pěkně půjdeš do lesa na lov a uštveš aspoň tři srny nebo čtyři muflony, rozumíš? Já zatím zajdu* ***do Chotiměře*** *ukrást nějakýho toho králíka a až se vrátím, ať v tý spižírně něco je!“*

A po těchto slovech si vlkodlak Hubert přehodil přes rameno pytel a ostrým krokem vyrazil, skřípaje zuby.

Pan Hltan byl z toho celý zpocený, sundal si sako a zařekl se, že ty srny uloví děj se co děj. Vyšel do lesa a pozorně se rozhlížel. Náhle kousek před ním vyšel z křoví pěkný tučný srnec. Vlasta Hltan se rozběhl, ale než udělal dva kroky, po kterých si pak musel pořádně odpočinout, bylo zvíře v prachu.

„Kdepak,“ uvažoval, *„srny jsou na mě moc rychlý. Zkusím muflona.“*

Jenže ani mufloni nečekali na to, až se k nim pan Hltan dobelhá. Zkrátka všechno, co chtěl náš tlustý úředník chytit, bylo na něj příliš rychlé. Jen šneci plazící se po kamenech neprchali o překot, a tak jich nasbíral plnou hrst, vrátil se **na hrad Opárno** a uložil do spižírny. Snad budou vlkodlaku Hubertovi stačit, pomyslel si a záhy na to usnul.

Jenže vlkodlak Hubert měl o jídle úplně jiné představy. Poté, co přišel s pytlem plným králíků a jedním kancem k dobru, kterého ulovil jen tak mimochodem cestou zpátky, a nahlédl do spižírny, kde nenašel nic, než pár šneků plazících se po stěnách, popadl ho pravý, nefalšovaný vlkodlačí vztek. Házel sebou, běhal po stěnách, vyl, nadával, křičel, válel se po zemi a kousal do stromů až z toho šla hrůza. A to víte, když takového vlkodlaka popadne pravý, nefalšovaný vlkodlačí vztek, tak se ho ten vztek drží pěkně dlouho. A protože pan Hltan celý den nejedl, pustil se mezitím do těch králíků a kance.

Dopadlo to velice špatně, milé děti. Když se totiž vlkodlak Hubert vyvztekal, a celý zadýchaný pak zjistil, že mu pan Hltan všecko zase sežral, pravý, nefalšovaný vlkodlačí vztek ho popadl znovu a řádil takhle až do půlnoci, kdy vysílením usnul. To už ale náš tlustý úředník dávno spal.

Ráno nařídil Hubert panu Hltanovi, že tentokrát musí ulovit nejmíň deset srnců, jinak ať si ho nepřeje. Sám se potom vydal na lov do jiné části lesa. Pan Hltan si řekl, že bude nejlepší, když se tajně za vlkodlakem vydá a bude ho pozorovat, aby se dozvěděl, jak se vlastně takoví srnci loví. Dalo mu práci držet s Hubertem krok a současně se skrývat, aby si ho nevšiml, ale nakonec se Hubert zastavil, přikrčil a upřel zrak na malou skupinku srn, pasoucích se mezi mladými duby. Pan Hltan se schoval v křoví a pečlivě vše pozoroval.

Vlkodlak náhle vyrazil a než se srny stačily rozprchnout, tři ulovil. Nechal je ležet na místě a vydal se ještě za dalšími. Tlustý úředník žasl nad tou rychlostí a silou. Takový on nikdy nebude.

Žasl ovšem také nad těmi třemi skolenými srnami, co tam teď osamoceně ležely. Vlkodlak zmizel v lesích, co kdyby mu je někdo ukradl, uvažoval pan Hltan. Rozhodl se tedy, že je pohlídá. Přisedl k nim a protože mu byla zima, rozdělal si ohýnek. Pak ho napadlo, že vlastně nesnídal, a když se vlkodlak po nějakém čase vrátil, aby si vyzvedl své tři úlovky, neměl už co vyzvedávat. Tlustý úředník seděl u ohýnku a okusoval poslední kostičku.

„Co to je?! Kde ses tu vzal?! Co jsi to za zrůdu?!“ pokoušel se o vlkodlaka opět vztek.

„Já se strašně omlouvám,“ klopil smutně hlavu pan Hltan, vědom toho, co zase provedl.

„To je mi jedno. Já už z tebe mám pomalu nervy v kýblu. A navíc jsem už od včerejška nejed!“ zoufal si vlkodlak a pak se začal pořádně vztekat a vztekal se celou cestu zpátky až **na hrad Opárno**, kde únavou usnul.

Další den byl už vlkodlak Hubert zesláblý. Jednak proto, že dva dny neměl nic v tlamě, a taky kvůli tomu věčnému vztekání. Zoufale máchnul tlapou směrem k ležícímu tlustému úředníkovi a řekl: *„Jdu na lov a ty se odtud ani nehneš, rozumíš? Ne, abys mě zase sledoval a všechno sežral!“*

A pak sklesle zmizel za zdmi hradu. Pan Hltan si tedy řekl, že si dneska přispí a nechá se překvapit tím, co Hubert přinese k obědu.

Jenže Hubert k obědu nepřinesl nic, protože se vrátil až k večeři a navíc s prázdnou. Jak už byl vyčerpaný, nepodařilo se mu nic ulovit.

„Dneska budeme o hladu oba,“ řekl a svalil se do kouta na kožešinu, kde ho téměř okamžitě přepadl spánek.

Pan Hltan posmutněl. I když celý den strávil na hradě a jenom se válel, stejně mu vytrávilo a cítil, že by něco malého zakousl. Hladový usínal jen velice nerad, ale nakonec přece jenom zavřel oči a spal.

Zdál se mu živý sen, jak sedí za stolem na nějaké velikánské hostině a ten stůl se prohýbá pod tíhou dobrého jídla a pití. Náš tlustý úředník se samozřejmě nenechal dlouho pobízet. Okamžitě se zakousl do krásně šťavnatého stehýnka vyuzené a propečené kachny, poté do sebe nasoukal tři klobásky, pěkně jednu po druhé, hned na to popadl poctivou vepřovou kýtu a křehkým masem se prokousal až na kost a tak to pokračoval dál a dál.

Vlkodlaka Huberta vzbudila bolest na noze. *„Au, au! Co to zase je?“* kňoural celý rozespalý a otevřel oči, aby se podíval, co má s nohou. Ve svitu měsíce spatřil pana Hltana, jak mu okusuje lýtko.

„Ježišmarjá!“ vyjekl Hubert a vyskočil na nohy.

Pan Hltan se vzbudil a koukal, co se děje. Viděl, jak vlkodlak stojí u zdi, celý se třese, třeští na něj oči a zoufale pláče. *„Ty nejsi vlkodlak, ty musíš bejt něco horšího! Ty budeš nějaká pekelná zrůda!“* Chvěl se Hubertovi hlas.

„Já... Já se omlouvám,“ podíval se smutně úředník.

V tu chvíli vlkodlak Hubert strašlivě zavyl, vyskočil z kůže a utíkal co mu nohy stačily daleko za obzor. Pan Hltan tomu moc nerozuměl, a tak se vrátil zpátky do snu plného jídla a pití.

Ráno zjistil, že vlkodlak je skutečně celý pryč až na tu kůži, která ležela v koutě u zdi.

„Kdo mě teď bude živit? Sám nic neulovím, takže asi umřu hlady,“ zoufal si úředník.

A pak ho napadlo, že by se mohl vrátit zpátky do vesnice, protože vlastně vlkodlakem není. Sám vlkodlak to přece řekl, a to už musí něco znamenat. Sebral tedy vlkodlačí kůži a vyrazil **směrem k Velemínu**.

Tam na něj lidé koukali, jak spadlí z višně. Honem zavolali starostu Sírovce a ten, když viděl, jak se pan Hltan vrací a kolem krku mu visí kůže z vlkodlaka Huberta, byl v rozpacích, protože neměl připravenu žádnou řeč, což se mu nestávalo. Nicméně vyšel tlustému úředníkovi vstříc a hned spustil slova plná díků, že zbavil kraj strašlivého Huberta. Pan Hltan zase prosil o odpuštění, vysvětloval, že není vlkodlakem a že se doktor Hrobec zmýlil, načež pan starosta řekl, že pan doktor je už na penzi a nakonec to všechno zakončil dojemnou větou.

„Vítejte zpátky, pane úředníku Hltane. A od tohoto památného dne vy a vaši potomci nebudete mít již o jídlo nouzi, protože my všichni vás za tento hrdinný čin budeme rádi a dobrovolně živit až do skonání věků.“

Pan Hltan měl pak hromadu dětí a ty děti měly také hromady dětí a všichni zdědili úřednické řemeslo. Slib pana starosty Sírovce ovšem stále platí. Lidé je všechny živí až dodnes. [174]

Vlkodlaci

Vlkodlaci jsou podle dnešních pověr lidé, kteří se v určitou dobu proměňují ve vlky. Podle Vacerada je však český vlkodlak shodný s římským faunem, staroitalským zamilovaným a oplodňujícím bohem luk a pastvin, také nazývaným lupus (vlk) nebo lupercus (bůh pastýřů). Podle téhož glosátora jsou vlkodlaci římští fauni ficarii, tj. vilní lesní a polní duchové, kteří se rádi vkrádali ženám do postelí, a proto se jim také říkalo incubi (souložníci). Zde uváděný text o vlkodlaku se nejvíce podobá polské pověsti, kterou mi vyprávěl Wójcicki. Únos dívky odpovídá pověstem o faunech a lesních skřítcích. Dodnes se mezi lidmi říká, že lesní mužíci unášejí dívky a nutí je žít s nimi v manželství, podobně jako divoženky kradou děti nebo je zaměňují. V Čechách také lesní duch obchází mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou noční lesem. [175]

[174] ČERNÝ, Dan a Daniel BINKO. *Pohádky Českého středohoří.* 2., rozš. vyd. Děčín: PolArt, 2013, s. 59–67. ISBN 978-80-87286-18-0.

Vlkodlak

Lesní žínka se jednou zamilovala do myslivce, který s ní však nechtěl nic mít, a proto přísahala, že se mu pomstí. Když ho potkala, řekla mu, že se při první ráně, kterou vydá, promění ve vlkodlaka. Myslivec si jí nevšímal a když mu náhoda přihrála pěkného jelena, hned ho složil. V ten okamžik se proměnil ve vlkodlaka, ale neztratil přitom chuť na lidské jídlo, zaháněl pastevce a drvoštěpy a požíral jejich chleba a sýr.

Myslivcova milá držela dlouho smutek. Když jednou zase seděla v hospodě a přihlížela, jak ostatní tančí, vtrhl dovnitř hrozný vlk a dívku si odvedl. Celý rok žil se svou milou v lese, až se nešťastnice hořem utrápila.

A tak vlkodlak běhal třiatřicet let po lese. Když se pak jednoho dne probudil, zjistil, že je zase člověkem. Hned se vydal do vsi, kde dřív žil, a vmísil se mezi lidi, který právě slavili. Nikdo ho nepoznal, protože mezitím hodně zestárl. Nakonec svým dávným přátelům prozradil, kdo je, a když jim vypověděl, co se s ním stalo, vyběhl jako vlk ven a za hlasitého vytí zamířil opět k lesu. [175]

[175] GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009, s. 92–93. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

W. Waterhouse
1896.

John William Waterhouse, Hylás a Nymfy, 1896 (commons.wikimedia.org)

Rozum aneb stručná zpráva o úkladných vraždách strašidel v severních Čechách

Jiří Šimon

Také vám přijde divné, že jste za celý svůj život neviděli ani jedno strašidlo? Nejste sami. V následujících řádcích se vám budu snažit vysvětlit, proč tomu tak je a jaký strašlivý démon stojí za touto skutečností.

O mikulášské noci roku 1899 mezi druhou a třetí hodinou slyšeli obyvatelé **příhraniční obce Cínovec** strašlivé skřeky, jež utichly stejně náhle, jako začaly. Druhý den našla ranní směna horníků v nejspodnějším podlaží těžní jámy Petri znetvořené nahé tělo extrémně ochlupeného muže. V každé ruce třímal beraní roh a v puse se mu skvěl vlašský ořech. Přivolaný patolog Franz Schlimmer konstatoval, že lebka byla na dvou místech čelní kosti proražena. Skoro to vypadalo, jako by mu někdo ony rohy vytrhl z hlavy. Schlimmer se z pohledu na nestvůrný čin i nestvůrné tělo oběti nikdy zcela nevzpamatoval. Zprvu se snažil o svém nálezu přesvědčit oficiální místa. Setkal se však jen s posměchem a nepochopením. Němečtí kolegové mu v legraci říkali: *„Schlimmer geht immer.“* Kariéru soudního patologa postupně opustil, stáhnul se do ústraní a dožil z policejní renty **v podkrušnohorském městečku Dubí**. Často se však **do okolí Cínovce** vracel a marně hledal stopy, jež by potvrdily pravost hrůzného zločinu, jejž před lety spatřil. Jeho na kost zmrzlé tělo našli za tuhé zimy roku 1908 **na vyhlídce Cínovecká halda**. Rukama si zakrýval oči, do hlavy mu někdo vrazil dvě větve v oblasti čelní kosti a v puse měl vloženou polovinu skořápky vlašského ořechu.

Za horkého léta 1937 si **sedlák Jaroslav Houždvička z obce Stroupeč u Žatce** povšiml, že mu na poli raší tenký stonek ořešáku královského, juglans regia. Při sklizni by mu takový strom uprostřed pole vadil, a proto se ho pokusil vytáhnout ze země. Jaké však bylo jeho překvapení, když zjistil, že do kořínků mladého stromku je pevně zakousnutá lidská lebka. Nález okamžitě nahlásil a téhož odpoledne přijela **z Žatce** policejní hlídka, jež odkryla celou kostru stařeny, oblečenou do pytloviny. Jediný předmět, který se u těla našel, byly staré natahovací řetízkové hodinky, které vždy v poledne slabě cinkaly. **Žatecký hodinář Otto Fuxa** strojek podrobně prohlédl, ale nedokázal odhadnout ani stáří hodinek, ani jejich původ či princip stroje. Pouze zezadu byl vyrytý latinský nápis: *„Meridie cave, puer.“* – *„O polednách střez se, dítě.“* Policejní pátrání nikam nevedlo a totožnost ženy se nikdy nepodařilo potvrdit. Po válce, během znárodnění Komunistickou stranou Československa, přišel sedlák Houždvička o statek i s polnostmi, jež přešly pod správu JZD. Když na pár dní zmizel, mysleli si lidé, že někde o samotě zapíjí smutek. Ovšem při následující orbě se družstevnímu traktoru cosi zaseklo v radlici. Zprvu si mysleli, že je to kámen, pak ale v hrůze zjistili, že jde o tělo pohřešovaného Houždvičky. Rypadla rotavátoru udělala své.

Pohřební ústav doporučil okamžitou kremaci. Jen funebrák Alois Kosý pak prý na smrtelné posteli blouznil v deliriu a vykřikoval, že: *„Ten statkář, co ho vyvorali, měl v hubě půlku skořápky vlašáku. Ten, co mu ji tam dal, si teď jde pro mě.“*

Roku 1981 bylo nalezeno **u Žalhostic, kde se Labe vlévá do Žernoseckého jezera**, nafouklé a zezelenalé tělo neznámého muže. Zvláštností byly čtyři rýhy na každé straně krku a vlašský ořech vsazený do zatnuté sanice. Pitva odhalila biologický systém trubic, jež vedly od rýh na krku k dýchacímu ústrojí, a také to, že muž neutonul, ale příčinou úmrtí byla naopak dehydratace. Pitevní zpráva se ztratila během porevolučního chaosu devadesátých let a historka se zachovala jen díky bývalému asistentovi pohřebního ústavu **v Lovosicích** Aloisi Trnovi. Ten ji vyprávěl během nočních pitek **v hospodě U Koně**. Říkával prý: *„Měl jsem na stole vodníka. Možná posledního v Čechách. A někdo ho zavraždil. Úkladně a nemilosrdně. Ale ten ořech, co tam dělal ten ořech...“* Jeho mysl se pomalu ztrácela pod tíhou tajemství, jež nosil, a nekonečných kvant půllitrů piva, jež do sebe denně lil. V brzkých ranních hodinách ho pak lidé mohli vidět zpitého pod obraz **na labském nábřeží**, jak civí na řeku a marně vyhlíží onoho posledního vodníka v Čechách. Jednoho večera si před užaslými návštěvníky výčepu vyřezal na krku čtyři jizvy po každé straně. Když se poté týden v hospodě neobjevil, vyhlásila po něm policie pátrání. Jeho bezvládné a nafouklé tělo nalezli o pár dní později **ve slepém rameni Labe,** zaklesnuté ve větvích spadaných do řeky. Ve vodě muselo být několik dní. Příčina úmrtí: dehydratace. V ústech svíral polovinu prázdné skořápky vlašského ořechu.

Poslední zaznamenaný případ se odehrál v dubnu 2011 **na úpatí hory Bořeň**. V lese nedaleko pěší stezky nalezl Josef Macháň, dlouholetý člen Klubu českých turistů, ohořelé lidské ostatky. Forenzní technik Bohdan Svoboda zjistil, že se jedná o ženu ve věku 25–30 let. Upálena byla zcela nahá a na zádech měla stopy po ornamentu vyřezaném do kůže ještě zaživa. Posmrtně jí někdo vložil do ruky koště a na krk zavěsil amulet s obráceným pentagramem. V ohořelé čelisti měla vsazený vlašský ořech. Pro policii to byl tvrdý oříšek, a pro nedostatek důkazů případ odložila ad acta. Zvláštní bylo, že nálezce těla Josef Macháň i technik Bohdan Svoboda zemřeli krátce po sobě. Oba uhořeli **v lesíku pod Boření** pár dní po incidentu. Oba měli na zádech vyrytý okultní ornament a v puse vloženou polovinu skořápky vlašského ořechu.

Existují samozřejmě i případy, jež se odehrály **mimo severní Čechy**. Podivný nález 30 kosterních ostatků koní a jezdců v rytířské zbroji pod Blaníkem roku 1903. Tělo staršího muže s bílým plnovousem a pytlem dárků vražené hlavou dolů do komína, nalezené v Lipníku nad Bečvou roku 1956. Nebo na cimbuří hradu Bludov na Šumpersku nalezené tělo ženy oděné v bílém hábitu a se špičatou bílou čepicí v roce 1996. Všichni měli v puse vložený vlašský ořech. Navíc při asanaci areálu parku ve Valči roku 2010 nalezli zahradní specialisté skrytých sedm malých koster pod sedmi vzrostlými ořešáky.

Nyní jsem stručně vylíčil několik případů, jež všechny míří na onoho záhadného zabijáka. Široké časové rozpětí jeho zločinů nasvědčuje tomu, že vrah nepodléhá pozemským zákonům časovým ani prostorovým. Jasné je jen to, že je obeznámen s principy homeopatické magie. Za symbol nejvíce podobný centru rozumu, lidskému mozku, si vybral vlašský ořech. Ten vkládá do úst svých zásvětních obětí. A lidem? Těm nechává jen půlku prázdné skořápky. Jako by snad chtěl říct, že ani rozum nemají. Někteří tvrdí, že jej roku 1897 omylem vyvolal český mystik Karel Weinfurter při nepovedeném okultním rituálu. Tento mystik se domníval, že vyvoláním světlonoše vrhne jas do temných zákoutí lidské imaginace. Démon se ale na své krvavé cestě sám stal strašákem. Nehmotnou bytostí, jež se doslova pomátla na rozumu. Pokřivila si ho k obrazu svému a nyní decimuje svět fantazie až po dnešní dny. Věk pohádkových bytostí pomalu končí. Mizí pod nemilosrdnou čepelí rozumu a není proti němu obrany. A kdybyste snad po něm chtěli začít pátrat a pokusit se zastavit jeho křížovou výpravu proti přízrakům nevědomí, zadržte. Zeptejte se sami sebe: *„Můžeme zabít něco, co není skutečné?“* Jak bychom mohli? Pak ale vyvstává otázka druhá a daleko palčivější: *„Může nás zabít něco, co není skutečné?“* Odpověď povlává v šumění větví ořešáku královského.

Stínka

Lenka Slámová

Putovali už mnoho dní, když dosáhli okraje rozlehlého hvozdu.

„Tady se zastavíme,“ vyzval stopař skupinu lidí a pohled upíral do stínu mezi stromy. *„Porozhlédněte se po vodě. Do lesa ani krok, dokud jej neprohledám.“* S těmi slovy zmizel mezi mohutnými kmeny.

Jakmile vkročil do hvozdu, všechny zvuky jako by pohltilo příšeří starých stromů. Spleť větví a podrostu mu nedávala mnoho možností v pohybu, volil proto cestu bez nějakého zřejmého cíle a šel prostě tam, kam mu to les umožnil. Čím dále se tím potemnělým prostorem propracovával, tím chladněji mu bylo. O cestách či stezkách zvěře tu nemohlo být ani řeči. Kam jeho oko padlo, tam vládl rozklad, stín a tíseň. Prošel už mnohá místa, ale něco takového jej obklopovalo poprvé. Zpozoroval, že se země mírně zdvihá, a vydal se vzhůru do mírného vršku. Svíral jej pocit, že sem lidé nepatří. Les jako by byl zbaven barev i života, tvořila jej jen temnota, která k němu natahovala své černé prsty. Otíraly se o něj a škrábaly jej po tvářích, chňapaly po jeho kabátu, jako by mu chtěly bránit v dalším postupu. Zprvu se snažil dostát své povinnosti a zmapovat oblast pro svou skupinu zoufalých lidí, vyhnaných z rodné vesnice válkou, ale začalo mu docházet, že tudy cesta nevede. Doslova.

Nakonec se zastavil a dospěl k rozhodnutí vrátit se, v tom bohy zapomenutém koutu kraje se ho zmocňoval neblahý pocit. Nerad si to připouštěl, ale ovládl ho strach. Tlak na hrudníku a v něm zběsile bušící srdce – jako na obrtlíku se otočil a co nejrychleji, jak mu to jen terén dovolil, se z vršku vydal dolů. Děsem hnaný nedbal větví, které ho šlehaly do zpocených tváří, přednější pro něj bylo dostat se pryč. Nebyl tu žádný živý tvor, jako by zvěř věděla, že tady pro ni není místa. Tohle bylo království temnoty a strachu. Snažil se mezi mohutnými stromy zorientovat, ale šlo to jen těžko. Mezi kotníky se mu začala rozlévat běloba mlžného oparu, který obtáčel kmeny i jeho nohy, jako by se jej snažil zmocnit a silou ho v tom proklatém kraji zadržet. Byl skoro bez dechu, jak bojoval se zkroucenými haluzemi a zčernalými listy většími než jeho dlaně, šlehajícími ho po těle, ale vydal ze sebe vše. Zrychloval, bojoval o život. Šel po něm celý les.

Když náhle rozrazil větve a objevil se na otevřeném prostranství, padl na kolena a prostoupila ho úleva. S obavami se ještě otočil. Pozoroval temnotu pulzující mezi stromy, ta však hranici lesa neporušila a zůstávala na svém místě pod rozložitými korunami. Krajina mimo hvozd se zatím pomalu začala nořit do šera, až zavládla tma nadcházející noci. Ta se mu zdála o mnoho vlídnější než ona temnota předtím. Noc byla konejšivá a hladila jeho poraněné tváře.

Než se usadil u ohně, zvládl o situaci zpravit stařešinu: *„Les musíme obejít, je neprostupný.“* Jeho stav byl dost výmluvný a nikdo se ho na nic více nevyptával, za což byl vděčný. Stále v sobě cítil děs, jako by si jej přinesl z lesa s sebou. Snažil se jej setřást, hřál si ruce teplem sálajícím z plamenů a pokoušel se zklidnit svou rozdrásanou mysl. Chlad mu projel páteří, a tak se rozhodl dopřát teplo i druhé straně svého těla. Obrátil se a vychutnával si žár ohně, zrak mu přitom padl na vlastní stín. A tehdy to spatřil.

Jeho temná kopie se před ním rozlévala v jasných konturách, které se jen jemně vlnily vlivem tančících plamenů za ním, ale pak se to hnulo mnohem jasněji. Lekl se a trhl sebou. S tím povyskočil i podivný tvar, který přesahoval hranice jeho vlastního stínu, nabyl trochu na velikosti a dál si hrál s jeho unaveným zrakem. Protřel si oči a znovu na stín pohlédl. Nemýlil se. Jako by mu cosi sedělo na levém rameni, nadouvalo se to tam a mírně se vrtělo. Když se toho však pravačkou chtěl dotknout, uskočilo to před jeho dotykem. Snad si s ním

pohrává někdo z vesničanů? Prudce se otočil, mezi ním a ohněm ale nikdo nestál. Stočil pohled zpět. A bylo to tam pořád, zase o fous větší než předtím.

S námahou se zvedl a jal se obcházet ostatní, pozoroval jejich stíny, ale ty jen věrně kopírovaly své předlohy v podobě prostých vesničanů. Klobouk sedláka byl totožný jako u jeho stinného dvojníka, stejně tak i vyčesané vlasy a jemný profil jeho ženy odpovídaly stínu za ní.

„Přece jen mě ten les nepustil ven jen tak,“ zašeptal sám k sobě a usadil se zpět na své místo, zády k ohni. Nehodlal z toho spustit oči – ať je to, co je to, musí vymyslet, jak se toho zbavit.

Noc mu nepřinesla odpočinek ani řešení, těsně před rozbřeskem se tak obrátil na stařešinu a svěřil se mu, že se jej zmocnilo něco zrůdného, co si hraje s jeho stínem. Stařešina si rady nevěděl, přislíbil se však poradit s léčitelem, který prý zná mnohé, co se jinak příčí rozumu.

„Uvidíme, zda se s tím zvládne vypořádat.“

Oproti plánu setrvávali na místě ještě dlouho poté, co měli znovu vyrazit na cestu. Čas běžel, minulo poledne a stopař se všech stranil. I když se s ním snažil bojovat, stále více jej ovládal strach. Pozoroval svůj stín, který slunce vykreslovalo na zelené trávě, a děsil se toho tvaru, který mu jako nádor bujel nad ramenem.

Když se sluneční kotouč skryl za kopcem, začalo mu být chladno a bojoval s potřebou tepla. Připadal si jako nakažený neznámou nemocí, kterou by nikomu nepřál. Co kdyby se to uchytilo i na jiných, kdyby se k nim u ohně přidal? Hlídal to a netroufal si usnout. Nespal už noc a dva dny, přesto se spánku dál bránil.

A právě když mu znavená hlava zase padla na rameno a on sebou trhnul úlekem, spatřil, jak se k němu blíží řada mužů. Polkl a otočil se za sebe. Zástupy sedláků a řemeslníků s pochodněmi k němu přicházely ze všech stran. Malátně se postavil a přejížděl po nich pohledem, tu se z jejich řady jedna postava oddělila a kráčela přímo k němu. Léčitel.

„Jdi k ohni,“ poručil mu muž stroze, zatímco jej ostatní zcela obklopili. Nekladl odpor, a obklopen zástupy se žhoucími pochodněmi, kráčel zvolna k sálající hranici. Stanul u ohně a cítil při tom podivný a pulzující tlak na rameni, který se pomalu přesouval po jeho paži, až mu přeskočil na bok. Stopař se za něj bezmyšlenkovitě chytil, ale tlak uskočil, až zmizel tam, kde měl na kabátě kapsu. Ta náhle ztěžkla. S rukou na kapse nevěřícně pohlédl na léčitele, ten jen mírně pokývl hlavou. Porozuměli si.

Bylo to mnohem jednodušší, než by byl čekal. Svlékl kabát a vhodil ho do plamenů. Temnotu prořízl podivný jekot, jakýsi skřípavý a prskající zvuk, který však brzy ustal. Věděl, že nad tím zvítězil. S ulehčením podlehl vyčerpání, padl na zem a okamžitě usnul.

„Nešálil tě zrak. Stínka opravdu rostla, protože se živila tvým strachem,“ vysvětlil mu dalšího dne léčitel. *„A nemohl jsem ti předem prozradit, jak tě jí zbavíme, jinak by přeskočila na někoho jiného a honili bychom ji pak ještě dlouhé týdny.“*

„Nikdy jsem nic takového neviděl,“ hlesl stopař.

„Jistěže ne. Zbývá jich už jen málo a dlí v těch nejtemnějších koutech světa – v hlubokých lesích a jeskyních. Takových míst na světě nezbývá mnoho a je možné, že jednou budou stínky přežívat už jen v lidských příbězích.“

Stopař si povzdechl. *„Škoda jen toho kabátu. Musím si sehnat nový, než uhodí mrazy.“*

A v hvozdu, který za sebou nechali, se zatím kroutilo pár dalších zapomenutých stínek, klubek strachu a temnoty, která trpělivě čekají na svou příležitost.

(Inspirováno atmosférou prožitou na vrchu Čepec.)

Bájný felčar

Zuzana Osifová

náte tu slavnou kauzu o tom, jak měl obr ústřel? Doopravdy ano? Tak u toho jsem nebyl. Já jsem byl až u toho, když si jeho mladší sestra vrazila do nohy věž kostela. To vám bylo křiku. Nejen toho obřího, který se rozléhal **Polabím**, až pukaly skály, ale také toho lidského, když vyděšení vesničané prchali pryč do lesa. Já jsem zůstal. Zaprvé se mi obryně zželelo a zadruhé jsem stejnak nemohl utíkat. Z obří paty trčela kostelní věž stejně jako mně před nedávnem ten starý hřebík. Vlastní nohu už jsem skoro necítil, rána mi ošklivě zhnisala a začala černat, chápal jsem tedy, že věž je potřeba opatrně vyjmout, včetně všech kamínků, úlomků tašek a hlavně zvonů i se zvoníkem, jak mi připomněl pan farář krčící se za nejbližším stromem. No, nebyla to vůbec snadná práce, to vám dosvědčí každý, kdo někdy vytahoval obrovi věž z nohy – a to se v naší branži děje docela často. Tahle obryně přicestovala za bratrem zdaleka až odkudsi ze zámoří, kde jsou domy zastřešeny jistým typem kopule, kterou lze rozšlápnout jako nic, a tahle kostelní věž s kohoutem je tedy odporná zrada, sprostý západní výmysl. A jak tak nadávala, z očí se jí koulely obří slzy a splachovaly naše pole a tekly až **k Labi**. Když se mi pomocí povozů s koňmi podařilo vytáhnout ze zrohovatělé paty věž, kohouta a zvony i s živým zvoníkem a ránu jsem jí přikryl plachtou z našeho cirkusu, Dubina ihned ožila, děkovala mi a slíbila, že o mé šikovnosti řekne celému kraji. Jenže to je u obrů jen takový eufemizmus, protože cokoli říkají, to se rozléhá po celém kraji, takže do půl dne se v naší vesničce shromáždilo hned několik podivných bytostí v čele s vousatým čarodějem, který byl jakýmsi jejich vyslancem.

„Nepřipadá v úvahu,“ říkal jsem tomu čarodějovi a snažil se mu svou rozhodností dát najevo, jak bych uvítal, aby i se svou prapodivnou společností zvedl kotvy, *„já vám felčara dělat nebudu. A i kdybych chtěl, to bych se měl vláčet po celém kraji s touhle hnátou?“*

Na to čaroděj řekl pár divných slov, zamával rukama a ukázal na moji pokřivenou nohu a já najednou cítil, že mám kamínek v botě, pohnul jsem nejprve prsty a pak celou nohou a bez ohledu na jakékoli vychování jsem se před svým dobrodincem zul a pozoroval jsem, jak mi tmavá kůže zase růžoví.

Tak jsme se s čarodějem dohodli.

A pak to začalo a už to nikdy neskončilo. Zástupy trpaslíků s revmatickými koleny, zablokovanými zády a neustálými záněty spojivek, jak jim drobný prach lítal do očí, zatímco se jejich krumpáče zakusovaly do skal. Vybavil jsem je tedy mastmi, naordinoval jsem jim masáže a magnetickou léčbu a sestrojil jsem pro ně speciální ochranná skla. A víly. Ty lesní, které měly nohy samý puchýř od věčného tancování. Ty říční s věčnou nudlí u nosu. Ty bažinné s různými ekzémy podle toho, jaké bakterie se jim zrovna přemnožily v tůňkách. A všechny dohromady, jestli bych neměl nějakou osvědčenou dietu, aby byly ještě průzračnější, skoro neviditelné, ale k tomu nepřehlédnutelné, ovšem o té dietě, kdy nesmí jíst jahody se šlehačkou, už nechtějí slyšet.

Jednou se stalo, že do mojí malé ordinace – kterou jsem si na přání pana starosty zřídil hluboko v lese, aby moji pacienti neděsili sousedy – zavítal můj známý čaroděj. Začal mluvit velice zeširoka, jak to tak u čarodějů bývá. A kdo jste se někdy bavil s čarodějem, tak jistě víte, že začít dávat pozor má smysl tak okolo dvacáté minuty jeho monologu. Takže když jsem ho znovu začal poslouchat, čaroděj se akorát dostal k tomu, že si nemohl nevšimnout, že už nejsem chlapec, ale dospělý muž. Přece jen náčelník vlkodlaků, kterého sužuje alergie na jarní květy, už tu byl aspoň desetkrát. Chvilku jsem si myslel, že je to snad i pochvala, a zavětřil v okolí

pannu v nesnázích, nebo i bez nich, se kterou mě hodný čaroděj hodlá seznámit. To jsem býval ještě naivní. Čaroděj totiž záhy podotkl, že to znamená, že brzy umřu. Příliš brzy na to, aby se jim to hodilo do krámu, protože jsem se poměrně osvědčil.

Já jsem na to neřekl nic, moji známí přece jenom málokdy u odpolední svačiny zmiňují, že s nejvyšší pravděpodobností zemřu dřív než oni a že je to vlastně škoda.

A tak jsem se dostal k té zaměstnanecké výhodě. Čaroděj zalovil v záhybech svého pestrobarevného pláště a vytáhl jakousi ampuli. Když vypiju tenhle lektvar, příštích sto let nezestárnu ani o den. Je to výtažek z kamene, který speciálně pro mě přinesla Dubina až ze své domoviny. Během těch sto let za sebe ale musím najít náhradu, vycvičit někoho podobně schopného, jako jsem já. Bylo až s podivem, s jakou lehkostí čaroděj zvládá řešit lidské problémy, jako jsou uhnilá noha nebo moje smrtelnost, ale přitom není schopný pomáhat s neduhy strašidlům. Zauvažoval jsem nad tím, jestli by to doopravdy nezvládl, nebo se mu to spíše dělat nechce.

Mně se zase vůbec nechtělo hledat za sebe nějakého zástupce. Asi osmdesát let nato, co čaroděj zanechal na stolku v kuchyni svou ampuli spolu s nedojedenými sušenkami, které ale ráčil všechny nakousat, mě zčistajasna zachvátily obavy, jaký příšerný trest by mi uložil, kdybych žádného nástupce na svou lukrativní pozici nevycvičil. Představil jsem si čaroděje, jak máchnutím svých křehkých rukou znovu přivolá hnilobu do mé nohy nebo mě nechá okousat vlkodlaky, stejně jako on sám nakousal ty datlové koláčky, a já shniju tak jak tak. Druhý den jsem se tedy vypravil do města s pestrobarevnými vývěskami a lanařil studenty na artistické fakultě, že na moji lukrativní práci žádný latinský diplom nepotřebují. Když jsem jim zmínil tu nejlepší zaměstnaneckou výhodu – nesmrtelnost –, i do té doby vážní zájemci propukali v bujarý smích a cpali mi do kapes kabátce almužnu. Pár jich bylo natolik smělých – nebo možná spíše posměvačných –, že na smluvenou schůzku skutečně dorazili. Řeknu vám, že ani náčelník vlkodlaků nepeláší tak rychle jako ti studentíci. A to jsem pozval jenom trpaslíky a jednu divoženku.

Díval jsem se, jak studentíci mizí v lese, ale ne, že bych je nějak zvlášť oplakával – kdo by si stěžoval, že bude muset felčařit dalších sto let a nezestárne ani o minutu?

A pak mi na mysl připadla ta zhoubná myšlenka. V kraji se to jen hemžilo loupežníky a loupeživými rytíři, možná i do mých žil ukáplo trochu jejich krve. Čaroděj a strašidla mě potřebují víc než já jejich lektvar. Proč bych jim nepustil žilou? A když čaroděj po sto letech zase zaklepal a po sto letech a dvaceti třech minutách se mě zeptal na mého učedníka, zahořekoval jsem, jak jsou vesničané zbabělí, že jsem oběhával všechny možné i nemožné školy, ale že nikdo neměl dost odvahy po mně službu převzít. O mě přece nejde, smrt je přirozeností mého druhu. Ale co teď bude s chudáky strašidly?

A tak jsem dostal další ampuli lektvaru a dalších sto let.

A pak zas.

A znovu.

A pak mi čaroděj dovalil celý barel, protože jel na tři sta let na dovolenou.

Bojíte se strašidel a myslíte si, že byste ihned ztuhli hrůzou, kdybyste nějaké potkali. Ale se mnou se bavíte úplně normálně. To jsem přece já, Lukáš z lékárny ve vašem městě. Nebo mě možná znáte jako Luboše z tamtoho města. Nebo Karla z okresní lékárny, nebo Horváta. Bez sebemenšího zaváhání si berete paralen od dvacetileté fosilie. A všimnete si jenom toho, že jsem moc nevyrostl. Já, jeden z nejvyšších ve středověku!

Pijatyka na Oltáříku

Pavel Mondschein

Uf, tak jsem tady. Tondo, pivo! A utopence, jestli ti zbyli ze včerejška! Hoď mi to ke stolu jako normálně, jo? Chlapi tady jsou? Jo, nic, už je vidím. Nazdar, volové! Hele, potřebuju píchnout, mám fakt malér. Včera večer, jak jsme zapíjeli tady Honzovo vnučku, jo? Tak jsem šel domů takovej trochu… dobře, trochu víc opilej. Hele, Karle, ty se netlem. Když jsem odcházel, tak jsi chrápal s hlavou na stole a byls tak tuhej, že ti chlapi kreslili fixou na pleš.

No prostě jsem byl takovej trochu vláčnej, tak jsem to chtěl nejdřív vychodit. Mám u Mařky ještě vroubek od minula a tentokrát by o mě už ten váleček fakt asi zlomila. Tak jdu, jdu, taková pěkná noc byla, že jo? Takovejch v dubnu moc nebejvá. Ale asi jsem někde špatně zahnul, protože místo abych došel **z Třebenic k nám na Děkovku**, koukám – stojím **nahoře na Oltáříku**! No já vím, že to tam je krpál. Jak jsem tam mohl vyjít? Jak asi. Byl jsem ožralej… a navíc, v mládí jsem se něco natrampoval, takže to mám v krvi. Jasně, že teď mám pupek, ale zdaleka ne takovej jako ty, Tondo. Proti tobě jsem Zátopek. Tak drž pysk a dones mi ještě jedno pívo, v krku mám jak na Sahaře.

Kde jsem to skončil…? Jo, na Oltáříku! Chlapi, řeknu vám, takhle v noci tam je divně. Tma, větve praskaj… a nekecám, někdo tam mluvil, nebo spíš jako prozpěvoval! Nejdřív jsem myslel, že mi v uších ještě hučí zelená, co ji Tonda přitáhnul kdoví odkud, ale slyšel jsem to pořád, ať jsem třepal kebulí sebevíc. Brrr, ještě teď mi naskakuje husí kůže, jenom si na to vzpomenu. Slovům jsem nerozuměl, ale znělo to, jako by to vycházelo z toho prázdnýho nádvoříčka, co **nahoře na Oltáříku** je. Víte, jak to tam vypadá, ne? Pár dřevěnejch schodů a nahoře prázdný nic obehnaný rozpadlou zdí. A chlapi, nekecám, teď tam místo toho nic bylo něco. Díra v zemi a schodiště dolů. Já vím, že tam není kam jít dolů, leda do skály. No tak do tý skály bylo vytesaný schodiště. A já se po něm vydal, i když se mi vlasy na zátylku ježily.

Najednou koukám, zezdola jde světlo. A nejenom to. Pánové, tam zespoda cinkaly džbánky a někdo tam něco nalejval. Ty divný hlasy s každým krokem slábly a cinkání džbánků naopak sílilo.

Došel jsem až na samý dno schodiště a zjistil jsem, že stojím v nějakým sklepu nebo kde. Soudky, pochodně, dřevěný lavice, louče na zdech čmoudily pod strop… a stoly, spousta stolů. A kolem nich lidi – mladý, starý, ženský, chlapi. Nikdo ke mně ani nezvednul hlavu, všichni mlčeli a věnovali se jenom svejm… řekl bych hrnečkům, ale byly to spíš takový jako kalichy.

No a uprostřed toho všeho stál von. Divnej hospodskej, to vám řeknu. V začouzeným hábitu jako nějakej kněz, s kápí staženou do čela tak, že mu zpod ní čuměl jenom špičatej dlouhej nos. A už stál u mě a podával mi korblík, jen to šplouchalo. Jak měl tu ruku nataženou, tak bylo vidět, že má kůži úplně seškvařenou. Jako když si Tondovo ožralej bráchanec spletl friťák s umyvadlem, pamatujete? No ošklivej pohled na tu pařátu to byl, to vám řeknu. Ale stejně jsem si kalíšek vzal; když ti někdo nabízí chlast, neodmítej. Apropó, Tonda! Hoď sem ještě jednu rundu, jo?

Kde jsem to…? Jo, už vím. Dal mi korbel. Loknu si… Hele, chlapi, vy víte, že na víno nejsem. To je tak na chuť, že jo, ale chlastat se to pořádně nedá. Jenže řeknu vám, tohle mělo něco do sebe. Tak jako to hřálo a zpívalo na hrudi, jako když bylo člověku dvacet…

Úplně jsem cejtil, jak mě chlap zpod tý svý očouzený kutny probodává pohledem, tak jsem kejvnul,

jako že dobrý. Dopil jsem zbytek, podal mu kalich zpátky do tý seškvařený pracky a chtěl jsem jít domů. Mařka už sice asi spala, ale nemohl jsem se přece zase zlískat! Jenomže on mi hnedka nalil znova a mávnul ke stolu, ať se jako posadím.

Hele, vy mě znáte. Jsem slušně vychovanej. Copak jsem mohl takový pozvání odmítnout? Tak si tam sednu a on mi nalejvá a mně je čím dál líp. A staral se i o ostatní, nikdy nikdo neměl prázdnej kalich déle než půl minuty. Slyšíš, Tonda? Od něj by ses mohl něco přiučit, já tady dřepím nasuchu už... jo, ty zrovna neseš, tak dobrý.

Řeknu vám, úplně jsem tam ztratil pojem o čase. Dokonce mi ani nevadilo, že jsou ostatní tak zticha – a vy víte, jak to nesnáším. Kdo u chlastání nemluví, je alkoholik, že jo. Sem se to ale tak nějak hodilo. A tak tam sedím, mlčím... a vzpomínám. Jak byl člověk ještě mladej, jak jsem poznal Mařku – to ještě nebyla taková semetrika... na všechny ty krásný časy... A dokonce jsem si kdoví proč najednou vybavil naši babku. Jaký ta pekla buchty! A nám, harantům, vždycky vyprávěla různý příběhy.

Mně najednou vytanul na mysli jeden z nich. O hradním knězi, kterej nedodržoval přikázání, kupčil s odpustkama a pořádal pijatyky. Pěknej zmetek to prej byl, ale procházelo mu to, protože k němu chodil chlastat i hradní pán. Jenomže žádnej strom neroste do nebe. To nejsou moje slova, to říkala babka. Však jste ji znali, ne? Ta měla na všechno nějakou průpovídku. No prostě jednou na květnou neděli, když se měly číst pašije, na tvrzi začalo hořet. A že to byl pořádnej fajrunk! Všechno chytlo plamenem a lidi a zvířata měli co dělat, aby se dostali pryč.

Ten pámbíčkář tam ale zůstal. Když viděl, jak se plameny blížej k jeho kapli, metelil tam jako divej. Pro nějakou sošku, kříž nebo obraz? Prdlačky! Ve sklepě pod modlitebnou měl nějakou drahou kořalku, vejlupek jeden. Běžel pro ni, běžel... ale nedoběhnul. Když se oheň dostal k tý jeho zásobě chlastu, bouchlo to tak, že z celýho hradu zbyly jenom trosky.

Ošklivá smrt, ale aspoň rychlá, že jo? Leda prd. Prej v tom sklepě zůstal doteď. Jen on a jeho chlast. Navěky zavřenej. Akorát jednou ročně na květnou neděli se ten sklep otevře, a kdo tam vejde, toho musí kněz hostit svým vínem. Jenomže to má háček. Kdo se nedokáže od pití před rozedněním odtrhnout, ten tam musí zůstat s ním a chlastat do skonání světa.

Nejsem žádnej ajnštajn, že jo. Ale blbej taky ne. Docvaklo mi to. Mrknu na hodinky, bylo už skoro šest ráno! Nevím, jestli mě víc vyděsilo, že se už za chvíli bude rozednívat, nebo jak mě seřve Mařka, až zjistí, že jsem nebyl celou noc doma. Každopádně jsem do sebe kopnul zbytek kalichu a vstal jsem, až se mi z toho zamotala hlava.

Chlapi, nekecám – jak si mě ty ostatní ožralové celou dobu nevšímali, najednou na mě čuměli jako na zlatý vrata. Ten hospodskej v kutně, nebo teda asi kněz, se mi hned postavil do cesty a cpal mi pod nos vrchovatej džbánek, ať jako zůstanu.

Z tý vůně, co se linula z džbánu, se mi udělalo slabo... ale pak jsem si představil, že bych měl už navěky chlastat jenom víno a nikdy si nedat pořádnou vychlazenou dvanáctku, a to mi dalo takovou sílu, že jsem chlapa odhodil stranou a pelášil po těch kamennejch schodech nahoru, jako by v tom sklepě znova hořelo!

No a víc si nepamatuju. Probudil jsem se nahoře **na Oltáříku** krátce před polednem a po díře v zemi nikde ani památky.

No a chlapi, potřebuju od vás pomoc, jasný? Proto to všechno říkám. Musíte mě krejt. Kdyby se Mařka ptala, táhli jsme to tady spolu včera až do rána a já pak přespal u někoho z vás, jo? Protože tohle všechno jí vyprávět nemůžu. Tvrdila by, že se mi plzeň vrazila na mozek, a přestala by mě pouštět do hospody. Tak co, kluci, můžu se na vás spolehnout?

Ta z hor

Josef Král

Jednoho zimního odpoledne se Milan Kolář ubíral lesem do svahu, boty v nových sněžnicích, jež si již dlouho přál vyzkoušet. Když se pak během jednoho pátku prudce ochladilo a večer začalo konečně sněžit, vydal se hned v sobotu po obědě **do Krušných hor**. Z města to neměl daleko.

Autem zdolal asfaltové serpentiny, minul několik vesnic a za jednou z nich zaparkoval. Naplánoval si dlouhý okruh, nabízející jak pouť holou plání, tak hustým lesem, stoupání i klesání, dokonce se chystal překonat zamrzlé jezero.

Počasí bylo krásné. Alespoň první dvě a půl hodiny. Potom se během několika minut přihnala šedá mračna. Začalo vydatně sněžit a viditelnost se zhoršila.

To už měl za sebou cestu přes pláň, louky i jezero. Přesto byl teprve v polovině určené trasy. Soudil, že nemá cenu vracet se zpět. Počasí ho ještě zvlášť neděsilo. O půl hodiny později však svého rozhodnutí litoval. Ztratil se a jeho vlastní stopy vánice rychle zakryla.

Nezpanikařil. Vsadil na instinkt. Šel dál směrem, který se mu zdál nejvhodnější. Do chumelenice se začal opírat vítr, mračna ještě více potemněla a šero se sneslo, aby ostře kontrastovalo s bělostnými závějemi sněhu.

Ačkoli nechtěl zastavovat, aby ho náhodou nepřepadl spánek, přece jen byly jeho kroky zoufale nejisté. Klid ho opouštěl. Koruny stromů se ohýbaly v ledovém větru.

Milan zrovna kráčel do svahu, nacházel se zhruba v jeho polovině, když se zastavil, aby se opřel o strom a trochu si odpočinul. Toužil se vydýchat, ulevit vyčerpaným svalům. Jenomže nakonec ustrnul na mnohem delší dobu, než plánoval. Byl příliš znavený.

Silou vůle se přiměl jít dál, ale neurazil ani dvě desítky kroků a musel se opřít o kmen statného buku. Tu ho napadlo posadit se pod strom a obnovit tak síly. Nebyl to moudrý nápad, ale únavou byl natolik omámen, že si opravdu sedl a zády se opřel o kmen. Víčka mu klesla a jeho ani nenapadlo, že by to mohlo být navždy. Spánek přišel okamžitě.

Tu jej cosi probudilo. Nevěděl přesně co, ale připomínalo to ozvěnu nějakého malého, vesele znějícího zvonečku. Cinkají to snad sněhové vločky dopadající na ledem pokryté větvoví stromů? Možná. Ale bylo v tom ještě něco jiného. Něco jako smích.

Otevřel oči a z jeho řas odpadl drobný nános sněhu. Jak dlouho spal? Několik vteřin? Hodinu?

Šero přecházelo v horskou tmu bez světelného smogu měst. Všiml si, že je zavátý sněhem, ale v takové vánici se dalo těžko určit, jak dlouho mohlo trvat, než se taková míra sněhu stihla navršit. Po probuzení necítil žádný příliv sil. Zima mu nebyla, a tak opět zavřel oči, aby si ještě odpočinul a třeba se nanovo poddal spánku. Ovšem ten se jej zmocnit nestačil.

Něco ho trefilo rovnou do tváře, až naplno procitl. A uslyšel to znovu! Smích! Zřetelný a jasný smích! Pohledem zkoumal okolí, ale nikoho nespatřil.

„Asi na mě z koruny spadla hrouda sněhu,“ prohodil k sobě a ještě jednou zavřel oči. K jeho uším místo ticha dolehl smích a o vteřinu později ho s mnohem větší razancí zasáhla do obličeje tvrdě umačkaná sněhová koule.

„Já ti dám, že na tebe spadl sníh z koruny!“ zaznělo lesem jasně, aniž se to ztrácelo ve větru.

Milan si otřel obličej a zíral před sebe. Ani ne deset metrů od něho stála u starého stromu mladá světlovlasá žena s velkýma očima. Měla na sobě oděv ze zvířecích kůží. V jedné ruce si pohazovala další sněhovou koulí a lišácky se přitom usmívala.

„Chceš tady umrznout?“ zeptala se hlasem zvonivým jako rolničky.

Zavrtěl hlavou, mluvit už nedokázal. Uvědomil si, jak promrzlý je. Povzdychl si skoro lhostejně, ale tu ho do tváře trefila další koule tak tvrdě, až se týlem praštil o kmen buku.

„Tak ty nevstaneš? Dobře!“ prohlásila a začala nabírat další sníh. Ani se nenadál a už ho ostřelovala s obdivuhodnou kadencí, přesností a také určitou dávkou nemilosrdnosti.

Probudil se v něm hněv. S námahou vstal a udělal několik prvních kroků. Dal se do pohybu a přešel v pomalý běh, jímž se ubíral k neznámé. Ta měla také sněžnice.

Otočila se a utíkala do svahu. Milan by za ní snad ani nespěchal, kdyby se pokaždé, když zpomalil, nezastavila a znovu jej neostřelovala.

Pádil za ní vzhůru, po hřebeni a zase dolů. Zvědavost mu dodávala sil. Zdolali další svahy, mýtiny, zamrzlé potoky, proběhli smrkovým lesem, roklí a kolem skály, hnali se březovým lesem i po pláni. Vzdálenost mezi nimi se neměnila. Tu a tam jej žena trefila novou sněhovou koulí a spěchala dál.

Milan se za ní hnal jako chrt, udiven tím, že se nepřestává chichotat a že vůbec neztrácí síly, zatímco on pletl nohama. *„Počkej! Stůj!“* křičel na ni, ale ona se jen smála a běžela dál.

Někdy k němu však promluvila. *„Není to lepší než spánek?“* hecovala jej přátelským tónem. Nebo na něho při běhu křikla: *„A ty bys teď raději seděl pod stromem a odpočíval, když je tu tolik zábavy!“*

I on ji několikrát zkusil zasáhnout sněhovou koulí, ale nikdy se netrefil. Svých chabých pokusů rychle nechal. Ve srovnání s ní si připadal neohrabaný. Kým vlastně byla?

Bylo na ní cosi hravého a soutěživého, dobrotivého i dravého, ušlechtilého i divokého. V ledově chladných očích jí planuly ohně života tak zářivé, jaké u nikoho jiného nikdy nespatřil. Vypadalo to jako nějaký oxymóron vyvržený přímo z lůna samotné přírody.

Byla hbitá a obratná, při všem, co dělala, působila tak ladně, jako by jí to nečinilo žádné obtíže, současně z ní sálala urputnost a cílevědomost. Byla jako lovkyně. Rychlá jako laň, hrdá jako vlk, bystrá jako káně, vytrvalá jako pstruh deroucí se proti peřejím potoků.

A najednou ho napadlo, že se ta žena vlastně podobá nebešťance. Kdyby nebyl **v Krušných horách**, ale bloudil pohořím Olympu, vybavil by si Artemidu, v lovu zdatnou bohyni. Putoval-li by horami Skandinávie, přišel by ve své mysli na Skadi, milující hory, lesy a lyžování. Jak by se taková bohyně mohla jmenovat **v Krušných horách**, nevěděl, ale nepochyboval o tom, že když se mocná lovkyně může toulat jihem i severem Evropy, lze na ni narazit též v samém srdci kontinentu. Musel se usmát těm úvahám, ale to, že se jimi zaobíral, přičítal svému stavu.

Nějak se donutil přestat přemítat a začal se soustředit na přítomnost. Před sebou měl obraz, v jehož středu byla záhadná žena.

Její zrak planul radostí. Byla ve svém živlu. S neutuchající chutí a veselím ve tváři zdolávala výzvy pohoří a spěchala k dalším, jako by se jich nemohla nasytit.

Pak, když se ocitli mezi jehličnany a bouře se již uklidnila, po něm ještě jednou hodila koulí. Jinak, tak nějak dobrácky.

Zvonivě se zasmála a zvolala: *„Tak vidíš, že jsi to zvládl! Měj se dobře!“*

A zmizela.

Přímo před ním zmizela!

Kdyby na ni právě nehleděl, myslel by si, že ji prostě jen ztratil, ale takto viděl, jak se před jeho zraky rozplynula. Považoval to za klam vyvolaný únavou, ale pak si všiml, že otisky jejích sněžnic končily přesně tam, kde se zastavila.

Zmateně se rozhlížel na všechny strany, až nedaleko zahlédl svůj automobil. Žena však byla pryč!

„Děkuji ti!“ zakřičel Milan do mrazivé tmy.

Poté zamířil k autu a pomyslel si, že dobrá bohyně lovu, lesů a hor stále žije, prohání se divočinou a raduje se z přírody a jejích živlů, stejně neúnavná jako před tisíci a tisíci lety. A i dnes je na ni možno narazit v místech, která miluje, třeba i **v Krušných horách**!

Použitá literatura z fondu Knihovny Ústeckého kraje

N161711
ANTONÍN, Luboš. *Bestiář: bájná zvířata, živlové bytosti, monstra, obludy a nestvůry v knižní ilustraci konce středověké Evropy.* Praha: Půdorys, 2003. ISBN 80-86018-17-2.

B48787
Báje a pověsti z Lužických hor. Varnsdorf: Horáčková Libuše, 2007. ISBN 978-80-903128-2-1.

MN7120
BØDKER, Benni. *Vánoční bestiář: adventní katalog zimních příšer.* Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-3001-0.

N246921
BORGES, Jorge Luis. *Fantastická zoologie.* Vyd. 3., V Argu 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0834-7.

MN4673
BRUCE, Julia. *Fantasmagorie: atlas bájných tvorů, čarovných bytostí a magických stvůr.* V Praze: CooBoo, 2010. ISBN 978-80-7447-000-4.

M16085
ČERNÝ, Dan a Daniel BINKO. *Pohádky Českého středohoří.* 2., rozš. vyd. Děčín: PolArt, 2013. ISBN 978-80-87286-18-0.

M19848
DRIJVEROVÁ, Martina. *Příšery všude kolem.* Brno: Edika, 2018. ISBN 978-80-266-1258-2.

B8150
DVOŘÁK, Karel. *Pohádky a pověsti našeho lidu: z národopisných sběrů akademického spolku Slavia.* Praha: Odeon, 1984.

B3508
DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977.

B54806
FRIDRICH, Radek. *Modroret: z pověstí Děčínska.* Děčín: Amici Decini, 2008. ISBN 978-80-254-3283-9.

B56123
GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009. Fabula. ISBN 978-80-7428-011-5.

B27492
HLAVÁČEK, Petr. *Kadaňské legendy.* Kadaň: Město Kadaň, [1998]. ISBN 80-238-3586-6.

B42906
HLAVÁČEK, Petr. *Rytířské legendy Kadaňska.* Kadaň: Město Kadaň, 2004.

B72386
HLAVÁČEK, Petr. *Řeka Ohře v bájích a pověstech: Žatec.* Žatec: Destinační agentura Dolní Poohří, 2015. ISBN 978-80-260-8881-3.

N272184
HODGES, Kate. *Milované a obávané: bohyně, čarodějky, válečnice – nespoutané mytické ženy.* V Praze: Metafora, 2020. ISBN 978-80-7625-113-7.

N66691/II-1
HÜBNER, Rudolf a Heinrich LIPSER. *Heimatkunde des Bezirkes Aussig.* 2. Teil, Sagen. Aussig: Aussig-Karbitzer Lehrerverein, 1929.

N255454
HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016.

B35610
HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-083-7.

M3475
HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985.

M1596
HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979.

B78273
JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017. ISBN 978-80-7561-069-0.

M3775
JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986.

N278323
KARLÍČEK, Petr. *Průvodce: průvodce po zaniklých obcích, osadách a samotách pod Bukovou horou.* Druhé rozšířené vydání. Ústí nad Labem: Národní muzeum v přírodě – Muzeum v přírodě Zubrnice, Statutární město Ústí nad Labem, 2021. Ústecká vlastivěda. ISBN 978-80-86646-65-7.

N217929
KOPECKÝ, Jaroslav. *Album strašidel & děsuplných přízraků.* Praha: Epocha, 2010. Nepraktické lexikony. ISBN 978-80-7425-060-6.

N267968
Fantastický bestiář cestovatelů. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2835-2.

B35077
LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001. ISBN 80-86160-53-X.

B66541
MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012. ISBN 978-80-86914-55-8.

B65365
MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012. ISBN 978-80-260-2895-6.

MN6685
MORAES, Thiago de. *Atlas mýtů: hrdinové, bohové a příšery na mapách dvanácti mytologických světů.* Praha: Presco Group, 2018. Ella & Max. ISBN 978-80-87034-86-6.

B42461
MRÁZKOVÁ, Dagmar. *Krupské pověsti.* Teplice: NIS, 2004. ISBN 80-239-3403-1.

N113177a
Draci a bájná stvoření. Praha: Paseka, 1995. Kniha symbolů. ISBN 80-7185-015-2.

B87242
O'MALLEY, Tam. *Mytologická zvířata: od baziliškú k jednorožcům.* Praha: Dokořán, 2022. Pergamen. ISBN 978-80-7675-019-7.

IN211055
Bájné bytosti a další tvorové ze světa fantazie. Praha: Fortuna Libri, 2009. ISBN 978-80-7321-467-8.

N229191
PAVLŮSEK, Alois. *Lexikon strašidel: průvodce světem nadpřirozených bytostí a démonů v našich zemích.* V Praze: XYZ, 2012. ISBN 978-80-7388-599-1.

B73502
PODWAL, Mark H. *Židovský bestiář: kniha podivuhodných tvorů, jak ji dle hebrejských legend a lidových vyprávění napsal a nakreslil Mark Podwal.* Praha: Sefer, 2016. ISBN 978-80-85924-75-6.

B46682/text1a
PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988].

B79656
RYDVAL, Jaroslav, ed. *Povídky z Ústecka.* [Ústí nad Labem]: [Jaroslav Rydval], 2018.

B22513
RYSKA, Jan. *Kytlický vodník.* Vyd. v Erice 1. Ústí nad Labem: Erika, 1995. ISBN 80-85612-82-8.

M21455
Strašidelné Česko. V Praze: Albatros, 2020. ISBN 978-80-00-05855-9.

MN7273
ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *O strašidlech a bytostech z pohádek a pověstí.* Olomouc: Rubico, 2019. Naše země. ISBN 978-80-7346-260-4.

B16228
ŠUBRT, Jeronym. *Pověsti a příběhy okresu lounského.* 2., dopl. vyd. Louny: Okresní školní výbor, 1930.

B72330
TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015.

N249062
TAUBMANN, Josef Alfred. *Střekov a okolí: historicky a myticky.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2014.

MN8030
TRNKOVÁ, Klára. *Malý strašidelník.* Praha: Studio trnka, 2022. Edice naší babičky. ISBN 978-80-88442-07-3.

B16229
URBAN, Jaroslav František. *Severočeské pověsti.* Praha: Slovanské knihkupectví, nakladatelství a antikvariát, 1923.

IN100603
VÁCHAL, Josef. *Ďáblova zahrádka aneb Přírodopis.* Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-32-2.

B81543
WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor.* Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019. ISBN 978-80-85115-40-6.

B86543
Ságy a povídky ze Středohoří a Krušnohoří: povídky z Hradišťan. 1. české vydání. Hrobčice: Obec Hrobčice, [2015]. ISBN 978-80-11-01009-6.

N190407
Trpaslík v evropské kultuře: sborník příspěvků z konference pořádané ve dnech 16.–18. června 2004, na jejíž přípravě se podílel Ústav slovansko-germánských studií UJEP, Muzeum města Ústí nad Labem, Archiv města Ústí nad Labem, Společnost pro dějiny Němců v Čechách a Ústecká muzejní a vlastivědná společnost. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Ústav slovansko-germánských studií, 2005. ISBN 80-7044-680-3.

Literatura pro opisy z fondu Knihovny Ústeckého kraje

B3508
DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí: z pověstí a bájí děčínského kraje.* [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1977.

B48787
Báje a pověsti z Lužických hor. Varnsdorf: Horáčková Libuše, 2007. ISBN 978-80-903128-2-1.

M16085
ČERNÝ, Dan a Daniel BINKO. *Pohádky Českého středohoří.* 2., rozš. vyd. Děčín: PolArt, 2013. ISBN 978-80-87286-18-0.

B8150
DVOŘÁK, Karel. *Pohádky a pověsti našeho lidu: z národopisných sběrů akademického spolku Slavia.* Praha: Odeon, 1984.

B54806
FRIDRICH, Radek. *Modroret: z pověstí Děčínska.* Děčín: Amici Decini, 2008. ISBN 978-80-254-3283-9.

B56123
GROHMANN, Joseph Virgil. *Pověsti z Čech.* Praha: Plot, 2009. Fabula. ISBN 978-80-742-8011-5.

B27492
HLAVÁČEK, Petr. *Kadaňské legendy.* Kadaň: Město Kadaň, [1998]. ISBN 80-238-3586-6.

B42906
HLAVÁČEK, Petr. *Rytířské legendy Kadaňska.* Kadaň: Město Kadaň, 2004.

B72386
HLAVÁČEK, Petr. *Řeka Ohře v bájích a pověstech: Žatec.* Žatec: Destinační agentura Dolní Poohří, 2015. ISBN 978-80-260-8881-3.

N255454
HÜBNER, Rudolf. *Pověsti z Ústecka.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2016.

B35610
HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Ústecko.* Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-083-7.

M3475
HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudy: pohádky, báje a kronikářské příběhy ze Žatecka a Lounska.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985.

M1596
HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna: báje, pověsti a kronikářské příběhy Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1979.

B78273
JANÁČKOVÁ, Blanka. *Staré pověsti a vyprávění z Podkrušnohoří a Českého středohoří.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2017. ISBN 978-80-7561-069-0.

M3775
JEŽKOVÁ, Marta. *Čertova voda: pověsti a báje z Podkrušnohoří.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986.

B35077
LINHART, Jan a Tomáš LINHART. *Báje a pověsti ze severních a západních Čech.* [Český Těšín]: Agave, c2001. ISBN 80-86160-53-X.

B66541
MAREK, Vitalij. *Pověsti Litoměřicka.* Hostivice: Baron, 2012. ISBN 978-80-86914-55-8.

B65365
MAREŠOVÁ, Květa. *Pověsti a historické příběhy z Lounska.* Louny: Základní umělecká škola, 2012. ISBN 978-80-260-2895-6.

B42461
MRÁZKOVÁ, Dagmar. *Krupské pověsti.* Teplice: NIS, 2004. ISBN 80-239-3403-1.

B46682/text1a
PUCHMAJER, Emil. *Pověsti Chomutovska.* [1]. Chomutov: Okresní knihovna, [1988].

B79656
RYDVAL, Jaroslav, ed. *Povídky z Ústecka.* [Ústí nad Labem]: [Jaroslav Rydval], 2018.

B4959
RYSKA, Jan. *Kytlický vodník.* Vyd. v Erice 1. Ústí nad Labem: Erika, 1995. ISBN 80-85612-82-8.

M21455
Strašidelné Česko. V Praze: Albatros, 2020. ISBN 978-80-00-05855-9.

B86543
Ságy a povídky ze Středohoří a Krušnohoří: povídky z Hradišťan. 1. české vydání. Hrobčice: Obec Hrobčice, [2015]. ISBN 978-80-11-01009-6.

B16228
ŠUBRT, Jeronym. *Pověsti a příběhy okresu lounského.* 2., dopl. vyd. Louny: Okresní školní výbor, 1930.

B72330
TAUBMANN, Josef Alfred. *Babiččina pokladnička pověstí a pohádek z německé Bohemie.* Ústí nad Labem: Jaroslav Rydval, 2015.

N249062
TAUBMANN, Josef Alfred. *Střekov a okolí: historicky a myticky.* Ústí nad Labem: J. Rydval, 2014.

B16229
URBAN, Jaroslav František. *Severočeské pověsti.* Praha: Slovanské knihkupectví, nakladatelství a antikvariát, 1923.

B81543
WOLF, Jiří. *Skřítci a démoni Krušných hor.* Vydání druhé, rozšířené. Most: Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2019. ISBN 978-80-85115-40-6.

Knihovna Ústeckého kraje

BÁJNÁ KNIHOVNA

Vydala Knihovna Ústeckého kraje,
příspěvková organizace,
W. Churchilla 1974/3, Ústí nad Labem,
v roce 2023

Vydání první
Veškerá práva vyhrazena

Z vydaných originálů a původních autorských textů
sestavila: **Kateřina Benešová**

Úvodní texty: **Kateřina Benešová**

Původní autorské texty: **Josef Král, Pavel Mondschein, Zuzana Osifová, Lenka Slámová, Jiří Šimon**

Korektury: **Zdenka Andree, Jana Bednářová, Lenka Slámová**

Grafická úprava, výběr ilustrací a sazba: **Václav Školoud**

Ilustrace: **Open Art Images, Wikimedia Commons, Wikipedia.org, freepik.com**

Tisk: **dům tisku s. r. o., Ústí nad Labem**

Texty výňatků z knih byly převzaty podle originálu
bez úprav pravopisných a tiskových chyb.

ISBN 978-80-7055-291-9 (pdf)

ISBN 978-80-7055-290-2 (brožovaná)

ústecký kraj

Ústí

KÚK Knihovna Ústeckého kraje
www.knihovnauk.cz
ISBN 978-80-7055-291-9
9 788070 552919